

Glava prva, u kojoj se opisuje jedan cinični ispad

U ponedjeljak 13. svibnja 1876. godine u dva sata poslijepodne, proljetno svježeg i ljetno toplog dana, u Aleksandrovskom vrtu, pred očima mnogobrojnih svjedoka zbio se gnusan događaj, koji se nije mogao smjestiti ni u kakve okvire. Alejama, između rascvjetalih jor-govana i cvijetnjaka koji su plamtjeli rumenim tulipanima, šetala se otmjena publika - dame pod čipkastim (da izbjegnu pjege) suncobranima, odgojiteljice s djecom u mornarskim odijelcima, mladi ljudi koji su se dosađivali u modernim redengotima od ševiota ili u kaputima, kratkim na engleski način. Ništa nije nagoviještalo neugodnosti. Zrakom punim mirisa zrelog, punog proljeća, razlijevali su se lijeno zadovoljstvo i ugodna dosada. Sunce je peklo bez šale i sve klupe u sjeni bjehu zauzete.

Na jednoj od njih, smještenoj nedaleko Grota i okrenutoj prema ogradi iza koje je počinjala Neglina ulica i vidio se zid Maneža, sjedile su dvije gospođe. Jedna, posve mlada (po svoj prilici uopće nije bila gospođa, već gospođica), čitala je knjigu u safijanskom uvezu, svakog časa pogledavajući uokolo s rastresenom znatiželjom. Druga, kudikamo starija, u solidnoj tamnoplavoj vunenoj haljini i praktičnim cipelama s vezicama, usredotočeno je vezla nešto otrovno ružičaste boje, ravnomjerno prebirući pletaćim iglama. Pritom je uspijevala okretati glavu čas lijevo, čas desno, a hitri pogled joj je bio tako uporan da mu zacijelo nije moglo promaknuti ništa imalo vrijedno pažnje.

Na mladoga čovjeka u uskim kariranim hlačama, redengotu

nemarno raskopčanom preko bijelog prsluka i s okruglim vratarskim šeširom, gospođa je odmah obratila pažnju - vrlo čudno je hodao alejom: čas se zaustavi i promatra nekog među šetačima, pa naglo načini nekoliko koraka, čas se ponovo ukoči. Najednom neuravnotežena osoba pogleda prema našim damama i, kao da je donijela neku odluku, krene k njima velikim koracima. Zaustavi se pred klupom i, obraćajući se mladoj gospođici, usklikne obješenjačkim falsetom:

- Gospođo! Je li vam itko ikada rekao da ste neizdrživo prekrasni?

Gospođica, koja je zapravo i bila neobično lijepa, zagleda se u

drznika malčice otvorivši od zaprepaštenja usne boje jagode. Čak se i njezina starija pratiteljica zabezegnula od takve nečuvene neotesanosti.

Oborio me prvi pogled! - lakrdijao je nepoznati mladić, posve, uostalom, pristale vanjštine (moderno podšišan, visoko blijedo čelo, nemirno plamteće smeđe oči). - Dopustite da utisnem na vaše nevino čelo još neviniji, sasvim bratski poljubac!

Gospotine, pa vi ste potpuno pijani! - pribrala se gospođa s pletivom, pri čemu

se ispostavilo da govori s karakterističnim njemačkim naglaskom.

Pijan sam isključivo od ljubavi - uvjeri je drznik i istim neprirrodnim, zavijajućim glasom zatraži: - Jedan jedini poljubac, inače ću odmah podići ruku na sebe!

Gospođica se nagnula na naslon klupe okrenuvši lišće svojoj zaštitnici. Ova je pak, bez obzira na opasnost situacije, pokazala potpunu prisebnost:

- Zmjesto se kupite otavle! Vi ste ludi! - povisi ona glas i pruži pred sebe pletivo s iglama koje su ratnički stršale. - Posfat ću policiju!

I tada se zbililo nešto posve apsurdno.

- A tako! Odbijen sam! — s himbenim očajem zavapi mladić, izražajno prekrije rukom oči i iznenada izvuče iz unutrašnjeg džepa mali revolver kojem zablješti crni čelik. - Zar vrijedi nakon ovoga živjeti? Jedna vaša riječ i ja ću biti živ! Jedna vaša riječ i ja ću pasti mrtav!

- zazva on gospođicu koja je i sama sjedila ni živa ni mrtva. - Šutite? Onda zbogom!

Prizor gospodina koji se razmahao oružjem nije mogao da ne privuče pažnju šetača. Nekoliko ljudi od onih koji su se našli u blizini -punačka dama s lepezom u ruci, uvaženi gospodin s Aninim križem oko vrata, dvije institutkinje u jednakim zagasitim haljinicama s pelerinama - zamrli su na mjestu, a čak s druge strane ograde na pločniku se zaustavio neki student. Jednom riječju, moglo se očekivati da će se nedolična scena ubrzo svršiti.

Ali ostalo se zbililo tako brzo da se nitko nije stigao umiješati.

Na sreću! - vikne pijanac (a možda i luđak), iz nekog razloga digne ruku s revolverom visoko iznad glave, zavrti bubanj i prisloni cijev uz sljepoočnicu.

Klaun! Lakrdijaš! - zašišta hrabra Njemica pokazavši solidno znanje ruskog razgovornog jezika.

Mladićevo lice, i inače blijedo, postajalo je sivo i zeleno, zagrizao je donju usnu i zažmirio. Gospođica, za svaki slučaj, također zatvori oči.

I dobro je učinila - to ju je izbavilo od jeziva prizora: u trenutku kada je prasnuo hitac, samoubojičina glava se snažno trznula u stranu i iz probušena otvora iznad lijevog uha iskočio je mali crveno-bijeli vodoskok.

Nastalo je nešto neopisivo. Njemica se ozlojeđeno obazrela kao da sve poziva za svjedoke takvog nečuvenog bezobrazluka, a zatim je očajnički zavrištala priključivši svoj glas vrisku institutkinja i punačke dame, koje su proizvodile prodorne krikove već nekoliko trenutaka. Gospođica je ležala bez svijesti - načas je malko otvorila oči i odmah izgubila snagu. Sa svih strana dotrčaše ljudi, a student koji je stajao kraj ograde, osjetljiva narav, pojuri na suprotnu

stranu preko kolnika, u smjeru Mohove.

* * *

Ksaverij Feofilaktovič Grušin, načelnik Istražnog ureda moskovskog upravitelja policije, s olakšanjem je uzdahnuo i odložio nalijevo, na hrpu «pregledano», pregled važnih prijestupa za jučerašnji dan. Ni u jednom od dvadeset četiri policijska rajona grada od šest stotina tisuća žitelja proteklog dana, to jest trinaestog dana mjeseca svibnja, nije se dogodilo ništa značajno što bi zahtijevalo intervenciju Istražnog ureda. Jedno ubojstvo kao posljedica pijane tučnjave između obrtnika (ubojica je uhićen na mjestu), dva opljačkana kočijaša (neka se time bave rajoni), nestanak sedam tisuća osam stotina pedeset tri rublja i četrdeset tri kopjejeke iz blagajne Rusko-azijske banke (to je sasvim u nadležnosti Antona Semjonoviča iz odjela trgovinskih zloporaba). Hvala Bogu, prestali su slati u Ured svakakve trice poput džeparenja, sobarica koje su se objesile i podmetnutih beba - za to sada služi «Policijski pregled gradskih događaja» koji šalju poslijepodne po odjelima.

Ksaverij Feofilaktovič s ugodom zijeve i pogleda povrh cvikera od kornjačevine pisara, činovnika četrnaestog razreda Erasta Petroviča Fandorina, koji treći put prepisuje tjedni izvještaj za gospodina upravitelja. Tako, pomisli Grušin, neka se od mladosti uči točnosti, poslije će se sam zahvaljivati. Vidi ti to, uveli modu - škrabati čeličnim perom, i to još visokoj upravi. Ne, dragi moj, ti fino bez žurbe, po starinski, gušćjim perom, sa svim šarama i viticama. Njegova ekselenci-ja su za vrijeme cara Nikolaja Petroviča odrastali, znaju što je red i poštivanje pretpostavljenih.

Ksaverij Feofilaktovič je iskreno želio dobro dečku, očinski ga je ljubio. A doista je okrutno sudbina postupila s novopečenim pisarom. S devetnaest godina ostao je puko siročić - majku nije znao od malena, a otac, usijana glava, protratio je imetak na beskorisne projekte, pa preminuo. Za vrijeme željezničke groznice se obogatio, za vrijeme bankovne groznice je propao. Kada su prošle godine trgovačke banke počele bankrotirati jedna za drugom, mnogi su ugledni ljudi spali na prosjački štap. Tako i gospodin Fandorin, umirovljeni poručnik, gotovo istodobno izdahnuvši od kapi, ništa osim mjenica nije ostavio sinu jedincu. Dečko bi trebao završiti gimnaziju, pa i fakultet, a umjesto toga - izvoli iz rodnog doma na ulicu, zaraduj za kruh. Ksaverij Feofilaktovič sa žaljenjem zakašljuca. Ispit za koleškog registratora sirotan je položio, to je laka stvar za dobro odgojenog mladića, ali što ga je dovelo u policiju? Mogao je raditi kao statističar ili na sudu. Sve je to romantika u glavi, svi maštamo o hvatanju tajnovitih Kardudala. A kod nas, dragi moj, nema Kardudala (Ksaverij Feofilaktovič s negodovanjem odmahne glavom), kod nas uglavnom dereš hlače sjedeći i pišeš zapisnike o tome kako je građanin Golopuzov, u pijanstvu,

zakonitu suprugu i troje male djece usmrtio sjekirom.

Treći tjedan je radio u Istražnom uredu mladi gospodin Fandorin, a Ksaverij Feofilaktovič, iskusni istražitelj koji je prošao sito i rešet, već je pouzdano znao da od dečka neće biti koristi. Vrlo nježan, vrlo fino odgojen. Jednom, već prvoga tjedna, Grušin ga je bio poveo na mjesto zločina (kada su zaklali trgovkinju Krupnovu). Kad je Fandorin pogledao ubijenu, sav je pozelenio i oslanjajući se na zid izašao van. A trgovkinja je zaista izgledala neugodno - grlo od uha do uha rasječeno, jezik ispao, oči iskolačene, a krvi cijelo more. Na koncu je Ksaverij Feofilaktovič sam morao i provesti istragu, i voditi zapisnik. Iskreno rečeno, stvar se pokazala jednostavnom. Pazikuća Kuzikin je tako izbjegavao pogled da je Ksaverij Feofilaktovič odmah zapovjedio redarstveniku da ga zgrabi za vrat i strpa u pritvor. Dva tjedna sjedi Kuzikin, poriče, ali nema veze, priznat će, nitko drugi nije mogao zaklati trgovkinju - načelniku se za trideset godina službe izoštrio njuh. No, Fandorin će dobro doći i u uredu. Savjestan je, piše vješto, poznaje jezike, bistar je, ponaša se pristojno, a ne kao ispičutura Tro-fimov, koji je prošlog mjeseca premješten s mjesta pisara među niže pomoćnike nadzornika na Hitrovki. Neka se tamo opija i bude drzak prema pretpostavljenima.

Grušin srdito zabubnja prstima po stolu presvučenom žalosnim običnim suknom, izvadi iz džepića na prsluku sat (oh, još je mnogo do ručka) i odlučno privuče k sebi novi broj «Moskovskih novina».

No, da vidimo čime će nas danas iznenaditi - reče on naglas, i mladi pisar spremno odloži mrsko gušće pero znajući da će načelnik sada stati glasno čitati naslove i štošta drugo, dodajući svoje komentare - takav je običaj imao Ksaverij Feofilaktovič.

Pogledajte samo, Eraste Petroviču, na prvoj stranici, na najuočljivijem mjestu!

«Najnoviji američki steznik „Lord Byron“ od najčvršće riblje kosti za muškarce koji žele biti vitki. Struk uzak, ramena široka!«

- A slova, slova su metarska. / ispod, tako sićušno: «Car odlazi na Ems».
- Možeš misliti kakva je zvjerka car u usporedbi s „Lordom Byronom“!

Gundanje dobroćudnog Ksaverija Feofilaktoviča neobično je djelovalo na pisara. Zbog nečega se smeo, obrazi mu se zarumenjeli, a duge djevojačke trepavice zadrhtale. Kad je već riječ o trepavicama, bit će zgodno podrobnije opisati vanjštinu Erasta Petroviča, budući mu je suđeno da odigra ključnu ulogu u zapanjujućim i strašnim događajima koji su ubrzo uslijedili. Bio je to vrlo mio mladić, crne kose (kojom se potajno ponosio) i plavih (jao, da su barem i one crne) očiju, prilično visoka stasa, bijele kože i s mrskim, neuništivim crvenilom na obrazima. Otkrijmo usput i razlog zbog kojega se koleški registrator tako smeo. Radi se o tomu da je prekjučer potrošio trećinu svoje prve mjesečne plaće

na taj zavidno opisani steznik. Drugi dan je nosio „Lorda Byrona“ trpeći povelike muke u ime ljepote i sada je posumnjao (apsolutno bezrazložno) da je oštromni Ksaverij Feofilaktovič odgonetnuo podrijetlo kršne pojave svog potčinjenog i želi ga ismijati.

A načelnik je čitao dalje:

- «Zvjerstva turskih razbojnika u Bugarskoj». Tb nije za čitanje prije ručka...

«Eksplozija na Ligovki. Naš petrogradski dopisnik javlja da se jučer u 6:30 ujutro u Znamenskoj ulici, u trgovačkoj zgradi savjetnika Vartanova začula eksplozija koja je potpuno raznijela stan na trećem katu. Policija je na mjestu eksplozije pronašla ostatke mladog muškarca, unakažene do neprepoznatljivosti. Stanje unajmio g. P, privatni docent, čiji je leš, po svoj prilici, i pronađen. Sudeći po izgledu stana, tamo je bilo uređeno nešto poput tajnog kemijskog laboratorija. Državni savjetnik Brillling, koji vodi istragu, pretpostavlja da su se u stanu pripremali pakleni strojevi za terorističku organizaciju nihilista. Istraga se nastavlja.

- M-da, hvala Svevišnjemu što kod nas nije kao u Petrogradu.

Mladi Fandorin, sudeći po sjaju u očima, imao je drukčije mišljenje o tome. Cijela njegova pojava je rječito govorila: eto, u prijestolnici se ljudi bave pravim poslom, traže bombaše, a ne prepisuju po deset puta papire u kojima, iskreno rečeno, i nema ničega zanimljivog.

- Tako - zašuštao je novinama Ksaverij Feofilaktovič - pogledajmo što ima na gradskoj stranici.

«Prvi moskovski esternat. Glasovita engleska dobrotvorka barunica Astair, čijom brigom su u raznim zemljama otvoreni takozvani „esterna-ti“, uzorni domovi za siročad, priopćila je našem dopisniku da su se konačno i u Moskvi otvorila vrata prve takve ustanove. Lady Astair, koja je prošle godine započela svoje djelovanje u Rusiji i već uspjela otvoriti esternat u Petrogradu, odlučila je pomoći i moskovskim sirotanima...»

- M-m-m...

«Srdačna zahvalnost svih Moskovljana... Gdje su naši Owen i Astair?»

- Dobro, Bog s njima, sa sirotanima! Sto je ovo? «Cinični ispad.»

- Hm, zanimljivo.

«Jučer se u Aleksandrovskom vrtu zbio žalostan događaj, posve u duhu ciničnih naravi suvremene mladeži. Pred očima šetača ustrijelio se g. N., naočiti 23-godišnji mladić, student Moskovskog sveučilišta, jedini nasljednik milijunskog imetka.»

-Oho!

«Prije nego što će izvršiti taj nerazumni čin, N. se, prema svjedočenju očevidaca, razmetao pred publikom mašući revolverom. U početku su očevici njegovo ponašanje shvatili kao pijano izazivanje, ali N. se nije šalio i prostrijelivši si glavu, preminuo je na mjestu. U samoubojčinu džepu pronađena je poruka uznemirujuće bezbožničkog sadržaja iz koje jasno proizlazi da N-ov postupak nije bio kratkotrajna pobuda ili posljedica teškog pijanstva. Dakle, moderna epidemija bezrazložnih samoubojstava, koja je dosada bila bič Petropola, doprla je i do zidina majčice Moskve. O vremena, o običaji! Do kojeg stupnja bezvjerja i nihilizma je došla naša zlatna mladež ftada čak od vlastite smrti pravi lakrdiju? Ako je takav odnos naših Brutova prema vlastitu životu, treba li se čuditi da im nimalo nije stalo ni do života drugih, kudikamo dostojnijih ljudi? Kako li su ovdje prikladne riječi poštovanoga Fjodora Mihajloviča Dostojevskog iz tek izašle svibanjske knjige „Piščeva dnevnika“: 'Dragi, dobri, čestiti (sve to vi jeste!), kamo vi to idete, zbog čega vam je postala tako draga ta mračna, gluha grobnica? Pogledajte, na nebu je žarko proljetno sunce, prolis-tala su stabla, a vi ste se umorili ne proživjevši. '»

Dirnuti Ksaverij Feofilaktovič šmrčne i strogo pogleda svoga pomoćnika nije li ovaj to zamijetio, nakon čega nastavi mnogo suhoparnije.

- I tako dalje, i tako dalje. A vremena zaista s tim nemaju ništa. Čudna mi čuda! Kod nas u Rusiji su za takve odavna govorili da su

«obijesni od dobra života». Milijunski imetak? Tko bi to mogao biti? Baš su lupeži ti rajonski načelnici, dojavljaju svakakve trice, a ovo nisu uvrstili u izvještaj. Čekaj sad pregled gradskih događaja! Iako je ovo jasan slučaj, ustrijelio se pred svjedocima... A ipak je zanimljivo. Aleksandrovski vrt, bit će to Gradski odsjek, drugi rajon. Ovako, Eraste Petroviču, meni za ljubav, skoknite do njih u Mohovu. Tobaže u kontrolu i tome slično. Raspitajte se tko je taj N. I najvažnije, dragi moj, obavezno prepisite oprostajnu poruku, navečer ću je pokazati svojoj Jevdokiji Andrejevnoj, ona voli takve sladunjave stvarčice. I ne mučite me, vratite se što brže.

Posljednje su riječi već bile upućene pisarevim leđima, koji se tako žurio

napustiti svoj tužni, prekriveni stol da umalo nije zaboravio kapu.

* * *

U rajonu su mladog činovnika iz Istražnog ureda uveli samom načelniku. Ovaj pak, vidjevši da nisu poslali Bog zna kakvu ličnost, nije stao tratiti vrijeme na objašnjenja, nego je pozvao pomoćnika.

- Evo, izvolite za Ivanom Prokofjevičem - ljubazno reče načelnik dečku (mada je sitna riba, ipak je iz Istražnog ureda). - On će vam sve pokazati i objasniti. Upravo on je jučer išao u pokojnikov stan. A Ksaveriju Feofilaktoviču predajte moj pozdrav.

Fandorina su posjeli za visoki pult i donijeli mu mršavi dosje. Erast Petrovič pročitao naslov («SLUČAJ samoubojstva plemenitog cijenjenog građanina Petra Aleksandroviča KOKORINA, 23 godine, studenta Pravnog fakulteta Moskovskog carskog sveučilišta. Započeto 13. svibnja 1876. godine, zaključeno ... 18... godine») i rukama, drhtavim od predosjećaja užitka, razveže vrpce.

- Sin Aleksandra Artamonoviča Kokorina - pojasni Ivan Prokofjevič, mršavi i visoki iskusni službenik zgužvana lica kao da ga je krava žvakala. - Bio je vrlo bogat čovjek. Tvorničar. Tri su godine otkako je preminuo. Sve je ostavio sinu. Živio bi student u veselju. Čime sve ljudi nisu zadovoljni?

Erast Petrovič kimne jer nije znao što da kaže na to i zadubi se u čitanje iskaza očevidaca. Zapisnika je bilo podosta, oko desetak, najiscrpniji su sačinjavale izjave kćeri djelatnog tajnog savjetnika Elizavete von Evert-Kolokoljceve (17) i njezine odgojiteljice gospođice Emme Pfull (48), s kojima je samoubojica razgovarao neposredno prije pucnja. Ipak, nikakve podatke, osim onih koji su već poznati čitatelju, Erast Petrovič nije izvukao iz zapisnika - svi očevici su ponavljali više ili manje jedno te isto, razlikujući se međusobno tek razinom pronicljivosti: jedni su govorili da je mladićev izgled odmah u njima pobudio uznemiravajući predosjećaj («Kada sam pogledala u njegove bezumne oči, u meni se sve sledilo» - objasnila je žena titularnog savjetnika gospođa Hohrjakova, koja je pak kasnije svjedočila daje mladića vidjela samo s leđa); drugi su svjedoci, naprotiv, pričali o gromu iz vedra neba.

Na kraju dosjea nalazila se zgužvana poruka na plavom papiru s monogramom. Erast Petrovič se zapilji u neravne (valjda od uzbuđenja) retke.

Gospodo koja ćete živjeti poslije mene!

Ako čitate ovo moje pisamce, znači da sam vas već napustio i spoznao tajnu smrti koja je skrivena od vas iza sedam pečata. Ja sam slobodan, a vi još

morate živjeti i strahovati. Ipak se kladim da tamo gdje sam sada i odakle se, kako se izrazio danski kraljević, nijedan putnik dosad nije vratio, nema ama baš ničega. Tko se ne slaže sa mnom - neka izvoli provjeriti. Uostalom, do svih vas nije mi ni najmanje stalo, a poruku pišem zato da vam ne bi palo na pamet da sam podigao ruku na sebe zbog kakve cmizdrave budalaštine. Zlo nije u vašem svijetu i, bogami, taj je razlog sasvim dovoljan. A da nisam potpuna stoka neka posvjedoči kožna mapa.

Petar Kokorin

Ne čini se daje napisano u uzbuđenju - bilo je prvo stoje pomislio

Erast Petrovič.

- Na kakvu to mapu misli? - upitao je. Pomoćnik načelnika slegne ramenima:

Nije imao nikakvu mapu uza se. Što biste vi htjeli, čovjek nije bio pri sebi. Možda se spremao da nešto učini pa se predomislio ili zaboravio. Po svemu sudeći, bio je neuračunljiv gospodin. Jeste li pročitali kako je vrtio bubanj? Kad smo već kod toga, u bubnju je od šest mjesta samo u jednom bio metak. Ja, na primjer, mislim da se on uopće nije spremao ustrijeliti, nego sije htio malo pošakljati živce -radi veće oštine životnih osjeta, da tako kažem. Da bi se poslije slađe jelo i pikantnije bančilo.

Samo jedan metak od šest? Zaista nije imao sreće - ražalostio se zbog pokojnika Erast Petrovič kojemu još nije davala mira kožna mapa.

Gdje on živi? To jest, gdje je živio...

Osmerosobni stan u novoj zgradi na Ostoženki, vrlo raskošan -rado podijeli Ivan Prokofjevič svoje dojmove. - Od oca je naslijedio kuću u Zamoskvorečju, cijeli majur s gospodarskim zgradama. Ipak nije želio tamo živjeti, preselio se daleko od trgovaca.

- I, ni tamo nije pronađena kožna mapa? Pomoćnik načelnika se začudi:

- Što, zar vi smatrate da smo trebali obaviti pretres? Kažem vam da je stan takav da se bojim agente pustiti u sobe, da ih đavo ne zavede. A i čemu? Jegor Nikiforič, istražni sudac iz okružnog tužilaštva, dao je pokojnikovu sobaru četvrt sata da skupi stvari, i to pod paskom redarstvenika da ne bi, ne daj Bože, digao nešto od gazde, i naredio mi da zapečatim vrata. Do objave nasljednika.

- A tko su nasljednici? - upita Erast Petrovič.

- Tu je kvaka. Sobar kaže da Kokorin nema ni braće ni sestara. Ima neke rođake u trećem koljenu, ali njih ni na prag nije puštao. Kome li će pripasti

tolike pare? - uzdahne Ivan Prokofjevič sa zavišću. -Pa to je strašno i zamisliti... Ah, ne tiče nas se to. Odvjetnik ili izvršitelji oporuke će se danas-sutra pojaviti. Nisu prošla niti dvadesetčetiri sata. Tijelo zasad leži kod nas u hladnjači. Možda Jegor Nikiforič sutra zaključi slučaj, tad će se sve razjasniti.

- Ipak je to čudno — primijeti mladi pisar namrštivši čelo. — Ako je čovjek u oproštajnom pismu posebno spomenuo nekakvu kožnu mapu, onda to nije tek tako. I ta «potpuna stoka» nije sasvim jasna. A što ako je u toj mapi nešto važno? Vi kako hoćete, ali ja bih svakako potražio u stanu. Čini mi se daje cijela poruka napisana zbog te mape. Tu ima neka tajna, časna riječ.

Erast Petrovič se zarumeni plašeći se da mu je ovo s tajnom izletjelo previše djetinjasto, ali pomoćnik načelnika nije uočio ništa neobično u njegovu razmišljanju.

— Trebalo je barem u kabinetu pretražiti papire — priznao je. - Jegor Nikiforič vječno žuri. Ima ih osam u obitelji pa uvijek nastoji s uviđaja ili istrage što prije strugnuti kući. Star je čovjek, godina dana do mirovine, što biste vi htjeli... Ovako, gospodine Fandorine. A da sami odemo? Zajedno ćemo pogledati. Poslije ću staviti novi pečat, to je čas posla. Jegor Nikiforič neće zamjeriti. Naprotiv - bit će nam zahvalan što ga nismo još jednom uznemiravali. Reći ću mu daje stigao zahtjev iz Istražnog ureda, a?

Erastu Petroviču se učinilo da će mršavi pomoćnik baš sa zadovoljstvom ponovo pregledati stan, a i stavljanje novog pečata nije predstavljalo teškoću, ali iskušenje je bilo veliko. Tu je doista mirisalo na tajnu.

* * *

Uređenje stana pokojnoga Petra Kokorina (na katu raskošne skupe zgrade blizu Prečistenske kapije) nije ostavilo jak dojam na Erasta Petroviča - za vrijeme tatina preneglog bogaćenja živio je u nimalo lošijim hramovima. Stoga se pisar nije zadržavao u mramornom predsoblju s venecijanskim zrcalom od tri aršina, nego je produžio ravno

U sobu za primanje, široku, sa šest prozora, u najmodernijem ruskom stilu: s oslikanim škrinjama, izrezbarenom hrastovinom na zidovima i otmjenom kaljevom peći.

- Fino su izvoljeli živjeti, već sam to govorio - dahnuo mu je u zatiljak njegov pratitelj, iz nekog razloga šaptom.

Erast Petrovič je sada neobično sličio na mladog setera prvi put puštena u šumu i ošamućena od oštrog, primamljivog mirisa bliske divljači. Zavrtjevši glavom nalijevo i nadesno nepogrešivo se orijentirao:

Ovo su vrata kabineta?

Tako je.

Idemo!

Kožnu mapu nisu morali dugo tražiti — ležala je nasred masivnog pisaćeg stola, između svijetlozelenog pribora za pisanje i sedefne školjke-pepeljare. Ali, prije nego što su nestrpljive Fandorinove ruke dodirnule smeđu škripavu kožu, njegov je pogled pao na fotografiju u srebrnu okviru koja je stajala također na stolu, na najvidljivijem mjestu. Lice na slici bilo je tako upadljivo da je Erast Petrovič zaboravio i na mapu: napola okrenuta, promatrala ga je Kleopatra bujne kose, golemih zagasito crnih očiju, s uznositim pregibom duga vrata i jedva uočljivom bezdušnošću u samovoljnoj liniji usta. Više od svega, pisara je opčinio izraz spokojnog i čvrstog samoljublja, tako neočekivanog na djevojčinu licu (Fandorin je zbog nečega želio da to svakako bude djevojka, a ne gospoda).

- Lijepa je - zazviždi Ivan Prokofjevič koji se pojavio pored njega. - Tko je to? Dopustite...

I on bez imalo ustručavanja svetogrdnom rukom izvuče čarobni lik iz okvira i okrene sliku na drugu stranu. Tamo je kosim, razvučenim rukopisom pisalo:

Petru K.

«I Petar izade odande i zaplaka gorko.» Kada zavalite, ne odričite se! A.B.

- To ona njega s apostolom Petrom uspoređuje, a sebe, valjda, s Isusom? Dosta ambiciozno! - ljutnuo se pomoćnik načelnika. - Nije li baš zbog te osobe naš student podigao ruku na sebe, a? Aha, tu je i mapa, nismo uzalud dolazili.

Rastvorivši kožne korice Ivan Prokofjevič izvadi jedini list. Bio je to Erastu Petroviču već poznati plavi papir, iako ovog puta s bilježničkim pečatom i nekoliko potpisa na dnu.

- Odlično - zadovoljno kimnu policajac. - Našli smo i oporuku. Dajte, baš me zanima.

Za čas je preletio pogledom dokument, ali i taj čas se Erastu Petroviču učinio kao vječnost, a viriti preko ramena bilo mu je ispod časti.

- Eto što smo doživjeli! Lijep dar rođacima u trećem koljenu! -uskliknu Ivan Prokofjevič s neshvatljivom zloradošću. - Gle ti Koko-rina, svima je natrljao nos. Samo što nije patriotski. Sada je jasno i ono sa «stokom».

Izgubivši od nestrpljivosti bilo kakav pojam o pristojnosti i poštovanju pretpostavljenih, Erast Petrovič istragne list od višeg po činu i pročita sljedeće:

OPORUKA

Ja, dolje potpisani Petar Aleksandrovič Kokorin, pri punoj svijesti i zdravoj pameti, pred dolje spomenutim svjedocima objavljujem svoju oporuku glede imovine koja mi pripada.

Svu moju imovinu, čiji se potpuni popis nalazi kod mog povjerenika Semjona Jefimoviča Berenzona, ostavljam gdi barunici Margareth Astair, britanskoj državljanki, za korištenje svih sredstava po njezinu nahođenju za potrebe obrazovanja i odgoja siročadi. Uvjeren sam da će gđa Astair raspolagati tim sredstvima razboritije i poštenije nego naši generali-dobrotvori.

Ova moja oporuka je posljednja i konačna, ima zakonsku snagu i poništava moju prethodnu oporuku.

Izvršiteljima oporuke imenujem odvjetnika Semjona Jefimoviča Berenzona i studenta Moskovskog sveučilišta Nikolaja Stepanoviča Ahtirceva.

Ova oporuka je sastavljena u dva primjerka, od kojih jedan ostaje meni, a drugi se daje na čuvanje u odvjetnički ured g. Berenzona.

Moskva, 12. svibnja 1876.

Petar Kokorin

Glava druga, u kojoj nema ničeg osim razgovora

- Kako hoćete, Ksaverije Feofilaktoviču, ali to je čudno! - uzbuđeno ponovi Fandorin. - Tu ima neka tajna, poštenja mi! - I uporno naglasi: - Da, upravo tako, tajna! Prosudite sami. Kao prvo, ustrijelio se nekako besmisleno, «nasumce», jednim metkom u bubnju, kao da se uopće nije namjeravao ustrijeliti. Kakva fatalna smola! I ton oproštajne poruke, morate se složiti, nekako je neobičan, kao daje pisana na brzinu, usput, a međutim, dotaknut je najvažniji problem. Ozbiljan problem! - glas Erasta Petroviča čak je zadrhtao od čuvstva.

— No, o problemu ću poslije govoriti, sada nešto o oporuci. Nije li sumnjiva?

Što vam se točno, dragi moj, u njoj čini sumnjivim? - blago će Grušin, s dosadom listajući «Policijski pregled gradskih događaja» za protekli dan. To čitanje, koje nije bilo lišeno svjesnog zanimanja, obično se odvijalo poslijepodne jer u tom dokumentu nije bilo slučajeva od velike važnosti - uglavnom svakakve sitnice, prave malenkosti, ali katkad bi se našlo i štogod zanimljivo. Bilo je tu i izvješće o jučerašnjem samoubojstvu u

Aleksandrovskom parku, ali, kako je i predvidio iskusni Ksaverij Feofilaktovič, bez ikakvih pojedinosti i, naravno, bez teksta oprostajne poruke.

Evo što! Kokorin kao da nije ozbiljno pucao u sebe, a ipak je oporuka, bez obzira na izazivački ton, sastavljena po svim pravilima: s bilježnikom, s potpisima svjedoka, s imenovanjem izvršitelja-savijao je prste Fandorin. - Informirao sam se: dvije tvornice, tri poduzeća, kuće u raznim gradovima, brodogradilišta u Libavi, samo vrijednosnih papira u Državnoj banci pola milijuna!

Pola milijuna? - uzdahne Ksaverij Feofilaktovič odvojivši se od papira. - Usrećila se ta Engleskinja.

I objasnite mi, kad smo već kod toga, što ima s tim *lady* Astair? Zašto je baš njoj sve ostavio, a ne nekom drugom? Kakve veze ona ima s Kokorinom? To bi trebalo razjasniti!

Pa napisao je da našim pronevjeriteljima ne vjeruje, a Engleskinju već nekoliko mjeseci veličaju u svim novinama. Ne, mili, bolje vi meni nešto drugo recite. Što se to događa da vaš naraštaj tako malo cijeni život? Svaki čas paf-paf, i to još oholo, sa zanosom, s prezirom prema cijelom svijetu. Kakve vi to zasluge imate da možete prezirati, kakve? - rasrdio se Grušin sjetivši se kako je drsko i bez poštovanja prošle večeri s njim govorila kći ljubimica, šesnaestogodišnja gimnazijalka Sašenjka. Ipak, pitanje je bilo više retoričko, pisarevo mišljenje o tome malo je zanimalo čestitog načelnika, i stoga se on ponovo zadubio u pregled.

Zato je Erast Petrovič još više živnuo:

- To i jest problem o kojem sam htio posebno govoriti. Pogledajte takva čovjeka kakav je Kokorin. Sudbina mu daje sve: i bogatstvo, i slobodu, i obrazovanje, i ljepotu (ljepotu je Fandorin spomenuo onako usput, iako nije imao nikakvu predodžbu o pokojnikovu izgledu). A on se igra sa smrću i na koncu se ubije. Želite li znati zašto? Nama mladima je zlo u vašem svijetu, Kokorin je upravo to i napisao, samo nije obrazložio. Vaši ideali - karijera, novac, počasti - za mnoge od nas ništa ne vrijede. Mi sad ne maštamo o tome. Što vi mislite, da bez razloga pišu o epidemiji samoubojstava? Najbolji od obrazovane mladeži odlaze ugušivši se od nedostatka duhovnog kisika, a vi, oci društva, ne izvlačite nikakvu pouku!

Ispalo je da je čitav optužujući zanos usmjeren na samog Ksaveri-ja Feofilaktoviča, pošto drugih «očeva društva» nije bilo u blizini, no Grušin se nimalo nije uvrijedio i čak je vidno zadovoljan kimnuo glavom.

Evo, zgodno - podsmješljivo će on gledajući u pregled - glede nedostatka duhovnog kisika. «U Cihačevljevoj ulici, u trećem odsjeku Meščanskog rajona, u 10 sati ujutro, pronađeno je mrtvo tijelo obješenog postolara Ivana Jeremejeva

Buldigina (27). Prema iskazu pa-zikuće Petra Silina, razlog samoubojstva je pomanjkanje sredstava za opijanje.« - Tako će svi najbolji otići. Samo ćemo mi, stare budale, ostati.

Vi se rugate — gorko reče Erast Petrovič. - A u Petrogradu i Var-šavi svakog se dana neki student, studentica, čak i gimnazijalac, otruje, ustrijeli, utopi. Vama je to smiješno...

«Pokajat ćete se, Ksaverije Feofilaktoviču, ali bit će kasno» - pomisli osvetljivo, iako mu dotad misao o samoubojstvu nikada nije pala na pamet - mladić je bio preživahne naravi. Nastala je tišina. Fandorin se činio poput skromnog groba, iza crkvene ograde i bez križa, a Grušin je čas prelazio prstom redove, čas šuštao listovima.

- Ipak je to sve zapravo budalaština - progunda on. - Što je s njima, jesu li svi poludjeli? Evo, dva izvještaja, jedan iz trećeg odsjeka Mjasnickog rajona, na osmoj stranici, drugi iz prvog odsjeka Rogoš-kog rajona, na devetoj stranici. Dakle. «U 12 sati i 35 minuta u Pod-kolokoljnu ulicu, u zgradu „Moskovskog društva za osiguranje od požara" pozvan je policijski nadzornik Fedoruk na zahtjev kaluške vlas-telinke Avdotje Filipovne Spicine (privremeno boravi u hotelu „Bojarskaja"). Gđa Spicina je izjavila da se pored ulaza u knjižaru, pred njenim očima, neki dolično odjeveni gospodin, dobi od otprilike 25 godina, pokušao ustrijeliti. Prinio je pištolj k sljepoočnici, ali je očito zatajio, i nesuđeni samoubojica se skrio. Gđa Spicina je zatražila da policija pronade mladića i preda ga duhovnim vlastima radi crkvenog pokajanja. Potraga nije poduzeta zbog nepočinjenog prijestupa.»

Eto vidite, a što sam ja govorio! - likovao je Erast Petrovič osjećajući se u potpunosti osvećenim.

Pričekajte, mladiću, to još nije sve - zaustavi ga načelnik. - Slušajte dalje. Deveta stranica. «Izvještaj redarstvenika Semjonova (on je iz Rogoške). Poslije deset sati pozvao gaje građanin Nikolaj Kukin, prodavač u trgovini „Brikin i sinovi" koja se nalazi nasuprot Malog jauskog mosta. Kukin je izjavio da se prije nekoliko minuta na kamenu stupić mosta bio popeo neki student i prislonio pištolj uz glavu, očito sa željom da se ustrijeli. Kukin je čuo metalno škljocanje, ali hica nije bilo. Nakon toga student je skočio na pločnik i brzo otišao u smjeru Jauske ulice. Drugi očevici nisu pronađeni. Kukin se zauzima za postavljanje policijskog nadzora na mostu, zato što se prošle godine tamo već utopila jedna djevojka laka vladanja, i otada promet u trgovini opada.»

- Ništa ne razumijem - raširi ruke Fandorin. - Kakav je to ritual? Da nije neko tajno društvo samoubojica?

Kakvo društvo - polako će Ksaverij Feofilaktovič, a zatim stane govoriti sve brže i brže, postajući sve življim. - Nikakvo društvo, moj gospodine, sve je

mnogo jednostavnije. Sad je jasno i ono s bubnjem, a prije to nismo ni sanjali! To je uvijek jedan te isti, to je naš student Kokorin izvodio ludorije. Pogledajte ovdje — ustao je i žustro prišao zemljovidu Moskve koji je visio na zidu pored vrata. - Ovo je Mali jauski most. Odatle je krenuo Jauskom ulicom, negdje se zabrljao na sat vremena i našao se u Podkolokoljnoj, pokraj osiguravajućeg društva. Prestrašio je vlastelinku Spicinu i pošao dalje, u pravcu Kremlja. A poslije dva sata stigao je do Aleksandrovske vrta, gdje se njegovo putovanje i završilo, znamo na koji način.

Ali, zašto? I što to sve znači? - zagledao se u zemljovid Erast Petrovič.

Nije na meni da prosuđujem što to znači. Ali, slutim kako se zbilo. Naš student, dijete bogatuna, zlatna mladež, odlučio je svemu reći *adieu*. Ali, prije smrti htio si je malo pošakljati živce. Čitao sam negdje o tome, zove se «američki rulet». U Americi su to izmislili, u nalazištima zlata. Staviš u bubanj jedan metak, okreneš i bum! Ako ti se posrećilo - rušiš banku, ako nije - zbogom. I tako je naš student krenuo na put po Moskvi, iskušavati sudbinu. Lako je moguće da nije okinuo tri puta nego i više, samo što neće svaki očevidac pozvati policiju. Vlastelinka-spasiteljica duša i Kukin sa svojim privatnim interesom su pokazali budnost, a koliko je ukupno pokušaja imao Kokorin - Bog zna. Ili se dogovorio sam sa sobom, kao - toliko puta ću se poigrati sa smrću i dosta. Ako preživim — tako mora biti. Zapravo, to su već moje fantazije. Nije bilo nikakve fatalne smole u Aleksandrovske, jednostavno je student u dva sata bio već potrošio svoju sreću.

- Ksaverije Feofilaktoviču, vi ste pravi analitički talent — iskreno se ushitio Fandorin. - Točno vidim pred sobom kako je sve bilo.

Zaslužena pohvala, iako od žutokljunca, bila je ugodna Grušinu.

- Eto. Može se nešto i od starih budala naučiti — reče on poučno. - Vi biste poslužili u istrazi isto kao i ja, ali ne u današnje visokokulturno doba, nego za cara Nikolaja Pavloviča. Tada nisu razlikovali istražno od neistražnog, u Moskvi još nije bilo ni našeg ureda, čak ni istražnog odjela. Danas tražiš ubojice, sutra stojiš na sajmu, ljudima dijeliš opomene, prekosutra po krčmama tjeraš one bez isprava. Zato stječeš dar opažanja, poznavanje ljudi, dobivaš debelu kožu, bez toga se nikako ne može u našem policijskom poslu - završio je načelnik s aluzijom i iznenada primijetio da ga pisar baš i ne sluša, nego se mršti od neke svoje misli, po svemu sudeći ne previše ugodne.

- No, što vas još muči, istresite.

- Pa evo, ne shvaćam... - Fandorin nervozno mrdnu lijepim, poput dva polumjeseca, obrvama. — Taj Kukin kaže da je na mostu bio student...

- Naravno, student, tko drugi?

Ali, odakle Kukin zna da je Kokorin student? Imao je redengot i kapu, i u

Aleksandrovskom parku nitko od očevidaca nije ga smatrao studentom... u zapisnicima se stalno spominje «mladić» i «taj gospodin». Zagonetno!

Vama su same zagonetke na pameti — mahne rukom Grušin. -Budala je taj vaš Kukin, i gotova stvar. Vidi, mladi gospodin, u civilu, pa pomislio da je student. A možda prodavač ima oštro oko, prepoznao je studenta - ipak ima posla s kupcima od jutra do večeri.

- Kukin takvog kupca kakav je Kokorin u svojoj trgovini nikada nije vidio - razumno odvrati Fandorin.

- I što s tim?

- Pa ne bi bilo loše vlastelinku Spicinu i prodavača Kukina detaljnije ispitati. Vama, Ksaverije Feofilaktoviču, naravno, ne pristaje da se bavite takvim sitnicama, ali, ako dopustite, ja bih sam... - Erast Petrovič se čak pridigao sa stolice, toliko je želio da mu Grušin dopusti.

Spremao se Ksaverij Feofilaktovič pokazati strogost, ali se predomislio. Neka dečko onjuši pravi posao, neka se nauči razgovarati s očevicima. Možda i bude nešto od njega. Reče uzvišeno:

- Ne zabranjujem vam - i preduhitrivši radostan usklik, koji je već bio spreman odjeknuti iz pisarevih usta, doda: - Ali, najprije izvolite završiti izvještaj za njegovu preuzvišenost. I još nešto, dragi moj. Već su tri sata. Idem ja polako kući. A vi ćete mi sutra ispričati odakle prodavaču student.

Glava treća, u kojoj se pojavljuje «pokureni študent»

Od Mjasnicke, gdje se nalazio Istražni ured, do hotela «Bojarska-ja», gdje je, prema Pregledu, «privremeno boravila» vlastelinka Spicina, bilo je dvadesetak minuta hoda, i Fandorin je, usprkos nestrpljivosti koja ga je grizla, odlučio ići pješice. Mučitelj «Lord Byron», koji je nemilosrdno pritiskao pisareve bokove, probio je takvu rupu u njegovu budžetu da se izdatak za kočiju mogao dramatično odraziti na dnevnim obrocima. Jedući u hodu pirošku kupljenu na uglu Gusjat-nikove ulice (nemojmo zaboraviti da je u zanosu istrage Erast Petrovič ostao bez ručka), brzo je Cistoprudnim bulevarom gdje su pretpotopne starice u pelerinama i noćnim kapama sipale mrvice tustim, drskim golubovima. Kamenim pločnikom hitro su se kotrljali fijakeri i kočije koje Fandorin nikako nije mogao dostići i on je u mislima postajao uvrijeđen. U biti, istražitelj bez kola ne može ništa protiv onih koji se voze. Dobro što je «Bojarskaja» na Pokrovki, ali ipak još odatle treba otići na Jauzu do prodavača Kukina - to je sigurno pola sata. Kao odlaganje smrti, izjedao se Erast Petrovič (da budemo iskreni, malo je preuveličavao), a gospodinu načelniku bilo je žao

petnaest državnih kopjejk. Njemu samom, valjda, svakog mjeseca ured po osamdeset rubalja daje za stalnog kočijaša. To su ti načelničke povlastice: jednog vozi kući osobni kočijaš, a drugi na svoje dvije noge ide po službenoj dužnosti.

No, slijeva, iznad krova kavane Suchet, već se vidio toranj Ticke crkve pored koje se nalazio hotel «Bojarskaja», i Fandorin zakorača još brže predosjećajući važna otkrića.

Pola sata kasnije, nesigurnim i pokunjenim hodom, vukao se niz Pokrovski bulevar gdje su golubove, isto tako uhranjene i drske kao na Cistoprudnom, hranile trgovkinje, a ne više plemkinje.

Razgovor sa svjedokinjom bio je obeshrabrujući. Erast Petrovič je ulovio vlastelinku u posljednji čas. Već se bila spremila sjesti u kočiju pretrpanu kovčezima i paketima kako bi otputovala iz prvostolne u Kalušku guberniju. Iz ekonomskih razloga, Spicina je putovala na stari način, ne željeznicom, već svojim konjima.

Tu je Fandorin bez sumnje imao sreće, jer da se vlastelinka žurila na kolodvor do razgovora uopće ne bi došlo. Ali, bit razgovora s razgovorljivom svjedokinjom, kojoj je Erast Petrovič pristupao i ovako i onako, svodila se na jedno: Ksaverij Feofilaktovič je u pravu, Spicina je vidjela upravo Kokorina - spomenula je i redengot, i okruglu kapu, čak i lakirane cipele s dugmadi koje nisu spominjali očevici iz Aleksandrovskega parka.

Sve nade su preostale na Kukinu, glede kojega je Grušin, po svoj prilici, također bio u pravu. Bubnuo je prodavač bez razmišljanja, a sad tumaraj zbog njega po čitavoj Moskvi, izvrgavaj se ruglu pred načelnikom.

Trgovina «Brikin i sinovi» gledala je staklenim vratima s nacrtanom glavom šećera točno na obalu i most se odatle vidio kao na dlanu — Fandorin je to odmah uočio. Uočio je i to da su prozori trgovine bili otvoreni (očito zbog sparine), pa je prema tome Kukin mogao i čuti «škljocanje željeza», jer do najbližeg kamenog stupica na mostu nema više od petnaest koraka. Kroz vrata je radoznalo provirio muškarac četrdesetih godina u crvenoj košulji, crnom suknenom prsluku i plišanim hlačama u čizmama.

- Treba li vam štogod, vase blagorođe? - upitao je. - Kao da ste zalutali?

Vi ste Kukin? - strogo ga upita Erast Petrovič ne očekujući od skorašnjih izjava ništa ohrabrujuće.

Tako je - uznemiri se prodavač namrštivši se, ali odmah potom se dosjeti. - Vi mora da ste iz policije, vaše blagorođe? Pokorno zahvaljujem. Nisam tako brzo očekivao vašu pažnju. Gospodin nadzornik su rekli da će pretpostavljeni razmotriti, ali nisam očekivao, nikako nisam očekivao. Ma što mi tu stojimo na pragu! Izvolite u trgovinu. Zahvalan sam, baš sam zahvalan.

I poklonio se, i vrata je otvorio, i još ga je pozvao gestikulirajući rukom - dobrodošli, ali Fandorin se ne pomaknu s mjesta. Reče mu sugestivno:

- Kukine, ja nisam iz okruga, nego iz istražne policije. Zadatak mi je pronaći stu... onog čovjeka o kojem ste obavijestili policijskog nadzornika.

Mislite studenta? — spremno se nadovezao prodavač. - Kako da ne, jako dobro smo ga upamtili. Strašno nešto, Bože oprosti. Kad sam vidio kako su se popeli na stupić i pištolj prislonili uz glavu odmah sam pretrnuo - mislim si, sve će biti kao i prošle godine, opet nitko neće ni priviriti u trgovinu. A što smo mi krivi? Zar im je tu medom namazano pa da dižu na sebe ruku? Idi tamo dalje, do rijeke Moskve, tamo ti je i dublje, i most je viši, pa...

Zašutite, Kukine - prekine ga Erast Petrovič. - Bolje mi opišite studenta. Stojte nosio, kako je izgledao i odakle vam uopće to daje on student.

Pa stvarno je student, vaše blagorođe - začudio se prodavač. - I uniforma, i dugmad, i očale na nosu.

Kakva uniforma? - napadne ga Fandorin. - Zar je bio u uniformi?

- A kako drukčije? - Kukin sažalno pogleda nedosjetljivog činovnika. - Kako ću bez toga znati je li student ili ne? Pa valjda razlikujem studenta od činovnika po uniformi.

Na tu umjesnu primjedbu Erast Petrovič nije ništa mogao reći, paje izvadio iz džepa urednu bilježnicu i olovku kako bi zapisao izjavu. Tu je bilježnicu Fandorin kupio prije nego što je stupio u službu u Istražnom uredu, tri tjedna ju je beskorisno nosao, i evo tek danas je poslužila - već tijekom jutra koleški registrator je sitno ispisao nekoliko stranica.

Recite kako je izgledao taj čovjek.

Čovjek kao čovjek. Neugledan, malko pristava lica. Pa očale...

Kakve očale - naočale ili cviker?

Onakve, na špagi.

Znači, cviker - drljao je olovkom Fandorin. - Je li bilo još kakvih osobitih obilježja?

Bili su jako pogureni. Ramena umalo u visini tjemena... Ma, **student** ko **student**, kažem vam...

Kukin je zbunjeno promatrao «činovnika», a ovaj je na duže vrijeme zašutio: mrštio se, micao usnama, šušкао malom bilježnicom. Ukratko, čovjek je o nečemu razmišljao.

«Uniforma, pristav, cviker, vrlo poguren» - pisalo je u bilježnici. No, malo je

pristav, to je nevažno. O cvikeru nema ni riječi u spisku Kokorinovih stvari. Da ga nije izgubio? Moguće. Očevici također ne spominju cviker, ali njih i nisu posebno ispitali o samoubojičinoj vanjštini - čemu to? Poguren? Hm. Sjeća se da je u «Moskovskim novinama» opisan «stasiti mladić», ali reporter nije prisustvovao događaju, nije vidio Kokorina, tako da je «stasita mladića» mogao dodati radi jačeg efekta. Ostaje studentska uniforma, a to je teško osporiti. Ako je na mostu bio Kokorin, znači da se u razdoblju od jedanaest sati i pola dvanaest iz nekog razloga preodjenuo u redengot. I gdje se to moglo zbiti? Od Jauze do Ostoženke i zatim natrag do «Mos-kovskoga društva za osiguranje od požara» nije kratak put, za sat i pol vremena se ne stigne.

I Fandorin shvati s bolnim zamiranjem u grudima da ima samo jedan izlaz: uhvatiti prodavača Kukina za vrat, odvesti ga u Mohovu, gdje u mrtvačnici još uvijek leži samoubojičino tijelo obloženo ledom, i obaviti identifikaciju. Erast Petrovič zamisli probušenu lubanju s osušenim slojem krvi i mozga, i to ga je savim prirodno asociralo na zaklanu trgovkinju Krupnovu, koja je još i danas pohodila njegove noćne more. Ne, zaista mu se nije išlo u «hladnjak». No, između studenta s Malog jauskog mosta i samoubojice iz Aleksandrovsikoga parka postojala je veza koju je svakako trebalo otkriti. Tko može reći je li Kokorin bio pristav i poguren, je li nosio cviker?

Prvo - vlastelinka Spicina, ali ona je sigurno već na ulazu u Kalu-gu. Drugo - pokojnikov sobar, kako li se ono preživio? Nije važno, ionako ga je istražni sudac izbacio iz stana, tko će ga sada naći. Preostaju očevici iz Aleksandrovsikog, prije svih one dvije dame s kojima je Kokorin razgovarao posljednjih trenutaka svoga života, one su ga morale detaljno promotriti. Evo, u bilježnici piše: «Kći d.t.s. Eliz. Alek-sandr-na von Evert-Kolokoljceva (17), gospođica Emma Gotlibovna Pfull (48), Mala Nikitska, priv. kuća.»

Ipak se nije mogao izbjeći trošak za kočiju.

* * *

Bio je to dug dan. Snažno svibanjsko sunce koje je neumorno obasjavalo zlatoglavi grad nerado se spuštalo k liniji krovova kada je Erast Petrovič, osiromašen za četrdeset koppejaka, sišao s kočije kod otmjene vile s dorskim stupovima, ukrašenim pročeljem i mramornim trijemom. Vidjevši da se putnik neodlučno zaustavio, kočijaš reče:

- To je generalova kuća, ne sumnjajte. Nije ovo prva godina da vozim po Moskvi.

«A što ako me ne puste» - zadrhtao je iznutra Erast Petrovič od straha zbog mogućeg poniženja. Primio je sjajnu mjedenu alku i dvaput pokucao. Masivna

vrata s brončanim lavljim njuškama odmah se otvoriše i izviri vratar u bogatoj livreji sa zlatnim gajtanima.

- Gospodinu barunu? Iz Ureda? — ozbiljno zapita. - Treba li vas najaviti ili samo predati kakav dokument? Ta, uđite.

U prostranu predsoblju, snažno osvijetljenom i lusterom i plinskim svjetiljkama, posjetitelj se posve zbunio.

Zapravo, trebam do Elizavete Aleksandrovne - objasnio je. -Erast Petrovič Fandorin, iz istražne policije. Po hitnom zadatku.

Iz istražne? - prezirno se namršti čuvar vrata. - Nije valjda zbog onoga jučer? Nemojte ni pomisliti. Gospođica su skoro pola dana plakali i noćas su loše spavali. Neću vas pustiti niti najaviti. Njegova ek-selencija su ionako prijetili vašima iz rajona da će im glave poskidati zato što su jučer Elizavetu Aleksandrovnu mučili preslušavanjima. Izvolite na ulicu, na ulicu. - I još ga je nitkov stao svojim debelim trbuhom gurati prema izlazu.

A gospođica Pfull? - povikne u očaju Erast Petrovič. - četrdesetosmogodišnja Emma Gotlibovna? Barem s njom bih trebao popričati. To je državni posao!

Vratar važno zamljacka usnama.

- K njoj ću vas pustiti, neka bude. Eno tamo, idite ispod stubišta. Hodnikom nadesno, treća vrata. Tamo živi gospođa guvernanta.

Na kucanje je otvorila visoka koštunjava osoba i šutke se zagledala u posjetitelja okruglim smeđim očima.

Ja sam iz policije, Fandorin. Vi ste gospođa Pfull? - nesigurno će Erast Petrovič i za svaki slučaj ponovi na njemačkom. - *Polizeiamt. Sind Sie Frdulein Pfull? Guten Abend.*

Topro feče — oštro odgovori koštunjava. — Da, ja sam Emma Pfull. Uđite. Zjednite na stolac.

Fandorin sjedne gdje mu je bilo naređeno - na bečku stolicu sa savijenim naslonom koja se nalazila pored pisaćeg stola, na kojem su vrlo uredno bili raspoređeni nekakvi udžbenici i hrpe papira za pisanje. Soba je bila lijepa, svijetla, ali vrlo dosadna, kao daje neživa. Samo su na prozorskoj dasci stajala tri zemljana lonca s bujnim geranijem. Bila je to jedina upadljiva točka u cijeloj prostoriji.

- Tošli ste zbok onog glupok mlatića koji je pucao u sebe? - upita gospođica Pfull. - Jučer sam odgovorila na sva pitanja gospodina po-¹ licajca, ali ako želite pitati još nešto, možete pitati. Shvaćam da je posao policije vrlo važan. Moj ujak Gunther je služio u sachsenskoj policiji kao narednik.

Ja sam koleški registrator - pojasni Erast Petrovič, ne želeći da i njega smatraju

narednikom - činovnik četrnaestog razreda.

Da, znam razlikovati činoe - kimne Njemica pokazujući prstom na zapučak njegova fraka. — Dakle, gospodine koleški registratoru, slušam vas.

U taj čas se bez zvuka otvore vrata i u sobu uleti svijetlokosa gospođica čarobno zarumenjenog lišća.

- *Frdulein Pfull! Morgenfahren wir nach Kuntsevo!* Časna riječ! Ta-tica je dopustio! - zabrza ona s praga, ali, ugledavši neznanca, zapne i zbunjeno zašuti, iako su joj se sive oči sa živom znatiželjom uprle u mladog činovnika.

- Odgojene barunice ne trče, već hodaju - reče joj guvernanta s prijetvornom strogošću. - Osobito ako im je već punih zedamnaest godina. Ako ne trčite, nego hodate, tada imate vremena vidjeti nepoznati čovjek i pristojno pozdraviti.

- Dobar dan, gospodine - zašuštala je čudesna prikaza. Fandorin skoči i nakloni se, osjećajući se vrlo loše. Djevojka mu se

užasno svidjela, i jadni se pisar uplašio da će se odmah zaljubiti u nju na prvi pogled, a to se nikako nije smjelo dogoditi. I u prijašnja, sretna tatina vremena takva princeza mu ne bi bila par, a sada pogotovo.

Dobar dan - rekao je vrlo suho, namršti se i u sebi dodao: «Naumili ste me prikazati u žalosnoj ulozi? On bijaše titularni savjetnik, a ona kći generala? Ne, draga moja, nećete to dočekati! Ja još i do titularnoga imam za služiti.»

Koleški registrator Erast Petrovič Fandorin, Ured istražne policije - predstavi se službenim tonom. - Provodim dopunsku istragu povodom jučerašnjeg žalosnog događaja u Aleksandrovskom vrtu. Pojavila se prijeka potreba za postavljanjem još nekih pitanja. No, ako vam je neugodno - ja vrlo dobro razumijem kako ste bili rastrojani bit će mi dovoljan samo razgovor s gospođom Pfull.

Da, bilo je to užasno - gospođičine oči, ionako povelike, raširiše se još više. — Doduše, ja sam bila zažmirila i gotovo ništa nisam vidjela, a potom sam se onesvijestila... Ali, meni je to tako zanimljivo! *Frdulein Pfull*, mogu li ostati? Molim vas! Ja sam, između ostalog, isto takva svjedokinja kao i vi!

Ja bih sa svoje strane, u interesu istrage, također više volio da gospođica barunica bude nazočna - klonuo je Fandorin.

Red je red - kimnu Emma Gotlibovna. - Lischen, uvijek sam vam ponavljala: *Ordnung muß sein*. Mora se biti poslušan prema zakonu. Možete ostati.

Lizanjka (tako je Elizavetu Aleksandrovnu u sebi već nazivao Fandorin koji se sve brže topio) se spremno spustila na kožni divan budno gledajući u našega junaka.

On se pribere, okrene se prema *frdulein Pfull* i zamoli:

- Opišite mi, molim vas, kako je izgledao taj gospodin.

Gospodin koji je pucao u zebe? - precizirala je ona. — *Na ja*. Smeđe oči, smeđa kosa, prilično visok, bez brade i brkova, bez zalisaka također, lice zasvim mlado, ali ne osobito lijepo. Zatim odjeća...

O odjeći poslije - prekine je Erast Petrovič. - Kažete da nije imao lijepo lice. Zašto? Zbog prišteva?

- *Pickeln* - prevede Lizanjka pocrvenjevši.

- *A ja*, prišševi - guvernanta sočno ponovi riječ koju nije odmah razumjela.

- **Ne**, prišševe taj gospodin nije imao. Imao je lijepu, zdravu kožu. A lice nije bilo lijepo.

- Zašto?

- Bilo je zlo. Gledao je kao da ne **šeli** ubiti zebe, nego netko zasvim drugi.

Oh, to je bila strava! - uznemirila se zbog sjećanja Emma Gotlibovna. -

Proljeće, zunčano vrijeme, sve dame i gospoda šetaju, čudesni trt saf u cvijeću!

Od tih njenih riječi Erasta Petroviča obli rumenilo i on ispod oka pogleda Lizanjku, ali ona je očito odavno navikla na poseban izgovor svoje odgajateljice i gledala je i dalje otvoreno i blistavo.

A je li imao cviker? Možda mu nije bio na nosu, nego je virio iz džepa? Na svilenoj vrpci? — sipao je pitanja Fandorin. — I nije li vam se učinilo da je poguren? Još nešto. Znam da je bio u redengotu, ali nije li štogod na njemu odavalo studenta, primjerice, hlače od uniforme? Niste primijetili?

Ja sam uvijek sve primijetila - dostojanstveno odgovori Njemica. - Hlače su bile karirane, od skupe vune. Cviker sigurno nije imao. Nije bio niti pokuren. Taj gospodin je imao dobro držanje. - Zamislila se i neočekivano zapitala: - Pokuren, cviker i student? Zbog čega ste tako rekli?

- Zašto? - uznemirio se Erast Petrovič.

- Čudno. Tamo je bio jedan gospodin. Pokureni student s cvikerom.

- Molim! Gdje? — jaukne Fandorin.

- Vidjela sam takvog gospodina... *jenseits*... s druge strane ograde, na ulici. Stajao je i gledao nas. Još sam pomislila kako će nam sat kos-potin student pomoći da otjeramo taj užasni čovjek. I bio je vrlo pokuren. Vidjela sam to nakon što se onaj kospotin već ubio. Student se okrenuo i brzo-brzo otišao. I vidjela sam kako je pokuren. To se događa kada djecu od malena ne uče pravilno zjediti. Pravilno zjediti je vrlo važno. Moje odgajanje uvijek zjede pravilno. Pogledajte *frdulein* barunicu. Vidite kako ona drži leđa? Jako lijepo!

Tada je Elizaveta Aleksandrovna pocrvenjela, ali veoma milo, tako da je Fandorin na čas izgubio nit, iako je izjava gospođice Pfull nesumnjivo imala

izuzetnu važnost.

Glava četvrta, u kojoj se pripovijeda o pogubnoj snazi ljepote

Sljedećeg dana u deset sati ujutro, s načelnikovim blagoslovom i s čak tri rublja dodijeljena za dodatne troškove, Erast Petrovič je stigao do žute sveučilišne zgrade u Mohovoj. Zadatak nije bio težak, ali iziskivao je nešto sreće: trebalo je pronaći pogurenog, neuglednog i malo prištavog studenta s cvikerom na svilenoj vrpici. Sasvim je vjerojatno da taj sumnjivi gospodin uopće nije studirao u Mohovoj, već na Visokoj tehničkoj školi, na Šumarskoj akademiji ili na nekom Geodetskom institutu. Ipak je Ksaverij Feofilaktovič (koji je promatrao svog mladog pomoćnika sa stanovitim čuđenjem ne lišenim radosti) bio potpuno suglasan s Fandorinovom pretpostavkom -«pokureni» je najvjerojatnije studirao na sveučilištu kao i pokojni Kokorin, i lako je moguće da je studirao na istom, Pravnom fakultetu.

Odjeven u civilno odijelo, Erast Petrovič je bezglavo uzletio izlizanim stubama od lijevana željeza na glavnom ulazu, prošao kraj bradatog služitelja u zelenoj livreji i zauzeo prikladnu poziciju u polukružnoj udubini prozora, odakle su se odlično vidjeli i predvorje s garderobom, i dvorište, čak i ulazi u oba krila. Prvi put otkako je mladiću umro otac i život skrenuo s ravnog i jasnog puta, gledao je Erast Petrovič na drage žute zidove sveučilišta bez žaljenja u srcu za onim što se moglo zbiti, a nije se zbitilo. Još se ne zna kakvo življenje je privlačnije i korisnije za društvo: studentsko štrebanje ili mukotrpan život istražnog agenta koji obavlja važan i opasan posao. (Dobro, nije opasan, ali je ipak osobito odgovoran i tajnovit.)

Otprilike svaki četvrti student koji je dolazio u vidno polje pažljivog promatrača nosio je cviker, i to mnogi baš na svilenoj vrpici. Otprilike svaki peti imao je na licu određenu količinu prišteva. Bilo je i dosta pogurenih. Ipak, sva tri obilježja nikako se nisu htjela sastati u jednoj individui.

U jedan sat ogladnjeli Fandorin je izvadio iz džepa sendvič s kobasicom i okrijepio se ne napuštajući položaj. Dotad je Erast Petrovič uspio uspostaviti sasvim prijateljske odnose s bradatom portiom koji mu je rekao da ga zove Mitrič i koji je već uspio dati mladiću nekoliko vrijednih savjeta povodom stupanja na «vakultet». Fandorin, koji se pričljivom starcu predstavio kao provincijalac koji mašta o dugmadi sa sveučilišnim

grbom, već je bio pomišljao da promijeni verziju i otvoreno upita starca za «pokurenog» i prištavog, kad se portir sljedećeg trena užurbao, skinuo kapu s glave i otvorio vrata. Tu je proceduru Mitrič provodio kada je prolazio netko od profesora ili bogatih studenata za što je katkad dobivao kopjejkicu ili čak petak. Erast Petrovič se osvrne i opazi kako se prema izlazu kreće neki student koji je na garderobi upravo dobio raskošni baršunasti ogrtač s kopčama u obliku lavljih šapa. Na kicoševu nosu svjetlucaje cviker, a na čelu su se crvenjeli rasuti pristići. Fandorin se napregnuo pokušavajući vidjeti kakvo držanje ima student, ali prokleta pelerina ogrtača i podignuti ovratnik smetali su mu da postavi dijagnozu.

- Ugodnu večer, Nikolaje Stepaniču. Želite li kočiju? - nakloni se portir.
- Stoje, Mitriču, kišica je stala? - tankim glasom upita pristavi. — Onda ću prošetati, nasjedio sam se. — I dvama prstima u bijeloj rukavici spusti u postavljenu ruku novac.
- Tko je taj? - šapne Erast Petrovič napregnuto se zagledavajući u gizdavčeva leđa. Kao daje poguren?
- Ahtircev Nikolaj Stepanič. Najveći bogataš, kneževske krvi -smjerno će Mitrič. — Nikad ne daje manje od petnaest kopjejkica.

Fandorinu postade vruće. Ahtircev! Ta nije li to onaj što je u oporuci imenovan kao izvršitelj!

Mitrič se klanjao redovnom profesoru, dugokosom magistru fizike, a kada se okrenuo čekalo ga je iznenađenje: poštovani provincijalac kao da je u zemlju propao.

Crni baršunasti ogrtač vidio se izdaleka i Fandorin je sustigao sumnjivca za tren oka, ali nije se odlučio da ga zovne: što zapravo može saopćiti tom Ahtircevu? No, pretpostavimo da ga prepoznaju i prodavač Kukin i gospođica Pfull (Erast Petrovič teško uzdahne sje-tivši se opet, po tko zna koji put, Lizanjke). Pa što s tim? Nije li bolje, prema nauku veilkog Foucheta, nenadmašnog korifeja istrage, organizirati praćenje «objekta»?

Rečeno - učinjeno. Tim bolje što se pokazalo sasvim lakim pratiti ga: Ahtircev je bez žurbe, šećućim korakom išao u smjeru Tverske, nije se okretao, samo je povremeno pratio pogledom zgodne švelje. Nekoliko puta se Erast Petrovič ohrabrio i prišao sasvim blizu, te čak čuo kako student bezbrižno zviždi Smithovu ariju iz «Pertske ljepotice». Čini se da je nesuđeni samoubojica (ako je to bio on) bio vrlo optimistički raspoložen. Pored Korfove trafike student je stao i dugo razgledavao u izlogu kutije s

cigarama, ali ipak nije ušao unutra. U Fandorinu se počelo stvarati uvjerenje da «objekt» odugovlači do utvrđenog vremena. To je uvjerenje ojačalo kada je Ahtircev izvadio zlatni sat, škljocnuo poklopcem i, malo ubrzavši korak, krenuo prema gore pločnikom, prešavši na izvedbu odlučnijeg «Zbora dječaka» iz moderne opere «Carmen».

Skrenuvši u Kamergersku, student je prestao zviždati i zakoračao tako žustro da je Erast Petrovič bio primoran zaostati - inače bi izgledalo vrlo sumnjivo. Srećom, ne dospjevši još do ženskog modnog salona d' Arsans, «objekt» je usporio korak, a uskoro se i posve zaustavio. Fandorin prijeđe na drugu stranu i zauzme položaj pored pekarnice koja je ugodno mirisala na svježe pecivo.

Petnaestak minuta, pa čak i dvadeset, Ahtircev je, pokazujući sve očitiju nervozu, hodao amo-tamo pred ukrašenim hrastovim vratima kroz koja su svakog časa ulazile ozbiljne dame, a raznosači iznosili otmjene pakete i kutije. Na pločniku je čekalo nekoliko kočija, neke čak s grbovima na lakiranim vratima. U dva sata i sedamnaest minuta (Erast Petrovič je to primijetio na satu u izlogu) student se trgnuo i poletio prema vitkoj dami s koprenom koja je izašla iz trgovine. Skinuo je kapu i stao nešto govoriti mašući rukama. Fandorin, s izgledom nekoga tko se dosađuje, prijeđe preko kolnika - možda bi i on mogao malo pogledati kod d' Arsansa.

- Danas mi nije do vas - čuo je zvonki glas dame koja je bila odjevena po posljednjoj pariškoj modi, u svijetloljubičastu haljinu od moarea sa šlepom. - Poslije. Dođite u sedam sati, kao i obično, tamo će se sve riješiti. Ne gledajući više uzbuđenog Ahtirceva ona krenu prema otvorenoj kočiji s dva sjedišta.

- Ali, Amalija! Amalija Kazimirovna, oprostite! - kriknu za njom student. - Ja sam u nekom smislu imao na umu privatni razgovor!
- Poslije, poslije! - dobaci dama. - Sada mi se žuri!

Lahor joj je podigao s lica laganu koprenu i Erast Petrovič se skamenio. Te noćne, sanjive oči, taj egipatski oval, tu hirovitu iskrivljenost usana već je vidio, a kada jednom vidiš takvo lice više ga nikada ne zaboraviš. To je ona, tajanstvena A.B., koja je naredila nesretnom Kokorinu da se ne odriče ljubavi! Slučaj je, čini se, dobivao sasvim drugi smisao i ton.

Ahtircev se izgubljeno ukočio na pločniku ružno uvukavši glavu među ramena (poguren je, bez sumnje je poguren, uvjerio se Erast Petrovič), a u međuvremenu je kočija polako odvozila egipatsku caricu u pravcu

Petrovke. Trebalo je donijeti neku odluku i Fandorin, zaključivši da student sada ionako nikamo neće nestati, digne ruke od njega i potrči naprijed, prema uglu Velike Dmitrovke gdje se stvorio red fijakera.

- Policija - šapnuo je na uho pospanom fijakeristu u vatiranom kaftanu i s kapom. - Brzo za onom kočijom! Mrdni već jednom! Ma ne tresi se, bit će plaćeno!

Fijakerist se isprsi, s preuveličanom revnošću zasuče rukave, protrese uzde, pa još i zaviče, i šarac zvonko zazveketa kopitima po kaldrmi.

Na uglu Roždestvenke, nasred ulice stajala su teretna kola natovarena daskama posve zagradivši prolaz. Krajnje uzbuđeni Erast Petrovič je skočio i čak se podigao na prste gledajući za kočijom koja je uspjela proći. Dobro što je barem uspio vidjeti kako ovaj skreće na Veliku Lubjanku.

Nema veze, Bog je milostiv, stigli su kočiju kod Sretenke i to baš na vrijeme - ova je ušla u usku, grbavu uličicu. Kotači poskočiše po rupama. Fandorin vidje da se kočija zaustavlja i dodirne njakeristova leđa - vozi dalje, nema stajanja. Sam se namjerno okrenuo na stranu, ali krajičkom oka je vidio kako kod dotjerane obiteljske kućice damu u svijetloljubičastom, klanjajući se, dočekuje čovjek visoka stasa u livreji. Iza prvog ugla Erast Petrovič otpusti kočijaša i polako, kao da seta, zakorača u suprotnom smjeru. Evo i kuće - sada se može razgledati kako treba: mansarda sa zelenim krovom, na prozorima zavjese, glavni ulaz s malom nadstrešnicom. Mjedena ploča na vratima nekako se ne vidi.

Zato se na klupi kod zida dosađivao pazikuća s pregačom i zgužvanom kapom. Erast Petrovič se zaputi k njemu.

- Reci, prijatelju - u hodu će on vadeći iz džepa državnih dvadeset kopjejk - čija je ovo kuća?

- Zna se čija - namrgođeno odvrati pazikuća prateći sa zanimanjem Fandorinove prste.

- Evo, drži. Kakva je to dama maloprije došla? Primivši novac pazikuća dostojanstveno odgovori:

- To je kuća generalice Maslove, samo što oni ne žive ovdje, iznajmljuju je. A došla je stanarka, gospođa Bežecka, Amalija Kazimirovna.

- Tko je ona? - navalio je Erast Petrovič. - Odavno tu živi? Mnogo ljudi dolazi?

Pazikuća ga je šutke promatrao i nešto žvakao. U mozgu mu se odvijao

neki neshvatljivi proces.

- Znaš što, gospodine - reče ustajući i iznenada čvrsto primi Fandorina za rukav. - Čekaj samo.

Odvukao je Erasta Petroviča koji se opirao na trijem i povukao brončano zvonce.

- Sto ti je?! - užasnu se istražitelj uzaludno se pokušavajući osloboditi.
- Ma ja ću te... Znaš li ti s kim...?

Vrata se otvoriše i na vratima iskrsne dugonja u livreji s golemim zaliscima boje pijeska i obrijane brade. Odmah se vidjelo da nije Rus.

- Hode okolo, pitaju za Amaliju Kazimirovnu - sladunjavim glasom izvijesti podli pazikuća. -1 novce su nudili. Nisam uzeo. Pa sam, Johne Karliču, odlučio...

Majordom (a to je nesumnjivo bio majordom, iako Englez) odmjeri uhićenika bezosjećajnim pogledom malih oštih očiju, šutke pruži izdajici srebrnih pola rublja i malo se odmakne.

- Ma to je zapravo potpuni nesporazum! - još nije mogao doći k sebi Fandorin. — *It's ridiculous! A complete misunderstanding!*. - prijeđe na engleski.
- Ne, izvolite, izvolite - zavijao je otraga pazikuća, radi sigurnosti uhvatio Fandorina još i za drugi rukav i ugurao ga unutra.

Erast Petrovič se našao u prilično širokom predsoblju, točno nasuprot prepariranog medvjeda sa srebrnim pladnjem - za posjetnice. Staklene očice čupave zvijeri gledale su smetenog registratora bez imalo samilosti.

- Tko? Zašto? — kratko upita s jakim akcentom majordom potpuno ignorirajući sasvim pristojni Fandorinov engleski.

Erast Petrovič je šutio ne želeći ni u kom slučaju razotkriti svoju anonimnost.

- *What's the matter, John?* - začu se zvonki glas već poznat Fandorinu. Na stubištu prekrivenom sagom, koje je očito vodilo na polukat, stajala je gazdarica stigavši skinuti šeširić i koprenu.
- A, mladi brinet - podsmješljivo reče ona obraćajući se Fandorinu koji ju je proždirao pogledom. - Primijetila sam vas još u Ka-tiu'i'nmkom. Zar se smije tako zuriti u nepoznate dame? Snalažljiv, nema što. Pronašao me! Student ili tek tako, besposličar?

- Fandorin, Erast Petrovič - predstavi se on ne znajući što dalje da kaže, ali Kleopatra je, čini se, njegovo pojavljivanje protumačila na svoj način.
- Volim hrabre - osmijehne se. - Osobito ako su tako zgodni. Ali, nije lijepo uhoditi. Ako sam vam toliko interesantna, dođite navečer, tko sve ne dolazi kod mene. Tako ćete moći u potpunosti zadovoljiti svoju znatiželju. I odjenite frak, kod mene je vladanje slobodno, ali muškarci, ako nisu vojna lica, obavezno su u frakovima, takav je zakon.

Uvečer je Erast Petrovič bio u punoj spremi. Doduše, očev frak je bio malko širok u ramenima, ali ga je divna Agrafena Kondratjevna, žena gubernijskog tajnika kod koje je Fandorin unajmljivao sobu, pričvrstila iglama po šavu i ispalo je sasvim pristojno, osobito ako se nije zakopčavao. Bogata garderoba, u kojoj se samo bijelih rukavica nalazilo pet pari, bila je jedina svojina koju je naslijedio sin zlosretnog bankarskog ulagača. Najljepše su izgledali svileni prsluk od Bourgesa i lakirane cipele od Pironeta. Nije bio loš ni gotovo novi cilindar od Blanca, samo što je malo padao na oči. No, to nije važno - na ulazu ga daš lakaju i gotovo. Stap je Erast Petrovič odlučio ne uzeti: možda je neprilično. Malo se vrtio u tamnom predsoblju ispred neravnog zrcala i bio je zadovoljan sobom, prije svega strukom kojeg je idealno držao grubi «Lord Byron». U džepiću na prsluku nalazio se srebrni rubalj kojeg je dobio od Ksaverija Feofilaktoviča za buket («doličan, ali bez hirova»). Kakvi hirovi za rubalj, uzdahne Fandorin i odluči dodati vlastitih pola rublja - onda će biti dosta i za parmske ljubičice.

Zbog buketa je morao žrtvovati kočiju i u Kleopatrin (taj je nadimak najbolje pristajao Amaliji Kazimirovnoj) dvorac Erast Petrovič je stigao tek u osam i petnaest.

Gosti su se već bili skupili. Pisar, kojeg je u kuću pustila sobarica, još je iz predsoblja čuo šum mnoštva muških glasova, ali se povremeno razlijebao i onaj srebrno kristalni, čarobni. Malo pričekavši na pragu, Erast Petrovič se pribere i uđe sa stanovitim neustručavanjem nadajući se da će ostaviti dojam svjetskog i iskusnog čovjeka. Uzalud se trudio - nitko se nije ni osvrnuo na pridošlicu.

Fandorin je ugledao salon s udobnim safijanskim divanima, baršunastim

stolicama, otmjenim stolićima - sve u stilu i moderno. U sredini, gazeći prostrtu tigrovu kožu, stajala je gazdarica u grimiznoj haljini s pršnjakom i sa skrletnom kamelijom u kosi. Bila je tako lijepa da je Erastu Petroviču zastao dah. Čak nije ni goste razgledao odmah, samo je primijetio da su svi muškarci i da je tu Ahtircev, sjedi malo podalje i prilično je blijed.

- A evo i novog ucviljenika - reče Bežecka s podsmijehom gledajući Fandorina. - Sad vas je točno nesretnih trinaest. Neću vam sve predstavljati, dugo bi trajalo, vi recite svoje ime. Sjećam se da ste student, a prezime sam zaboravila.
- Fandorin - pisne Erast Petrovič izdajnički drhtavim glasom te ponovi još jednom, odlučnije: - Fandorin.

Svi se osvrnu na njega, ali nekako letimično, očito ih novopridošli mladač nije previše zainteresirao. Vrlo brzo je postalo jasno da ima samo jedno središte pažnje u tom društvu. Gosti između sebe gotovo uopće nisu razgovarali, i svi su, čak i naduti starac s briljantnom zvijezdom, prekidali jedan drugoga pokušavajući samo jedno - privući na sebe njezinu pažnju i makar na čas zasjeniti ostale. Drugačije su se ponašala samo dvojica: šutljivi Ahtircev koji je neprestano pijuckao pjenušac iz čaše i husarski časnik, čili momak pomamnih, malo izbuljenih očiju, crnih brkova i s osmijehom koji je otkrivao bijele zube. On se, izgleda, prilično dosađivao i gotovo nije pogledavao Amaliju Kazimirovnu, već je s prezrivo osmijehom razgledavao druge goste. Kleopatra se očito drugačije odnosila prema tom probisvijetu, zvala ga je jednostavno «Ipolit» i nekoliko puta mu uputila takav pogled da se Erastu Petroviču od žalosti steglo srce.

Iznenada se on trgne. Jedan tusti gospodin s bijelim križem oko vrata upravo je rekao iskoristivši stanku:

- Amalija Kazimirovna, vi ste onomad zabranili da se raspravlja o Kokorinu, a ja sam saznao štošta zanimljivo.

On zašuti, zadovoljan postignutim efektom - svi su se okrenuli prema njemu.

- Nemojte nas mučiti, Antone Ivanoviču, govorite - ne izdrži debeljko ispupčena čela, uspješni odvjetnik sudeći po izgledu.

- Da, da, ne mučite nas - prihvatiše ostali.

- Nije se samo tako ustrijelio, nego igrajući «američki rulet». Danas su mi to šapnuli u uredu generalnog guvernera - značajno priopći tusti. - Znate li što je to?

- Poznata stvar - slegne ramenima Ipolit. - Uzmeš revolver, ubaciš metak. Glupo je, ali uzbudljivo. Šteta što su to Amerikanci smislili, a ne naši.
- A zašto rulet, grofe? - nije shvatio starac sa zvijezdom.
- Par ili nepar, crveno ili crno, samo da nije nula! - poviče Ahtircev i neprirodno prasne u smijeh gledajući izazovno Amaliju Kazimirovnu (tako se barem učinilo Fandorinu).
- Upozorila sam: tko bude brbljao o tome, istjerat ću ga! - razljuti se bez šale gazdarica. - I zabranit ću mu pristup zauvijek! Našli ste temu za spletku!

U zraku je visjela neugodna tišina.

- Ipak mi ne možete zabraniti pristup - istim neotesanim tonom reče Ahtircev. - Čini mi se da sam zaslužio pravo da kažem sve što mislim.
- A čime to, dopustite da pitam? - okomio se na nj plećati kapetan u gardijskoj odori.
- Time što se naljoskao, balavac - odlučno usmjeri slučaj prema skandalu Ipolit, kojega je starac nazvao grofom. - Dopustite, *Amelie*, poslat ću ga da se malo prozračí.
- Kada mi bude zatrebala vaša zaštita, Ipolite Aleksandroviču, svakako ću vas o tome obavijestiti - otpovrne na to Kleopatra, ne bez pakosti, i konflikt bude suzbijen u samom začetku. - Onda će biti bolje ovako, gospodo. Budući da se od vas ne može očekivati zanimljiv razgovor, igravimo se zaloga. Prošli put je bilo zabavno: kada je Frol Lukič izgubio i izvezao cvjetove, pa si sve prste izbo iglom!

Svi se veselo nasmijaše osim ravno podšišanog bradatog gospodina na kojemu je frak stajao prilično ukoso.

- Da, majčice Amalijo Kazimirovna, narugali ste se trgovcu. Tako mi i treba, glupanu - mirno će on, naglašavajući «o» po provincijski.

- Samo što u trgovini vrijedi: čist račun - duga ljubav. Onda smo mi riskirali, a danas ne bi bilo loše da i vi riskirate.

- Pa u pravu je trgovački savjetnik! - usklikne odvjetnik. - Pametno! Neka i Amalija Kazimirovna pokaže hrabrost. Gospodo, imam prijedlog! Tko od nas dobije, tražit će od naše čarobnice... no... nešto posebno.
- Tako je! Bravo! - začu se sa svih strana.
- Ovo je pobuna? Pugačovština? - nasmija se zanosna gazdarica.

- Što želite od mene?

- Znam! - uplete se Ahtircev. - Iskreni odgovor na bilo koje pitanje. Bez izbjegavanja, bez igranja mačke i miša. I obavezno u četiri oka.
- Zašto u četiri oka? - protestirao je kapetan. - Svima će biti zanimljivo čuti.
- Bude li svima, neće biti iskreno - sijevne očima Bežecka. - U redu, poigrajmo se iskrenosti, neka bude po vašem. Samo da se neće sretnik bojati čuti istinu od mene? Istina se može pokazati neugodnom.

Grof podsmješljivo ubaci račlajući na pravi pariški način: *-J'en ai le frisson que d'ypenser*. Pustite istinu, gospodo. Kome je potrebna? Možda je bolje da odigramo američki rulet? Što je, ne primamljuje vas?

- Ipolite, čini mi se da sam vas upozorila! - prasne boginja. -Neću ponavljati! O tome ni riječi!

Ipolit smjesta umukne i čak podigne ruke - tobože, nijem kao riba. A okretni kapetan je u međuvremenu već skupljao zaloge u kapu.

Erast Petrovič je stavio očev rubac od batista s monogramom PF.

Izvlačenje su povjerali tustom Antonu Ivanoviču.

Prvo je iz kape izvadio cigaru koju je sam ondje stavio i umiljato zapitao:

- Što za ovaj zalog?

- Rupu od pereca - odvrati Kleopatra koja se okrenula prema zidu, i svi, osim tustog, zlorado se nasmijaše.
- A ovome? - ravnodušno izvuče Anton Ivanić kapetanovu srebrnu olovku.

- Lanjski snijeg.

Potom uslijediše medaljon sa satom («riblje uši»), igraća karta («*mes condolances*»), žigice («Kutuzovljevo desno oko»), jantarna muštikla («puste brige»), novčanica od sto rubalja («tri puta ništa»), češalj od kornjačevine («četiri puta ništa»), bobica grozda («vlasi Oresta Kiriloviča» - dugotrajni smijeh na račun potpuno ćelavog gospodina s Vladimirovim ordenom u zapučku), karanfil («tomu - nikada i ni za što»). U kapi su ostala samo dva zaloga: rubac Erasta Petroviča i Ahtircevljev zlatni prsten. Kada je u objaviteljevim prstima oštro bljesnuo prsten, student se sav nagnuo naprijed i Fandorin je vidio kako su na pristavom licu izbile kapi znoja.

- Što tome dati? - rastegne Amalija Kazimirovna kojoj je očigledno

dosadilo razveseljavati publiku. Ahtircev se pridigne i, ne vjerujući svojoj sreći, skine s nosa cviker. - Ma ne, bolje ne njemu, nego posljednjemu - završi mučiteljica.

Svi se okrenuše k Erastu Petroviču prvi put ga ozbiljno promatrajući. On je pak posljednjih nekoliko minuta, kako su se šanse povećavale, sve grozničavije razmišljao što da učini u slučaju da mu se posreći. Što sada, sumnje su se razriješile. Dakle, suđeno je.

Tada mu skočivši s mjesta pritrča Ahtircev i strastveno zašapta:

- Prepustite mi, preklinjem vas. Što će vam to... vi ste tu prvi put, a meni sudbina... Prodajte mi, na kraju krajeva. Koliko? Želite pet stotina, tisuću, ha? Više?

Uz samom sebi iznenađujuću, spokojnu odlučnost, Erast Petrovič je odstranio šaptača, ustao, prišao gazdarici i uz naklon upitao:

- Kamo zapovijedate?

Ona je gledala Fandorina s veselom radoznalošću. Od tog upornog pogleda zavrtjelo mu se u glavi.

- Pa može ondje, u kut. Bojim se s vama, tako hrabrim, biti nasamo.

Ne obraćajući pažnju na podrugljivi hihot ostalih, Erast Petrovič je krenuo za njom u udaljeni kut salona i spustio se na divan s izrezbarenim naslonom. Amalija Kazimirovna stavi cigaretu u srebrnu muštiklu, zapali je na svijeći i slatko povuče.

- No, koliko vam je za mene nudio Nikolaj Stepanič? Znam što vam je šaptao.

• Tisuću rubalja - pošteno odgovori Fandorin. - Nudio je i više. Kleopatrine sjajne crne oči opako bljesnuše:

• Oho, koliko mu je stalo. Što ste vi, milijunaš?

- Ne, siromašan sam — skromno će Erast Petrovič. — Ali, smatram da je nisko trgovati srećom.

Gostima je dojadilo prisluškovati njihov razgovor - ionako se ništa nije moglo čuti - i oni, razdijelivši se na grupe, povedoše neke svoje razgovore, međutim je svatko malo-malo pa pogledavao u udaljeni kut.

A Kleopatra je s otvorenim podsmijehom proučavala svog privremenog zapovjednika.

• Što želite pitati? Erast Petrovič se kolebao.

•Odgovor će biti pošten?

- Poštenje je za poštene, a u našim igrama nema mnogo poštenja - osmijehne se Bežecka uz jedva zamjetnu gorčinu. - Ali, obećajem otvorenost. Samo me nemojte razočarati, ne pitajte gluposti. Smatram vas zanimljivim primjerkom.

I Fandorin navrat-nanos prijede u napad:

- Što znate o smrti Petra Aleksandroviča Kokorina? Gazdarica se nije uplašila, nije se trgnula, ali Erastu Petroviču se učinilo da su joj se oči na tren malo suzile.

•A što će vam to?

•Poslije ću vam to objasniti. Najprije odgovorite.

- Što sad, reći ću vam. Kokorina je ubila jedna vrlo okrutna dama. - Bežecka na tren spusti guste crne trepavice i sijevne ispod njih brzim pogledom, poput udarca mačem. - A ta se dama zove ljubav.

- Ljubav prema vama? On je dolazio ovamo?

•Dolazio je. A osim u mene tu se, po meni, nema u koga zaljubiti. Ne valjda u Oresta Kiriloviča - nasmije se ona.

•I vama uopće nije žao Kokorina? - začudi se Fandorin takvoj bezosjećajnosti.

Egipatska carica ravnodušno slijegne ramenima:

- Svatko je gazda svoje sudbine. Nije li dosta pitanja?

- Nije! - užurba se Erast Petrovič. - A kakve veze ima Ahtircev? I što znači oporuka za *lady Astair*?

Šum glasova postade bučniji, i Fandorin se razdraženo okrene.

- Ne sviđa vam se moj ton? - gromoglasno je pitao Ipolit navaljujući na pripitog Ahtirceva. - A ovo će ti se svidjeti, mahuno? - i on gurne studenta dlanom u čelo, nije se činilo jako, ali kržljavi Ahtircev odleti na naslonjač, svali se na nj i ostane sjediti smušeno trepući očima.

- Oprostite, grofe, ne možete tako! - pojuri naprijed Erast Petrovič. - Ako ste jači, to vam ne daje pravo...

No, njegove nesuvisle riječi, na koje se grof jedva osvrnuo, bile su zaglušene visokim gazdaričinim glasom:

- Ipolite, idi van! I ne stupaj više nogom ovdje dok se ne otrijeziš!

Grof opsuje i zatutnji prema izlazu. Ostali gosti su radoznalo gledali onemoćalog Ahtirceva koji je bio posve kukavan i nije uopće pokušavao ustati.

- Vi jedini ovdje ličite na čovjeka - šapne Amalija Kazimirovna Fandorinu krenuvši prema hodniku. - Odvedite ga. I ne ostavljajte ga.

Gotovo odmah se pojavio dugonja John, koji je promijenio livreju u crni redengot i uštirkani plastron. Pomogao je dovesti studenta do vrata i nataknuo mu na glavu cilindar. Bežecka nije izašla da se pozdravi, i pogledavši mrko majordomovo lice, Erast Petrovič shvati da treba otići.

Glava peta, u kojoj junaka očekuju ozbiljne neugodnosti

Na ulici je Ahtircev, udahnuvši svježeg zraka, malo živnuo - stajao je čvrsto na nogama, nije se ljuljao i Erast Petrovič je smatrao da ga više ne mora pridržavati za lakat.

- Prošećimo do Sretenke - rekao je. - Tamo ću vas smjestiti u kočiju. Je li vam daleko kuća?
- Kuća? - Pod neravnomjernim svjetlom plinske svjetiljke blijedo studentovo lice je izgledalo poput maske. - Ne, kući ni za što! Pođimo nekamo, ha? Želim porazgovarati. Vidjeli ste... što rade sa mnom. Kako se zovete? Sjećam se, Fandorin, smiješno prezime. Ja sam Ahtircev. Nikolaj Ahtircev.

Erast Petrovič se lagano nakloni rješavajući složeni moralni problem: hoće li biti pošteno okoristiti se slabim Ahtircevljevim stanjem kako bi saznao od njega neophodne informacije, tim prije što je «po-kureni» i sam bio voljan povjeriti se.

Odlučio je da to nije važno, može. Već se vrlo dobro snalazio u istražnom hazardu.

- «Krim» je tu blizu - prisjetio se Ahtircev. - Ne trebamo se voziti, možemo i pješice. To je rupa, naravno, ali imaju solidna vina. Idemo, ha? Pozivam vas.

Fandorin se nije nećkao i oni polako (ipak se student malo njihao) krenuše tamnom ulicom tamo gdje su u daljini sjala svjetla Sretenke.

- Vi me vjerojatno smatrate kukavicom, Fandorine? - progovori Ahtircev malo zaplićući jezikom. - Zato što nisam izazvao grofa, što sam

otrpio uvredu i napravio se pijanim? Ja nisam kukavica, možda ću vam ispričati nešto što će vas uvjeriti... Ta on je namjerno provocirao. To ga je po svoj prilici ona nagovorila da bi me se otarasila i izbjegla vraćanje duga... O, kakva je to žena, vije ne poznajete!... A Zurovu je ubiti čovjeka isto što i zgnječiti muhu. Svako jutro po sat vremena vježba gađanje iz pištolja. Kažu da s dvadeset koraka metkom pogodi petak. Zar je to dvoboj? On ništa i ne riskira. To je ubojstvo, samo se ljepše zove. I što je najvažnije, ništa mu neće biti, izvući će se. Već se izvukao više puta. Otići će u inozemstvo na skijanje. A ja sada želim živjeti, zaslužio sam.

Skrenuli su sa Sretenke u drugu uličicu, neuglednu, ali ipak ne više s petrolejskim, već s plinskim svjetiljkama i naprijed se pojavila dvokatnica s jarko osvijetljenim prozorima. Mora biti da je to «Krim», uzbuđeno pomisli Erast Petrovič, koji je mnogo toga čuo o tom mjestu ozloglašenom u Moskvi.

Pred širokim ulazom s jarkim svjetiljkama nitko ih nije dočekaao. Ahtircev iskusnom gestom gurne visoka šarena vrata, ona lako popuste, i u susret im dahne toplina, miris kuhinje i alkohola, nahrupi šum glasova i cvilež violina.

Ostavivši cilindre u garderobi, mladići su pali u šape okretnog momka u crvenoj košulji koji je Ahtirceva nazvao «presvijetlim» i obećao im najbolji, posebno sačuvani stol.

Stol je bio kod zida i, hvala Bogu, daleko od podija gdje je zavijao i zveckao defovima ciganski orkestar.

Erast Petrovič, koji se prvi put našao u pravoj jazbini razvrata, vrtio je glavom na sve strane. Društvo je bilo sasvim raznoliko, ali trijeznih, čini se, nije se moglo naći. Glavnu riječ su vodili trgovčiči i burzovnjaci sa zalizanim razdjeljcima - zna se tko danas ima novaca, no bilo je tu gospode nesumnjivo gospodskog izgleda, ponegdje bi čak bljesnuo zlatni monogram na epoleti krilnog pobočnika. Ali, najveći interes kod koleškog registratora izazivale su djevojke koje su sjedale za stolove na prvu gestu. Dekoltei su im bili takvi da se Erast Petrovič zacrvenio, a suknje su imale proreze kroz koje su bestidno virila

okrugla koljena u mrežastim čarapama.

- Sto je, zagledali ste se u djevojke? - naceri se Ahtircev naručujući od konobara vino i jelo. - A ja ih nakon Amalije niti ne smatram osobama ženskoga spola. Koliko imate godina, Fandorine?

- Dvadeset jednu - odvrati Erast Petrovič dodavši godinu.

- A meni su dvadeset tri i već sam mnogo toga vidio u životu. Ne gledajte ove koje se prodaju, ne vrijede one ni novaca, ni vremena. A 1 gadi vam se poslije. Ako morate nekoga voljeti, neka to bude carica! No, što ja vama tu pričam... Pa niste se tek tako pojavili kod Amalije? Očarala vas je? To ona voli, skupljati kolekciju, i da se eksponati obavezno obnavljaju. Kako ono pjevaju u opereti, *elle ne pense qu 'a exciter les hommes...* Ali sve ima svoju cijenu, i ja sam svoju cijenu platio. Želite li da vam ispriopovijedam jednu zgodu? Nešto mi se sviđate,

'jako dobro šutite. I vama će biti korisno saznati kakva je to žena. Možda se opametite dok niste zaglibili kao ja. Ili ste već zaglibili, a, Fandorine? Što ste joj tamo šaputali? Erast Petrovič obori pogled.

- Dakle, slušajte - lati se priče Ahtircev. - Malo prije ste sumnjali da sam kukavica, da sam oprostio Ipolitu, nisam ga izazvao na dvoboj. A ja sam imao takav dvoboj kakav vaš Ipolit nije ni sanjao. Jeste li čuli kako je zabranila govoriti o Kokorinu? Naravno! Na njezinoj je savjesti krv, na njezinoj. Pa i na mojoj, razumije se. Samo što sam ja svoj grijeh iskupio smrtnim strahom. Kokorin je student s moje godine, također je zalazio k Amaliji. Bili smo prijatelji nekada, a zbog nje smo postali neprijatelji. Kokorin je drskiji od mene, a i ljepuškast je, ali, *entre nous*, trgovac je uvijek trgovac, plebejac, makar studirao na sveučilištu. Dosta se Amalija zabavljala — malo približi jednog, malo drugog. Zove me *Nicolas*, pa još na «ti», kao da se brojim u miljenike, a onda me zbog neke gluposti baci u nemilost: zabrani da joj tjedan dana izlazim na oči, i opet na «vi», opet «Nikolaj Stepanič». Ima takvu politiku, tko se ulovio na udicu, neće otpasti.

• A što joj je onaj Ipolit? - oprezno upita Fandorin.

• Grof Zurov? Ne znam točno, ali ima između njih nešto posebno...

Ili on nad njom ima vlast, ili ona nad njim... No, on nije ljubomoran, nije u njemu stvar. Takva nikomu neće dopustiti ljubomoru. Jednom riječju - carica!

On zašuti zato stoje za susjednim stolom bučno zagalamilo društvo podnapitih trgovaca — spremali su se otići i posvadili se tko će platiti. Konobari su za tren oka odnijeli prljavi stolnjak, prostrli novi, i za čas je za slobodnim stolom sjedio silno nacvrcani činovnik s bjeličastim, gotovo prozirnim (jamačno od pijanstva) očima. Do veseljaka je dolepršala punačka brineta, obgrlila mu rame i koketno prebacila nogu preko noge -

Erast Petrovič se zagledao u koljeno u čvrsto zategnutoj crvenoj svili.

A student, iskapivši punu čašu rajnskog i budući vilicom krvavi odrezak, nastavi:

— Mislite da je Petar Kokorin zbog nesretne ljubavi digao ruku na sebe? Ni govora! Ja sam ga ubio.

— Što?! - ne povjeruje svojim ušima Fandorin.

— To što ste čuli — ponosno kimne Ahtircev. - Sve ću vam ispriopovijedati, samo sjedite tiho i ne upadajte s pitanjima. Da, ubio sam ga i nimalo ne žalim zbog toga. Pošteno sam ga ubio, u dvoboju. Da, pošteno! Zato što poštenijeg dvoboja od našega nije bilo od pamtivijeka. Kada dvojica pucaju jedan u drugoga, onda je to gotovo uvijek prijevara: jedan gađa bolje, drugi slabije, ili je jedan debeo i lakše ga je pogoditi, ili je proveo besanu noć i ruke mu se tresu. A kod *Pierrea* i mene nije bilo prijekare. Kaže ona - bilo je to u Sokolnikima, na trkalištu, vozili smo se nas troje u kočiji - kaže: «Dojadili ste mi obojica, bogati, iskvareni klipani. Kad bi se barem poubijali međusobno.» A Kokorin, stoka, veli joj: «I ubit ću ga ako za to dobijem od vas nagradu.» Ja kažem: «Za nagradu ću i ja ubiti. Takvu nagradu, kažem, koja se ne može podijeliti između dvojice. Znači, jednome ravan put u vlažnu zemlju ako sam ne odustane.» Eto do čega smo Kokorin i ja došli. «Sto, zar me toliko volite?» - pita ona. A on: «Više od života.» I ja isto potvrdim. «Dobro - kaže ona - ja u ljudima cijenim samo hrabrost, sve ostalo može se krivotvoriti. Poslušajte moju volju. Ako jedan od vas uistinu ubije drugoga, za hrabrost će dobiti nagradu, znate već kakvu.» I smije se. «Vi ste samo brbljavci, obojica. Nikoga vi nećete ubiti. Nema u vama ničega zanimljivog osim roditeljskog bogatstva.» Ja planem. «Za Kokorina, rekoh, ne jamčim, ali ja za takvu nagradu neću požaliti ni svoj ni tuđi život.» A ona će ljutito: «Ovako ćemo, dojadili ste mi svojim kukurikanjem. Odlučeno je, pucat ćete, ali ne u dvoboju jer se poslije neće moći izbjeći skandal. I nesiguran je taj dvoboj. Jedan će drugome probušiti ruku i potom mi se javiti kao pobjednik. Ne, neka jednome bude smrt, a drugome ljubav. Kako sudbina presudi. Bacite kocku. Tko izgubi neka se ustrijeli. I neka napiše takvu poruku da ne pomisle da je zbog mene. Što je, uplašili ste se? Ako ste se uplašili, onda ćete barem od stida prestati dolaziti k meni, barem neka korist. *Pierre* me pogleda i reče: «Ne znam za Ahtirceva, ali ja se neću uplašiti..... Tako smo i odlučili...

Student zašuti poniknuvši glavom. Potom se strese, nalije čašu do vrha i

ispije nadušak. Za susjednim stolom se zvonko nasmijala djevojka u crvenim čarapama - svijetloooki joj je nešto šaptao na uho.

- Ali, što je s oporukom? - upita Erast Petrovič i ugrize se za jezik jer on tobože o tome ne bi trebao ništa znati. No, Ahtircev, obuzet sjećanjima, samo mlako kimne:
- A, oporuka... To je ona smislila. «Htjeli ste me kupiti novcem? - kaže. — Pa, dobro, neka bude novac, ali ne sto tisuća kao što je Ni-kolaj Stepanič obećavao (jednom prilikom sam joj ponudio, zamalo me izbacila). I ne dvjesto. Nego sve što imate. Koga zapadne smrt neka ide gol na onaj svijet. Samo što meni, kaže, vaš novac nije potreban, mogu sama koga hoću obdariti. Neka novac ode na neko dobro djelo: u manastir ili još nekamo. Na molitve za spas od smrtnog grijeha. Kako će, rekla je, Petruša, sigurno biti debela svijeća od tvoga milijuna?» A Kokorin je bio ateist, i to borbeni. Odmah se razjario. «Samo ne popovima, kaže. Bolje da ostavim sve palim djevojkama, neka svaka kupi šivaću mašinu i promijeni zanat. Neće u Moskvi ostati nijedne uličarke, bit će to spomen na Petra Kokorina.» A Amalija će: «Koja se raspustila, ta se neće promijeniti. Ranije je to trebalo, u nevino doba.» Kokorin je mahnuo rukom: «Onda djeci, siročadi nekakvoj, zavodu za nahočad.» Ona sva upravo zablista: «E, za to bi ti se mnogo toga oprostilo, Petruša. Dodi da te poljubim.» Mene obuze bijes. «Pokrast će tvoj milijun u zavodu, rekao sam. Jesi li čitao što pišu u novinama o državnim sirotištima? A i previše im je to. Bolje je dati Engleskinji, barunici Astair, ona neće pokrasti.» Amalija i mene poljubi - dajte, natrljajte nos našim domoljubima. Bilo je to jedanaestoga, u subotu. U nedjelju sam se našao s Kokorinom i sve dogovorio. Čudan je to bio razgovor. On se sve nešto kočoperio, razmetao se, ja sam više šutio, a jedan drugom nismo gledali u oči. Kao da sam otupio... Pozvali smo sudskog činovnika, sastavili oporuke prema svim propisima. *Pierre* je moj svjedok i izvršitelj, a ja njegov. Činovniku smo dali svaki po pet tisuća da drži jezik za zubima. A i nema koristi da brblja o tome. A s *Pierreom* sam se ovako dogovorio — on je sam to predložio. Nađemo se u deset ujutro kod mene na Ta-ganki (živim u Gončarnoj). Svaki u džepu ima revolver od šest naboja s jednim metkom u bubnju. Idemo odvojeno, ali tako da vidimo jedan drugoga. Koga odabere ždrijeb, pokušava prvi. Kokorin je negdje nešto pročitao o američkom ruletu, svidjelo mu se. Rekao je, zbog nas dvojice, Kolja, preimenovat će ga u ruski, vidjet ćeš. I još kaže, dosadno je ustrijeliti se doma, na kraju krajeva napraviti ćemo špinciranje sa šlagerom. Složio

sam se, bilo mi je svejedno. Priznajem, snuždio sam se, mislio sam da ću izgubiti. I u mozgu mi lupa: ponedjeljak, trinaesti, ponedjeljak, trinaesti. Noću uopće nisam spavao, htio sam oputovati i preko granice, ali kad pomislim da će on ostati s njom i da će mi se smijati... Uglavnom, ostao sam.

A ujutro je bilo ovako. *Pierre* je stigao odjeven kao kicoš, u bijelom prsluku, jako veseo. Bio je srećković, očito se nadao da će i sad imati sreće. Bacili smo kocke u mom kabinetu. Meni devet, njemu tri. Ja sam već bio spreman za to. «Ne idem nikamo - rekoh. - Radije ću ovdje umrijeti.» Zavrtio sam bubanj, cijev prislonio uz srce. «Stani! - on će meni. - Ne pucaj u srce. Ako metak krivo prođe, dugo ćeš se mučiti. Bolje u sljepoočnicu ili u usta.» «Hvala na brizi» — rekao sam i tako ga mrzio u tom času da bih ga, čini mi se, ustrijelio bez dvoboja. No, savjet sam poslušao. Nikada neću zaboraviti onaj škljocaj, prvi. Tako je zazvečalo kraj uha da...

Ahtircev se stresao i nalio si još. Pjevačica, debela Ciganka sa zlatnim šalom, zapjevala je dubokim glasom nešto razvučeno što steže srce.

- ...čujem *Pierreov* glas: «No, sad je moj red. Pođimo na zrak.» Tek tada sam shvatio da sam živ. Pošli smo prema Svivom brijegu odakle se vidi grad. Kokorin sprijeda, ja dvadesetak koraka iza njega. Malo je zastao iznad padine, lice mu nisam vidio. Zatim je podigao ruku s pištoljem, tako da ja vidim, zavrtio bubanj i brzo ga stavio na sljepoočnicu - škljoc. A ja sam znao da mu neće biti ništa, čak se nisam ni nadao. Opet smo bacali kocke - opet je mene zapalo. Spustio sam se na Jauzu, ni žive duše. Kod mosta sam se popeo na stupić, tako da poslije odmah padnem u vodu... Opet ništa. Otišli smo na stranu, *Pierre* kaže: «Postaje nekako dosadno. Da malo poplašimo građane?» Držao se junački, odajem mu priznanje. Zašli smo u uličicu, a tamo je već bilo ljudi, kočije su prolazile. Stao sam na drugu stranu. Kokorin skine šešir, nakloni se lijevo i desno, ruka uvis, zavrti bubanj — ništa. Odatle smo se morali brzo izgubiti. Kričanje, galama, dame vrište. Skrenuli smo u vežu, to je već na Marosejki. Bacali smo kocke, i što mislite? Opet ja! Njemu dvije šestice, meni dvojka, kunem se! Mislim si, sve *jefinito*, ne može biti veće simbolike. Jednome sve, drugome ništa. Treći put sam pucao kod Kosme i Damiana, ondje sam kršten. Stao sam na trijem, tamo gdje su prosjaci, dao svakom po rubalj, skinuo kapu... Otvorim oči - živ sam. A jedan suludi mi reče: «U duši svrbi — Bog će oprostiti.» U duši svrbi — Bog će oprostiti, zapamtio sam. Dobro, pobjegli smo odatle. Kokorin je izabrao ele-gantnije mjesto, odmah

pored Galoftejevskog pasaža. U Neglinom je ušao u slastičarnicu, sjeo, a ja stojim vani iza stakla. Nešto je rekao dami za susjednim stolom, ona se nasmiješila. Vadi revolver, pritišće obarač - ja sve vidim. Dama se još više smije. On spremi pištolj, još je malo s njom pročavrljao, popio kavu. Ja sam se već skamenio, ništa ne osjećam. U glavi mi samo jedno: sad opet bacati kocke.

Bacali smo u Ohotnoj, pored hotela «Loskutnaja», i tada je on ispao prvi. Meni sedmica, njemu šestica. Sedmica i šestica — samo jedan razlike. Došli smo do Gurovskog svratišta skupa, a razišli smo se tamo gdje se gradi Povijesni muzej. On je krenuo kroz Aleksandrov-ski vrt, drvoredom, a ja pločnikom iza ograde. Posljednje što mi je rekao: «Budale smo nas dvojica, Kolja. Ako sada ne opali, poslat ću sve k vragu.» Htio sam ga zaustaviti, stvarno sam htio, ali nisam ga zaustavio. Zašto, ne znam ni sam. Lažem, znam... Pala mi je na pamet podla misao. Neka još jedanput zavrti bubanj, onda ćemo vidjeti. Možda i prekinemo. Samo vama to priznajem, Fandorine. Sada sam kao na ispovijedi...

Ahtircev još popije, oči iza cvikera bile su mu crvene i mutne. Fandorin je čekao zadržavši dah, iako su mu daljnji događaji bili uglavnom poznati. Nikolaj Stepanovič izvadi iz džepa cigaru i drhtavom rukom zapali šibicu. Dugačka, debela cigara začuđujuće nije pristajala njegovu ružnom dječaćkom licu. Rastjeravši od očiju oblak dima, on naglo ustane.

- Konobar, račun! Ne mogu više ovdje. Bučno je, zagušljivo. - Povukao je svilenu kravatu na grlu. — Pođimo još nekamo. Ili samo prošećimo.

Na trijemu su se zaustavili. Ulica je bila mračna i pusta, na svim kućama osim «Krima» prozori su bili u mraku. U obližnjoj svjetiljci treperio je i titrao plin.

- Ili ćemo ipak kući? - nerazgovijetno će Ahtircev s cigarom stisnutom među zubima. — Iža ugla bi trebali biti fijakerišti.

Otvoriše se vrata i na trijem izađe nedavni susjed, svijetlooki činovnik s naherenom kapom. Glasno štucnuvši, zavuče ruku u džep fraka i izvadi cigaru.

- Mo-ožete li mi dati vatre? - upitao je približivši se mladićima. Fandorinu se pričini lagani akcent, baltički ili finski.

Ahtircev se opipa po džepu, pa po drugom, zašušte šibice. Erast

Petrovič je strpljivo čekao. Neočekivano, u vanjštini svijetlookoga dođe do

neshvatljive promjene. Kao da je postao malo niži rastom i lagano se nagnuo na stranu. Idućeg trena u njegovoj lijevoj ruci kao da se sam od sebe pojavio široki kratki nož, i činovnik hitrim, naglim pokretom zabode oštricu Ahtircevu u desni bok.

Sljedeći događaji zbili su se vrlo brzo, u dvije-tri sekunde, ali Erastu Petroviču se pričinilo da je vrijeme stalo. Mnogo toga je stigao primijetiti, mnogo stvari je pomislio, ali nikako se nije mogao pomaknuti, kao da ga je hipnotizirao odsjaj svjetla na površini čelika.

Najprije je pomislio: u jetru ga je, i u sjećanju mu, tko zna odakle, iskrasne rečenica iz gimnazijskog udžbenika biologije: «Jetra je organ koji odvaja žuč od krvi.» Zatim je vidio kako umire Ahtircev. Erast Petrovič nikada prije nije vidio umiranje, ali iz nekog razloga je odmah shvatio da je Ahtircev umro. Oči kao da su mu postale staklene, usne su se grozničavo nadule, i iz njih se probio mlaz tamnocrvene krvi. Veoma polako i čak, kako se učinilo Fandorinu, elegantno, činovnik je izvukao oštricu koja više nije bliještala, lagano-lagano se okrenuo prema Erastu Petroviču i lice mu se pojavilo sasvim blizu: svijetle oči s crnim točkama zjenica, tanke beskrvne usne. Usne se pomaknuše i razgovijetno izgovore: «Azazel». I tada se prekinulo rastezanje vremena, vrijeme se stisnulo kao opruga i izravnajući se, vruće udarilo Erasta Petroviča u desni bok, i to tako snažno da je pao na leđa i bolno udario zatiljkom o rub ograde na trijemu. Stoje to? Kakav sad još «azazel»? - pomisli Fandorin. Sanjam li, što li? I još je pomislio: Pogodio je nožem «Lorda Byrona». Riblja kost. Struk uzak.

Vrata se s trzajem otvoriše i na trijem s grohotom ispadne bučno društvo. — Oho, gospodo, pa ovdje je pravo Borodino! - veselo vikne pripiti glas trgovca. - Iznemogli su, jadnici! Ne znaju piti!

Erast Petrovič se pridigne držeći se rukom za vrući i mokri bok kako bi pogledao svijetlookog.

Ali, čudno, nikakvog svijetlookog nije bilo. Ahtircev je ležao tamo gdje je pao - licem dolje preko stuba, podalje se valjao otkotrljali cilindar, a činovnik je išcezao bez traga, rastvorio se u zraku. I na čitavoj ulici nije se vidjelo ni žive duše, samo su mutno gorjele svjetiljke.

Najednom se svjetiljke počnu čudno ponašati - okrenuše se, zavrtiše, i postade najprije svijetlo, a zatim sasvim tamno.

Glava šesta, u kojoj se pojavljuje čovjek budućnosti

- Ležite samo, dragi moj, ležite - reče s praga Ksaverij Feofilakto-vič kada je Fandorin, u neprilici, spustio noge s tvrdog divana. — Sto vam je doktor naredio? Sve znam, raspitao sam se. Dva tjedna nakon otpusta strogo mirovanje, da rana zaraste kako treba i mozak se oporavi od potresa, a vi još ni deseti dan niste odležali.

Sjeo je i obrisao kariranom maramicom crvenu ćelu.

- Uh, prži sunce, prži. Donio sam vam marcipana i svježih trešanja, poslužite se. Gdje da ih stavim?

Načelnik osmotri oronulu sobicu u kojoj je stanovao koleški registrator. Nije imao gdje odložiti zavežljaj s darovima: na divanu je ležao domaćin, na stolici je sjedio sam Ksaverij Feofilaktovič, na stolu su bile nagomilane knjige. Drugog namještaja nije bilo u sobičku, čak niti ormara - mnogobrojni odjevni predmeti visjeli su na čavlina zabije-nim u zid.

•I, boli li?

•Uopće ne — malo slaže Erast Petrovič. — Sutra bih mogao vaditi konce. Samo je malo po rebrima prošlo, inače ništa. I glava je posve dobro.

•Ma čemu to, samo vi prebolite, plaća ide. - Ksaverij Feofilaktovič se namršti s izrazom krivnje. - Ne ljutite se, mili moj, što vam dugo nisam navratio. Sigurno ste loše mislili o starom - kad je trebalo zapisati izvještaj, odmah je doletio u bolnicu, a poslije mu više nisam trebao, ni glasa od njega. Slao sam po obavijesti kod liječnika, a do vas nikako nisam mogao skočiti. Kod nas u Uredu je da te Bog sačuva, provodimo tamo i dan i noć, časna riječ. - Načelnik odmahne glavom i povjerljivo stiša glas. - Ispostavilo se da taj vaš Ahtircev nije bilo tko, nego rođeni unuk njegove ekscelencije kancelara Korčakova, ni više ni manje.

•Ma nemojte! - začudi se Fandorin.

•Otac mu je poslanik u Nizozemskoj, po drugi put oženjen, a vaš poznanik je živio u Moskvi kod tetke, kneginje Korčakove, ima vlastitu palaču u Gončarnoj ulici. Kneginja je prošle godine preminula, sav imetak je prepisala njemu, a on je i od pokojne majke mnogo imao. O, i počeo je lom kod nas, kažem vam. Najprije su zatražili da slučaj ide na osobnu kontrolu kod generalnog guvernera, samog kneza Dolgorukog. A slučaja i nema, ne zna se odakle početi. Ubojicu nije vidio nitko osim vas. Bežeckoj se izgubio svaki trag, kako sam vam rekao prošli put. Kuća je

prazna. Nema ni slugu, ni papira. Uzaludna potraga. Tko je ona - ne zna se, odakle je - nije poznato. Prema putnim ispravama je plemkinja iz Vilnusa. Poslali smo upit u Vilnius - tamo nema takvih. Dobro. Pozove mene prije tjedan dana njegova preuzvišenost. «Kaže, ne zamjeri mi, Ksaverije, dugo te poznajem i cijenim tvoju savjesnost, ali ovo je slučaj iznad tvoje kompetencije. Doći će iz Petrograda specijalni istražitelj, službenik za posebne zadatke zapovjednika žandarmerije i načelnika Trećeg odjela njegove preuzvišenosti general-ađutanta Lavrentija Arkadjeviča Mizinova. Čuješ li, kakva zvjerka? Jedan od novih, raznočinac, čovjek budućnosti. Sve radi znanstveno. Majstor za složene slučajeve, nije nam par.» - Ksaverij Feofilaktovič srdito zagunda. - Znači, on je čovjek budućnosti, a Grušin je čovjek prošlosti. Dobro. Dolazi prekosutra ujutro. To je, dakle, bilo u srijedu, dvadeset drugoga. Zove se Ivan Francevič Brilling, državni savjetnik. S trideset godina! No, i kod nas je počelo. Evo, danas je subota, a od devet sam na poslu. I jučer smo do jedanaest navečer vijećali, crtali sheme. Sjećate li se bifea gdje smo pili čaj? Ondje je sad umjesto samovara telegrafski aparat i dvadeset četiri sata dežura telegrafist. Možeš poslati brzojav u Vladivostok, ili u Berlin, i odmah stiže odgovor. Polovicu agenata je otjerao, dovezao polovicu svojih iz Petrograda, samo njega slušaju. Mene je o svemu pedantno ispitao i pažljivo saslušao. Mislio me poslati u mirovinu, ali ne, dobro će zasad doći načelnik Grušin. Zašto sam zapravo došao k vama, dragi moj - dosjeti se Ksaverij Feofilaktovič. - Želim vas upozoriti. Danas se sprema k vama, želi vas osobno ispitati. Nemojte se plašiti, vi ništa niste krivi. Čak ste ranjeni pri vršenju dužnosti. I još - nemojte dovesti u nepriliku starog. Tko je mogao znati da će stvar krenuti tim putem?

Erast Petrovič žalosno promotri svoj bijedni stan. Baš će dobar dojam steći o njemu veliki čovjek iz Petrograda.

- A možda je bolje da ja sam dođem u Ured? Već mi je sasvim dobro, časna riječ.
- Ni ne pomišljajte! - zamaše rukama načelnik. - Želite odati da sam vas došao upozoriti? Ležite samo. Zapisao je vašu adresu, danas će sigurno doći.

«Čovjek budućnosti» je stigao uvečer u osam sati i Erast Petrovič se uspio valjano pripremiti. Rekao je Agrafeni Kondratjevnoj da će doći general, pa neka Malaška u predsoblju opere pod, odnese trošnu škrinju i, što je najvažnije, neka ni ne pomišlja da kuha šči. U svojoj je sobi ranjenik izvršio generalno pospremanje: odjeću na čavlima je objesio urednije,

knjige je spremio pod krevet, ostavio je na stolu samo francuski roman, «Filozofske eseje» Davida Humea na engleskom i «Zapise pariškog istražitelja» Jeana Debreta. Potom je maknuo Debreta i umjesto njega stavio «Upute za pravilno disanje pravog indijskog brahmina g. Chandre Johnsona», prema kojima je svakoga jutra izvodio tjelovježbu koja je jačala duh. Neka vidi majstor za složene slučajeve da ovdje živi čovjek koji je siromašan, ali se nije zapustio. Kako bi naglasio težinu svoje rane Erast Petrovič je stavio na stolicu pored divana bočicu s neakvim lijekom (posudio ju je od Agrafene Kondratjevne), a sam je legao i povezao glavu bijelim rupcem. Čini se da je postigao željeno - bol i muževnost.

Napokon, kada mu je silno dojadilo ležati, začulo se kucanje na vratima, i odmah, ne čekajući odgovora, uđe energični gospodin odjeven u lagani, udobni sako, svijetle hlače i posve gologlav. Brižno počesljana svijetlosmeđa kosa otkrivala je visoko čelo, u kutovima samovoljnih usta protegle su se dvije podsmješljive bore, obrijana brada s rupicom odisala je samouvjerenošću. Prodorne sive oči u trenu su promotrile sobu i zaustavile se na Fandorinu.

- Vidim da se ne trebam predstavljati — veselo reče gost. - Osnovno o meni već znate, iako u nepovoljnom svjetlu. Grušin se požalio na telegraf? Fandorin zatrepće očima i ništa na to ne reče.

- To vam je deduktivna metoda, najdraži Fandorine. Reprodukcija čitave slike po nekim sitnim detaljima. Pri tome je glavno da se ne zaletite, da ne dođete do netočnog zaključka, ako dobivena informacija dopušta različita tumačenja. No, o tome ćemo još porazgovarati, bit će vremena. A što se tiče Grušina, to je sasvim jednostavno. Vaša gazdarica mi se naklonila gotovo do poda i nazvala me «preuzviše-nošću» — to je prvo. Kao što vidite, ja uopće ne sličim na «preuzviše-nost», a to i nisam budući da moj čin pripada samo razredu «visoko-blagorođa» - to je drugo. Nikome osim Grušinu nisam govorio o svojoj namjeri da vas posjetim - to je treće. Jasno je da se o mojoj djelatnosti gospodin načelnik može izjašnjavati samo nepovoljno - to je četvrto. No, a telegraf, bez kojega je, složiti ćete se, suvremena istraga nemoguća, ostavio je na čitav vaš ured uistinu neizbrisiv dojam, i naš pospani Ksaverij Feofilaktovič to nikako nije mogao prešutjeti - to je peto. Je li tako?

- Tako je - sramotno je odao dobrog Ksaverija Feofilaktoviča potreseni Fandorin.

• Što, zar već tako mladi imate hemoroide? - upita okretni gost

premještajući lijek na stol i sjedajući.

- Nemam! - silovito pocrvenje Erast Petrovič i usput se odrekne i Agrafene Kondratjevne. - To je... To je gazdarica zamijenila. Ona stalno nešto brka, vaše visokoblagorode. Tako je tupa ta žena...
- Shvaćam. Zovite me Ivan Francevič, ili još bolje samo «šef», budući da ćemo raditi skupa. Čitao sam vaš izvještaj - nastavi Drilling bez ikakva prijelaza. - Razborito. Pronicljivo. Uspješno. Ugodno sam iznenađen vašom intuicijom, to je u našem poslu najdragocjenije. Još ne znaš kako će se razviti situacija, a osjećaj ti došaptava da poduzmeš mjere. Kako ste naslutili da bi posjet Bežeckoj mogao biti opasan? Zašto ste smatrali neophodnim odjenuti zaštitni steznik? Bravo!

Erast Petrovič se još jače zacrvenio.

- Da, sjajno smišljeno. Od metka neće spasiti, naravno, ali uopće nije loše protiv hladnog oružja. Naredit ću da se nabave takvi stezni-ci za agente kada idu na opasne zadatke. Koja marka?

Fandorin bojažljivo odgovori:

- «Lord Byron».

- «Lord Byron» - ponovi Brilling zapisujući u kožnu knjižicu. - A sada mi recite kada biste mogli stupiti na posao? Imam posebne planove s vama.
- Bože, već sutra! - vatreno usklikne Fandorin zaljubljeno gledajući novog načelnika, tj. šefa. - Skočit ću ujutro do doktora, izvadit ću šavove i možete raspolagati sa mnom.
- Pa to je sjajno. Vaša karakteristika Bežecke?

Erast Petrovič se zbuni i, pomažući si silnom gestikulacijom, počne prilično nesuvislo:

- To je... To je jedinstvena žena. Kleopatra. Carmen... Neopisive ljepote, ali čak i nije stvar u ljepoti... Magnetičan pogled. Ne, nije ni pogled... Ovo je glavno: u njoj se osjeća golema snaga. Takva snaga kao da se sa svima igra. I igra se po nekim neshvatljivim pravilima, to je okrutna igra. Taj žena, po meni, vrlo poročna i istovremeno... apsolutno nevina. Kao daje nisu tako učili u djetinjstvu. Ne znam kako to objasniti... - Fandorin se zarumeni shvaćajući da valja gluposti, ali ipak završi. - Čini mi se da nije tako loša kakvom se želi prikazati.

Državni savjetnik ispitivački pogleda mladića i vragolasto zazviždi:

- A to je... Tako sam i mislio. Sad vidim da je Amalija Bežecka zaista

opasna osoba... Osobito za mlade romantike u vrijeme spolnog sazrijevanja.

Zadovoljan efektom koji je ta šala proizvela na mladog sugovornika, Ivan Francevič ustane i još jednom pogleda uokolo.

- Za rupu plaćate deset rubalja?

- Dvanaest - dostojanstveno odvrati Erast Petrovič.

- Poznata mi je dekoracija. Sam sam tako živio neko vrijeme. Kao gimnazijalac u čuvenom gradu Harkovu. Vidite, ja sam, poput vas, u ranoj dobi ostao bez roditelja. No, to je za formiranje ličnosti čak i korisno. Plaća trideset pet rubalja, u skladu s listom? - opet bez ikakva prijelaza zapita državni savjetnik.

- I tromjesečni dodatak za prekovremene.

- Naredit ću da vam iz posebnog fonda dadu pet stotina rubalja premije. Za revnost i pretrpljenu opasnost. Dakle, do sutra. Dođite, obrađivat ćemo varijante.

I vrata se zatvoriše za neobičnim posjetiteljem.

* * *

Ured istražne policije uistinu se nije mogao prepoznati. Hodnicima su marljivo kasala neka nepoznata gospoda s dosjeima pod miškom, a čak su i stari kolege hodali bez geganja, brzo i disciplinirano. U prostoriji za pušenje - o čuda! - nije bilo žive duše. Erast Petrovič je iz radoznalosti zavirio u bivši bife, i doista - umjesto samovara i šalica na stolu se nalazio aparat «Bodo», a telegrafist u propisanoj bluzi pogledao je posjetitelja strogo i upitno.

Istražni stožer se smjestio u kabinetu načelnika ureda, budući da je gospodin pukovnik jučer otpušten. Erast Petrovič, još pomalo blijed nakon bolne procedure vađenja šavova, pokuca i zaviri unutra. Kabinet se također izmijenio: udobni kožni naslonjači su nestali, umjesto njih tu su bila tri reda običnih stolica, a kod zida su stajale dvije školske ploče potpuno išarane nekakvim shemama. Izgleda da se upravo bio završio dogovor: Brillington je brisao krpom ruke zamrljane kredom, a činovnici i agenti su polako išli prema izlazu zabrinuto raspravljajući.

- Udite, Fandorine, udite, ne tapkajte na pragu - požuri preplašenog Erasta Petroviča novi vlasnik kabineta. - Pokrpani ste? Odlično. Radit ćete

izravno sa mnom. Stol neću nabavljati, ionako nećemo imati kada sjediti. Šteta, kasno ste došli, imali smo ovdje vrlo zanimljivu diskusiju o «Azazelu» iz vašeg izvještaja.

- Znači, on postoji? Nisam krivo čuo? - načuli uši Erast Petrovič. - Već sam se pobjojao da mi se pričinilo.
- Nije vam se pričinilo. Azazel je pali anđeo. Koju ocjenu ste imali iz vjeronauka? Sjećate li se žrtvenih jaraca? Dakle, ako se sjećate, bila su dva. Jedan je bio namijenjen Bogu za iskupljenje grijeha, a drugi Azazelu, da se ne naljuti. Kod Zidova, u «Henohovoj knjizi», Azazel uči ljude svakakvim glupostima: muškarce ratovati i praviti oružje, a žene mazati lice i pobacivati. Riječju, buntovni demon, duh progonstva.
- Ali, što to može značiti?
- Jedan vaš moskovski koleški asesor je razvio cijelu hipotezu. O tajnoj židovskoj organizaciji. Pričao je i o judejskom Sinedriju i o krvi kršćanskih beba. Kod njega je Bežecka ispala kćerkom Izraelovom, a Ahtircev jaganjcem prinesenim na oltar židovskog Boga. Uglavnom, bedastoća. Ta antisemitska bulažnja su mi dobro poznata iz Petrograda. Ako se dogodila nesreća, a uzroci su nejasni - odmah spominju Sinedrij.
- A kakva je vaša pretpostavka... šefe? - izgovori Fandorin neuobičajenu riječ, ne bez unutarnjeg trepeta.
- Pogledajte ovamo, molim vas. - Brillington je prišao jednoj ploči. -Ova četiri kruga na vrhu su četiri verzije. Prvi krug je, kao što vidite, s upitnikom. To je najbeznadnija verzija: ubojica je djelovao sam, i Ahtircev i vi ste bili slučajne žrtve. Možda je manijak, luđak opsjednut demonizmom. Tu smo u slijepoj ulici dok se ne dogode novi slični zločini. Telegrafom sam poslao u sve gubernije upite je li bilo sličnih ubojstava. Sumnjam u uspjeh: da se taj manijak pojavio ranije, ja bih znao za to. Drugi krug je sa slovima AB - to je Amalija Bežecka. Ona je svakako sumnjiva. Od njene kuće su Ahtirceva i vas lako mogli pratiti do «Krima». Još i bijeg. Ipak je nejasan motiv ubojstva.
- Pobjegla je, znači da je upletena - vatreno reče Fandorin. - I proizlazi da svijetlooki nikako nije bio sam.
- To nije činjenica, nipošto. Znamo daje Bežecka samozvanka i da je imala krivotvorene isprave. Vjerojatno je avanturistkinja. Vjerojatno je živjela na račun bogatih pokrovitelja. Ali, ubijati, pa još rukama tako spretnog

gospodina? Sudeći po vašem iskazu, to nije bio nekakav diletant, nego profesionalni ubojica. Kakav udarac u jetru - majstorski rad. Bio sam u mrtvačnici, pregledavao sam Ahtirceva. Da nije bilo steznika i vi biste sada tamo ležali, a policija bi mislila da se radi o pljački ili pijanoj tučnjavi. No, vratimo se Bežeckoj. Mogla je saznati za događaj od nekog od posluge, «Krim» je nekoliko minuta hoda od njene kuće. Bilo je mnogo buke: policija, probuđene dangube. Netko od slugu ili, recimo, pazikuća, je prepoznao u ubijenom Bežeckina gosta i javio joj. Ona se brzo skriva opravdano strahujući od policijskog ispitivanja i neizbježnog razotkrivanja. Vremena za to ima i previše - vaš Ksaverij Feofilaktovič je banuo s nalogom tek sljedećeg dana poslijepodne. Uglavnom, objavio sam potragu za njom. U Moskvi je nema, po svoj prilici. Mislim da nije ni u Rusiji - nije to malo, deset dana je prošlo. Radimo popis njenih posjetitelja, ali to su većinom posve solidni ljudi, treba biti delikatan. Ozbiljne sumnje u meni pobuđuje samo jedan.

Ivan Francevič pokaže štapom na treći krug u kojem je pisalo GZ.

— Grof Zurov, Ipolit Aleksandrovič. Očigledno Bežeckin ljubavnik. Čovjek bez ikakvih moralnih načela, kockar, prznica, luckast. Tip Tolstoja-Amerikanca. Postoje indicije. Otišao je vrlo razdražen poslije svađe s ubijenim - to je prvo. Imao je mogućnost i uhoditi, i pronaći, i poslati ubojicu — to je drugo. Pazikuća je posvjedočio da se Zurov vratio kući tek pred jutro - to je treće. Motiv, iako slabašan, također postoji: ljubomora ili bolesna osvetoljubivost. Možda je bilo još nečega. Glavna sumnja: Zurov nije od onih koji ubijaju tuđim rukama.

Uostalom, prema podacima agenata, oko njega se uvijek motaju neke mračne osobe, tako da se verzija čini perspektivnom. Vi ćete se upravo njome pozabaviti, Fandorine. Zurova obrađuje cijela grupa agenata, ali vi ćete djelovati samostalno, vama dobro ide. Pojedinosti zadatka utvrdit ćemo poslije, a sada prijeđimo na posljednji krug. Njime se ja sam bavim.

Erast Petrovič namršti čelo pokušavajući pojmiti što označavaju slova NO.

- Nihilistička organizacija - pojasni šef. - Tu postoje neka obilježja urote, ali ne židovske, nego ozbiljnije. Zato su me zapravo i poslali. To jest, naravno, zvao me i knez Korčakov. Kao što vam je poznato, Nikolaj Ahtircev je sin njegove pokojne kćeri. Ipak, tu sve može ispasti daleko od jednostavnog. Naši ruski revolucionari su na rubu raskola. Najodlučnijim i najnestrpljivijim od tih Robespierrea dojadilo je prosvjeđivati seljaka - to je dugotrajan posao, zamoran, jedan život nije dovoljan. Bomba, nož i

revolver su kudikamo zanimljiviji. Ja očekujem u najskorije vrijeme veliko krvoproliće. Ovo što je bilo dosad je šala. Teror protiv vladajuće klase može postati masovan. Već neko vrijeme vodim u Trećem odjelu slučajeve najdivljijih i najkon-spirativnijih terorističkih grupa. Moj patron, Lavrentij Arkadjevič Mizinov, koji rukovodi žandarmerijom i Trećim odjelom, povjerio mi je zadatak da otkrijem kakav se to «Azazel» pojavio u Moskvi. Demon je revolucionarni simbol. Tu je sudbina Rusije na kocki, Fandorine. -Od uobičajene Brillingove podrugljivosti nije ostalo ni traga, u glasu mu je zazvučalo ogorčenje. - Ako se tumor u samom začetku ne operira, ti će nam romantici za trideset godina, a možda i ranije, takvu revoluciju prirediti da će se francuska giljotina pokazati kao ljupki nestašluk. Neće nam dati da mirno ostarimo, upamtite moje riječi. Jeste li čitali roman «Bjesovi» gospodina Dostojevskog? Šteta. Tamo je sve uvjerljivo prognozirano.

- Dakle, četiri verzije? - neodlučno upita Erast Petrovič.

- Malo? Nešto smo ispustili iz vida? Recite, recite, ja ne priznajem činove u poslu - obodri ga šef. - I ne bojte se ispasti smiješnim, to vam je zbog mladosti. Bolje je reći glupost, nego propustiti važno. Fandorin počne, isprva zbunjeno, a potom sve vatrenije:

— Meni se čini, vaše visoko... to jest, šefe, da nepotrebno ostavljate po strani *lady Astair*. Ona je, naravno, vrlo poštovana i uvažena osoba, ali... ali ipak milijunska oporuka! Bežecka nema nikakve koristi od toga, grof Zurov također, nihilisti - samo u smislu opće dobrobiti... Ne znam što s tim ima *lady Astair*, možda nema ništa, ali trebalo bi reda radi... Pa i istražno načelo je *cui prodest*, kome koristi?

- Hvala za prijevod - naklonio se Ivan Francevič, i Fandorin se zbuni. - Primjedba je potpuno opravdana, iako je u Ahtircevljevoj priči, koja je navedena u vašem iskazu, sve iscrpno objašnjeno. Ime barunice Astair pojavilo se slučajno. Nisam je uključio u popis sumnjivaca, prvo — zato što je vrijeme dragocjeno, a drugo - još i zato što pomalo znam tu damu, imao sam sreću sresti se s njom. - Brilling se blago nasmiješi. - Uostalom, vi ste formalno u pravu, Fandorine. Ne želim vam nametati svoje zaključke. Mislite svojom glavom, nikomu ne vjerujte na riječ. Posjetite barunicu, ispitajte je o svemu što mislite da treba. Uvjeren sam da će vam to poznanstvo, između svega ostalog, donijeti još i zadovoljstvo. U dežurnoj gradskoj službi priopćit će vam moskovsku adresu *lady Astair*. I još nešto, prije nego što otidete, svratite kod krojača, neka vam uzmu

mjeru. Nemojte više dolaziti na posao u uniformi. Barunicu pozdravite, a kada se vratite pametniji primit ćemo se posla, to jest grofa Zurova.

Glava sedma, u kojoj se tvrdi da je pedagogija najvažnija znanost Stigavši na adresu koju je dobio od dežurnog, Erast Petrovič je ugledao veliku dvokatnu zgradu, na prvi pogled pomalo sličnu vojarni, ali okruženu vrtom i s gostoljubivo rastvorenom kapijom. Iz prugaste kućice izvirio je služitelj u otmjenom plavom redengotu sa srebrnim gajtanom i ljubazno mu objasnio da gospođa *milady* ne stanuje ovdje, već u bočnom krilu, ulaz je iz sporedne ulice, iza desnog ugla.

Fandorin vidje kako je kroz vrata zgrade istrčalo mnoštvo dječaka u plavim uniformama i uz silnu viku stalo jurcati po travnjaku igrajući se lovice. Služitelju nije ni palo na pamet da pozove vragolane na red. U hvativši začuđeni Fandorinov pogled, on pojasni:

- Nije zabranjeno. Na odmoru možeš naglavce hodati, samo ne trgaj stvari. Takav je red.

Pa što, čini se da je siročadi ovdje bilo veselo, ne kao učenicima Gubernijske gimnazije, među koje je još sasvim nedavno spadao naš koleški registrator. Radostan zbog jadničaka, Erast Petrovič krene uz ogradu u pokazanom smjeru.

Iza ugla započinjala je sjenovita uličica kakvih je ovdje, u Hamovnikima, bilo bezbroj: prašnjavi kolnik, snene obiteljske kuće s vrtovima, razgranate topole s kojih će uskoro poletjeti bijelo paperje. Jednokatno krilo u kojem je odsjela *lady Astair* bilo je spojeno s glavnom zgradom dugačkom galerijom. Pored mramorne ploče s natpisom «Prvi Moskovski Esternat. Uprava» grijao se na suncu nadu ti vratar sa sjajnim raščešljanim zaliscima. Tako dostojanstvene vratare, s bijelim čarapama i trorogim šeširom sa zlatnom kokardom, Fandorin nije viđao ni pokraj rezidencije generalnog guvernera.

- Danas nema primanja - ispruži ruku poput rampe taj janjičar. -Dođite sutra. Za službene poslove od deset do dvanaest, za privatne od dva do četiri.

Ne, zaista se nisu dobro razvijali odnosi Erasta Petroviča s vratarskim rodом. Ili nije izgledao ozbiljno, ili mu nešto s licem nije valjalo.

- Istražna policija. Moram hitno do *lady Astair* - procijedi on, osvetoljubivo iščekujući kako će se sad početi klanjati kip sa zlatnim

širitima.

Ali kip ni uhom nije mrdnuo.

- Nemojte ni pomišljati da ću vas pustiti k njezinoj svjetlosti. Ako želite, mogu javiti *mister* Cunninghamu.
- Ne treba meni nikakav Cunningham - zareži Erast Petrovič. - Da si odmah javio barunici, stoko, ili ćeš mi prenoćiti u postaji! Reci im - iz Istražnog ureda, po hitnom, državnom poslu!

Vratar odmjeri ljutitog činovnika pogledom punim sumnje, ali ipak nestane iza vrata. Istina, nije ga ponudio da uđe, gad.

Morao je čekati prilično dugo, već se spremao upasti bez poziva, kad iza vrata opet proviri namrštena njuška sa zaliscima.

- Primit će vas, ali oni ne znaju baš naški, a *mister* Cunningham nema vremena, zauzet je. Jedino ako ne pričate francuski... - Po glasu je bilo očito da vratar malo vjeruje u takvu mogućnost.
- Mogu i na engleskom - hladno dobaci Erast Petrovič. - Kamo trebam ići?
- Otpratit ću vas. Idite za mnom.

Kroz čisto predsoblje presvučeno tkaninom, kroz svijetli hodnik zaliven suncem s nizom visokih nizozemskih prozora Fandorin je slijedio janjičara do bijelo-zlatnih vrata.

Erast Petrovič se nije bojavao razgovora na engleskom. Odgojila ga je *nanny* Lisbeth (u trenucima strogosti - *missis* Jason), prava engleska dadilja. Bila je to srdačna i brižna, ali krajnje sitničava usidjelica koju se ipak moralo nazivati «*missis*», a ne «*miss*», iz poštovanja prema njezinoj časnoj profesiji. Lisbeth je naučila svog gojenca ustajati u pola osam ljeti i pola devet zimi, prati zube dok ne izbroji do dvjesto, nikada ne jesti dosita, a također masu drugih stvari neophodnih džentlmenu.

Na kucanje se odazvao mek ženski glas: - *Come in! Entrez!*

Erast Petrovič dade vrataru kapu i uđe.

Našao se u prostranom, bogato namještenom kabinetu gdje je glavno mjesto zauzimao vrlo široki pisaći stol od mahagonija. Za stolom je sjedila prosijeda dama ne samo simpatične, već nekako osobito tople vanjštine. Njezine izrazito plave oči, iza zlatnog cvikera, svijetlile su živahnim umom i ljubaznošću. Neugledno, energično lice s pačjim nosićem i

širokim, nasmiješenim ustima Fandorinu se odmah svidjelo.

On se predstavi na engleskom, no o cilju svog posjeta zasada je šutio.

- Imate izvrstan izgovor, *sir* - pohvali ga *lady* Astair na istom jeziku razgovijetno izgovarajući svaki zvuk. - Nadam se da vas naš grozni Timothy... Timofej nije previše uplašio? Priznajem, i sama ga se pomalo bojim, ali u upravu često dolaze službene osobe, a onda je Timofej nezamjenjiv, bolji je od engleskog lakaja. Ta sjednite, mladiću. Bolje tamo, na naslonjač, ondje će vam biti udobnije. Dakle, radite u kriminalističkoj policiji? Jamačno vrlo zanimljivo zanimanje. A čime se bavi vaš otac?

•Umro je.

•Jako mi je žao, *sir*. A mama?

•Također - progunda Fandorin, nezadovoljan tijekom razgovora.

- Jadni dečko. Znam kako ste usamljeni. Evo već četrdeset godina pomažem takvim jadnim dječacima da se izbave od samoće i nađu svoj put.

•Da nađu put, *milady* - nije dobro shvatio Erast Petrovič.

•O da - živne *lady* Astair, očito načinjući svoju omiljenu temu.

- Naći svoj put - to je najvažnije u životu svakog čovjeka. Duboko sam uvjeren da daje svaki čovjek neponovljivo talentiran, u svakome je položen Božji dar. Tragedija čovječanstva je u tome što ne znamo, pa i ne nastojimo taj dar u djetetu otkriti i odnjegovati. Kod nas je genij rijetkost i čak čudo, a tko je zapravo genij? To je naprosto čovjek koji je imao sreće. Njegova se sudbina tako uredila da su životne okolnosti same potaknule čovjeka na pravilan izbor puta. Klasičan primjer je Mozart. Rodio se u obitelji glazbenika i od malih nogu se našao u sredini koja je idealno hranila njegov prirodno stečeni talent. A zamislite sad, dragi *sir*, da se Wolfgang Amadeus rodio u seljačkoj obitelji. Od njega bi nastao odurni pastir koji bi razveseljavao krave čarobnom svirkom na fruli. Da se rodio u obitelji nekakvog vojničine, postao bi sitni časnik koji obožava vojničke koračnice. O, vjerujte mi, mladiću, svako, svako dijete bez iznimke skriva u sebi blago, samo je potrebno znati dokopati se tog blaga! Ima jedan dragi sjevernoamerički pisac koji se zove Mark Twain. Sugerirala sam ideju za priču u kojoj ljude ne vrednuju po njihovim stvarnim uspjesima, već po onom potencijalu, po onom talentu, koji je priroda usadila u njih. I onda će se ispostaviti da je najveći vojskovođa svih vremena neki neznani krojač koji nikada nije služio vojsku, a najveći slikar nikada nije uzeo u ruku kist

zato što je čitav život radio kao postolar. Moj odgojni sustav se osniva na tome da veliki vojskovođa obavezno dođe do vojne službe, a veliki slikar na vrijeme dobije pristup bojama. Moji pedagozi istraživački i strpljivo ispituju duševni ustroj svakog gojenca tražeći u njemu Božju iskru, i u devet slučajeva od deset je i pronalaze!

- Aha, ipak je nema u svakome! - pobjednički podiže prst Fandorin.
- U svakome, dragi mladiću, apsolutno svakome, samo smo mi, pedagozi, nedovoljno umješni. Ili pak dijete ima talent koji se u današnjem svijetu ne može upotrijebiti. Možda je taj čovjek bio neophodan u prvobitnoj zajednici ili će njegov genij ustrebatu u dalekoj budućnosti, u sredini koju mi danas ne možemo ni zamisliti.

- Sto se tiče budućnosti - u redu, ne želim prosuđivati - počne raspravljati Fandorin, protiv volje očaran govorom. - Ali, nešto mi nije jasno glede prvobitne zajednice. Na kakve to talente mislite?

- Ne znam ni sama, moj dječake - razoružavajuće se nasmiješi *lady Astair*. - No, pretpostavimo, dar pogađanja gdje se pod zemljom nalazi voda. Ili dar za naslutiti divljač u šumi. Možda sposobnost razlikovanja jestivog korijenja od nejestivog. Znam samo da su u ta davna vremena upravo takvi ljudi bili glavni geniji, a *mister Darwin* ili Herr Schopenhauer, da su se rodili u pećini, ostali bi u plemenu na položaju budala. Usput rečeno, ona djeca koju danas smatraju mentalno zaostalom također posjeduju dar. Naravno, to nije dar racionalnog svojstva, ali zato nije manje dragocjen. Kod mene u Sheffieldu postoji specijalni esternat za one od kojih je odustala tradicionalna pedagogija. Bože, kakva genijalna čudesa pokazuju ti dječaci! Ima tamo jedno dijete koje je do trinaeste godine jedva naučilo govoriti, ali on liječi dodiranjem dlana svaku migrenu. Drugi, koji je potpuno nijem, može zadržati dah cijele četiri i pol minute. Treći pogledom ugrije čašu s vodom, zamislite.

- Nevjerojatno! Ali, zašto samo dječaci? A djevojčice? *Lady Astair* uzdahne, raširi ruke.

- U pravu ste, moj prijatelju. Naravno, treba raditi i s djevojčicama. Ipak, iskustvo mi govori da su talenti usađeni u žensku narav često takvog karaktera da ih moral suvremenog društva nije spreman pojmiti na pravi način. Živimo u muškom vremenu i s tim treba računati. U društvu kojim upravljaju muškarci izuzetna, talentirana žena izaziva sumnju i neprijateljstvo. Ne bih željela da se moje gojenke osjećaju nesretnima.
- Kako je organiziran vaš sustav? Kako se provodi, da tako kažem,

selekcija djece? — sa živom radoznalošću upita Erast Petrovič.

- Uistinu vas zanima? - obraduje se barunica. - Pođimo u nastavni dio i sami ćete vidjeti.

Ona skoči začuđujuće okretno za svoje godine, spremna voditi i pokazivati.

Fandorin se nakloni, i *milady* povede mladića najprije hodnikom, a zatim dugačkom galerijom u glavnu zgradu. Putem je pripovijedala:

- Ovdajšnja ustanova je potpuno nova, prije tri tjedna se otvorila, i tek smo počeli s radom. Moji ljudi su uzeli iz sirotišta, a katkad i ravno s ulice, sto dvadeset dječaka u dobi od četiri do dvanaest godina. Ako je dijete starije, već je teško nešto s njim učiniti - ličnost se formirala. Za početak smo dječake podijelili prema uzrastu, svaka grupa ima svog učitelja, specijalista za određeni uzrast. Glavna obaveza učitelja je promatrati djecu i postupno im davati jednostavne zadatke. Ti zadaci su nalik na igru, ali pomoću njih je lako odrediti opću usmjerenost karaktera. U prvom stadiju važno je prepoznati što je u određenom djetetu talentiranije: tijelo, glava ili intuicija. Zatim će se djeca podijeliti na grupe ne prema uzrastu, već prema profilu: racionalisti, artisti, majstori, lideri, sportaši, i tako dalje. Postupno se profil sve više sužava i dječake starijeg uzrasta nerijetko već pripremaju individualno. Radim s djecom četrdeset godina i vi ne možete zamisliti koliko mnogo su postigli moji gojenci - u najrazličitijim područjima.
- To je grandiozno, *milady* - ushitio se Erast Petrovič. - Ali, gdje nabaviti toliko umješnih pedagoga?

-Ja vrlo dobro plaćam svoje učitelje zato što je pedagogija glavna znanost - s dubokom uvjerenošću reče barunica. - Osim toga, mnogi moji bivši gojenci izražavaju želju ostati u esternatima kao odgajatelji. To je tako prirodno, jer esternat je jedina obitelj koju su poznavali.

Ušli su u široku dvoranu za odmor na koju su izlazila vrata nekoliko razreda.

- Kamo da vas odvedem? - zamisli se *lady Astair*. - Idemo barem na fiziku. Tamo sad ima ogledno predavanje moj sjajni doktor Blank, učenik ciriškog esternata, genijalni fizičar. Primamila sam ga u Moskvu sagrađivši mu ovdje laboratorij za pokuse s električkom. Zauzvrat mora pokazivati djeci razne složene fizičke trikove kako bi izazvao zanimanje za tu znanost.

Barunica pokuca na jedna vrata i oni zaviriše u razred. U klupama je sjedilo petnaestak dječaka od jedanaest-dvanaest godina u plavim odorama sa zlatnim slovom E na ovratniku. Svi su oni, zadržavši dah, gledali kako namrgođeni mladi gospodin s pregolemim zaliscima, u prilično neurednom redengotu i ne sasvim novoj košulji, vrti nekakav stakleni kotač koji je frcao plave iskrice.

- *Ich bin sehr beschäftigt, milady!* - ljutito vikne doktor Blank. -*Spater, spater!* - I prešavši na nepravilni ruski reče obraćajući se djeci: - A sat, moja gospodo, vi vidjeti prava mala duga! Naziv - *Blank Regenbogen*, «Blankova duga». To ja smisliti kada tako mlad kao vi.

Od neobičnog kotača prema stolu prekrivenom svim mogućim fizičkim priborom iznenada se protegla mala, neobično jarka sedmo-bojna duga, i dječaci oduševljeno zabrujaše.

- Malo je lud, ali pravi genij - prošapta Fandorinu *lady Astair*. U taj čas iz susjednog razreda doleti glasni dječji krik.

- Bože! - uhvati se za srce *milady*. - To je iz gimnastičke dvorane! Idemo brzo!

Ona istrči na hodnik, a Fandorin za njom. Zajedno su upali u praznu, svijetlu dvoranu u kojoj je pod gotovo posve bio prekriven kožnim prostiračima, a duž zida bijahu razmještene najrazličitije gimnastičke sprave: švedske ljestve, karike, debela užad, trambulini. Floreti i maske za mačevanje nalazili su se pored boksačkih rukavica i utega. Grupa mališana od sedam-osam godina skupila se oko jednog prostirača. Razmaknuvši djecu, Erast Petrovič ugleda dječaka zgrčena od boli nad kojim se sagnuo mladi muškarac od tridesetak godina u gimnastičkom trikou. Imao je plameno riđe uvojke, zelene oči i odlučno, vrlo pjegavo lice.

- Hajde, mili - govorio je ruski s laganim akcentom. - Pokaži nožicu, ne boj se. Neću te povrijediti. Budi muškarac, otrpi. *Fell from the rings, m'lady* - pojasni barunici. - *Weak hands. I am afraid, the ankle is broken. Would you please tell Mr. Izyumoff?*

Milady šutke kimne i pozvavši sa sobom Erasta Petroviča brzo izađe iz dvorane.

- Idem po doktora, *mister Izjumova* - zabrza ona. - Takve neugodnosti se često događaju - dečki kao dečki... Ono je bio Gerald Cunningham, moja desna ruka. Gojenac londonskog esternata. Sjajan pedagog. Upravlja cijelom ruskom podružnicom. Za pola godine je naučio vaš teški jezik koji

meni nikako ne ide. Prošle jeseni Gerald je otvorio esternat u Petrogradu, sada je privremeno ovdje, pomaže u uhodavanju. Bez njega sam kao bez ruku.

Kod vrata s natpisom «Liječnik» ona se zaustavi.

- Ispričavam se, *sir*; ali moramo prekinuti naš razgovor. Drugi put, dobro? Dođite sutra i dogovorit ćemo se. Sto zapravo trebate od mene?
- Ništa važno, *milady* — pocrvenje Fandorin. — U stvari sam... poslije ćemo o tome. Želim vam uspjeh u vašem plemenitom poslu.

On se nespretno nakloni i brzo zakorača prema izlazu. Erasta Petroviča bijaše stid.

- I, jeste li uhvatili zlotvorku na djelu? - veselo pozdravi posramljenog Erasta Petroviča načelnik podigavši pogled s nekakvih zamršenih dijagrama. Zavjese u kabinetu bile su navučene, na stolu je gorjela svjetiljka jer se iza prozora već počelo mračiti. - Dajte da pogodim. Za *mister Kokorin milady* nikad u životu nije čula, za *miss Bezhetskaya* pogotovo, vijest o samoubojičinoj oporuci užasno ju je uzdrmala. Je li tako?

Erast Petrovič je samo uzdahnuo.

- Tu sam osobu susretao u Petrogradu. Njezina molba za pedagošku djelatnost u Rusiji razmatrala se kod nas u Trećem. Pričala vam je o genijalnim debilima? Dobro, na posao. Sjedite za stol — pozove šef Fandorina. — Očekuje vas uzbudljiva noć.

Erast Petrovič osjeti ugodno-nemirno škakljanje u grudima - već je takvo djelovanje na njega imalo druženje s državnim savjetnikom.

- Vaša meta je Zurov. Već ste ga vidjeli, imate nekakvu predodžbu.

Doći do grofa je lako, preporuke nisu potrebne. U njegovu domu je nešto poput kockarskog gnijeзда, ne baš vrlo konspirativnog. Atmosfera je husarsko-gardijska, ali svraća i dosta svakojake bagre. Takvu kuću je Zurov imao i u Petrogradu, a nakon policijskog posjeta prebacio se u Moskvu. Gospodin je raspušten, u vojsci se već treću godinu vodi kao na neograničenom dopustu. Izložit ću vam vaš zadatak. Potrudite se da mu se približite, promotrite njegovu okolinu. Možda tamo sretnete vašeg svijetlookog poznanika? Ali bez samoinicijative, s takvim nećete sami izaći na kraj. Uostalom, teško da će on biti tamo... Nije isključeno da će se

grof sam zainteresirati za vas - ipak ste se susretali kod Bežecke prema kojoj Zurov očito nije ravnodušan. Djelujte u skladu sa situacijom. Samo ne pretjerujte. S tim gospodinom šale su loše. On igra nečasno, kako govore u tom društvu, igra na ziher, a ulove li ga na djelu izaziva skandal. Ima na popisu desetak dvoboja, a još se za sve ni ne zna. Može on i bez dvoboja smrskati lubanju. Primjerice, sedamdeset druge se na nižegorodskom sajmu, prilikom kartanja, porječkao s trgovcem Sviščovim pa izbacio bradonju kroz prozor. S prvoga kata. Trgovac se razbio, mjesec dana je ležao nijem, samo je mukao. A grofu ništa, izvukao se. Ima utjecajne rođake u visokim krugovima. Sto je ovo? - kao i obično, bez prijelaza upita Ivan Francevič stavivši na stol špil karata.

- Karte - začudi se Fandorin.
- Kartate li?
- Uopće ne. Tata mi je zabranio da ih primim u ruke, govorio je da se on naigrao i za sebe, i za mene, i za tri naraštaja Fandorinih unaprijed.
- Šteta - zabrinu se Brilling. - Bez toga nemate što raditi kod grofa. U redu, uzmite papir, zapišite...

Četvrt sata poslije Erast Petrovič je već mogao bez kolebanja razlikovati boje i znao je koja karta je jača, a koja slabija, samo su ga slike malo zbunjivale - stalno je zaboravljao tko je jači, dama ili dečko.

- Vi ste beznadni slučaj - rezimirao je šef. - No, to nije tako strašno. Preferans i druge umne igre kod grofa se ionako ne igraju. Tamo vole najprimitivnije, što brže i što više novca. Agenti javljaju da Zurov najradije igra štos, i to pojednostavljeni. Objasnit ću vam pravila. Onaj tko dijeli karte naziva se bankar. Drugi je ponter. I jedan i drugi imaju svoj špil. Ponter bira iz svog snopa kartu, recimo devetku. Stavlja je ispred sebe poledinom prema gore.

- Tako da se ne vidi karta? - precizira Fandorin.

- Da. Sada ponter stavlja ulog, recimo deset rubalja. Bankar počinje «bacati»: otkriva iz snopa gornju kartu nadesno (naziva se «čelo»), drugu nalijevo (zove se «sanovnik»).

«Celo - d., sanovnik - l.» - marljivo je zapisivao u bilježnicu Erast Petrovič.

- Sada ponter otkriva svoju devetku. Ako je «čelo» također devetka, bez obzira koje boje, bankar uzima ulog. To se naziva «ubiti de-vetku».

Tada banka, to jest suma za koju se igra, raste. Ako je devetka «sanovnik», to jest druga karta, to je ponterov dobitak, «našao je devetku».

- A ako nema devetke?

- Ako u prvom paru nema devetke, bankar stavlja sljedeći par karata. I tako dok se ne pojavi devetka. I to je sva igra. Elementarno, ali možete sve izgubiti, osobito ako ste ponter i cijelo vrijeme igrate na dvostruko. Zato upamtite, Fandorine: morate igrati samo kao bankar. Jednostavno je - stavljate kartu nadesno, kartu nalijevo; kartu nadesno, kartu nalijevo. Bankar neće izgubiti više od početnog uloga. Ne gurajte se u pontere, a ako vas zapadne ždrijeb, igrajte za mali ulog. U štosu nije moguće više od pet pokušaja, poslije čitav ostatak banke prelazi bankaru. Sada ćete na blagajni dobiti dvjesta rubalja za igru.

- Čak dvjesto? - začudi se Fandorin.

- Ne «čak dvjesto», nego «samo dvjesto». Potrudite se da vam ta svota bude dovoljna za cijelu noć. Ako brzo izgubite, ne morate odmah otići, možete se još neko vrijeme ondje vrzmati. Ali, ne izazivajući sumnju, jasno? Igrat ćete svake večeri, dok ne postignete uspjeh. Čak i ako se razjasni da Zurov nije umiješan, pa što, i to je također uspjeh. Jedna verzija manje.

Erast Petrovič je micao usnama gledajući u podsjetnik.

• «Bube» - to su crvena srca?

• Da. Još ih katkad nazivaju «davli», ili «herčevi», od «Herz». Idite u garderobu. Pripremili su vam odijelo po mjeri, a sutra do ručka sašit će i cijelu garderobu za sve slučajeve. Naprijed marš, Fandorine, i bez vas imam dovoljno posla. Odmah poslije Zurova, ovamo. U bilo koje vrijeme. Večeras spavam u uredu.

I Brillling zabije nos u svoje papire.

Glava osma, u kojoj se u nezgodan čas pojavljuje

pikov dečko

U zadimljenom salonu kartalo se za šest stolova: negdje zbijeno, po četvorica, negdje po dvojica. Kraj svakoga stola još su stajali promatrači: tamo gdje se igralo za male uloge bilo ih je manje, tamo gdje je bilo «oštrije» bila je veća gužva. Piće i jelo kod grofa se nije posluživalo, tko je

htio, mogao je izaći u sobu za primanje i poslati lakaja u krčmu, ali slali su samo po pjenušac povodom osobite sreće u kartama. Odasvud su se razlijevali nepovezani usklici, nerazumljivi za one koji ne igraju:

- *Je coupe!*
- Je passe!
- Drugo dijeljenje.
- *Retournez la carte!*
- Pala karta, gospodo! - i slično.

Najviše su se okupljali oko stola gdje se igralo za velike svote, jedan na jedan. Dijelio je sam gazda, a ponter je bio znojni gospodin u modernom, neobično uskom redengotu. Ponteru očito nije išlo, grizao je usne, uzrujavao se, no zato je grof bio potpuno hladnokrvan i samo se slatko smiješio ispod crnih brkova uvlačeći dim iz svijenog turskog čibuka. Snažni njegovani prsti sa sjajnim prstenjem vješto su bacali karte - jednu nadesno, jednu nalijevo.

Među gledateljima, skromno stojeći malo straga, nalazio se crno-kosi mladić rumenog, nimalo kockarskog lica. Iskusnom čovjeku je odmah bilo očito da je momak iz dobre obitelji, na kartanju je prvi

put i sve izbjegava. Nekoliko puta su mu upućena gospoda s briljantinom u razdjeljcima predlagala «baciti jednu», ali su se razočarala: momak je ulagao isključivo po pet rubalja i odlučno je odbijao «po-debljati». Iskusni majstor Gromov, kojeg je znala sva kockarska Moskva, čak je bacio dečku «mamac» - izgubio je sto rubalja, ali novac je uzalud nestao. Oči rumenog nisu se zažarile i ruke mu nisu zadrhtale. Mušterija je bila besperspektivna, pravi «papak».

Zurov, pored kojega se Fandorin katkad pojavljivao, očigledno se osjećao u tom društvu kao riba u vodi, pa vjerojatno i ne kao obična riba, već glavna ribetina. Jedna njegova riječ bila je dovoljna da u začetku suzbije nagoviješteni skandal, a jednom su, na gazdin pokret ruke, dva kršna lakaja primila ispod ruku galamdžiju koji se nije htio smiriti i u tren oka ga iznijeli iza vrata. Erasta Petroviča grof očito nije prepoznao, iako je Fandorin nekoliko puta ulovio na sebi njegov hitri, opaki pogled.

- Peti, dragi moj - oglasi Zurov i ta je izjava zbog nečega krajnje uzrujala pontera.
- Zavrćem patku! - povika on drhtavim glasom i zavrne na svojoj karti dva

kuta.

Medu promatračima prođe šapat, a uznojeni, maknuvši s čela pramen kose, baci na stol čitavu hrpu šarenih novčanica.

- Sto je «patka»? - bojažljivo poluglasno upita Erast Petrovič starčića crvena nosa koji mu se učinio najbezazlenijim.
- To znači učetverostručenje uloga - rado objasni susjed. - Želi se u posljednjem dijeljenju sve povratiti.

Grof ravnodušno ispusti oblačić dima i otkrije nadesno kralja, a nalijevo šesticu.

Ponter pokaže as srce.

Zurov kimne i potom stavi crnog asa nadesno, a crvenog kralja nalijevo.

Fandorin začu kako je netko ushićeno šapnuo:

- Majstor!

Znojni gospodin je izgledao jadno. Prelazio je pogledom preko gomile novčanica koje su se premještale pod grofove ruke i plašljivo upitao:

- Ne biste li možda na dug?
- Ne bih - lijeno odvrati Zurov. - Tko još želi, gospodo? Neočekivano se njegov pogled zaustavi na Erastu Petroviču.

- Mi smo se, izgleda, susretali? - upita domaćin uz neljubazan smiješak. - Gospodin Fedorin, ako se ne varam?

- Fandorin - ispravi Erast Petrovič žestoko pocrvenjevši.

- Pardon. Što vi stalno pogledavate? Ovo nije kazalište. Došli ste pa igrajte. Izvolite - pokaže na slobodnu stolicu.

- Sami izaberite snopove - zašušta Fandorinu na uho dobri starčić.

Erast Petrovič sjedne i slijedeći instrukcije reče posve odlučno:

- Samo mi dopustite da držim banku, presvijetli. Kao novajlija. A snopove bih izabrao... ovaj tu i ovaj. - I on uzme s pladnja dva naj-donja neotvorena snopa.

Zurov se još neljubaznije nasmiješi:

- Pa, gospodine novajlijo, uvjet je prihvaćen, ali dogovor je: srušim li banku, nema bježanja. Dajte potom i meni da bacam. No, koliki je ulog?

Fandorin se smeo, odlučnost ga je napustila isto tako iznenadno kao što ga

je posjetila.

- Sto rubalja? - bojažljivo upita.
- Šalite se? Nije vam ovo krčma.
- U redu, tristo. - I Erast Petrovič stavi na stol sav svoj novac uključujući i ranije dobivenu stotinu.
- Le jeu n'en vaut pas la chandelle* - slegne ramenima grof. - No, bit će dosta za početak.

On izvuče iz svog snopa kartu, nehajno baci na nju tri novčanice od sto rubalja.

- Idem na sve.

«Celo» nadesno, sjeti se Erast Petrovič i pažljivo položi nadesno damu s crvenim srcima, a nalijevo pikovu sedmicu.

Ipolit Aleksandrovič dvama prstima preokrene svoju kartu i lagano se namršti. Bila je to karo dama.

- Gle novajliju - zazviždi netko. - Fino je damu izvukao. Fandorin nespretno promiješa snop.

- Na sve - podrugljivo će grof bacajući na stol šest novčanica. -Eh, ne lupaj glavom u zid i nećeš izgubiti.

Kako se zvala karta nalijevo? - nije se mogao sjetiti Erast Petrovič. Ova je «čelo», a druga... kvragu. Neugodno. A kako pitati? Zagledavati u podsjetnik bilo bi neozbiljno.

- Bravo! - zagalamiše promatrači. - Grofe, *c'est un jeu interessant*, zar ne?

Erast Petrovič shvati da je opet dobio. ' - Nemojte mi na francuskom! Stvarno je glupa ta navika ubacivanja u ruski pola francuske fraze - razdraženo se osvrne Zurov, iako je sam svaki čas umetao francuske izraze. - Dijelite, Fandorine, dijelite. Karta nije konj, neće ići do jutra. Na sve.

Nadesno dečko, to je «čelo», nalijevo osmica, to je...

Ipolitu Aleksandroviču se otvori desetka. Fandorin ju je pobio iz četvrtog pokušaja.

Stol je već bio okružen sa svih strana i uspjeh Erasta Petroviča bijaše zapažen.

- Fandorin, Fandorin - rastreseno je mrmljao Ipolit Aleksandrovič bubnjajući prstima po snopu. Napokon izvuče kartu, izbroji dvije tisuće četiristo.

Pikova šestica legla je pod «če!o» iz prvog dijeljenja.

- Ma kakvo je to prezime? - povika grof u bijesu. - Fandorin! Grčko, što li? Fandoraki, Fandoropulo!
- Zašto grčko? - uvrijedio se Erast Petrovič kojemu su u sjećanju još uvijek bila živa ruganja razrednih mangupa njegovu drevnom prezimenu (gimnazijski nadimak Erasta Petroviča bio je «Funduk»⁶). - Naš rod je isto tako ruski kao i vaš, grofe. Fandorini su još Alekseja

^ Prema turskom nazivu za lješnjak.

Mihajloviča služili.

- Dakako — živnu onaj starčić crvena nosa koji je bio dobrohotan prema Erastu Petroviču. - Za vrijeme Ekaterine Velike bio je jedan Fandorin, ostavio je vrlo zanimljive zapise.
- Zapisi, zapisi, danas sam u opasnosti - mrko je rimovao Zurov složivši čitav brežuljak od novčanica. - Na cijelu banku! Bacajte kartu, vrag vas odnio!
- *Le dernier coup, messieurs!* — začu se u gomili.

Svi su pohlepno gledali dvije podjednake hrpe zgužvanih novčanica: jedna je ležala pred bankarom, druga pred ponterom.

U potpunoj tišini Fandorin je otvorio dva nova snopa misleći stalno o istom. Malinik? Limunik?

Nadesno as, nalijevo također as. Kod Zurova kralj. Nadesno dama, nalijevo desetka. Nadesno dečko, nalijevo dama (tko je pak jači: dečko ili dama?). Nadesno sedmica, nalijevo šestica.

- Ne dahćite mi u zatiljak! - razjareno poviče grof. Odmaknuše se od njega.

Nadesno osmica, nalijevo devetka. Nadesno kralj, nalijevo desetka. Kralj!

Okolo su urlikali i hihotali. Ipolit Aleksandrovič je sjedio kao skamenjen.

Sanovnik! - prisjeti se Erast Petrovič i radosno se nasmiješi. Karta nalijevo je sanovnik. Čudan neki naziv.

Najednom se Zurov nagne preko stola i čeličnim prstima stisne Fandorinu usne.

- Da se niste cerili! Dobili ste veliku lovu, pa sad budite odgojeni i ponašajte se civilizirano! — gnjevnim glasom prosikta grof sasvim se približivši. Njegove zakrvavljene oči bile su strašne. Idućeg trenu gurnuo je Fandorina u bradu, zavalio se na naslon stolice i prekrižio ruke na grudima.

- Grofe, to je već previše! - usklikne jedan časnik.

- Izgleda da ne bježim - procijedi Zurov ne skidajući pogled s Fandorina. - Ako se netko osjeća povrijeđenim, spreman sam odgovarati. Zavlada uistinu grobna tišina.

Erastu Petroviču je užasno šumilo u ušima i on se sada bojao samo jednoga: da se ne uplaši. Doduše, još se bojao i da mu ne zadrhti glas.

- Vi ste hulja bez časti. Jednostavno ne želite platiti - reče Fandorin i glas mu ipak zadrhti, ali bilo je već svejedno. - Izazivam vas na dvoboj.
- Pred publikom ste junak? - iskrivi usta Zurov. - Vidjet ćemo kako ćete zaplesati ispred cijevi. Na dvadeset koraka, s crtom razdvajanja. Puca tko kada zaželi, ali potom obavezno izvolite na crtu. Nije strašno?

Strašno, pomisli Erast Petrovič. Ahtircev je pričao da on s dvadeset koraka pogađa petak, a kamoli čelo. Ili, još gore, u trbuh. Fandorin se strese. Nikada nije držao u ruci pištolj za dvoboj. Jednom gaje Ksaverij Feofilaktovič vodid u policijsku streljanu na pucanje iz kolta, ali to je nešto posve drugo. Ubit će ga, ubit će ga ni za što. I sve će čisto obaviti, bez slabe točke. Svjedoka je dosta. Svađa na kartanju, uobičajena stvar. Grof će odsjediti mjesec dana u vojnom zatvoru, ima utjecajne rođake, a Erast Petrovič nema nikoga. Položit će koleš-kog registratora u daščani lijes, zakopati ga u zemlju, i nitko neće doći na sprovod. Možda samo Grušin i Agrafena Kondratjevna. A Lizanjka će pročitati u novinama i pomisliti usput: šteta, bio je tako obziran policajac, i sasvim mlad. Ma ne, neće pročitati, Emma joj vjerojatno ne daje novine. A šef će sigurno reći: ja sam budali vjerovao, a on nasjeo kao glupo štene. Pucati naumio, plemićke budalaštine izvoditi. I još će pljunuti.

- Zašto šutite? - upita Zurov s okrutnim osmijehom. - Ili više ne želite na dvoboj?

A Erastu Petroviču je upravo sinula spasonosna ideja. Na dvoboj neće morati ići sada, najranije sutra ujutro. Naravno, pobjeći i žaliti se šefu podlo je i nedostojno. No, Ivan Francevič je rekao da na Zurovu rade i drugi agenti. Lako je moguće da je i ovdje, u salonu, netko od šefovih

ljudi. Izazov se može prihvatiti, sačuvati čast, a ako, primjerice, sutra u zoru ovdje nahrupi policija i uhiti grofa Zurova zbog držanja kockarskog okupljališta, tomu Fandorin nije kriv. On neće ništa ni znati - Ivan Francevič će se i bez njega dosjetiti kako treba postupiti.

Spas je bio, može se reći, nadohvat ruke, ali glas Erasta Petroviča najednom je zadobio samostalan život, neovisan o svom vlasniku, stao je trabunjati nešto nečuveno i, za divno čudo, više nije drhtao:

- Želim. Ali zašto sutra? Hajdemo sad odmah. Kažu da vi, grofe, od jutra do mraka vježbate na petacima, i upravo na dvadeset koraka? (Zurov pocrveni.) Dajte da mi to drugačije sredimo ako se ne bojite. - Eto, kako je dobro došla Ahtircevljeva priča! Ništa se nije moralo smišljati. Sve je već smišljeno. - Bacat ćemo kocku i koga zapadne, izaći će van i ustrijeliti se. Bez ikakvih crta razdvajanja. I poslije će neugodnosti biti minimalne. Izgubio čovjek na kartama pa metak u čelo - uobičajena stvar. A gospoda će dati riječ da će sve ostati tajna. Je li tako, gospodo?

Gospoda zabrujaše, pri čemu su im se mišljenja podijelila: jedni su izražavali bezuvjetnu spremnost dati riječ, a drugi su pak predlagali zaboraviti svađu i popiti jednu za pomirenje. Jedan major raskošna brka čak uskliknu: «A dečko je junačina!» - to je dalo još više drskosti Fandorinu.

- No, grofe? - usklikne s odvažnošću potpuno se razuzdavši. - Zar je lakše pogoditi u petak, nego u vlastito čelo? Ili se bojite da ne promašite? Zurov je šutio s radoznalošću gledajući junaka i izgledao je kao da nešto računa.

- Što sad - reče napokon s neobičnom hladnokrvnošću. - Uvjeti su prihvaćeni. Jean!

Do grofa za čas doleti žustri lakaj. Ipolit Aleksandrovič reče:

- Revolver, novi snop i bocu pjenušca. - I još mu je šapnuo nešto na uho.

Nakon dvije minute Jean se vrati s pladnjem. Morao se progurati jer su se oko stola skupili baš svi posjetitelji salona.

Zurov spretnim, munjevitim pokretom otvori bubanj revolvera s dvanaest naboja, pokaže da su svi meci na mjestu.

- Tu je snop. - Njegovi prsti uz izrazito šuštanje otvore čvrsti omot. - Sad je moj red za dijeljenje. - On prasne u smijeh. Čini se da je bio odlično raspoložen. - Pravila su jednostavna: tko prvi izvuče kartu crne boje,

smjestit će si metak u lubanju. Slažete li se?

Fandorin šutke kimne, već počinjući shvaćati da je prevaren, monstrozno smotan oko prsta i, može se reći, ubijen - još sigurnije nego na dvadeset koraka. Nadigrao ga je vješti Zurov, potpuno nadigrao! Da takav znalac ne izvuče pravu kartu, i još iz vlastita snopa! Zacijelo ima cijelo skladište označenih karata.

Za to se vrijeme Zurov slikovito prekrižio i bacio gornju kartu. Bila je karo dama.

- Ovo je Venera - bestidno se nasmiješi grof. - Uvijek me spašava. Na vama je red, Fandorine.

Protestirati i pogađati se bijaše ponižavajuće, tražiti drugi snop prekasno. A okolišati - sramno.

Erast Petrovič pruži ruku i okrene pikovog dečka.

Glava deveta, u kojoj se Fandorinu otvaraju dobri izgledi za karijeru

- Ovo je Momus, to jest luda - pojasni Ipolit i slatko se protegne. - Već je malo kasno. Hoćete li popiti pjenušca za hrabrost ili ćete odmah van?

Erast Petrovič je sjedio sav crven. Gušila ga je srdžba - ne na grofa, već na sebe, najvećeg idiota. Takav i nema za što živjeti.

- Ja ću baš ovdje - promumlja on u gnjevu, odlučivši da barem na koncu napakosti domaćinu. - Neka vaš lukavac poslije opere pod. A od pjenušca me poštedite, od njega me boli glava.

Isto tako ljutito, trudeći se da ni o čemu ne misli, Fandorin zgrabi teški revolver, napne ga i na tren se dvoumeći - kamo da puca -ah, svejedno je, stavi cijev u usta, u sebi odbroji «tri, dva, jedan» i stisne obarač tako snažno da mu je cijev bolno prignječila jezik. Pucnja ipak nije bilo, samo je suho škljocnulo. Ništa ne shvaćajući, Erast Petrovič stisne još jednom i opet škljocne, samo što je sada metal gadno zaškripao po zubu.

- No, dosta je, dosta je! - Zurov mu oduzme pištolj i potapša ga po ramenu. - Junačina! I pucao je bez pića, bez histerije! Dobar naraštaj nam raste, a, gospodo? Jean, nalij pjenušca, gospodin Fandorin i ja ćemo popiti bruderšaft.

Erast Petrovič, obuzet čudnom bezvoljnošću, bio je poslušan: mlitavo je ispio pjenušavu tekućinu do dna, mlitavo se izljubio s grofom koji mu je

naredio da ga od danas zove jednostavno Ipolit. Svi uokolo su žagorili i smijali se, ali njihovi su glasovi stizali do Fandorina nekako nejasno. Od pjenušca ga je zaškakljalo u nosu i na oči mu na-vrnuše suze.

- Jeste li vidjeli Jeana? - smijao se grof. - Za čas je izvadio iglu. Zar nije vješt, Fandorine, reci?

- Vješt je - ravnodušno se složi Erast Petrovič.

- Tako je. Kako ti je ime?

- Erast.

- Idemo, Eraste Roterdamski, sjest ćemo malo u mom kabinetu, popiti konjak. Dojadile su mi ove njuške.

- Erazmo - automatski ga ispravi Fandorin. -Što?

- Nije Erast, nego Erazmo.

- Oprosti, krivo sam čuo. Idemo, Erazmo.

Fandorin poslušno ustane i pode za domaćinom. Prošli su niz mračnih prostorija i našli se u kružnoj sobi gdje je vladao upadljivi nered: razbacani čibuci i lule, prazne boce, na stolu su blistale srebrne ostruge, u uglu je iz nekog razloga ležalo gizdavo englesko sedlo. Zašto se taj prostor nazivao kabinetom, Fandorin nije shvaćao - ni knjiga, ni pribora za pisanje nigdje nije bilo.

- Krasno sedlo? - pohvasta se Zurov. - Jučer sam ga dobio na okladi.

Nalio je u čaše crnog vina iz trbušaste boce, sjeo pored Erasta Petroviča i vrlo ozbiljno, čak prisno, rekao:

- Oprosti mi zbog šale, stoka sam. Teško mi je, Erazmo. Oko mene je mnoštvo, a ljudi nema. Dvadeset osam mi je godina, Fandorine, a kao da mi je šezdeset. Osobito ujutro, kada se probudim. Navečer, noću je još dobro - galamim, izvodim gluposti. Samo mi se gadi. Prije ništa, a sada mi se sve više i više gadi. Vjeruješ li mi, maloprije kada smo izvlačili ždrijeb, najednom sam pomislio: a da se zaista ustrijelim? I tako mi je postalo primamljivo, znaš... Zašto stalno šutiš? Pusti, Fandorine, ne ljuti se. Ja jako želim da ne osjećaš zlo prema meni. Pa što trebam učiniti da mi oprostiš, a, Erazmo?

I tad Erast Petrovič oštrim, ali sasvim razgovijetnim glasom reče:

- Pričaj mi o njoj. O Bežeckoj. Zurov makne s čela bujni pramen.

- Ah da, zaboravio sam. Ti si iz «šlepa».

- Odakle?
- To sam ja tako zvao. Amalija je kraljica, njoj treba šlep od muškaraca. Što duži, to bolji. Poslušaj dobar savjet, izbij je iz glave, propast ćeš. Zaboravi je.
- Ne mogu - iskreno odgovori Erast Petrovič.
- Ti si još mladunče, Amalija će te sigurno odvući u vrtlog, kao što je već mnoge odvukla. Možda se i meni zato približila jer nisam htio za njom u vrtlog. Nije mi to potrebno, imam svoj vrtlog. Ne tako dubok kao njezin, ali nema veze, dosta mi je i do glave.
- Voliš li je? - otvoreno upita Fandorin kao uvrijeđeni.
- Ja se nje bojim - mračno se nasmiješi Ipolit. - Više nego što je volim. A i to uopće nije ljubav. Nisi probao pušiti opijum?

Fandorin odmahne glavom.

- Probaš li jednom, cijelog života će te privlačiti. E takva je i ona. Ne pušta me! I vidim da me prezire, omalovažava, ali ipak je nešto zapazila u meni. Na moju nesreću! Znaš, drago mi je stoje otišla, tako mi Boga. Katkad pomislim da je ubijem, vješticu. Udavit ću je vlastitim rukama da me ne muči. I ona je to dobro osjećala. O, brate, pametna je ona! Bio sam joj i drag zato što se sa mnom igrala kao s vatrom, malo raspiri, malo priguši, i još cijelo vrijeme pamti da se požar može razgorjeti, a onda ona neće iznijeti živu glavu. Što ću joj ja inače?

Erast Petrovič sa zavišću pomisli da se ljepotan Ipolit, usijana glava, može zavoljeti i bez ikakvog požara. Tako kršan momak zacijelo može birati žene. I kako samo ljudi imaju takvu sreću? No, takva razmišljanja nisu imala veze sa slučajem. Trebalo je postavljati pitanja o slučaju.

- Tko je ona, odakle je?
- Ne znam. Ne voli mnogo govoriti o sebi. Znam samo daje odrasla negdje u inozemstvu. Izgleda u Švicarskoj, u nekakvom pansionu.
- A gdje je sada? - pitao je Erast Petrovič, doduše ne računajući previše na uspjeh.

No, Zurov je očito oklijevao s odgovorom, i u Fandorinu je sve zamrlo.

- Što je, tako te stisnulo? - mrko će grof, i letimična zlobna grimasa nagrdi njegovo lijepo, hirovito lice.

-Da!

- M-da, ako leptira privlači svijeća, svejedno će izgorjeti... Ipolit stade kopati po stolu između snopova karata, zgužvanih maramica i računa iz dućana.

- Gdje je, k vragu? A, sjetio sam se. - On otvori lakiranu japansku kutijicu sa sedefnim leptirom na poklopcu. - Drži. Stiglo je gradskom poštom.

Erast Petrovič drhtavim prstima uzme uski omot na kojem je kosim, energičnim rukopisom pisalo: «Presvijetlom grofu Ipolitu Zuro-vu, Jakov-Apostolska ulica». Sudeći po žigu pismo je bilo poslano 16. svibnja - onog dana kada je nestala Bežecka.

Unutra se nalazila kratka nepotpisana poruka na francuskom: «Primorana sam oputovati ne oprostivši se. Piši mi u London, Grey Street, hotel «Winter Queen», za Ms. Olsen. Čekam. I ne usuduj se zaboraviti me.»

- A ja ću se usuditi - vatreno zaprijeti Ipolit, ali odmah se snuždi. - U svakom slučaju ću pokušati... Uzmi, Erazmo. Čini s tim što te volja... Kamo ćeš?
- Otići ću — reče Fandorin skrivajući omot u džep. - Treba požuriti.
- Hajde, hajde - suosjećajno kimne grof. - Samo daj, leti na plamen. To je tvoj život, ne moj.

Vani je Erasta Petroviča sustigao Jean s nekakvim zavežljajem u ruci.

- Evo, gospodine, zaboravili ste.
- Što je to? - zlovoljno se osvrnu užurbani Fandorin.
- Šalite se? Vaš dobitak. Presvijetli su zapovjedili da vas svakako dostignem i predam vam ga.

Erast Petrovič je usnio čudesan san.

Sjedio je u klupi, u razredu svoje Gubernijske gimnazije. Takve snove, obično uznemirujuće i neugodne, sanjao je dosta često: kao da je opet gimnazijalac i odgovara pred pločom na satu fizike ili algebre, ali ovoga puta nije bilo samo tužno, već uistinu strašno. Fandorin nikako nije mogao shvatiti uzrok tog straha. Sada nije bio pred pločom, nego u klupi, uokolo

su sjedili učenici: Ivan Francevič, Ahtircev, neki ljepušasti momak visoka blijeda čela i drskih smeđih očiju (za njega je Erast Petrovič znao da je to Kokorin), dvije gimnazijalke s bijelim pregačama i još netko okrenut leđima. Fandorin se bojao okrenutog i trudio se da ga ne gleda, i stalno je krivio vrat kako bi bolje razgledao djevojke - jednu crnokosu i jednu svijetlokosu. One su sjedile u klupi revno prekrživši ispred sebe tanke ruke. Jedna je bila Amalija, a druga Lizanjka. Prva je vatreno pogledala velikim crnim očima i pokazala jezik, a druga se stidljivo osmjehnula i spustila pahuljaste trepavice. Tad Erast Petrovič ugleda *lady Astair* kako stoji pred pločom sa štapom u ruci i sve se razjasni: to je najnovija engleska odgojna metoda prema kojoj se dječaci i djevojčice zajedno obučavaju. I to jako dobro. Kao da je prisluškivala njegove misli, *lady Astair* se tužno nasmiješi i reče: «Ovo nije zajednička obuka, to je moj razred siročića. Vi ste svi siročići i ja vas moram izvesti na put».

«Oprostite, *milady* — začudi se Fandorin - ja ipak pouzdano znam da Lizanjka nije siročić, nego kći tajnog savjetnika». «Ah, *my sweet boy* — još žalosnije se nasmiješi *milady*. — Ona je nevina žrtva, a to je isto što i siročić». Onaj strašni, koji je sjedio sprijeda, polako se okrenuo i gledajući netremice bjeličastim, prozirnim očima, zašapta: «Ja, Azazel, također sam siročić. - Zavjerenički namignu i potpuno se raspojasavši, reče glasom Ivana Franceviča: - I zato, moj mladi prijatelju, ja vas moram ubiti, zbog čega iskreno žalim... Hej, Fandorine, nemojte sjediti kao kip. Fandorine!»

- Fandorine! - Netko je tresao za rame Erasta Petroviča mučenog morom. - Probudite se, već je jutro!

On se trgne, ustane i zavrti glavom. Ispostavilo se da je spavao u šefovu kabinetu, san ga je svladao baš za stolom. Kroz prozor s razmaknutim zavjesama prodiralo je radosno jutarnje svjetlo, a pored njega je stajao Ivan Francevič, iz nekog razloga odjeven kao obrtnik: kapa sa štitom od tkanine, kaftan s naborima i čizme sa sarama zaprljane blatom.

- Što je, klonuli ste, niste mogli dočekati? - veselo upita šef. - Oprostite na maskaradi, morao sam noćas otići na specijalni zadatak. Pa umijte se, dosta je zijanja. Naprijed marš!

Dok je Fandorin išao na umivanje prisjetio se doživljaja prošle noći, sjetio se kako je navrat-nanos jurio od Ipolitove kuće, kako je uskočio iza kočijaša koji je drijemao i naredio mu da hita u Mjasnicku. Nije mogao dočekati da kaže šefu za uspjeh, a Brillinga nije bilo na svom mjestu. Erast Petrovič je najprije obavio jedan hitan posao, a zatim je sjeo u kabinet i čekao, pa nije ni primijetio kako je pao u san.

Kada se vratio u kabinet, Ivan Francevič je već bio preodjeven u svijetlo odijelo i pio čaj s limunom. Još jedna čaša se dimila na srebrnom tanjuriću nasuprot, a na pladnju je bilo pereca i zemlji.

- Doručkovat ćemo — predloži šef - a usput ćemo i porazgovarati. Vaši noćni doživljaji su mi u cijelosti poznati, ali imam pitanja.
- Odakle su vam poznati? - ražalostio se Erast Petrovič koji je već osjećao zadovoljstvo od skorašnjeg pripovijedanja u kojem je, iskreno govoreći, namjeravao ispustiti neke detalje.
- Kod Zurova je bio moj agent. Ja sam se vratio još prije sat vremena, ali mi vas je bilo žao buditi. Sjedio sam, čitao izvještaj. Zanimalo me čitanje, čak se nisam stigao presvući.

On potapša rukom sitno ispisane listove.

- Pametan agent, ali strašno kitnjasto piše. Uobražava si da je književni talent, piskara u novinama pod pseudonimom «Maximus Zorki», mašta o cenzorskoj karijeri. Evo, poslušajte, bit će vam zanimljivo. Gdje je to... A, evo. «Opis objekta. Ime: Erazmo von Dom ili von Doren (utvrđeno prema sluhu). Dob: ne više od dvadesetak godina. Portret: visina 1.80; tjelesna građa - mršav; kosa - crna, ravna; brade i brkova nema i čini se da se ne brije; oči plave, usko smještene, prema kutovima malo škiljave; koža - bijela, čista; nos - tanak, pravilan; uši stisnute, male, s malim resicama. Osobit znak - s obraza mu ne silazi rumenilo. Osobni dojmovi: tipični predstavnik poročne i razuzdane zlatne mladeži s istaknutim primjesama svadljivca. Nakon gore opisanih događaja udaljio se s Kockarom u kabinet istoga. Razgovarali su dvadeset dvije minute. Govorili su tiho, sa stankama. Iza vrata se gotovo ništa nije čulo, ali jasno sam razaznao riječ «o-pijum» i još nešto o plamenu. Smatrao sam neophodnim provesti praćenje von Dorena, no taj me očito razotkrio - vrlo vješto se udaljio i otišao u kočiji. Predlažem...» No, dalje nije zanimljivo. - Šef s radoznavošću pogleda Erasta Petroviča. - I što ste vi to tamo raspravljali o opijumu? Nemojte me mučiti, gorim od nestrpljivosti.

Fandorin je kratko izložio bit razgovora s Ipolitom i pokazao pismo. Brillington je slušao posve pažljivo, postavio je nekoliko pitanja o pojedinostima te zašutio zagledavši se kroz prozor. Stanka se odužila oko minute. Erast Petrovič je mirno sjedio, bojava se da ne zasmeta misaonom procesu, iako je imao i vlastitih prosudbi.

- Vrlo sam zadovoljan vama, Fandorine - reče šef vrativši se u život. - Demonstrirali ste sjajnu efikasnost. Kao prvo, sasvim je jasno da Zurov

nije umiješan u ubojstvo i da ne sluti kakva je vaša profesija. Zar bi vam inače dao Amalijinu adresu? To nas oslobađa od treće verzije. Kao drugo, silno ste napredovali u verziji Bežecke. Sada znamo gdje nam je tražiti tu damu. Bravo. Namjeravam priključiti sve slobodne agente, među njima i vas, u četvrtu verziju, koja se meni čini temeljnom. - On pokaže prstom na ploču gdje su se, u četvrtom krugu, slova NO bijelila od krede.

- Ali, kako? - uznemiri se Fandorin. - Oprostite, šefe...

- Prošle noći sam imao sreću da nađem na vrlo primamljiv trag koji vodi u jedan ljetnikovac u okolici Moskve - s očitim zadovoljstvom priopći Ivan Francevič (tako su razjašnjene i prljave čizme). - Ondje se okupljaju revolucionari, i to krajnje opasni. Izgleda da postoji i nit koja vodi do Ahtirceva. Naradit ćemo se. Tu će mi svi ljudi biti potrebni. A verzija s Bežeckom, po meni je besperspektivna. U svakom slučaju, to nije hitno. Poslat ćemo molbu Englezima diplomatskim putem, zamolit ćemo da zadrže tu *miss* Olsen do razjašnjenja, i gotovo.

•Upravo to ne treba činiti ni u kom slučaju! - zaviče Fandorin, i to tako žestoko da se Ivan Francevič zabezeknuo.

•Zbog čega?

•Zar ne vidite da se sve slaže jedno s drugim! - Erast Petrovič počne govoriti vrlo brzo bojeći se da ne bude prekinut. - Ne znam za nihiliste, to je vrlo lako moguće, shvaćam i važnost, ali i ovo je također važno, također državno! Gledajte kakva je slika, Ivane Franceviču. Bežecka se sakrila u Londonu - to je prvo (ni sam nije primijetio kako je poprimio šefov način izražavanja). Majordom joj je Englez, i to vrlo sumnjiv, takav će i zaklati, a da okom ne trepne. To je drugo. Svijetlooki koji je ubio Ahtirceva govorio je s akcentom i također slični na Engleza — to je treće. Sada četvrto: *lady* Astair je, naravno, vrlo plemenito stvorenje, ali je također Engleskinja, a Kokorinovo nasljedstvo je ipak njoj pripalo, ma što vi rekli! Dakle, očito je da je Bežecka namjerno navodila svoje obožavatelje da svoju oporuku sastave u korist Engleskinje!

•Stop, stop - namršti se Brillling. - Na što vi zapravo smjerate? Na špijunažu?

•Pa to je očigledno! - pljesne rukama Erast Petrovič. - Engleske spletke. Sami znate kakvi su sada odnosi s Engleskom. Ja ne želim ništa takvo reći o *lady* Astair, ona vjerojatno i nema pojma, ali njenu ustanovu mogu iskoristiti kao zaklon, kao trojanskog konja, kako bi prodrli u Rusiju!

- No, da - ironično se nasmiješi šef. - Kraljici Viktoriji i gospodinu Disraeliju je malo afričkog zlata i indijskih dijamanta, daj im još tvornicu sukna Petruše Kokorina i tri tisuće desetina zemlje Nikolenjke Ahtirceva.

Tada Fandorin izvuče svoj glavni adut:

- Čak ne ni tvornicu i novac! Sjećate li se popisa njihova imetka? Ni ja nisam odmah obratio pažnju! Kokorin, između ostalih tvrtki, ima brodogradilište u Libavi, a tamo primaju narudžbe od vojske, raspitao sam se.
- Kada ste to stigli?
- Dok sam vas čekao. Poslao sam upit telegrafom ratnoj mornarici. I tamo dežuraju noću.
- A tako, dobro. I što dalje?
- To što je Ahtircev osim desetina, kuća i kapitala imao nalazište nafte u Bakuu, tetka mu ga je ostavila. Čitao sam u novinama kako Englezi maštaju o tome da se dokopaju kaspijske nafte. A ovako to mogu potpuno zakonskim putem, molim lijepo! I kako je to samo zamišljeno bez gubitka: ili brodogradilište u Libavi, ili nafta, u svakom slučaju Englezi nešto dobivaju! Vi kako hoćete, Ivane Franceviču -raspalio se Fandorin - ali ja to neću samo tako ostaviti. Izvršit ću sve vaše naloge, a nakon službe ću sam kopati. I dokopat ću se!

Šef se opet zagledao kroz prozor i ovog puta je šutio dulje nego prije. Erast Petrovič se sav izvrtio od nervoze, ali je pokazao karakter.

Brilling napokon uzdahne i stane govoriti - polako, zapinjući, još nešto smišljajući u hodu.

- To je najvjerojatnije budalaština. Edgar Poe, Eugene Sue. Puste podudarnosti. Ipak, u jednome imate pravo: nećemo se obraćati Englezima... Preko naše podružnice u londonskom veleposlanstvu, također nećemo. Ako griješite - a zacijelo griješite - pokazat ćemo se kao potpune budale. Ako pretpostavimo da ste u pravu, veleposlanstvo svejedno neće ništa moći učiniti - Englezi će sakriti Bežecku ili će nešto nalagati...A i ruke našima u poslanstvu su vezane, previše su uočljivi... Riješeno! - Ivan Francevič energično zamahne šakom. -Naravno, Fandorine, vi biste mi dobro došli i ovdje, ali, kako kažu u narodu, ljubav se ne da iznuditi. Čitao sam vaš dosje, znani da vladate ne samo francuskim i njemačkim, već i engleskim. Bog s vama, putujte u London k vašoj *femme fatale*. Instrukcije

vani neću nametati - vjerujem u vašu intuiciju. Dat ću vam u veleposlanstvu jednog čovjeka, Pižov mu je prezime. Radi kao skromni pisar, poput vas, ali bavi se drugim poslovima. U Ministarstvu vanjskih poslova vodi se kao gubernijski tajnik, ali kod nas ima i drugo, više zvanje. Ima raznolike talente taj gospodin. Kad stignete, odmah idite k njemu. Vrlo je snalažljiv. Uostalom, uvjeren sam da putujete uzalud. Ali, na kraju krajeva, zaslužili ste pravo na grešku. Pogledajte Europu, malo ćete se provozati na državni račun. Iako sad imate vlastitih sredstava, čini se? - Šef pogleda ispod oka na zavežljaj koji je uočljivo ležao na stolu.

Ošamućen od onoga što je čuo Erast Petrovič se prene:

- Oprostite, to je moj dobitak. Devet tisuća šest stotina rubalja, izbrojao sam. Htio sam dati na blagajnu, ali bilo je zatvoreno.
- Ma idite k vragu - odmahne Brillling. - Jeste li vi pri sebi? Sto će, po vama, blagajnik napisati u knjizi prihoda? Uplata od igre «štos» koleškog registratora Fandorina?... Hm, čekajte malo. Nekako nije dolično da obični registrator ide na službeni put u inozemstvo.

On sjedne za stol, namoči pero u tintarnici i počne pisati izgovarajući naglas:

- Ovako. «Hitni brzozjav. Knezu Mihailu Aleksandroviču Korčakovu, osobno. Kopija general-adutantu Lavrentiju Arkadjeviču Mizinovu. Vaša visoka ekselencijo, u interesu poznatog Vam slučaja, a također kao priznanje iznimnih zasluga, molim Vas da izvanredno i bez obzira na staž unaprijedite koleškog registratora Erasta Petroviča Fandorina...» Eh, kud puklo da puklo, odmah u titularnog. Ni to, naravno, nije Bog zna kakva zvjerka, ali ipak... «...u titularnog savjetnika. Također molim da se Fandorina privremeno vodi u Ministarstvu vanjskih poslova kao diplomatskog kurira prve kategorije.» To je zato da vas ne zadržavaju na granici - pojasni Brillling. - Tako. Datum, potpis. Kad smo već kod toga, zaista ćete putem razvoziti diplomatsku poštu: u Berlin, Beč, Pariz. Zbog konspiracije, da ne izazivate suvišne sumnje. Primjedbi nemate? - Oči Ivana Franceviča nestašno bljesnuše.

- Nikakvih - promuca Erast Petrovič čije misli nisu stizale pratiti događaje.
- A iz Pariza, već pod drugim imenom, prijeći ćete u London. Kako se ono zove hotel?
- «Winter Queen», «Zimska kraljica».

Glava deseta, u kojoj nastupa plava aktovka

28. lipnja prema zapadnom računanju vremena, a prema ruskom 16. lipnja, pred večer ispred hotela «Winter Queen» koji se nalazi u ulici Grey zaustavila se iznajmljena kočija. Kočijaš s cilindrom i bijelim rukavicama skoči sa sjedišta, spusti prečku i uz naklon rastvori crna lakirana vratašca s natpisom «DunsterDunster. Since 1848. London Regal Tours». Najprije se kroz vratašca pomolila safijanska putna čizma okovana srebrnim čavlicima, a zatim je na pločnik spretno iskočio mladahni džentlmen bujnih brkova koji su neobično odudarali od njegova svježeg lica, s tirolskom kapom s perom i u širokom alpskom ogrtaču. Mladić se ogledao uokolo, vidio tihu, po ničem osobitu uličicu i s nemirom se zagledao u hotelsku zgradu. Bila je to prilično neprivlačna trokatna vila u georgijanskom stilu koja je očito znala za bolja vremena.

Kratko oklijevajući džentlmen reče na ruskom:

- Eh, kud puklo da puklo.

Nakon te zagonetne fraze on se popne stubama i uđe u predvorje.

Doslovno sljedeće sekunde iz puba koji se nalazio nasuprot izašao je netko u crnom ogrtaču i nataknuvši do očiju visoku kapu sa sjajnim štitnikom, stao hodati amo-tamo pored hotelskih vrata.

Ipak je ta značajna okolnost umakla pažnji gosta koji je već stajao ispred recepcije razgledajući izbljedjeli portret neke srednjovjekovne dame s raskošnim žaboom - vjerojatno, baš te «Zimske kraljice».

Recepcionar, koji je bio drijemao, prilično ravnodušno je pozdravio stranca, ali vidjevši kako ovaj daje *boyu*, koji je upravo bio donio putnu torbu, cijeli šiling, pozdravio je još jedanput, kudikamo ljubaznije, pri čemu je gosta sada nazvao ne samo *sir*, nego *your honour*.

Mladić zapita ima li slobodnih soba, zatraži najbolju, s toplom vodom i novinama, i zapiše se u knjigu gostiju kao Erasmus von Dorn iz Helsingforsa. Poslije toga je recepcionar bez ikakva povoda dobio pola sovereigna i počeo zvati poremećenog stranca *your lordship*.

U međuvremenu su «gospodina von Dorna» morale ozbiljne sumnje. Teško je bilo zamisliti da bi divna Amalija Kazimirovna odsjela u ovom trećerazrednom hotelu. Tu očito nešto nije bilo u redu.

Čak je smeteno pitao iskrivljenog od revnosti recepcionara nema li u Londonu hotela s istim imenom i dobio je uvjeravanje pod zakletvom da

ne samo što nema, nego nikada nije ni bilo, ako se ne računa ona «Winter Queen» koja je stajala na istom mjestu i potpuno izgorjela prije više od sto godina.

Zar je sve uzalud - i dvadesetodnevno kružno putovanje po Europi, i zalijepljeni brkovi, i raskošna kočija unajmljena na kolodvoru Waterloo umjesto običnih kola, i potrošenih pola sovereigna?

No, odradit ćeš ti meni napojnicu, dragi moj, pomisli Erast Petrovič (zvat ćemo ga tako, bez obzira na inkognito).

- Recite, prijatelju, nije li odsjedala tu jedna osoba, neka *miss* Olsen? - s lažnom nemarnošću upita on nalaktivši se na recepciju.

Odgovor, iako posve predvidiv, prisilio je Fandorinovo srce da se žalosno stegne:

- Ne, milorde, *lady* s tim imenom ne živi kod nas niti je živjela. Pročitavši u očima gosta smetenost, recepcionar nakon efektne pauze priopći:

- Ipak, ime koje je spomenula vaša ekscelencija nije mi posve nepoznato.

Erast Petrovič se zaljulja i izvuče iz džepa još jedan zlatnik.

- Govorite.

Recepcionar se nagne naprijed i šireći miris jeftine kolonjske vode šapne:

- Na ime te osobe dolazi nam pošta. Svaku večer u deset sati dolazi neki *mister* Morbid, po vanjštini sluga ili majordom, i uzima pisma.
- Golema stasa, s velikim svijetlim zaliscima, a imate osjećaj da se nikad u životu nije smiješio? - brzo upita Erast Petrovič.
- Da, milorde, to je on.
- A pisma često dolaze?

- Često, milorde, gotovo svaki dan, a katkad i ne samo jedno. Danas, primjerice - recepcionar se značajno osvrne na ormarić s otvorima - čak tri. Aluzija je bila odmah shvaćena.

- Bacio bih pogled na omote, tek tako, iz znatiželje - dometne Fandorin lupkajući po pultu sljedećim zlatnikom.

Recepcionarove oči planu grozničavim bljeskom: zbivalo se nešto nevjerojatno, umom nepojmljivo, ali neobično ugodno.

- Inače je to najstrože zabranjeno, milorde, ali... Ako ćete samo baciti pogled na omote...

Erast Petrovič žudno zgrabi pisma, ali dočeka ga razočarenje - omoti su bili bez povratne adrese. Čini se da je treći zlatnik bio uzalud potrošen. Sef je, doduše, sankcionirao sve troškove «u razumnim granicama i u interesu slučaja»... A što je ono na žigovima?

Žigovi su primorali Fandorina da se zamisli: jedno pismo je bilo iz Stuttgarta, drugo iz Washingtona, a treće čak iz Rio de Janeira. Oho!

- Miss Olsen odavno dobiva ovdje korespondenciju? - upita Erast Petrovič računajući u sebi koliko dugo plove pisma preko oceana. I još je valjda trebalo ovdašnju adresu javiti u Brazil! Ispadalo je nekako čudno. Jer Bežecka je mogla stići u Englesku najranije prije tri tjedna.

Odgovor bijaše neočekivan:

- Odavno, milorde. Kada sam ja počeo ovdje raditi, a tomu ima četiri godine, pisma su već bila dolazila.

- Molim?! Niste pobrkali?

- Uvjeravam vas, milorde. Istina, *mister* Morbid radi za *miss* Ol-sen odnedavno, otprilike od početka godine. U svakom slučaju, prije njega je po korespondenciju dolazio *mister* Moebius, a još prije *mister*... m-m, oprostite, zaboravio sam kako se zvao. Bio je dosta neupadljiv džentlmen i također nerazgovorljiv.

Strašno je htio zaviriti u omote. Erast Petrovič ispitivački pogleda informatora. Vjerojatno neće izdržati. Međutim, tada novopečenom titularnom savjetniku i diplomatskom kuriru padne na pamet bolja ideja.

• Recite, taj *mister* Morbid dolazi svaku večer u deset?

• Točan je kao sat, milorde.

Erast Petrovič položi na pult četvrtih pola sovereigna i nagnuvši se zašapta sretniku recepcionaru na uho.

Vrijeme koje je ostalo do deset sati bilo je iskorišteno na najproduktivniji način.

Najprije je Erast Petrovič podmazao i napunio svoj kurirski kolt. Potom je otišao u toalet i naizmjenice stišćući pedale tople i hladne vode za nekih petnaestak minuta napunio kadu. Pola sata je ljenčario, a kada se voda ohladila, plan daljnjih događaja bio je definitivno sastavljen.

Ponovo prilijepivši brkove i kratko se diveći sebi u ogledalu, Fandorin se odjenuo kao neupadljivi Englez: crni polucilindar, crni sako, crne hlače, crna kravata. U Moskvi bi ga po svoj prilici držali za grobara, ali u Londonu će ga, po svemu sudeći, smatrati nevidljivim. A i noću će biti baš prikladno: prikriješ reverima košulju na grudima, pritegneš manžete, i rastvoriš se u zagrljajima tame, a to je za plan bilo krajnje važno.

Ostalo je još pola sata za šetnju radi upoznavanja okoline. Erast Petrovič je skrenuo iz Grey Streeta u široku ulicu prepunu kočija i gotovo odmah se našao kraj glasovitog kazališta «Old Vic», podrobno opisanog u vodiču. Prošao je još malo i - o čuda! - ugledao poznate obrise kolodvora Waterloo odakle ga je kočija vozila do «Zimske kraljice» dobrih četrdeset minuta - kočijaš, lukavac, uzeo je pet šilinga.

A potom se pokazala i siva, u predvečernjem polumraku neugodna Temza. Prolaznici su gledali u stranu, nijedan nije pogledao u lice, što bi, složiti ćete se, u Moskvi bilo potpuno nezamislivo. Ali pri tome Fandorina nije napuštao čudan osjećaj da mu je u leda uprt nečiji opaki pogled. Nekoliko puta mladić se osvrtao i jednom kao da je zamijetio kako je iza kazališnog stupa uzmaknula figura u crnom. Tada se Erast Petrovič pribrao, izgudio se zbog sumnjičavosti i više se nije osvrtao. Sve su to prokleti živci. Čak se pokolebao - da pričeka s ostvarivanjem plana do sutrašnje večeri? Onda će moći ujutro navratiti u veleposlanstvo i naći se s tajnovitim pisarom Pižovom o kojem je govorio šef. Ali, bojažljiva opreznost je sraman osjećaj, a i nije htio gubiti vrijeme. Ionako su gotovo tri tjedna otišla na trice.

Put po Europi pokazao se manje ugodnim nego što je mislio na početku oduševljeni Fandorin. Teritorij koji se nalazio s druge strane pograničnog Veržbolova potišio ga je zapanjujućom nesličnošću s domaćim skromnim prostorima. Erast Petrovič je gledao kroz prozor vagona i sve čekao da čista seoca i maleni gradići završe i počne normalan pejzaž, ali što je dalje od ruske granice odlazio vlak, to su kućice postajale bjelje, a gradići živopisniji. Fandorin se sve više mrgodio, ali nije si dopuštao da se rasmizdri. Na koncu konca, nije zlato sve što sija, govorio je on sebi, ali u duši mu je ipak nekako postalo mučno.

Poslije ništa, malo se priviknuo i već mu se činilo da u Moskvi nije mnogo prljavije nego u Berlinu, a Kremlj i zlatne kupole crkvi kod nas su takvi kakve Nijemci nisu ni sanjali. Mučilo gaje nešto drugo: vojni agent ruskog veleposlanstva komu je Fandorin predao paket s pečatima naredio mu je da zasad ne putuje dalje i da čeka tajnu poštu radi predaje u Beč. Čekanje se

razvuklo na tjedan dana i Erastu Petroviču je dojadilo lunjati sjenovitom Unter den Linden, dojadilo mu je raznježivati se na uhranjene labudove u berlinskim parkovima.

Isto se ponovilo i u Beču, samo stoje sada pet dana morao čekati paket namijenjen vojnom agentu u Parizu. Erast Petrovič se živcirao zamišljajući kako je «miss Olsen», ne dočekavši vijesti od svog Ipolita,

otišla iz hotela i sada je nikada neće naći. Zbog živaca je Fandorin dugo sjedio u kavani, jeo mnogo bademovih kolača i na litre pio krem-sodu.

Zato je u Parizu preuzeo inicijativu u svoje ruke: u rusko diplomatsko predstavništvo svratio je na pet minuta, uručio poslaničkom pukovniku papire i kategorično izjavio da ima posebnu zadaću i ne može se zadržavati ni jednog časa. Za kaznu zbog nekorisno utrošenog vremena čak nije ni razgledao Pariz, samo je prošao u fijakeru novim, tek izgrađenim bulevarima — i na Sjeverni kolodvor. Poslije, na putu natrag, bit će još vremena.

U četvrt do deset, prikrivši se «Timesom» s rupom probušenom radi osmatranja, Erast Petrovič je već sjedio u foajeu «Zimske kraljice». Na ulici je čekala kočija unajmljena zbog opreza. U skladu s dobivenom instrukcijom, recepcionar demonstrativno nije gledao prema gostu koji nije bio ljetno odjeven i čak je nastojao okrenuti se na suprotnu stranu.

U deset sati i tri minute zazvoni zvonce, vrata se otvoriše i ude muškarac divovskog stasa u sivoj livreji. On je, «John Karlič»! Fandorin je posve približio pogled stranici s opisom bala kod velškog princa.

Recepcionar je podmuklo pogledao ispod oka na *mister* von Dor-na koji se u nevrijeme zadubio u čitanje i još je, podlac, čupavim obrvama zamrdao gore-dolje, ali objekt to srećom nije primijetio ili je smatrao da mu je ispod časti osvrnuti se.

Kočija je dobro došla. Ispostavilo se da majordom nije došao pješice, nego se dovezao «egoisticom» — lakom kočijom s jednim mjestom u koju je bio upregnut snažni vranac. Dobro došla je bila i neprekidna kišica. John Karlič je podigao kožni krov i sad uz najbolju volju ne bi mogao otkriti praćenje.

Kočijaš se nije nimalo začudio naredbi da slijedi čovjeka u sivoj livreji, pucnuo je dugačkim bičem i plan je stupio u svoju prvu fazu.

Smračilo se. Na ulicama su gorjele svjetiljke, ali Erast Petrovič koji nije poznao London vrlo brzo je izgubio orijentaciju zaplevši se u jednakim

kamenim četvrtima stranog, prijeteći nijemog grada. Malo kasnije kuće postadoše niže i rjeđe, u mraku kao da su zaplovili obrisi stabala, a nakon još petnaestak minuta uslijedile su obiteljske kuće okružene vrtovima. Kod jedne od njih «egostica» se zaustavi, od nje se odvoji divovska silueta i otvori visoku rešetkastu kapiju. Izvirivši iz kočije, Fandorin vidje kako kola prolaze kroz ogradu, nakon čega se kapija ponovo zatvori.

Dovrtljivi kočijaš sam zaustavi konja, okrene se i upita:

- Moram li o ovom putu obavijestiti policiju, *sir*?
- Evo vam kruna pa riješite to pitanje sami - odvrati Erast Petrovič odlučivši da ne traži od kočijaša da pričeka, previše je bistar. A i tko zna kada će ići nazad. Očekivala ga je potpuna neizvjesnost.

Preskočiti ogradu nije bilo teško, u gimnazijskim danima prelazile su se i drukčije.

Vrt je plašio sjenama i negostoljubivo zabadao grane u lice. Sprijeda, između stabala, mutno su se bijelili obrisi katnice pod izbočenim krovom. Trudeći se da što tiše pucketa, Fandorin je prišao posljednjim grmovima (mirisali su na jorgovan - to je vjerojatno i bio nekakav engleski jorgovan) i započeo izviđanje. Nije tek kuća, nego čak i vila. Kod ulaza je svjetiljka. U prizemlju svijetle prozori, ali ondje je po svoj prilici smještena posluga. Mnogo zanimljivije je svjetlo na prozoru prvog kata, ali kako doći tamo? Srećom, nedaleko od njega je žlijeb, a zid je obrastao nečim kovrčavim i naizgled dosta podesnim za hvatanje. Navike nedavnog djetinjstva opet su se mogle pokazati prikladnima.

Crna sjena Erasta Petroviča prebacila se k zidu i potresla oluk. Čini se čvrstim i ne zveči. Budući da je bilo od životne važnosti ne lupati, podizanje je išlo sporije nego stoje htio. Napokon noga napipa izbočenje koje je vrlo sretno okruživalo cijeli kat, i Fandorin, oprezno se uhvativši za bršljan, divlju lozu, povijuše - vrag zna kako su se zvale te zmijolike grane - stane se sitnim koračićima približavat i željenom prozoru.

U prvi čas gaje obuzelo vruće razočarenje - u sobi nije bilo nikoga.

Svjetiljka ispod ružičastog sjenila osvjetljavala je otmjeni pisaći stol s nekakvim papirima. U uglu se, izgleda, bijelila postelja. Nije jasno je li to kabinet ili spavaća soba. Erast Petrovič je pričekao pet minuta, ali ništa se nije događalo, samo je na svjetiljku podrhtavajući runja-vim krilima, sletio krupni noćni leptir. Neće se valjda morati spuštati nazad? Ili da riskira i ušulja se unutra? Lagano je gurnuo prozorski okvir i on se malo otvori.

Fandorin se pokoleba koreći se zbog neodlučnosti i oklijevanja, ali dobro što je oklijevao - vrata se otvori-še i u sobu uđoše dvoje, žena i muškarac.

Pri pogledu na ženu Erastu Petroviču se umalo ote ushićeni povik - bila je to Bežecka! S glatko počesljanom crnom kosom, stegnutom grimiznom vrpcom, u čipkastom ogrtaču preko kojeg je bila prebačena šarena ciganska marama, ona mu se učinila zasljepljujuće prelijepom. Oh, takvoj ženi se mogu oprostiti bilo kakvi grijesi!

Okrenuvši se muškarcu - lice mu je ostalo u sjeni, ali sudeći po stasu bio je to *mister* Morbid - Amalija Kazimirovna reče na besprijekornom engleskom (špijunka, nesumnjivo špijunka!):

- Znači, to je sigurno on?

- Da, *madam*. Danas je tamo dežurao Franz. Javio je da je klinac stigao u šest sati. Opis u potpunosti odgovara, čak ste i za brkove pogodili.

Bežecka se zvonko nasmije.

- Ipak ga ne treba potcjenjivati, Johne. Dečko je iz roda sretnika, a taj tip ljudi dobro poznajem - nepredvidljivi su i vrlo opasni.

Erastu Petroviču se stegne srce. Nije li o njemu riječ? Ma ne, nemoguće.

- Gluposti, *madam*. Trebate samo narediti... Otići ćemo Franz i ja i odmah završiti s tim. Soba broj petnaest, drugi kat.

To je to! Upravo u sobi broj petnaest na drugom katu Erast Petrovič je odsjeo. Ali kako su ga prepoznali? Odakle? Fandorin jednim trzajem, bez obzira na bol, otkine svoje sramotne, beskorisne brkove.

Amalija Kazimirovna se, ili kako se već zapravo zvala, namršti, u glasu joj zazvuči metal:

- Da se niste usudili! Sama sam kriva, sama ću i ispraviti svoju grešku. Jedanput u životu sam se povjerila muškarcu... Samo me čudi zašto nas iz veleposlanstva nisu obavijestili o njegovu dolasku?

Fandorin se sav pretvorio u uho. Znači, oni imaju svoje ljude u ruskom veleposlanstvu! Gle-gle! A Ivan Francevič je još sumnjao! Reci tko, reci!

Ipak Bežecka počne o drugom:

• Pisama ima?

• Danas čak tri, *madam*. - majordom uz naklon preda omote.

• U redu, Johne, možete ići spavati. Danas mi više nećete trebati. Ona savlada zijevanje.

Kad su se za *mister* Morbidom zatvorila vrata, Amalija Kazimirovna je nehajno bacila pisma na stol i prišla k prozoru. Fandorin uzmakne, srce mu je mahnito udaralo. Odsutno gledajući golemim očima u vlažnu tamu, Bežecka (da nije bilo stakla moglo bi je se dodirnuti rukom) zamišljeno promrmlja na ruskom:

- Koja dosada, oprosti mi Bože. Sjedi ovdje, kisni...

Zatim se stala ponašati vrlo čudno: prišla je šaljivoj zidnoj svjetiljci u liku Amora i stisnula prstom maloljetnom bogu ljubavi pupak. Gravira koja je visjela pored (čini se, s nekim lovačkim motivom) bešumno se makne u stranu otkrivši mjedena vratašca s okruglom kvakom. Bežecka izvuče iz prozračnog rukava tanku голу ruku, zavrti ručicu amo-tamo, i vratašca se otvoriše melodično se oglasivši. Erast Petrovič pritisnu nos uz staklo u strahu da ne propusti najvažnije.

Amalija Kazimirovna, kao nikad dosad nalik egipatskoj carici, graciozno pruži ruku, uzme nešto iz sefa i okrene se. U rukama je imala plavu baršunastu aktovku.

Sjela je za stol, izvadila iz aktovke veliki žuti omot, a iz njega nekakav sitno ispisani list. Razrezala je nožem dobivena pisma i prepisala nešto iz njih na list. To je trajalo ne više od dvije minute. Zatim, opet stavivši pisma i list u aktovku, Bežecka zapali cigaretu i nekoliko puta duboko povuče zamišljeno gledajući nekamo u daljinu.

Erastu Petroviču je natekla ruka kojom se držao za grane, u bok mu se bolno urezao držak koka, a još su ga i stala boljeti neudobno iskrenuta stopala. Nije mogao još dugo stajati u takvom položaju.

Napokon Kleopatra ugasi cigaretu, ustane i ode u udaljeni, slabo osvjetljeni kut sobe. Otvoriše se neka niska vrata, ponovo se zatvoriše i začu se zvuk tekuće vode. Očito, tamo se nalazila kupaonica.

Na stolu je primamljivo ležala plava aktovka, a žene se, kao što je poznato, navečer dugo bave higijenom... Fandorin gurne krilo prozora, položi koljeno na prozorsku dasku i za tren oka nađe se u sobi. Svaki čas pogledavajući prema kupaonici, gdje je kao i prije ravnomjerno šumila voda, stao je prazniti aktovku.

Unutra je bila velika hrpa pisama i onaj žuti omot. Adresa na omotu: «Mr. Nicholas M. Croog, Poste restante, l'Hotel des postes, S.-Petersbourg, Russie». Nije loše. Unutra su ležali listovi s crtama ispisani na engleskom, Erastu Petroviču dobro poznatim kosim rukopisom. U prvom stupcu je

nekakav broj, u drugom ime države, u trećem čin ili položaj, u četvrtom datum, u petom također datum -razni datumi lipnja, od manjeg prema većem. Primjerice, posljednja tri zapisa, tek pribilježena sudeći po tinti, izgledala su ovako:

N.1053F, Brazil, zapovjednik osobne zaštite cara, poslano 30. svibnja, primljeno 28. lipnja 1876;

N.852F, *Sjedinjene Američke Države*, pomoćnik predsjednika senatskog odbora, poslano 10. lipnja, primljeno 28. lipnja 1876;

N.354F, *Njemačka*, predsjednik okružnog suda, poslano 25. lipnja, primljeno 28. lipnja 1876.

Stoj! Pisma koja su danas stigla u hotel na ime miss Olsen bila su iz Rio de Janeira, Washingtona i Stuttgarta. Erast Petrovič prekopa hrpu pisama, pronade brazilsko. Unutra je bio list bez naslova i potpisa, samo jedan red: 30. svibnja, zapovjednik osobne zaštite cara, N.1053F. Znači, Bežecka zbog nečega prepisuje sadržaj pisama koje je dobila, zatim ih šalje u Petrograd nekom *monsieur* Nicolasu Croogu, ili, prije, *mister* Nicholasu Croogu. Čemu? Zašto u Petrograd? Sto to sve uopće znači?

Pitanja su se gurala laktovima navaljujući jedno na drugo, ali nije bilo vremena za bavljenje njima - u kupaonici je prestala teći voda. Fandorin na brzinu utrpa papire i pisma nazad u aktovku, ali nije stigao povući se prema prozoru. Na vratima se skamenila tanka bijela figura.

Erast Petrovič izvuče iza pojasa revolver i sikćućim šaptom zapovjedi:

- Gospođo Bežecka, jedan glas i ustrijelit ću vas! Pridite i sjednite! Brzo!

Ona se šutke približi opčinjeno ga gledajući bezdanim sjajnim očima i sjedne pored stola.

- Sto je, niste me očekivali? - zajedljivo će Erast Petrovič. - Držali ste me za blesana?

Amalija Kazimirovna je šutjela, pogled joj je bio pozoran i malo začuđen, kao da prvi put vidi Fandorina.

•Što znači ovaj spisak? - upita on trznuvši koltom. - Zašto Brazil? Tko se skriva iza brojeva? No, odgovarajte!

- Odrastao je - neočekivano progovori Bežecka tihim, zamišljenim glasom.
- I, čini se, postao muževniji.

Ona spusti ruku, i ogrtač spuzne s okruglog ramena, tako bijelog daje Erast Petrovič progutao slinu.

- Hrabri, napasni blesan - reče ona isto tako tiho i pogleda ga ravno u oči. - I vrlo, vrlo zgodan.

- Ako ste me naumili zavesti, onda uzalud tratite vrijeme — promrmlja on crveneći se. - Nisam ja takav blesan kao što vi mislite.

Amalija Kazimirovna žalosno reče:

- Vi ste jadni dječak koji čak ni ne shvaća u što se upetljao. Jadni lijepi dječak. I sada vas ne mogu spasiti...
- Mislite najprije o vlastitom spasu! - Erast Petrovič se trudio da ne gleda prokleta rame koje se još više razgolitilo. Zar postoji takva sjajna, snježno-mliječna koža?

Bežecka naglo ustane, i on odskoči ispruživši naprijed cijev.

- Sjednite!
- Ne bojte se, glupavko. Kako ste rumeni. Mogu li dodirnuti? Ona pruži ruku i lagano dotakne prstima njegove obraze.
- Vreo... Sto da radim s vama?

Njena druga ruka nježno legne na njegove prste koji su stiskali revolver. Zagasite netreptave oči bile su tako blizu da je Fandorin ugledao u njima dva mala ružičasta odsjaja svjetiljke. Čudna pasivnost obuzme mladića. Sjeti se kako ga je Ipolit upozoravao na leptira, ali sjetio se nekako odsutno, kao da ga se to i ne tiče.

A evo što se dogodilo dalje. Lijevom rukom je Bežecka odmaknula kolt na stranu, a desnom je uhvatila Erasta Petroviča za ovratnik i trgnula ga prema sebi istodobno ga udarivši čelom u nos. Fandorin je od oštre boli oslijepio, a uostalom ništa ne bi ni vidio jer je svjetiljka s treskom poletjela na pod i zavladao je mrkli mrak. Od sljedećeg udarca - koljenom u prepone - mladić se napola sagnuo, prsti su mu se grčevito stisnuli i sobu osvijetli bljesak, raspara pucanj. Amalija grozničavo udahne zrak, napola zajeca, napola krikne, i nitko više nije udarao Erasta Petroviča, nitko mu više nije stiskao zapešće. Čuo se zvuk padajućeg tijela. U ušima mu je zvonilo, po bradi je u dva mlaza tekla krv, iz očiju su lile suze, a na dnu trbuha bilo mu je tako loše da je želio samo jedno - sklopčati se i pričekati,

pretrpjeti, odjau-kati tu nepodnošljivu bol. Ali, nije bilo vremena za jaukanje - odozdo su se čuli gromki glasovi, topot koraka.

Fandorin zgrabi sa stola aktovku, baci je kroz prozor, popne se na prozorsku dasku i zamalo padne zato što je u ruci još uvijek stiskao pištolj. Ne sjeća se kako je sišao po oluku, jako se bojao da neće uspjeti naći aktovku u tami, ali je ipak bila dobro vidljiva na bijelom šljunku. Erast Petrovič je podigne i potrči ravno kroz grmlje brzo mrmljajući: «Dobar diplomatski kurir... ubio ženu... Bože, što da radim, što da radim... sama je kriva... ja uopće nisam htio... kamo sad... policija će tražiti... ili ovi... ubojica... ne mogu u veleposlanstvo... pobjeći iz zemlje, što prije... isto ne mogu... na kolodvorima, u lukama će tražiti... za svoju aktovku će zemlju prevrnuti... sakriti se... Bože,

Ivane Franceviču, što da radim, što da radim?...« Fandorin se u trku osvrne i ugleda nešto zbog čega se umalo spotaknuo i pao. U grmlju je nepomično stajala crna figura u dugačkom platu. Na mjesecini se bijelilo ukočeno, neobično poznato lice. Grof Zurov!

Zacvilivši, potpuno ošamućeni Erast Petrovič preskoči ogradu, poleti nadesno, nalijevo (odakle je ono došla kočija?), i odlučivši da je svejedno, potrči nadesno.

Glava jedanaesta, u kojoj je opisana vrlo duga noć

Na Pasjem otoku, u uskim uličicama iza dokova Millwalla, noć pada brzo. Ne stigneš se ni osvrnuti, a sumrak od sivog postane mrkim i rijetke svjetiljke gore. Prljavo je, turobno, od Temze se osjeća vlaga, a od smeća trulež. I prazne su ulice, samo kod sumnjivih pubova vrvi nekakav loš, opasan život.

U sobama «Ferry-roada» žive isluženi mornari, sitne varalice i ostarjele lučke drolje. Platiš šest penija dnevno i živiš u vlastitoj sobi s krevetom - nitko neće gurati nos u tvoje poslove. Ali, dogovor je: za oštećeni namještaj, tučnjavu i krike po noći gazda, Masni Hugh, og-lobit će za jedan šiling, a tko odbije platiti - izbacit će ga. Masni Hugh je od jutra do večeri iza pulta, kod ulaza. To je strateško mjesto - vidi se tko je došao, tko je otišao, tko je što donio ili, obratno, želi odnijeti. Društvo je šaroliko, od takvih se svašta može očekivati.

Evo, naprimjer, riđokosi raščupani slikar Francuz, koji je upravo šmugnuo

pokraj gazde u sobu u kutu. Novca žabar ima - bez rasprave je platio za tjedan dana unaprijed, ne pije, sjedi sam u sobi, prvi put za sve vrijeme je izašao. Hugh je naravno iskoristio priliku, zavirio mu je u sobu, i što mislite? Slikar, a u sobi nema ni boje, ni platna. Možda je nekakav ubojica, tko će ga znati - zašto inače skriva oči iza tamnih naočala? Da javi policiji, što li? Novac je ipak plaćen unaprijed...

A ridokosi umjetnik, ne znajući u kakvom opasnom smjeru su krenule misli Masnoga Huga, zaključao je vrata i stao se vladati

uistinu više nego sumnjivo. Najprije je dobro navukao zavjese. Zatim je stavio na stol ono stoje kupio: zemičku, sir i bocu portera, izvadio je iz pojasa revolver i gurnuo ga pod jastuk. Na tome se nije zaustavilo razoružavanje neobičnog Francuza. Izvukao je iz sare derringer -mali pištolj s jednim metkom, kakvim se obično služe dame i politički ubojice. Smjestio je to oružje nalik na igračku pored boce portera. Gost je iz rukava izvukao uski, kratki bodež i zabio ga u zemičku. Tek nakon toga je zapalio svijeću, skinuo plave naočale, umorno protrljao oči. Osvrnuo se prema prozoru — nisu li se pomaknule zavjese — i skinuvši s glave ridu vlasulju, pokazao se kao nitko drugi doli Erast Petrovič Fandorin.

S obrokom je bilo svršeno za pet minuta - očito je titularni savjetnik i ubojica u bijegu imao važnijeg posla. Stresavši sa stola mrvice, Erast Petrovič je obrisao ruke o dugačku boemsku bluzu, prišao pohabanom naslonjaču u kutu, prekopao po presvlaci i izvadio malu plavu aktovku. Jedva je čekao da nastavi posao kojim se bavio čitav dan i koji ga je već doveo do vrlo važnog otkrića.

Nakon tragičnih događaja protekle noći, Erast Petrovič je ipak bio prisiljen svratiti u svoj hotel kako bi uzeo makar novac i putovnicu. Neka sada dragi prijatelj Ipolit, hulja, izdajnik, traži sa svojim ulizicama «Erasmusa von Dorna» po kolodvorima i lukama. Koga će zanimati bijedni francuski slikar koji se nastanio u samoj kloaci londonskih jazbina? A ako je ipak morao riskirati i izaći do pošte, onda je za to postojao osobit razlog.

Ali stoje sa Zurovom! Njegova uloga u toj priči nije bila posve jasna, ali je u svakom slučaju bila ružna. Nije nevinašce presvijetli, nije nevinašce. Zamršene krivine izvodi odvažni husar, iskrena duša. Kako je spretno podmetnuo adresu, kako je sve predvidio! Riječju - maher. Znao je da će zagristi glupi som, da će progutati mamac skupa s udicom. Ili ne, presvijetli je nešto o leptiru alegorizirao. Poletio je leptir na plamen, poletio je lako. I zamalo je izgorio. Tako budali i treba. Ta bilo je jasno da

Bežecka i Ipolit imaju neki zajednički interes. Samo takav romantični zvekan kao jedan titularni savjetnik (usput, promaknut u to zvanje zaobilazeći druge dostojnije ljude) mogao je ozbiljno povjerovati u kobnu strast na kastiljski način. I još je Ivanu Franceviču napunio glavu. Kakva sramota! Ha-ha! Krasno je to izložio grof Ipolit Aleksandrovič: «Volim je i bojim se vještice, udavit ću je vlastitim rukama!» Eto, vjerojatno je ismijao žutokljunca! I kako je to majstorski odigrao, ništa lošije nego onda s dvobojem. Račun je bio jednostavan i bez greške: stražari kod hotela «Winter Queen» i mirno čekaj dok glupi leptir «Erazmo» ne doleti na svijeću. Nije ti ovo Moskva - nema ni istražnog ureda, ni žandara, hvataj Erasta Petroviča golim rukama. I nema mu više traga. Nije li baš Zurov onaj «Franz» kojeg je spominjao majordom? Uh, gnusni konspiratori. Tko je tamo kod njih glavni: Zurov ili Bežecka? Po svoj prilici, ipak ona... Erast Petrovič se naježio sjetivši se događaja protekle noći i žalosnog krika s kojim se srušila ustrijeljena Amalija. Možda je ranjena, a ne ubijena? Ali, jeza ispod srca je govorila da je ubijena, ubijena je prekrasna carica, i Fandorin mora živjeti s tim teškim teretom do kraja života.

Doduše, sasvim je moguće da je taj kraj sasvim blizu. Zurov zna tko je ubojica, vidio je. Sigurno je počeo lov po čitavom Londonu, po čitavoj Engleskoj. Ali, zašto ga je Zurov pustio noćas, dao mu da ode? Uplašio se pištolja u ruci? Zagonetka...

Međutim, postojala je i zamršenija zagonetka - sadržaj aktovke. Fandorin dugo nije mogao shvatiti što znači tajanstveni spisak. Provjera je pokazala da zapisa na listićima ima isto toliko koliko i pisama i da se svi podaci podudaraju. Jedino je, osim datuma označenog u pismu, Bežecka dopisivala još i datum primitka.

Ukupno je bilo četrdeset pet zapisa. Najraniji je datiran prvog lipnja, posljednja tri su se pojavila u nazočnosti Erasta Petroviča. Redni brojevi u pismima bili su svi različiti: najmanji N.47F (Kraljevina Belgija, upravitelj departmana, primljeno 15. lipnja), najveći N.2347F (Italija, dragunski poručnik, primljeno 9. lipnja). Nabrojao je devet zemalja iz kojih su poslana pisma. Najčešće su bile Engleska i Francuska. Rusija samo jednom (N.994F, djelatni državni savjetnik, primljeno 26. lipnja, na omotu je petrogradski žig od 7. lipnja. Uf, da se ne zapetlja s kalendarima-. 7. lipnja, to je po europskom 19. Znači, došlo je prije tjedan dana.) Većinom su se spominjale visoke dužnosti i činovi: generali, viši časnici, jedan admiral, jedan senator, čak jedan portugalski ministar, ali bilo je tu i sitnih riba poput poručnika iz Italije, istražnog suca iz Francuske ili kapetana

pogranične straže iz Austro-Ugarske.

Uglavnom, izgledalo je kao da je Bežecka bila posrednica, prijenosna karika, živi poštanski sandučić čija je obaveza bila registrirati primljene podatke i slati ih dalje - očigledno, *mister* Nicholasu Croogu u Petrograd. Razumno je pretpostaviti da se spisak slao jednom mjesečno. Jasno je i to da je prije Bežecke ulogu «miss Olsen» glumila neka druga osoba, što hotelski recepcionar nije ni slutio.

Na tome se ono očigledno iscrpljivalo i pojavljivala se goruća potreba za deduktivnom metodom. E, da je tu šef, on bi istog trena nabrojao moguće varijante, sve bi sjelo na svoje mjesto. Ali šef je bio daleko, a nametao se ovakav zaključak: u pravu je Brillling, tisuću puta je u pravu. Postoji razgranata tajna organizacija s članovima u mnogim zemljama - to je prvo. Kraljica Viktorija i Disraeli nemaju ništa s tim (zašto onda slati izvještaje u Petrograd?) - to je drugo. Sto se tiče engleskih špijuna, Erast Petrovič je nasjeo i ovdje doista smrdi baš na nihiliste - to je treće. A i tragovi vode ne bilo kamo, nego upravo u Rusiju gdje se nalaze najstrašniji i najnepopustljiviji nihilisti - to je četvrto. I među njima je podli vampir Zurov.

Neka je šef u pravu, ali ni Fandorin nije uzalud putovao. Ivan Francevič valjda ni u najgoroj mori nije sanjao s kakvom moćnom hidrom vodi rat. Nisu to studenti niti histerične gospođice s bombicama i pištoljčićima, to je cijeli tajni red u kojem sudjeluju ministri, generali, državni tužitelji i čak neki djelatni državni savjetnik iz Petrograda!

Eto kada je Erast Petrovič došao do spoznaje (bilo je to već nakon podneva). Djelatni državni savjetnik - i nihilist? Nekako nije išlo u glavu. Nema veze što se tiče zapovjednika brazilske carske straže - u Brazilu Erast Petrovič nikada nije bio i tamošnji poredak nije mu bio poznat, ali zamisliti ruskog civilnog generala s bombom, mašta nikako nije htjela. Jednog djelatnog državnog savjetnika Fandorin je poznavao prilično dobro: Fjodora Trifonoviča Sevrjugina, ravnatelja Gubernijske gimnazije gdje se školovao gotovo sedam godina. Da bi on bio terorist? Glupost!

I najednom se Erastu Petroviču stegne srce. Nisu to nikakvi teroristi, sve su to solidna i poštovana gospoda! Oni su žrtve terora! To su nihilisti iz raznih zemalja, šifrirani svaki pod svojim brojem, izvještavaju središnji revolucionarni stožer o počinjenim terorističkim činovima!

Ali ne, čini se da u lipnju nisu ubijali ministre u Portugalu, o tome bi svakako pisale sve novine... Pa znači da su to kandidati za žrtve, eto!

«Brojevi» traže dopuštenje od svog stožera za izvršenje terorističkog čina. A imena nisu spomenuta zbog konspiracije.

I sve je stalo na svoje mjesto, sve se razjasnilo. Pa govorio je Ivan Francevič nešto o niti koja vodi od Ahtirceva do nekog podmoskovskog ljetnikovca, ali Fandorin nije saslušao šefa do kraja, raspaljen svojim špijunskim buncanjem.

Stoj. A dragunski kapetan, što će im on? To je presitna riba. Vrlo jednostavno, odmah si odgovori Erast Petrovič. Izgleda da im je stao na put neznani Talijan. Isto kao što je svojevremeno stao na put svi-jetlookom zločincu jedan mladi koleški registrator iz moskovske istražne policije.

Sto da radi? On tu sjedi, a toliko časnih ljudi ide ususret smrti! Osobito žao je bilo Fandorinu neznanog petrogradskog generala. Sigurno je častan čovjek, u godinama, zaslužan, mala djeca... I čini se da ti karbonari svaki mjesec šalju svoje zločinačke izvještaje. Pa onda se svaki dan po čitavoj Europi lije krv! A tragovi ne vode bilo kamo, nego u Petrograd. I Erast Petrovič se sjeti riječi koje mu je jednom rekao šef: «Tu je sudbina Rusije na kocki.» E, Ivane Franceviču, e, gospodine državni savjetniče, ne samo sudbina Rusije — cijelog civiliziranog svijeta.

Obavijestiti pisara Pižova. Tajno, da izdajnik iz veleposlanstva ne nanjuši. Ali kako? Jer izdajnik može biti bilo tko, a i opasno je za Fandorina da se pojavljuje blizu veleposlanstva, makar i kao ridokosi Francuz u umjetničkoj bluzi... Morat će riskirati. Poslat će gradskom poštom na ime gubernijskog tajnika Pižova i dopisati «predati osobno». Ništa suvišno - samo svoju adresu i pozdrav od Ivana Franceviča. Pametan je to čovjek, sve će shvatiti. A kažu da ovdašnja gradska pošta pismo dostavlja adresatu za neka dva sata...

Tako je i postupio Fandorin, i evo sada, navečer, čeka hoće li se začuti oprezno kucanje na vratima.

Kucanja nije bilo. Sve se zbililo posve drugačije.

Kasno navečer, već iza ponoći, sjedio je Erast Petrovič u poderanom naslonjaču gdje je bila skrivena plava aktovka i drijemajući spuštao glavu. Na stolu je gotovo dogorjela svijeća, u kutovima sobe spustio se zloslutni polumrak, iza prozora je nemirno tutnjala sve bliža oluja. U zraku se osjećala tjeskoba i zagušljivost kao da je netko težak, nevidljiv sjeo na grudi i ne da udahnuti. Fandorin se njihao negdje na neodređenoj granici između jave i sna. Važne, ozbiljne misli miješale su se u nekakvu nevažnu besmislicu i tada je mladić trgnuvši se tresao glavom da ne bude odvučen u

sneni vrtlog.

Za vrijeme jednog takvog razbistravanja zbiljo se nešto čudno. Isprva se začuo nerazumljivi tanki pisak. Zatim, ne vjerujući vlastitim očima, Erast Petrovič ugleda kako se ključ koji je virio iz ključaonice stao sam od sebe okretati. Vrata se pomaknuše prema unutra odbojno zaškripavši i na pragu se pojavi čudnovata utvara: mali kržljavi gospodin neodređene dobi s obrijanim, okruglim lišćem i uskim očima među sitnim boricama.

Fandorin se trgne i zgrabi sa stola derringer, a utvara se slatko osmjehne i zadovoljno kimne te gukne neobično ugodnim, medenim tenorom:

- No, evo i mene, dragi momče. Porfirij Martinov sin Pižov, rob Gospodnji i gubernijski tajnik. Doletio sam na prvi znak. Kao vjetar na Eolov zov.

- Kako ste otvorili vrata? - preplašeno prošapta Erast Petrovič.

- Sjećam se da sam okrenuo ključ dva puta.

- A evo, magnetni otpirač - drage volje mu objasni dugoočekivani gost i pokaže neku dugačku polugu koja mu brzo nestade u džepu. - Vrlo zgodna stvarčica. Posudio sam je od jednog ovdašnjeg tata. Zbog prirode posla moram stupati u odnose s užasnim tipovima, žiteljima samog društvenog dna. Potpune mizerije, uvjeravam vas. Gospodin Hugo nije ni sanjao takve. Ali, i oni su također ljudske duše i od njih se može naučiti smicalica. Ja čak volim te izrode i donekle ih skupljam. Pjesnik je rekao: svak se zabavlja kako zna, ali sve će sputati ista smrt. Ili, kako kaže Švabo, jedeš tirhen hat zajn plezirhen - svaka zvjerka ima svoje igračke.

Čini se da je neobični čovječuljak posjedovao sposobnost mljeti o bilo kojoj temi bez ikakvih teškoća, ali njegove prodorne očice nisu uzalud gubile vrijeme - temeljito su pregledale i samog Erasta Petroviča, i namještaj ubogog sobička.

-Ja sam Erast Petrovič Fandorin. Od gospodina Brillinga. Po krajnje važnom poslu - reče mladić, iako je prvo i drugo bilo spomenuto u pismu, a trećeg se Pižov bez sumnje i sam dosjetio. - Samo što mi nije dao nikakvu lozinku. Zacijelo je zaboravio.

Erast Petrovič nemirno pogleda Pižova od kojega je sad ovisio njegov spas, ali ovaj samo pljesne kratkoprstim ručicama:

- Nije ni potrebna nikakva lozinka. Gluposti, dječje igre. Sto, zar Rus ne prepoznaje Rusa? Pa meni je dovoljno da pogledam u vaše jasne oči (Porfirij Martinovič se sasvim primakne) i vidim sve kao na dlanu. Mladić

čist, smion, plemenitih namjera i domoljub. Ta naravno, u našoj ustanovi drukčije i ne drže.

Fandorin se namrgodio - učinilo mu se da se gubernijski tajnik sprda, drži ga za glupavka. Stoga je Erast Petrovič svoju priču izložio kratko i suho, bez emocija. Tada se ispostavilo da Porfirij Martinovič zna ne samo blebetati, već i vrlo pažljivo slušati: jednostavno je bio talentiran po tom pitanju. Pižov je sjeo na krevet, ručice prekrizio na trbuhu, oči, od kojih se i inače vidjela samo crtica, sasvim zaklopio, i kao da je nestao. To jest, on se doslovno pretvorio u uho. Nijednom

Pižov nije prekinuo govornika, nijednom se nije pomakao. Doduše, povremeno je, na ključnim mjestima priče, sijevala sjajna iskrica ispod spuštenih vjeđa.

Svoju hipotezu o pismima Erast Petrovič nije podijelio - sačuvao ju je za Brillinga, a naposljetku je rekao:

- I eto, Porfirije Martinoviču, pred vama je bjegunac i nehotični ubojica. Moram se hitno prebaciti na kontinent. Moram u Moskvu, k Ivanu Franceviču.

Pižov je micao usnama, pričekao neće li još štogod biti rečeno i zatim tiho zapitao:

- A aktovka? Da je prebacimo s diplomatskom poštom? Tako će biti mudrije. Nikad se ne zna... Gospoda su, po svemu sudeći, ozbiljna, oni će vas i po Europi tražiti. Preko kanala ću vas, anđele moj, naravno, prebaciti, to je lako. Ako ne odbijete lomni ribarski čamac, sutra ćete otploviti zbogom. Loveći pod jedro vjetar hućeći.

Što on to stalno «vjetar» pa «vjetar», ljutito pomisli Erast Petrovič, kojemu se, da budemo iskreni, uopće nije rastajalo od aktovke koju je dobio za tako visoku cijenu. A Porfirij Martinovič, kao da nije ni primijetio dvoumljenje sugovornika, nastavi:

-Ja se u tuđe poslove ne pačam. Jer sam skroman i neznatiželjan. Ipak, vidim da mi mnogo toga prešućujete. I to je u redu, cvijete moj, riječ je srebro, a šutnja zlato. Brilling, Ivan Francevič je ptica koja visoko leti. Može se reći, orao preponosni među drozdovima, kojima se važan posao ne povjerava. Kako ćemo onda?

- Na što mislite?

- Na aktovku? Ja bih je sa svih strana oblijepio pečatnim vosjkom, dao bih je snalažljivom kuriru, začas bi doletio do Moskve, kao na trojci s

praporcima. A još bih i brzojav šifrirani poslao - primite vladara nebeskog dar neprocjenjivi.

Vidi Bog da nije za počastima žudio Erast Petrovič, ne za odlikovanjima pa čak ni za slavom. Dao bi on Pižovu aktovku jer bi to koristilo slučaju, a i s kurirom bi uistinu bilo pouzdanije. Ali, mašta mu je već toliko puta crtala sliku trijumfnog povratka šefu, s efektnim uručenjem dragocjene aktovke i napetom pričom o pretrpljenim dogodovštinama... Zar ništa od toga neće biti? I pao je duhom Fandorin. Rekao je strogo:

- Aktovka je skrivena u sigurnom skrovištu. I sam ću je dostaviti. Glavom odgovaram za nju. Vi se nemojte ljutiti, Porfirije Martinoviču.
- No što sad, što sad - nije navaljivao Pižov. - Vaša volja. I meni je tako udobnije. Neka ih, tuđih tajni, imam dosta i svojih. Ako je u skrovištu, onda je u skrovištu. - Ustao je, prešao pogledom po golim zidovima sobice. - Vi se malo odmorite, prijatelju. Mladost treba sna. A ja, starac, ionako patim od nesаницe pa ću za to vrijeme srediti čamac. Sutra (a to znači već danas), čim svane, bit ću kod vas. Otpremit ću vas na obalu mora, poljubiti na oproštaju i prekrižiti. A sam ću ostati u tuđini kao siročić bez doma životariti. Oh, mučno je Afo-njuški u tuđoj zemlji.

Tada je Porfirij Martinovič i sam očito shvatio da je zabljutavio i raširio je ruke svjestan krivnje:

- Kajem se, zabrljao sam se. Zaželio sam se živog ruskog govora, sve me vuče na krasnorječivost, znate. Naši pametnjakovići u veleposlanstvu se više sporazumijevaju na francuskom, nemaš s kime dati si oduška.

Iza prozora je već ozbiljno zagrmjelo, čini se i daje kiša počela. Pižov se uznemirio, užurbao.

- Idem. O-joj, burno je nevrjeme vani.

Na vratima se okrenuo, naposljetku blagonaklono pogledao Fandorina i duboko se poklonivši, rastvorio u tami hodnika.

Erast Petrovič zakračuna vrata i zimogrozno strese ramena - grom je udario gotovo u krov.

Mračno je i jezivo u ubogoj sobici čiji jedini prozor gleda na golo dvorište bez ijedne travke. Tamo je tmurno, tamo su vjetar i kiša, ali crno-sivim nebom s razderanim oblacima tumara mjesec. Žuto svjetlo kroz procijep među zavjesama dijeli sobičak nadvoje, siječe ga do samog kreveta gdje se bacaka u hladnom znoju Fandorin obuzet morom. Potpuno je odjeven, obuven i naoružan, samo je revolver kao i prije pod jastukom.

Savjest opterećena ubojstvom šalje jadnom Erastu Petroviču strašnu utvaru. Nad krevet se nagnula mrtva Amalija. Oči su joj poluzatvorene, ispod vjeđa teče kapljica krvi, u goloj ruci crna ruža.

- Sto sam ti učinila? - žalosno jeca ubijena. - Bila sam mlada i lijepa, bila sam nesretna i usamljena. Zapleli su me u mrežu, obmanuti su me i zaveli. Jedini čovjek kojeg sam voljela me izdao. Počinio si strašan grijeh, Eraste, ubio si ljepotu, a ljepota je čudo Božje. Zgazio si čudo Božje. I zašto, čemu?

Krvava kap pada s njezina obraza ravno na čelo izmučenom Fan-dorinu, on zadrhti od hladnoće i otvara oči. Vidi da nema nikakve Amalije, hvala Bogu. San, sve je samo san. Ali, na čelo opet kaplje nešto ledeno.

Što je to, u užasu se zgrozi Erast Petrovič potpuno se razbudivši, i začu zavijanje vjetra, šum kiše, duboku tutnjavu groma. Odakle kaplje? Nije ništa nadnaravno. Propušta strop. Smiri se, glupo srce, stišaj se.

No, tada se iza vrata tiho, ali jasno začuje šuštanje:

- Zašto, čemu ? I još jednom:

- Zašto, čemu?

To je nečista savjest, reče sebi Fandorin. Zbog nečiste savjesti imam halucinacije. Ali zdrava, racionalna misao nije ga izbavila od gnusnog, ljepljivog straha koji se uvlačio kroz pore po čitavom tijelu.

Čini se da je tiho. Munja osvijetli gole, sive zidove i opet postade tamno.

A čas poslije začulo se tiho kucanje na prozor. Tok-tok. I opet: tok-tok-tok.

Mirno! To je vjetar. Drvo. Grane po staklu. Uobičajena pojava. Tok-tok. Tok-tok-tok.

Drvo? Kakvo drvo? Fandorin naglo sjedne. Nema tamo iza prozora nikakvog drveta! Tamo je prazno dvorište. Gospode, što je to?

Žuti procijep između zavjesa se ugasio, posivio - očito, mjesec je zašao iza oblaka, a idućeg trena ondje se zalelujalo nešto tamno, grozno, nepoznato.

Bilo što, samo ne ležati ovako, osjećajući kako se miču korijeni vlasi. Samo da ne poludi.

Erast Petrovič ustane i na neposlušnim nogama krene prema prozoru ne skidajući pogled sa strašne tamne mrlje. Tog trena kada je razmaknuo zavjese nebo je osvijetlio bljesak munje, i Fandorin je ugledao iza stakla, točno ispred sebe, mrtvački bijelo lice s crnim dupljama očiju.

Svjetlucajući nezemaljskim svjetlom, ruka s raširenim zrakastim prstima polako prijede po staklu, i Erast Petrovič postupi glupo, kao dijete: grozničavo zajeca, ustukne i, bacivši se unazad prema krevetu, padne na nj ničice pokrivši glavu dlanovima.

Probuditi se! Brzo se probuditi! Oče naš, koji jesi na nebesima, sveti se ime Tvoje, dođi kraljevstvo Tvoje...

Kucanje na staklo je prestalo. On odmakne lice od jastuka, oprezno baci pogled prema prozoru, ali ništa užasno ne vidje - noć, kiša, učestalo sijevanje. Prividjelo mu se. Sigurno mu se prividjelo.

Srećom, Erast Petrovič se sjetio uputa indijskoga brahmina Chan-dre Johnsona za pravilno disanje i pravilan život. Mudra je knjiga tvrdila: «Pravilno disanje je temelj pravilnog života. Ono će te podržati u teškim trenucima bivstvovanja, u njemu ćeš naći spas, smirenje i prosvijetljenje. Udišući životnu silu pranu, ne žuri izdahnuti je nazad, zadrži je u svojim plućima. Što je dulje i ravnomjernije tvoje disanje, to je više u tebi životne sile. Prosvijetljenje dostigne onaj tko, udahnuvši pranu navečer, ne izdahne je do zore.» No, od prosvijetlje-nja je zasad Erast Petrovič bio daleko, ali zahvaljujući vježbama svakoga jutra već je naučio zadržati disanje do sto sekundi. Tom pouzdanom sredstvu pribjegao je i sada. Skupio je pune grudi zraka i utihnuo, «pretvorio se u drvo, kamen, travu». I pomoglo je - lupanje srca se malo ujednačilo, užas je popustio. Na broju sto Fandorin glasno izdahne, umiren pobjedom duha nad praznovjerjem.

I tada se začuo zvuk od kojeg je glasno zacvokotao zubima. Netko je grebao po vratima.

- Pusti me - prošapta glas. - Pogledaj me. Hladno mi je. Pusti me...

No, to je već previše, iz posljednjih ostataka ponosa pobunio se Fandorin. Sad ću otvoriti vrata i probuditi se. Ili... Ili ću shvatiti da to nije san.

U dva skoka je došao do vrata, maknuo zasun i povukao ih prema sebi. Na tome se njegov očajnički zanos iscrpio.

Na pragu je stajala Amalija. Bila je u bijelom čipkastom ogrtaču, kao onda, samo joj se kosa zamrsila od kiše, a na grudima se razlila crvena mrlja. Najstrašnije je bilo njezino lice koje je sjalo nezemaljskim svjetlom s ukočenim, ugašenim očima. Bijela ruka s plamtećim iskrama pružila se k licu Erasta Petroviča i dodirnula njegov obraz -baš kao nedavno, samo što je iz prstiju izbijala tako ledena hladnoća da je nesretni Fandorin, koji je silazio s uma, uzmaknuo natrag.

- Gdje je aktovka? - šištećim šaptom upita sablast. - Gdje je moja aktovka? Za nju sam prodala dušu.

— Ne dam! - omakne se sa suhих usana Erasta Petroviča. Uzmaknuo je do naslonjača, u čijoj se utrobi skrivala ukradena aktovka, svalio se na sjedište i radi sigurnosti još ga obgrlio rukama.

Priviđenje priđe stolu. Kresnuvši šibicu zapali svijeću i najednom zvonko poviče:

— *tur turn now! He 's all yours!*

U sobu upadnu dvojica: vrlo visoki, s glavom do stropa Morbid i još jedan mali, hitri.

Posve zbunjeni Fandorin nije se čak ni pomakao kad mu je majordom prislonio nož uz grlo, a drugom rukom opipao bokove i našao u sari derringer.

— Traži revolver — zapovjedi Morbid na engleskom, i hitri ga ne iznevjeri - u trenutku je našao kolt skriven pod jastukom. Sve to vrijeme Amalija je stajala kraj prozora brišući rupcem lice i ruke.

- No, gotovo? - nestrpljivo upita ona. - Kakva gadost je taj fosfor. I što je najvažnije, sva ta maskarada bila je uzaludna. Nije bio dovoljno pametan ni da sakrije aktovku kako treba. Johne, pretražite naslonjač.

Fandorina nije ni pogledala, kao da se iznenada pretvorio u neživi predmet.

Morbid lako izvuče Erasta Petroviča iz naslonjača, i dalje mu pritišćući oštricu uz grlo, a hitri gurne ruku u sjedište i izvadi odatle plavu aktovku.

• Dajte ovamo — Bežecka priđe stolu, provjeri sadržaj. - Sve je na mjestu. Nije stigao prepraviti. Hvala Bogu. Franz, donesite ogrtač, sva sam prozebla.

• Znači, to je bio spektakl? - nesigurnim glasom reče ojunčeni Fandorin. - Bravo. Vi ste velika glumica. Drago mi je što je moj metak promašio. Propao bi takav talent...

• Ne zaboravite zapašać- reče Amalija majordomu i, nabacivši na ramena ogrtač koji je donio Franz, izađe iz sobe. Na kraju nije čak ni pogledala osramoćenog Erasta Petroviča.

Hitri kepec - evo tko je motrio na hotel, a ne Zurov — izvadi iz džepa klupko tankog užeta i čvrsto sveže zarobljenikove ruke za bokove. Potom primi dvama prstima Fandorina za nos, i kada je Erast Petrovič gušeći se

otvorio usta, gurne unutra komad gume.

- U redu - s laganim njemačkim akcentom obznani Franz, zadovoljan rezultatom. - Idem po vreću.

On skokne u hodnik i vrlo brzo se vrati. Posljednje što je vidio Erast Petrovič prije nego što su mu na ramena, do samih koljena, navukli grubu tkaninu, bilo je bezosjećajno, apsolutno kameno lice Joh-na Morbida. Naravno, šteta je što je bijeli svijet na oproštaju Erastu Petroviču pokazao upravo taj, ne baš najprivlačniji svoj lik, iako je u prašnjavom mraku vreće bilo još gore.

• Daj, još ću ga uzetom preko vreće stegnuti — začu se Franzov glas. - Ne idemo daleko, ali tako će biti sigurnije.

• A kamo može on? - basom odvrati Morbid. - Čim se pomakne, zabost ću mu nož u trbuh.

- Ipak ćemo pritegnuti - propjeva Franz i omota uže preko vreće tako snažno daje Erastu Petroviču postalo teško disati.

- Kreni! - gurne majordom zarobljenika, i Fandorin naslijepo krene naprijed, ne shvaćajući sasvim zašto ga ne mogu zaklati odmah ovdje, u sobi.

Dva puta se spotaknuo, na pragu hotela je zamalo pao, ali Johno-ve šape ga na vrijeme uhvatiše za rame. Osjećala se kiša, frktali su konji.

• Vas dvojica, kad završite, vratite se ovamo i sve pospremite - začu se glas Bežecke. - A mi se vraćamo.

• Ne brinite, *madam* - zabruji majordom. — Vi ste obavili svoj posao, mi ćemo svoj.

O, kako je želio Erast Petrovič reći Amaliji na koncu nešto takvo, nešto osobito, da ga ne upamti kao glupog preplašenog žutokljunca, nego kao junaka koji je hrabro pao u neravnopravnoj borbi s cijelom vojskom nihilista. Ali, prokleta guma lišila ga je čak i tog posljednjeg zadovoljstva.

A tada je jadnog mladića dočekao još jedan udarac, iako, reklo bi se, poslije svega pretrpljenog kakvi su ga još udarci mogli čekati?

• Dušice Amalijo Kazimirovna - reče na ruskom poznati ugodni tenor. - Dopustite starcu da se s vama provoza u kočiji. Porazgovarat ćemo, a i bit će mi suše, vidite sami da sam sav pokisao. A neka vaš Patrick sjedne u moj fijaker i ide za nama. Nemate ništa protiv, mila?

- Sjedite - suho otpovrne Bežecka. - Samo, ja vam nisam, Pižo-ve, nikakva dušica, a još manje mila.

Erast Petrovič prigušeno zamuče, jer je bilo posve nemoguće zari-dati s gumom u ustima. Čitav svijet se okomio na nesretnog Fandorina. Gdje prikupiti toliko snage da se izdrži u borbi s gomilom zločinaca? Uokolo su sami izdajnici, guje otrovne (fuj, zarazio se od prokletog Porfirija Martinoviča brbljarijama!). I Bežecka sa svojim razbojnicima, i Zurov, čak i Pižov - svi su neprijatelji. U tom času nije htio ni živjeti Erast Petrovič - takvo gađenje je osjetio i takav umor.

Uostalom, nitko ga baš i nije nagovarao da živi. Izgleda da su njegovi pratitelji imali s njime planove sasvim druge vrste.

Snažne ruke prihvatile su zarobljenika i posadile ga na sjedište. Slijeva se uzverao teški Morbid, zdesna lagani Franz, pucnuo je bič, i Erast Petrovič se zabacio unazad.

- Kamo? — upita majordom.
- Naređeno je na šesti gat. Tamo je dublje. Sto ti misliš?
- Meni je svejedno. Ako je na šesti, onda na šesti.

Dakle, daljnja sudbina Erasta Petroviča činila se prilično jasnom. Odvest će ga na neko gluho pristanište, privezati mu kamen i poslati ga na dno Temze da trune među zahrđalim sidrenim lancima i krhotinama boca. Nestat će bestraga titularni savjetnik Fandorin, jer će ispasti da ga nije vidjela nijedna živa duša nakon pariškog vojnog agenta. Ivan Francevič će shvatiti da je negdje posrnuo njegov pitomac, a istinu ionako nikada neće doznati. I nemaju pojma tamo u Moskvi i Petrogradu da im se u tajnoj službi pojavio podli gad. Eto koga treba razobličiti.

A možda ga još i razobličimo.

Čak iako je bio svezan i gurnut u dugu, prašnjavu vreću, Erast Petrovič se osjećao neusporedivo bolje nego dvadeset minuta ranije, kada je kroz prozor zurila fosforescentna utvara, a od užasa mu se paralizirao razum.

Radi se o tome da je zarobljenik imao šansu za spas. Spretan je Franz, a nije se dosjetio prepipati lijevi rukav. U tom je rukavu bodež, u njemu je nada. Kad bi se nekako izmigoljio, pa prstima dohvatio držak... Oh, nije to samo tako, kada je ruka svezana za bedro. Koliko ima vožnje do tog šestog gata? Hoćeš li stići?

- Sjedi mirno - Morbid gurne laktom u bok zarobljenika koji se previjao

(sigurno od užasa).

• Prijatelju, vrtio se, ne vrtio, sve ti je isto - filozofski primijeti Franz. >

Čovjek u vreći se još minutu trzao, potom je gluho i kratko riknuo i stišao se, pomirivši se sa sudbinom (prokleti bodež mu je bolno zarezao zapešće prije nego što ga je izvukao).

- Stigli smo - objavi John i pridigne se ogledajući se naokolo.

- Nema nikoga.

- A tko bi tu bio po kiši, usred noći? - slegne ramenima Franz. -Daj, mrdni se. Moramo se još vratiti.

- Primi za noge.

Podigli su zavežljaj stegnut uzetom i ponijeli ga k daščanom pristaništu za čamce, koje je poput strijele visjelo iznad crne vode.

Erast Petrovič je čuo škripu dasaka pod nogama, zapljuskivanje rijeke. Izbavljenje je bilo blizu. Čim voda Temze prekrije njegovu glavu, treba prijeći sječivom po sponama, izrezati vreću i tiho izroniti ispod pristaništa. Odsjediti dok ovi ne odu, i gotovo - spas, život, sloboda. I tako se to lakim i jednostavnim učinilo daje najednom unutrašnji glas šapnuo Fandorinu: ne, Eraste, tako ne biva u životu, obavezno će se dogoditi neka gadost koja će pokvariti sav tvoj čudesan plan.

Jao, privukao je nevolju unutrašnji glas, zloguko je prorokovao. Gadost uistinu nije oklijevala pojaviti se, ali ne sa strane jezivog *mister* Morbida, nego na inicijativu dobrodušnog Franza.

- Čekaj, Johne - reče ovaj kada su stali na samom kraju gata i položili svoj teret na pod. — Ne valja to, živa čovjeka kao štene bacati u vodu. Bi li htio biti na njegovu mjestu?

- Ne - odgovori John.

- Eto - obradova se Franz. - To ti i kažem. Udaviti se u ustajaloj, prljavoj tekućini - br-r-r. Takvo što nikome ne bih poželio. Postupimo pošteno: zakolji ga najprije da se ne muči. Črk - i gotovo, ha?

Erastu Petroviču je od takvog čovjekoljublja postalo loše, ali mili, divni *mister* Morbid progundā:

- Ma da, baš ću nož prljati. Još ću i rukav poprskati. Kao da smo imali malo briga s tim žutokljuncem. Nema veze, ionako će crknuti. Ako si već tako dobar, zadavi ga uzetom, ti si za to majstor, a ja ću za to vrijeme sići

potražiti nekakvo željezo.

Njegovi teški koraci se udaljiše, i Fandorin ostade nasamo s čovječnim Franzom.

- Nije trebalo zavezati oko vreće - zamišljeno reče ovaj. - Cijelo uže sam potrošio.

Ohrabreni Erast Petrovič zamuče - nema veze, tobože, ne uz-buđuj se, već ću se nekako snaći.

- Eh, nesretnice - uzdahne Franz. - Kako stenje, srce mi se kida. Dobro je, momče, ne boj se. Striček Franz za tebe neće požaliti svoj remen.

Začuše se koraci kako se približavaju.

- Evo, komad tračnice. Bit će taman — zabruji majordom. - Gurni pod uže. Neće isplivati prije nego što prođe mjesec dana.

- Pričekaj časak, samo da mu omču stavim.

•Ma goni se sa svojim nježnostima! Vrijeme ne čeka, skoro će zora!

•Oprosti, momče - žalosno će Franz. - Očito, takva ti je sudbina. *Das hast du dir selbst zu verdanken.*

Erasta Petroviča opet podigoše, zanjihāše.

- Azazel! - strogim, svečanim glasom usklikne Franz, i sljedećeg trena zamotano tijelo uz pljusak padne u ustajalu vodu.

Ni hladnoću, čak ni masnu težinu vodenog oklopa nije osjećao Fandorin, komadajući bodežom smočeni konopac. Najviše muke je bilo s desnom rukom, kada se pak ona oslobodila sve je krenulo brzo: jedan! - i lijeva stane pomagati desnoj; dva! - i vreća je razrezana od vrha do dna; tri! - i teški odlomak tračnice zaroni u meki mulj.

Sada samo da ne ispliva prerano. Erast Petrovič se odgurne nogama, a ruke pruži naprijed i zamaše njima u mutnoj tami. Tu negdje, sasvim blizu, moraju biti potpornji na kojima stoji pristanište. Evo, prsti su dodirnuli sklisko drvo obraslo algama. Polako, bez žurbe, gore po stupu. Samo bez pljuskanja, bez zvuka.

Ispod drvenog poda gata sasvim je mračno. Najednom crna voda bezglasno izbacila iz svoje dubine bijelu, okruglu mrlju. U bijelom krugu odmah se stvorio još jedan, malen i crn — to je titularni savjetnik Fandorin žudno progutao riječni zrak. Zaudaralo je na trulež i kero-zin. Bijaše to čarobni miris života.

A za to vrijeme je gore, na pristaništu, polagano tekao razgovor.

Dolje skriveni je čuo svaku riječ. Nekada je Erast Petrovič dovodio sebe do dirljivih suza, zamišljajući kakvim će se riječima prisjećati njega, prerano palog junaka, prijatelji i neprijatelji, kakvi će govori odjekivati nad otvorenim grobom. Može se reći da mu je sva mladost prošla u tim maštanjima. Kakvo je onda bilo mladićevo ogorčenje kada je čuo o kakvim tricama brbljaju oni koji su se smatrali njegovim ubojicama! I ni riječi o onome nad kojim su se zatvorile mračne vode

- o čovjeku s umom i srcem, s plemenitom dušom i visokim ciljevima!
- Oh, platit ću ovu šetnju napadom reumatizma - uzdahne Franz.
- Kako se osjeća vlaga. Što tu stojimo? Idemo, ha?
- Rano je.
- Slušaj, zbog ove jurnjave sam ostao bez večere. Što misliš, hoće li nam dati da se naklopamo ili će smisliti još kakav poslić?
- To se nas ne tiče. Kako nam kažu, tako ćemo i učiniti.
- Barem da hladne teletine prigrizemo. U trbuhu mi kruli... neće nas valjda micati s uobičajenog mjesta? Tek sam se prilagodio, navikao se. Zašto? Pa sve se dobro svršilo.
- Ona zna zašto. Ako je tako naredila, znači da treba.
- To je točno. Ona ne griješi. Zbog nje bih sve učinio - rođenog oca ne bih požalio. Naravno, ako bih ga imao. Rođena mati ne bi za nas toliko učinila kao ona.
- Razumljivo... Gotovo je, idemo.

Erast Petrovič je pričekao dok se u daljini nisu utišali koraci, radi sigurnosti je odbrojao još do tristo i tek tada krenuo prema obali.

Kada se uz veliku muku, nekoliko puta se srušivši, uspeo na niski, ali gotovo okomiti parapet obale, tama je već počela nestajati, potisnuta svitanjem. Nesuđenog utopljenika tresla je drhtavica, cvokotali su mu zubi, a još ga je i štucanje uhvatilo - očito, nagutao se ustajale riječne vode. No, ipak je sjajno biti živ. Erast Petrovič prijeđe nježnim pogledom preko sivog riječnog prostora (na drugoj strani su ljupko gorjela svjetla), ganuo se solidnošću niskog skladišta, svidjelo mu se ravnomjerno ljuljanje tegljača i velikih čamaca koji su se pružali niz pristanište. Spokojan osmijeh ozario je mokro lice, s prugom mazuta na čelu, ustalog iz mrtvih. Slatko se protegnuo, ali i zamro u toj neskladnoj pozi - od ugla skladišta

odvojila se i brzo-brzo pošla mu usus-ret niska, žustra silueta.

- Eto izroda, eto vucibatina - zakukala je silueta u hodu tankim glasićem, čujnim izdaleka. - Ništa im se ne može povjeriti, sve treba nadzirati. Što bi vi svi bez Pižova, što? Propali bi kao slijepa štenad, propali bi.

Obuzet pravedničkim gnjevom Fandorin jurnu naprijed. Izgleda da je izdajnik mislio da je njegovo sotonsko otpadništvo ostalo neotkriveno.

Ipak, u ruci gubernijskog tajnika sijevne zloslutnim bljeskom nešto metalno, i Erast Petrovič se najprije zaustavi, a potom i uzmakne.

- Pravilno ste odlučili, jabuko moja - pohvali ga Pižov, i postade očito kako mu je hod gibak, mačji. - Vi ste razumno momče, odmah sam to primijetio. Zna li što je ovo? - Zamahao je onim željeznim u ruci, i Fandorin je razaznao dvocijevni pištolj neobično velikog kalibra. - Strašna stvar. U ovdašnjem razbojničkom žargonu naziva se «smasher». Evo ovdje, izvolite pogledati, stavlja se dva rasprsna metka, isti kakvi su zabranjeni 68-e Petrogradskom konvencijom. Ali prijestupnici su zločinci, Erastuška. **Što je** za njih čovjekoljubiva konvencija! A kad rasprsni metak pogodi nešto meko sav se rascvjeta. Meso, kosti, žile, sve pretvara u gustu kašu. Vi, mili moj, samo polako, ne trzajte se, inače ću od straha opaliti, a onda si neću oprostiti takvo zvjerstvo, kajat ću se. Jako je bolno ako pogodi u trbuh ili negdje u tom predjelu.

Štucnuvši, ali ne više od hladnoće nego od straha, Fandorin poviče:

- Iškariot! Prodao domovinu za trideset srebrnjaka! - I opet uzmakne pred zlokobnom cijevi.
- Kako je rekao veliki Deržavin, nepostojanost je usud smrtnika. I nepotrebno me vrijeđate, prijatelju. Nisam se polakomio na trideset sikala, već na kudikamo ozbiljniju sumu, koja se vrlo lako može

prebaciti u švicarsku banku - za stare dane, da ne crknem pod plotom. A kamo ste vi to navrli, budalice? Na koga vi to mislite kevtati? Gađanjem u kamen samo će te strijele gubiti. To je silesija, piramida Keopsova. Ne može se čelom srušiti.

Erast Petrovič je u međuvremenu uzmaknuo do same ivice obale i bio je primoran stati, osjećajući kako mu se niski rub upro u gležanj. Po svemu sudeći, Pižov je to i želio postići.

— Baš lijepo, baš krasno - propjeva on zaustavivši se na desetak koraka od svoje žrtve. - Kao da mi je lako tako uhranjena mladića poslije vući do

vode. Vi se, dragulju moj, ne brinite, Pižov zna svoj posao. Bum - i gotovo. Umjesto lijepa lišća - lijepa kašica. Ako ga i izvuku — neće ga identificirati. A duša će odmah poletjeti k anđelima. Nije još stigla zgriješiti, ta mlada duša.

Uz te riječi podigne svoj top, zažmiri na lijevo oko i slasno se osmjehne. Nije žurio s pucanjem, očito, naslađivao se trenutkom. Fandorin baci očajnički pogled na pustu obalu, obasjanu mutnim svjetlom. Nikoga, nijednog čovjeka. To je doista bio kraj. Pored skladišta kao da se nešto pomaknulo, ali nije bilo vremena da dobro pogleda -grunuo je užasno glasan, glasniji od samog groma pucanj, i Erast Petrovič, zanjihavši se unazad, sruši se s prodornim krikom u rijeku, iz koje se prije nekoliko minuta tako teško izvukao.

Glava dvanaesta, u kojoj junak saznaje da oko glave ima aureolu

Svijest ipak nije napustila ustrijeljenoga, a i boli, iz nekog razloga, uopće nije bilo. Ništa ne shvaćajući, Erast Petrovič zamlatara rukama po vodi. Sto je ovo? Je li živ ili ubijen? Ako je ubijen, zašto je tako mokro?

Iznad ruba obale pojavi se Zurovljeva glava. Fandorin se nimalo ne začudi: kao prvo, u tom trenutku bi ga teško išta moglo začuditi, a kao drugo, na onom svijetu (naravno, ako je to on) svašta se može dogoditi.

- Erazmo! Jesi li živ? Pogodio sam te? - s bolom zaviče Zurovljeva glava. - Daj ruku.

Erast Petrovič je izvadio iz vode desnicu i bio jednim moćnim trzajem izvučen na kopno. Prvo što je ugledao kad je stao na noge, bila je malena figura koja je ležala ničice ispruživši naprijed ruku s masivnim pištoljem. Kroz masne šarene vlasi na potiljku crnjela se rupa, dolje se razlijevala tamna lokva.

• Ranjen si? - zabrinuto upita Zurov, vrteći i pipajući mokrog Erasta Petroviča. - Ne znam kako se to moglo dogoditi. Jednostavno *revolution dans la balistique*. Ma ne, nemoguće.

• Zurove, vi? - zapišti Fandorin, napokon shvativši da se još uvijek nalazi na ovom, a ne na onom svijetu.

- Ne «vi», nego «ti». Pili smo bruderšaft, jesi li zaboravio?

- Ali za-zašto? - Erast Petrovič je opet počeo drhtati. - Zaista me želite

sami dokrajčiti? Sto, zar vam je za to obećao nagradu taj vaš

Azazel? Pa pucajte, pucajte, prokleti bili! Dojadili ste mi svi više nego griz na mlijeku!

Griz na mlijeku mu je ispao tko zna odakle - vjerojatno nešto davno zaboravljeno iz djetinjstva. Erast Petrovič je htio i košulju na grudima razderati - kao, evo ti moja prsa, pucaj, ali Zurov ga bezobzirno prodrma za ramena.

- Prestani buncati, Fandorine. Kakav Azazel? Kakav griz? Daj da te ja osvijestim. - I smjesta prilijepi izmučenom Erastu Petroviču dva zvučna šamara. - Pa to sam ja, Ipolit Zurov. Nije ni čudo što ti je poslije takvih nevolja mozak otišao na kvasinu. Podupri se na mene. - On obuhvati mladića za ramena. - Sad ću te odvesti u hotel. Tu mi je privezan konj, ovaj (on gurne nogom Pižovljevo nepomično tijelo) ima fijaker. Začas ćemo dojuriti. Ugrijat ćeš se, popit ćeš groga i objasniti mi kakav se to cirkus zbiva.

Fandorin snažno odgurne grofa:

- Ne, to ti meni objasni! Otkud (hik) ti ovdje? Zašto si me pratio? Jesi li ti s njima?

Zurov zbunjeno zasuče crni brk.

- To se ne može ispričati u dvije riječi.
- Nema veze, imam (hik) ja vremena. Ne mičem se odavle!
- U redu, slušaj.

I evo što je ispričovijedao Ipolit.

- Misliš da sam ti tek tako dao Amalijinu adresu? Ne, brate Fandorine, to ti je cijela psihologija. Svidio si mi se, strašno si mi se svidio. Ima u tebi nešto... ne znam, biljeg nekakav, što li. Za takve kao ti imam nos. Kao da čovjeku vidim aureolu iznad glave, neki lagani sjaj. Posebni su ti ljudi koji imaju aureolu, sudbina ih čuva, štiti ih od svih opasnosti. Zašto ih čuva - čovjek ni sam nema pojma. S takvim ne treba na dvoboj - ubit će te. S njim se ne kartaj - izgubit ćeš, ma što vadio iz rukava. Kod tebe sam vidio aureolu kada si me operušao u štosu, a poslije me natjerao da kockamo u samoubojstvo. Takvi kao ti se rijetko sreću. U našem odredu, kad smo išli po pustinji u Turkes-tanu, bio je jedan poručnik, preživao se Ulič. U svaki pakao je ulazio i sve mu je bilo kao šala, samo se cerio. Vjeruješ li, jednom

kod Hive vlastitim sam očima vidio kako je upao pod plotun kanskih gardista. Ni ogrebotine! A onda je popio pokvareni kumiš - i gotovo, zakopali Ulica u pijesku. Zašto ga je Bog čuvao u boju? Zagonetka! Tako si i ti, Erazmo, jedan od tih, vjeruj mi. Zavolio sam te, onog trena sam te zavolio, kada si bez imalo dvoumljenja prislonio pištolj uz glavu i pritisnuo okidač. Samo što je moja ljubav, brate Fandorine, himbena tvar. Onoga tko je niži od mene ne mogu voljeti, a onome tko je viši smrtno zavidim. I tebi sam pozavidio. Bio sam ljubomorani na tvoju aureolu, na nečuvenu sreću. Gledaj, i danas si izašao suh iz vode. Ha-ha, to jest izašao si, naravno, moka, ali zato živ, i ni ogrebotine. A naizgled - žutokljunac, štene, nemaš ga što vidjeti.

Do tog časa Erast Petrovič je slušao sa živim zanimanjem i čak se lagano rumenio od zadovoljstva, privremeno je i prestao drhtati, ali na «štene» se namrgodio i dva puta ljutito štucnuo.

- Ma, ne ljuti se, to ja prijateljski - potapša ga po ramenu Zurov. - Uglavnom, pomislio sam tada: to mi ga sudbina šalje. Na takvoga će Amalija sigurno zagristi. Dobro će ga razgledati i zagristi. I to je sve, izbavit ću se od vražje tlapnje jednom zauvijek. Pustit će me na miru, prestat će me mučiti, voditi na lancu kao medvjeda na sajmu. Neka tog dečka uništava svojim robijaškim torturama. Pa sam ti dao nit, znao sam da od svoga nećeš odustati... Prebaci ogrtač i na, poteg-ni iz čuture. Stalno štucaš.

Dok je Fandorin, cvokotajući zubima, gutao iz velike pljoske ja-majkanski rum koji je pljeskao na dnu, Ipolit mu je nabacio na ramena svoj kicoški crni ogrtač s grimiznom atlasnom podstavom, a zatim spretno prekotrljao nogama Pižovljev leš do ruba obale, prebacio ga preko i gurnuo ga u vodu. Jedan prigušeni pljusak - i ostade od pravednog gubernijskog tajnika samo tamna lokva na kamenoj ploči.

- Pokoj, Gospode, duši roba tvojega ne-znam-kako-se-zvao pobožno će Zurov.

- Pi-pižov - opet štucne Erast Petrovič, ali zubima više nije cvo-kotao, zahvaljujući rumu. - Porfirij Martinovič Pižov.
- Svejedno neću zapamtiti - bezbrižno slegne ramenom Ipolit. -Ma, k vragu s njim. Bio je smeće taj čovječuljak, po svemu sudeći. Na nenaoružanog s pištoljem - fuj. Pa on te je htio ubiti, Erazmo. Ja sam ti, uostalom, spasio život, jesi li ti to shvatio?
- Shvatio sam, shvatio. Pripovijedaj dalje.

• Dobro, dalje. Dao sam ti Amalijinu adresu, i idućeg dana obuzela me potištenost, ali takva da te Bog sačuva. I pio sam, i djevojčure obilazio, i spiskao na kocki pedeset tisuća - ne pušta me. Ne mogu spavati, ne mogu jesti. Piti, istina, mogu. Sve vidim kako se Amalija i ti milujete i kako mi se rugate. Ili, još gore, uopće me se ne sjećate. Deset dana sam patio, osjećam - mogao bih šenuti. Sjećaš li se Jeana, mog lakaja? Leži u bolnici. Navalio na mene s opomenama, pa sam mu razbio nos i slomio dva rebra. Sramota, brate Fandorine. Bio sam kao u groznici. Jedanaestog dana sam se slomio. Odlučio sam, gotovo je: ubit ću ih oboje, a zatim ću i sa sobom svršiti. Gore nego sad, ionako ne može biti. Kako sam putovao kroz Europu - Bog me ubio, ne znam. Pio sam kao deva karakulska. Kada smo prolazili kroz Njemačku izbacio sam iz vagona neku dvojicu Prusa. Uostalom, ne sjećam se. Možda mi se prividjelo. Osvijestio sam se tek u Londonu. Najprije sam otišao u hotel. Ni nje, ni tebe. Hotel je rupa, Amalija u takvima nikada nije odsjedala. Recepcionar, bitanga, ne zna ni riječi francuskog, ja engleski znam samo «batl viski» i «muv jur as», jedan mornar me naučio. To znači: daj flašu ljute, i življe malo. Pitam ja tog recepcionara, kepeca engleskog, za *miss* Olsen, a on lupeta nešto na svom, vrti tikvom, i pokazuje prstom negdje iza. Kao, otišla je, a kamo - tko zna. Onda probam za tebe: «Fandorin, kažem, Fandorin, muv jur as». Tad on - samo se nemoj uvrijediti - izbeći oči. Očito, tvoje prezime na engleskom zvuči nepristojno. Uglavnom, nismo se sporazumjeli, kmet i ja. Nemam izbora, nastanio sam se u toj buha-ri, živim tamo. Raspored je ovakav: ujutro do recepcionara, pitam:

«Fandorin?» On se klanja, odgovara: «Morning, ser.» Još nije stigao, valjda. Idem ulicom, prema krčmi, tamo mi je promatračnica. Čamotinja, uokolo dosadne njuške, jedino im dobro ide «batl viski» i «muv jur as». Krčmar je isprva buljio u mene, poslije se privikao, dočekuje me kao svoga. Zbog mene mu je posao živnuo: narod se skuplja gledati kako trusim rakiju iz čaša. Ali, boje se prići, gledaju izdaleka. Naučio sam nove riječi: «džin» - to je klekovača, «ram» - to je rum, «brendi» - to je šugavi konjak. Uglavnom, nasjedio bih se ja na toj promatračnici do delirium tremensa, ali četvrtog dana, slava Alahu, ti si se pojavio. Došao si kao pravi gizdelin, u lakiranoj kočiji, s brkovima. Usput, nisi ih trebao brijati, s njima izgledaš mlađe. Gle, mislim si, pijetlića, raširio rep. Sad ćeš umjesto «miss Olsen» dobiti figu. Ali, tebi je hotelski nitkov drugu pjesmu zapjevao, ne kao meni, i odlučio sam se pritajiti, pričekati dok me ne izvedeš na trag, a onda kako karta krene. Šuljao sam se za tobom po ulicama kao njuškalo iz istražne policije. Fuj! Nisam znao gdje mi je

glava. Vidio sam kako se dogovaraš s kočijašem, poduzeo sam mjere: uzeo sam konja u konjuš-nici, omotao mu kopita hotelskim ručnicima da ne lupaju. Čečeni tako rade kada se spremaju za napad. No, ne mislim hotelskim ručnicima, već nekakvim krpama, razumiješ, ha?

Erast Petrovič se sjeti pretprošle noći. Toliko se bojao da ne izgubi Morbida, pa mu nije palo na pamet pogledati nazad, a praćenje je očigledno bilo dvostruko.

- Kada si joj se popeo na prozor, u meni kao da je proključao vulkan - nastavi svoju priču Ipolit. - Do krvi sam si izgrizao ruku. Evo, pogledaj. - On gurne Fandorinu pod nos lijepu, snažnu ruku -i zaista, između palca i kažiprsta vidio se idealno ravan polumjesec od ugriza. - Gotovo je, govorim sam sebi, sad će tu odmah tri duše odletjeti: jedna na nebo (to se odnosi na tebe), a dvije ravno u pakao... Zadržao si se tamo kod prozora zbog nečega, onda si skupio drskosti, ušao. Posljednja mi je nada: možda te otjera. Ne voli ona takve nasrtaje, više joj se sviđa da sama zapovijeda. Čekam, klecaju mi koljena. Najednom se svjetlo ugasi, pucanj i njezin krik! Oh, mislim si, ustrijelio ju je Erazmo, usijana glava. Dolijala je. I tako sam ja, brate Fandorine, najednom postao tako žalostan kao da sam sam na bijelom svijetu i nemam više za što živjeti... Znao sam da će ona loše svršiti, sam sam je htio ubiti, a ipak... Vidio si me kada si protrčao? A ja sam se ukočio, kao da sam paraliziran, čak te nisam ni pozvao. Stajao sam kao u snu... Onda se počelo događati nešto čudnovato, i što dalje, to čudnovatije... najprije se razjasnilo da je Amalija živa. Očito si promašio u mraku. Ona je tako kričala i grdila sluge da su se zidovi tresli. Zapovijeda nešto na engleskom, slugani trče, komešaju se, motaju se po vrtu. Ja sam se skrio u grmlju. U glavi mi potpuna zbrka. Takvim glupanom se osjećam u preferansu. Svima ide osim meni. Ali ne, ne traže mene. U vrtu je bila zakovana stražarnica, veličine dviju psećih kućica. Odvalio sam dasku, sjeo unutra. Vršim promatranje, iskolačio sam oči, naćulio uši. Satir koji vreba Psihu. A tamo kod njih takav tam-tararam! Pravi stožer korpusa pred najvažnijom smotrom. Sluge lete čas iz kuće, čas u kuću, Amalija podvikuje, poštari donose brzojave. Ne mogu shvatiti - što je to tamo moj Erazmo učinio? Činio se dobro odgojenim mladićem. Što si joj učinio, ha? Vidio si joj ljiljan na ramenu, što li? Nema ona nikakvog ljiljana, ni na ramenu, ni na drugim mjestima. No, reci, ne muči me.

Erast Petrovič samo nestrpljivo odmahne - nastavi, nije mi sad do gluposti.

- Uglavnom, prevrnuo si mravinjak. Ovaj tvoj pokojnik (Zurov kimne prema rijeci gdje je našao posljednje utočište Porfirij Martinovič) je

dolazio dva puta. Drugi put već predvečer...

- Sto, zar si svu noć i sav dan tamo prosjedio? - začudi se Fandorin. - bez hrane, bez pića?
- Pa, bez hrane mogu dugo, samo da je pića. A pića je bilo. - Zurov potapše čaturicu. - Naravno, morao sam ograničiti porcije. Dva gutljaja na sat. Bilo je teško, ali za opsade Mahrama izdržao sam i gore, poslije ću ti ispričati. Zbog rekreacije sam dva puta izlazio običi konja. U susjednom parku sam ga privezao za ogradu. Načupam mu trave, popričam s njim da mu ne bude dosadno, pa nazad u stražarnicu.

Kod nas bi kobilu bez skloništa odmah odveli, a ovdašnji narod je slabunjav, nesnalazljiv. Nisu se sjetili. Navečer mije moj riđan jako dobro došao. Kada je pokojnik (Zurov opet kimne prema rijeci) banuo po drugi put, spremili su se tvoji neprijatelji u pohod. Zamisli prizor. Naprijed, kao pravi Bonaparte, Amalija u kočiji, na sjedištu dva snažna mladića. Iza njih u fijakeru, pokojnik. Zatim u kolima, dva la-kaja. A malo dalje u mraku, ja na svom riđanu, kao Denis Davidov, samo četiri ručnika idu amo-tamo u mraku. - Ipolit zagrohota, kratko pogleda crvenu prugu svitanja koja se pružila niz rijeku. - Zašli su u nekakav jad i bijedu, prava Ligovka: jadne kućice, skladišta, blato. Pokojnik uđe u Amalijinu kočiju, očito da se posavjetuje. Ja sam privezao konja u veži, gledam što će biti dalje. Pokojnik je ušao u kuću s nekakvim cimerom, bio je tamo oko pola sata. Tada se vrijeme stalo kvariti. Na nebu kanonada, kiša lijeva. Kisnem, ali čekam, zanima me. Ponovo se pojavio pokojnik, šmugnuo je k Amaliji u kočiju. Opet, valjda, imaju konzilij. A meni procurilo za vrat, i čaturica sve praznija. Već sam im htio prirediti objavljivanje Krista narodu, razjuriti svu tu bagru, pozvati Amaliju na odgovornost, ali odjednom se vratašca na kočiji otvoriše i ugledah takvo nešto da te Bog sačuva.

- Sablast? - upita Fandorin. - Svjetlucava?

- Tako je. Br-r-r, jezovito. Nisam odmah shvatio da je to Amalija. Opet mi je postalo zanimljivo. Ponašala se čudno. Najprije je ušla kroz ista vrata, zatim je nestala u susjednoj veži, zatim je opet prošla kroz vrata. Lakaji za njom. Malo nakon toga izvode oni neku vreću na nogama. Tek poslije sam shvatio da su te šćepali, a tada mi to uopće nije palo na pamet. Onda im se vojska razdijelila: Amalija i pokojnik su sjeli u kočiju, fijaker je krenuo za njima, a lakaji s vrećom, to jest s tobom, krenuše kolima na drugu stranu. Dobro, mislim si, vreća me ne zanima. Treba spašavati Amaliju, u gadnu priču se uplela. Idem za kočijom i fijakerom, kopita

tapkaju, tap-tap. Nisu se dugo vozili i -stop. Žurio sam, držim riđana za gubicu da ne rže. Iz kočije izađe pokojnik, kaže (noć je tiha, daleko se čuje): «Ne, dušice, bolje da provjerim. Srce mi je nešto nemirno. Vrlo je snalažljivo naše momče. A ako vam zatrebam - znate gdje ćete me naći.» Isprva sam se uznemirio: kakva je ona tebi «dušica», biljko jedna gadna. A zatim mi je sinulo. Nije li o Erazmu riječ? - Ipolit kimne glavom, očito se ponoseći svojom dosjetljivošću. - No, dalje je jednostavno. Fijakerist se preselio na kočiju. Ja sam krenuo za pokojnikom. Stajao sam tamo iza onog ugla, pokušavao sam shvatiti čime si mu zapaprio. Ali, tiho ste govorili, đavo bi vas išta čuo. Nisam mislio pucati, a i bilo je mračno za dobar hitac, ali on bi te sigurno ubio, po leđima sam vidio. Imam dobro oko za takve stvari, brate. Kakav hitac! Reci, buši li Zurov uzalud rupe u petacima? Na četrdeset koraka točno u tjeme, a računaj još i osvjetljenje.

- Nije bilo baš četrdeset - odsutno će Erast Petrovič, misleći o nečem drugom.
- Kako nije bilo četrdeset?! - ražesti se Ipolit. - Izbroji! - I umalo je već počeo odmjeravati korake (možda malo kratke), ali Fandorin ga zaustavi.
- Kamo ćeš sada? Zurov se začudi:
- Kako kamo? Dovest ću te u ljudsko stanje, zatim ćeš mi detaljno objasniti kakve se to svinjarije tu zbivaju, doručkovat ćemo, a potom ću otići do Amalije. Upucat ću zmiju, u vragu mater. Ili ću je oteti. Samo mi reci, jesmo li ti i ja saveznici ili suparnici?
- Znači, tako - namršti se Erast Petrovič, umorno protrljavši oči. - Pomoć mi nije potrebna - to je prvo. Ništa ti neću objašnjavati - to je drugo. Upucati Amaliju je dobar potez, ali samo da tebe tamo ne upucaju - to je treće. I nisam ja tebi nikakav suparnik, ona se meni gadi - to je četvrto.
- Izgleda daju je ipak najbolje upucati - na to će Zurov zamišljeno. - Zbogom, Erazmo. Vidimo se, ako Bog da.

Nakon noćnih uzbuđenja, dan Erasta Petroviča, uza svu svoju sadržajnost, bio je nekako rastrgan, kao da se sastoji od zasebnih fragmenata, loše međusobno povezanih. Kao da je Fandorin i razmišljao, i donosio odluke, čak i djelovao, ali sve to kao da se zbivalo samo od sebe, izvan općeg scenarija. Posljednji dan lipnja naš je junak zapamtio kao niz živih slika

između kojih se protezala praznina.

Evo jutro, obala Temze u rajonu dokova. Mirno, sunčano vrijeme, zrak je svjež poslije oluje. Erast Petrovič sjedi na limenom krovu niskog skladišta samo u donjem rublju. Pored njega je raširena mokra odjeća i čizme. Sara jedne je rasparana, na suncu se suše otvorena putovnica i novčanice. Misli onoga koji je izašao iz vode se miješaju, lutaju, ali stalno se vraćaju u glavni tijek.

Oni misle da sam mrtav, a ja sam živ - to je prvo. Oni misle da za njih više nitko ne zna, a ja znam - to je drugo. Aktovka je izgubljena - to je treće. Nitko mi neće povjerovati - to je četvrto. Smjestit će me u ludnicu - to je peto...

Ne, ispočetka. Oni ne znaju da sam živ - to je prvo. Više me ne traže - to je drugo. Dok ne primijete da nema Pižova, proći će dosta vremena - to je treće. Sada mogu otići u veleposlanstvo i poslati šifrirani brzojav šefu - to je četvrto...

Ne. Ne mogu u veleposlanstvo. Što ako ondje Pižov nije jedini izdajnik? Amalija će doznati i sve će početi iznova. U tu priču ne treba nikoga upućivati. Samo šefa. I brzojav neće biti pogodan. Smatrat će da je Fandorin šenuo umom od europskih dojmova. Da pošaljem pismo u Moskvu? To mogu, ali doći će kasno.

Što da radim? Što da radim? Što da radim?

Danas je po ovdašnjem kalendaru posljednji dan lipnja. Danas će Amalija podvući crtu u svojem lipanjskom knjigovodstvu, i paket će otići u Petrograd k Nicholasu Croogu. Prvi će nastradati djelatni državni savjetnik, zaslužan čovjek, s djecom. On je tamo, u Petrogradu, začas će ga se dočepati. Prilično glupo s njihove strane - pisati iz Petrograda u London da bi opet dobili odgovor u Petrograd. Cijena konspiracije. Očigledno, podružnice tajne organizacije ne znaju gdje se nalazi glavni stožer. Ili se stožer premješta iz zemlje u zemlju? Sada je u Petrogradu, a za mjesec dana negdje drugdje. Ili nema stožera, već samo jedan čovjek? Tko, Croog? To bi bilo prejednostavno, ali treba zadržati paket za Crooga.

Kako zaustaviti paket?

Nikako. To je nemoguće.

Stoj. Ne može ga se zaustaviti, ali može ga se preteći! Koliko dana putuje pošta do Petrograda?

Sljedeći čin odigrava se nekoliko sati poslije u kabinetu ravnatelja Istočno-

središnjeg poštanskog okruga grada Londona. Ravnatelj je polaskan - Fandorin se predstavio kao ruski knez - i zove ga *prince* i *your highness*, izgovarajući titule s neskrivenim zadovoljstvom. Erast Petrovič je u elegantnom žaketu i sa štapom, bez kojeg je pravi *prince* nezamisliv.

-Jako mi je žao, *prince*, ali izgubit ćete okladu - već treći put objašnjava poštanski upravitelj nerazumnom Rusu. - Vaša zemlja je članica pretprošle godine osnovanog Svjetskog poštanskog saveza, koji okuplja 22 države s više od 350 milijuna stanovnika. Na tom prostoru vrijede zajednički propisi i tarife. Ako je pismo poslano iz Londona danas, 30. lipnja, hitnom poštanskom pošiljkom, ne možete ga preteći - točno za šest dana, ujutro 6. srpnja, ono će stići u petro-gradsku poštu. No, ne šestoga, nego kojega po vašem kalendaru?

- Zašto će ono stići, a ja ne? - ne može shvatiti «knez». - Pa neće doletjeti zrakom!

Ravnatelj s važnim izrazom pojašnjava:

- Vidite, vaša visosti, paketi sa žigom «hitno» dopremaju se bez ijedne minute zakašnjenja. Pretpostavimo da ste na kolodvoru Waterloo sjeli u isti vlak kojim je otpremljena hitna pošiljka. U Doveru hvatate isti trajekt. U Pariz, na Sjeverni kolodvor, također stižete istovremeno.
- Pa u čemu je onda stvar?
- Pa u tome - slavodobitno će ravnatelj - što nema ničeg bržeg od hitne pošte! Stigli ste u Pariz i trebate presjesti na vlak koji ide do Berlina. Trebate kupiti kartu, jer niste je prije rezervirali. Treba naći kočiju i voziti se kroz čitavo središte na drugi kolodvor. Treba čekati berlinski vlak koji putuje jednom dnevno. Sad se vratimo našoj hitnoj pošiljci. Ona se sa Sjevernog kolodvora specijalnom poštanskom dre-zinom, po kružnoj željeznici, dostavlja na prvi vlak koji se kreće u istočnom smjeru. To čak ne mora biti putnički, nego teretni vlak s poštanskim vagonom.

- Ali, i ja mogu učiniti to isto! - uzbuđeno usklikne Erast Petrovič.

Poštanski privrženik nato strogo odgovara:

- Možda je kod vas u Rusiji to i dozvoljeno, ali ne i u Europi. Hm, pretpostavimo da se Francuz još i može potkupiti, ali pri presjedanju u Berlinu ništa nećete moći - poštanski i željeznički činovnici u Njemačkoj na glasu su po svojoj nepotkupljivosti.
- Zar je sve propalo? - usklikne na ruskom Fandorin, posve očajan.

- Što, oprostite?

- Dakle, vi smatrate da sam izgubio okladu? - utučeno upita «knez», ponovo prešavši na engleski.
- A u koliko sati je poslano pismo? Uostalom, nije važno. Čak i da odavle odmah pojurite na kolodvor, već je kasno.

Englezove riječi stvaraju magično djelovanje na ruskog aristokrata.

- U koliko sati? Pa da, naravno! Danas je još lipanj! Morbid će uzeti pisma tek u deset navečer! Dok ona prepíše... A šifriranje? Pa neće poslati samo tako, otvoreno? Sigurno će šifrirati, kako ne! A to znači da će paket otići tek sutra! I neće stići šestog, već sedmog! Dvadeset petog lipnja, po našem! Imam jedan dan prednosti!
- Ništa ne razumijem, *prince* - širi ruke ravnatelj, ali Fandorina više nema u kabinetu - iza njega su se upravo zalupila vrata.

Za njim se razlegne:

- *Your Highness*, vaš štap!... O, ti ruski *boyars*.

I napokon, večer tog napornog, kao obavijenog maglom, ali vrlo važnog dana. Vode La Manchea. Nad morem se razuzdao posljednji

lipanjski zalazak. Trajekt «Vojvoda Gloucester drži kurs za Dunker-que. Na pramcu stoji Fandorin poput pravoga Brita - kapa sa štitom, karirano odijelo i škotski plašt. Gleda samo naprijed, na francusku obalu, koja se približava mučno sporo. Na bijele hridi Dovera Erast Petrovič nije se nijednom osvrnuo. Njegove usne šapuću:

- Samo da pričeka sa slanjem do sutra. Samo da pričeka...

Glava trinaesta, u kojoj su opisani događaji koji su se zbili 25. lipnja Živo ljetno sunce iscrtalo je pod u dvorani petrogradske Glavne pošte zlatnim kvadratima. Predvečer je jedan od njih, pretvorivši se u dugački pravokutnik, došao do šaltera «Poste restante» i začas ugrijao pult. Postalo je sparno i dremljivo, umirujuće je zujala muha, i službenik koji je sjedio za šalterom je iznemogao, tim više stoje rijeka ljudi polako presušivala. Još pola sata i vrata pošte će se zatvoriti, a onda treba još samo predati evidencijsku knjigu i može se kući. Službenik (uostalom, nazovimo ga po imenu - Kondratij Kondratjevič Stu-kin, sedamnaest godina službe u pošti, slavan put od običnog poštara do čina), predao je pošiljku iz Revela vremenšoj Finkinji smiješna prezimena Pirvu i pogledao sjedi li još

Englez.

Sjedi Englez, nikamo nije otišao. Zaista uporna nacija. Pojavio se Englez u rano jutro, čim se otvorila pošta, i, kako je sjeo s novinama pored pregrade, tako je i prosjedio čitav dan, nije pio, nije jeo, čak, pardon, nije nijednom otišao obaviti nuždu. Pravi kip. Očito, netko mu je tu ugovorio sastanak, pa nije došao - kod nas je to normalno, ali Britancu je nezamislivo, discipliniran narod, pedantan. Kada je netko, osobito ako je izgledao kao stranac, prilazio šalteru, onda se Englez sav uozbiljio i čak je plave naočale micao na sam vrh nosa. Ali, nikad nisu bili oni pravi. Netko naš bi se odavno razbjjesnio, zamahao rukama, stao bi se svima okolo žaliti, a ovaj se zadubio u svoj «l'imes» i sjedi.

Ili možda čovjek nema kamo otići. Stigao je ravno s kolodvora -

ima putno karirano odijelo i kovčeg - mislio je, dočekat će ga, a nema nikoga. Sto mu je preostalo? Vrativši se s ručka, Kondratij Kon-dratjevič se sažalio nad sinom Albiona, poslao mu vratara Trifona da ga priupita - ne treba li mu što god, ali karirani je samo razdraženo zavrteo glavom i pružio Trifonu 20 kopjejk: pusti me, tobože. No, kako hoćeš.

Pred šalterom se pojavio neki seljo, po izgledu kočijaš, pružio zgužvanu ispravu:

- Vidi, pajdo, ima li što za Kruga Nikolu Mitrofaniča?
- Odakle očekuješ? - strogo upita Kondratij Kondratjevič, uzimajući ispravu.

Odgovor je bio neočekivan:

- Iz Engleske, iz grada Londona.

Najčudnije je što je pismo iz Londona bilo tamo - samo ne pod «K», već pod latiničnim «C». Gle, «Mr. Nicholas M. Croog» je ovdje! Što se sve ne vidi na poste restante!

- To si ti? - ne toliko zbog sumnjičavosti, koliko iz radoznalosti upita Štukin.
- Ništa ti ne sumnjaj, ja sam - prilično grubo otpovrne kočijaš, gurne kroz šalter svoju šapu i zgrabi žuti paket sa žigom «hitno».

Kondratij Kondratjevič mu pruži evidencijsku knjigu.

- Znaš se potpisati?
- Ne gore od drugih. - I prostak stavi u stupac «primljeno» nekakvu

črčku.

Isprativši neugodnog posjetitelja srditim pogledom, Štukin iz navike baci pogled prema Englezu, ali ovaj je nestao. Vjerojatno mu je dojadilo čekanje.

Erast Petrovič je uzrujano čekao kočijaša na ulici. Evo ti Nichola-sa Crooga! Što dalje, to mu je manje jasno. Ali, glavno je da šestodnevni marš kroz čitavu Europu nije bio uzaludan! Prestigao je, dostigao, presreo! Sad će imati što pokazati šefu. Samo da ne izgubi tog Crooga.

Kod stupica je drijemao kočijaš, unajmljen na cijeli dan. Sasvim je otupio od prisilne besposlice i jako je patio što je od čudnovatog gospodina tražio samo pet rubalja - za takvu muku Božju mogao je uzeti i šest. Ugledavši napokon svoju mušteriju, kočijaš se uspravio i pri-tegao uzde, ali Erast Petrovič nije ni pogledao prema njemu.

Objekt se pojavio. Sišao je stubama, navukao plavu kapu i krenuo prema kočiji koja je stajala u blizini. Fandorin bez žurbe krene za njim. Kod kočije objekt stane, opet skine kapu i, naklonivši se, preda žuti paket. Kroz prozor se pruži muška ruka u bijeloj rukavici, uzme paket.

Fandorin požuri kako bi stigao vidjeti neznančevo lice. I stigao je.

U kočiji, razgledavajući na svjetlu žigove, sjedio je ridokosi gospodin prodornih zelenih očiju i s rasutim pjegama na licu. Erast Petrovič ga je odmah prepoznao - naravno, *mister* Gerald Cunningham osobno, sjajni pedagog, prijatelj siročadi i desna ruka *lady* Astair.

Ispalo je da se kočijaš uzalud izmučio - adresu *mister* Cunninghama nije teško doznati. U međuvremenu, bilo je hitnijeg posla.

Kondratija Kondratjeviča je čekalo iznenađenje: Englez se vratio. Sada se užasno žurio. Dotrčao je do šaltera na kojem se predaju brzojavi, progurao glavu unutra i stao diktirati Mihalu Nikolajiču nešto vrlo hitno. I Mihali Nikolajič se također nekako uskomešao, užurbao, što je inače malo ličilo na njega.

Štukin postade znatiželjan. Ustao je (budući da nije bilo ljudi) i, kao da se šeta, otišao na drugu stranu dvorane, do brzojavnog aparata. Stao je blizu Mihala Nikolajiča koji je usredotočeno radio tasterom, malo se iskrivio i pročitao na brzinu naškrabano:

«U Istražni ured moskovske policije. Krajnje hitno. Državnom savjetniku gospodinu Brillingu. Vratio sam se. Molim da bez odlaganja stupite sa mnom u vezu. Čekam odgovor kraj aparata. Fandorin.»

A to je to, sada je jasno. Štukin pogleda «Engleza» drukčije. Detektiv, znači. Lovimo razbojnice. Gle-gle.

Agent se motao dvoranom desetak minuta, ne više, a Mihal Nikolajič, koji je ostao čekati pored aparata, već mu da znak rukom i povuče vrpce s odgovorom.

Kondratij Kondratjevič - već je bio tu - odmah s vrpce pročitao: «G. Fandorinu. Gospodin Brillling se nalazi u Petrogradu. Adresa: Kateninska, Siversova kuća. Dežurni činovnik Lomejko.»

To je priopćenje zbog nečega neopisivo obradovalo kariranog. Čak je pljesnuo dlanovima i upitao Stukina koji je zainteresirano promatrao:

- Gdje je Kateninska ulica? Je li daleko?
- Ne, uopće - uljudno odvrati Kondratij Kondratjevič. - Sjednite na liniju, izađite na uglu Nevskog i Litejnog, a dalje...
- Nema veze, imam kočiju - ne sasluša do kraja agent i, mašući kovčegom, potrči prema izlazu.

Kateninska ulica se jako svidjela Erastu Petroviču. Izgledala je točno kao najuglednije ulice Berlina ili Beča: asfalt, nove električne svjetiljke, solidne kuće od nekoliko katova. Jednom riječju, Europa.

Siversova kuća s kamenim vitezovima na zabatu i s jarko osvijetljenim ulazom, bez obzira na još svijetlu večer, bila je osobito lijepa. A gdje bi živio takav čovjek kao što je Ivan Francevič Brillling? Potpuno je nemoguće zamisliti ga kao stanara neke trošne obiteljske kućice s prašnjavim dvorištem i jabučnjakom.

Uslužni vratar je umirio Erasta Petroviča, rekao je da je gospodin Brillling doma, «pet minuta kako su stigli». Sve je danas Fandorinu išlo kao po loju, sve mu je uspijevalo.

Preskačući po dvije stube uzletio je na prvi kat i pozvonio na električno zvonce očišćeno do zlatnog bljeska.

Vrata je otvorio sam Ivan Francevič. Još se nije stigao presvući, samo je skinuo redengot, ali pod visokim uštirkanim ovratnikom, duginim bojama sjao je Vladimirov križ⁷.

- Šefe, to sam ja! - radosno objavi Fandorin, naslađujući se efektom.

Efekt je doista premašio sva očekivanja.

Orden svetog Vladimira ili «Vladimirov križ» - odlikovanje u carskoj Rusiji.

Ivan Francevič se zabezeknuo i čak zamahao rukama kao da želi reći: «Odlazi, Sotono!«

Erast Petrovič prasne u smijeh:

- Sto je, niste me očekivali?
- Fandorin! Ali, otkuda? Nisam očekivao da ću vas vidjeti među živima!
- Zašto? - na to će putnik, ne bez koketerije.
- Ali kako!... pa vi ste nestali bez traga. Posljednji put ste viđeni u Parizu dvadeset šestoga. U London niste stigli. Pitao sam Pižova, odgovara - nestao bez traga, policija traga!
- Poslao sam vam iz Londona iscrpno pismo na adresu moskovskog Istražnog ureda. Ondje piše i o Pižovu, i o svemu ostalom. Vjerojatno će stići ovih dana. Nisam znao da ste u Petrogradu.

Šef se zabrinuto namršti:

- Loše izgledate. Razboljeli ste se?
- Da budem iskren, užasno sam gladan. Cijeli dan sam stražario na pošti, nisam ništa okusio.
- Stražarili ste na pošti? Ne-ne, ne pričajte. Ovako ćemo. Prvo ću vam dati čaja i kolača. Moj Semjon, bitanga, već treći dan pije, tako da sam vodim kućanstvo. Hranim se uglavnom bombonima i kolačima od Filipova. Volite li slatko?
- Jako - vatreno potvrdi Erast Petrovič.
- Ja također. To mi se zadržalo od sirotinjskog djetinjstva. Ne smeta vam u kuhinji, momački?

Dok su išli hodnikom, Fandorin je stigao primijetiti da je Brillingov stan, iako ne jako velik, namješten sasvim praktično i uredno - sve neophodno, ali ništa suvišno. Mladića je osobito zainteresirala lakirana kutija s dvjema metalnim cijevima, koja je visila na zidu.

- To je pravo čudo moderne znanosti - objasni Ivan Francevič. - Zove se «Bellov aparat». Nedavno je stigao iz Amerike, od našeg agenta. Tamo ima jedan genijalni izumitelj, *mister* Bell, zahvaljujući kojemu se sada može razgovarati na značajnoj udaljenosti, sve do nekoliko vrsta⁸. Zvuk se

prenosi žicama nalik telegrafskim. Ovo je pokusni primjerak, proizvodnja aparata još nije počela. U cijeloj Europi samo su dvije linije: jedna je provedena iz mog stana u tajništvo načelnika Trećeg odjela, druga je uvedena u Berlinu između carskog kabineta i Bismarckove kancelarije. Tako da ne zaostajemo u napretku.

- Izvanredno! - ushitio se Erast Petrovič. - I, čuje li se dobro?
- Ne baš, ali može se razabrati. Ponekad u slušalici jako praska... Ada vam napravim umjesto čaja oranžadu? Nekako ne baratam previše vješto samovarom.
- Može, dakako - uvjeri Erast Petrovič šefa, i Brilling, kao dobri čarobnjak, postavi pred njega na kuhinjski stol bocu soka od naranče i tanjur na kojemu su ležale kremaste košarice, lagani marcipan i posuti bademovi kolačići.
- Klopajte - reče Ivan Francevič — a ja ću vas za to vrijeme uputiti u stvar. Onda je vaš red za ispovijed.

Fandorin kimne punih usta, brada mu je bila zaprašena šećerom u prahu.

- Dakle - počne šef - koliko se sjećam, vi ste otišli u Petrograd po diplomatsku poštu dvadeset sedmog svibnja? Odmah nakon toga, kod nas su počeli vrlo zanimljivi događaji. Zažalio sam što sam vas pustio, svaki čovjek je bio neophodan. Uspio sam rasvijetliti preko obavještajne službe da se prije nekog vremena u Moskvi formirala mala, ali izvanredno aktivna grupa radikalnih revolucionara, pravih luđaka. Ako si obični teroristi uzimaju za zadatak istrijebiti «one ruku ogrezlih u krvi», drugim riječima, najviše državne velikodostojnike, onda su ovi odlučili pritegnuti «one koji likuju i prazno brbljaju».
- Koga, koga? - nije razumio Fandorin, koji se zanio najmekani-jim kolačićem.
- Ma ona Nekrasovljeva pjesma: «Od onih koji likuju i prazno brbljaju, ruku ogrezlih u krvi, odvedi me u tabor onih koji ginu za

veliku stvar ljubavi». Tako su ovi naši «koji ginu za veliku stvar ljubavi» podijelili specijalnosti. Glavnoj organizaciji pripali su «ogrezli u krvi» - ministri, gubernatori, generali. A naša moskovska frakcija je odlučila pozabaviti se «onima koji likuju», oni su pak «ugojeni i siti». Kako sam uspio razjasniti, preko agenta ubačenog u grupu, frakcija je uzela ime «Azazel» - zbog bezbožničke smionosti. Planirali su čitav niz ubojstava među zlatnom mladeži, «parazitima» i »rasipnicima«. «Azazelu» se

priključila i Bežecka, po svemu sudeći, izaslanik međunarodne anarhističke organizacije. Samoubojstvo, a faktički ubojstvo, Petra Kokorina, koje je ona organizirala, bila je prva akcija «Azazela». No, mislim da ćete mi vi još štošta ispričati o Bežeckoj. Sljedećom žrtvom postao je Ahtircev, koji je urotnike zanimao više nego Kokorin, zato što je bio unuk kancelara, kneza Korčakova. Vidite, moj mladi prijatelju, zamisao terorista bila je bezumna, ali istodobno vraški promišljena. Proračunali su da je kudikamo lakše doći do potomaka važnih osoba, nego do tih samih osoba, a udarac na državnu hijerarhiju time nije ništa manje moćan. Knez Mihail Aleksandrovič, primjerice, tako je pogođen unukovom smrću, da se gotovo povukao s posla i ozbiljno razmišlja o ostavci. A on je ipak vrlo zaslužan čovjek, koji je u mnogome odredio oblik suvremene Rusije.

- Kakav zločin! - uzbudio se Erast Petrovič i čak odložio nepoje-deni marcipan.
- A kada sam uspio razjasniti da je konačan cilj djelovanja «Aza-zela» umorstvo prijestolonasljednika...
  - Nemoguće!
  - Joj, moguće. Dakle, kada se to razjasnilo, dobio sam uputu da poduzmem odlučne korake. Morao sam se pokoriti, iako bih ja više volio prethodno u potpunosti rasvijetliti sliku. Ali, i sami razumijete, kada je na kocku stavljen život njegove carske visosti... Operaciju smo obavili, ali nije baš ispalo dobro. 1. lipnja teroristi su imali dogovoren sastanak u ljetnikovcu u Kuzminkima. Sjećate li se, pričao sam vam o tome? Vi ste, doduše, tada bili zaneseni svojom idejom. No, i kako je bilo? Jeste li otkrili štogod?

Erast Petrovič zamumlja punih usta, proguta neprožvakani komad kremastog kolača, ali Brillington se zastidi:

- Dobro, dobro, poslije. Jedite. Okružili smo ljetnikovac sa svih strana. Morali smo raditi samo s mojim petrogradskim agentima, nismo angažirali moskovsku žandarmeriju i policiju. Trebalo je pod svaku cijenu izbjeći publicitet. - Ivan Francevič srdito uzdahne. - To je moja krivica, bio sam previše oprezan. Uglavnom, zbog nedostatka ljudstva zauzimanje ljetnikovca nije sasvim uspjelo. Počelo je puška-ranje. Dva agenta su ranjena, jedan ubijen. Nikada si neću oprostiti... Nikoga nismo uspjeli uhvatiti živa, dobili smo četiri leša. Jedan je po opisu sličan vašem svijetlookom. Očiju kao takvih, uostalom, nije imao - posljednjim metkom

vaš poznanik si je raznio pola lubanje. U podrumu smo otkrili laboratorij za izradu paklenih strojeva, nekakve papire, ali, kako sam već rekao, mnogo toga glede planova i veza «Azazela» ostalo je zagonetkom. Bojim se, nerazrješivom... Bez obzira na to, car, kancelar i šef žandarmerije visoko su ocijenili našu moskovsku operaciju. Govorio sam Lavrentiju Arkadjeviču i o vama. Istina, vi niste sudjelovali u završnici, ali ipak ste nam veoma pomogli tijekom istrage. Ako nemate ništa protiv, radit ćemo skupa i dalje. Uzet ću vašu sudbinu u svoje ruke... Jeste li se okrijepili? Sada vi pripovijedajte. Sto je bilo u Londonu? Jeste li uspjeli ući u trag Bežeckoj? Kakve su to nevolje s Pižovom? Je li ubijen? I po redu, po redu, ništa ne ispuštajte.

Sto se više bližila kraju šefova priča, to je više plamtjela zavist u pogledu Erasta Petroviča, i vlastiti događaji, kojima se još nedavno tako ponosio, blijedih su i tamnjeli u njegovim očima. Atentat na prijestolonasljednika! Puškaranje! Pakleni stroj! Sudbina se zlobno našalila s Fandorinom, primamila gaje slavom i odvela ga s magistralne ceste na jadni poljski put...

I ipak je detaljno izložio Ivanu Franceviču svoju epopeju. Jedino je o okolnostima u kojima je ostao bez plave aktovke govorio donekle neodređeno i čak je malko pocrvenio, što, izgleda, nije promaklo Bril-lingovoj pažnji, koji je pripovijedanje slušao šutke i mrko. Pri kraju se Erast Petrovič ohrabrio i živnuo, pa se nije suzdržao od efektnosti.

- I vidio sam tog čovjeka! - uskliknuo je, stigavši do prizora na petrogradskoj pošti. - Znam u čijim je rukama sadržaj aktovke i sve niti organizacije! «Azazel» je živ, Ivane Franceviču, ali imamo ga u šaci!
- Ma recite već jednom, k vragu! - povika šef. - Dosta djetinjarija! Tko je taj čovjek? Gdje je?
- Ovdje, u Petrogradu - naslađivao se revanšom Fandorin. - Neki Gerald Cunningham, pomoćnik one iste *lady* Astair, na koju sam vam više puta skretao pažnju. - Tad Erast Petrovič delikatno zakašlje. - Time se razjašnjava i Kokorinova oporuka. Sada je jasno zastoje Bežecka svoje obožavateljke upućivala upravo na esternate. Kako se snašao taj ridokosi! Kakvo prikrivanje, a? Siročad, podružnice po cijelom svijetu, altruistička pokroviteljica pred kojom su otvorena sva vrata. Vješt je, nema što.
- Cunningham? - uznemireno zapita šef. - Gerald Cunningham? Ali, ja dobro poznajem tog gospodina, zajedno smo u jednom klubu. - On raširi ruke. - Zaista vrlo interesantan tip, ali ipak ne mogu zamisliti da bi bio

povezan s nihilistima i ubijao državne savjetnike.

- Pa i nije ih ubijao, nije! - usklikne Erast Petrovič. - To sam ja isprva mislio da su na popisu imena žrtava. To sam rekao da bih vam iznio tijek svojih misli. Jer u žurbi se ne može odmah sve shvatiti. A poslije, kad sam se u vlakovima drndao po cijeloj Europi, iznenada mi je sinulo! Ako je to popis budućih žrtava, zašto su stavljeni datumi? I to sve prošli! Ne slaže se! Ne, Ivane Franceviču, to je nešto drugo!

Fandorin je čak skočio sa stolice - toliko su ga uzbudile misli.

- Drugo? Što drugo? - zaškilji Brillling svijetlim očima.
- Mislim da je to popis članova moćne međunarodne organizacije. A vaši moskovski teroristi su samo njen mali, najsitniji dio. - Od tih je riječi šefovo lice postalo takvo daje Erast Petrovič osjetio nedoličnu zloradost - osjećaj kojeg se odmah zastidio. - Središnja figura u organizaciji, čiji nam je glavni cilj još nepoznat, je Gerald Cunningham. Obojica smo ga vidjeli, to je posve izuzetan gospodin. «Miss

Olsen», čiju ulogu od mjeseca lipnja igra Amalija Bežecka, je registracijski centar organizacije, nešto poput upravljanja kadrovima. Tamo se iz cijelog svijeta slijevaju podaci o promjeni službenog položaja članova zajednice. «Miss Olsen» redovito, jednom mjesečno, dostavlja nove podatke Cunninghamu, koji se od prošle godine nastanio u Petrogradu. Govorio sam vam da Bežecka u spavaćoj sobi ima tajni sef. Vjerojatno se u njemu čuva puni popis članova tog «Azazela» -moguće je da se organizacija zaista tako zove. Ili im je to parola, nešto poput zaklinjanja. Čuo sam tu riječ dva puta, i oba puta prije nego što se trebalo izvršiti ubojstvo. Općenito, sve to slični na masonsko društvo, samo je nejasno čemu taj pali anđeo. A opseg je, po svoj prilici, znatniji nego kod masona. Zamislite samo — za jedan mjesec četrdeset pet pisama! I kakvi ljudi - senator, ministar, generali!

Sef je strpljivo gledao Erasta Petroviča očekujući nastavak, budući da mladić očito nije završio svoj govor - namrštivši čelo, napregnuto je o nečemu razmišljao.

- Ivane Franceviču, mislim o Cunninghamu... On je ipak britanski državljani, njemu se ne može tek tako uletjeti s pretresom, zar ne?
- Pa, recimo - obodri šef Fandorina. - Nastavite.
- A dok vi dobijete dozvolu, on će paket tako sakriti da mi ništa nećemo naći i ništa nećemo dokazati. Još ne znamo kakve veze ima u višim

krugovima i tko će se zauzeti za njega. Tu je, čini se, nužan osobit oprez. Da zahvatimo najprije ruski lanac, da izvučemo kariku po kariku, ha?

- A kako to učiniti? - sa živim zanimanjem upita Brillling. - Tajnim uhođenjem? Pametno.
- Može i uhođenjem, ali izgleda da ima i bolji način.

Ivan Francevič malo promisli i raširi ruke kao da se predaje. Polaskani Fandorin delikatno natukne:

- A djelatni državni savjetnik, promoviran u taj čin 7. lipnja?
- Provjeriti najviše naloge za imenovanje? - lupi se po čelu Brillling. - Recimo, za prvu dekadu lipnja? Bravo, Fandorine, bravo!
- Naravno, šefe. Čak i ne za cijelu dekadu, već samo od ponedjeljka do petka, od trećeg do osmog. Teško da bi novopečeni general dulje odugovlačio s radosnom viješću. Pojavljuje li se u carstvu za tjedan dana mnogo novih djelatnih državnih savjetnika?
- Možda dva-tri, ako je izdašan tjedan. Uostalom, nisam se interesirao.
- No, treba ih sve motriti, provjeriti službeničke kartone, krug poznanika i ostalo. Pronaći ćemo našeg «azazelca» bez problema.
- U redu, recite, svi podaci do kojih ste došli poslani su poštom u moskovski Istražni ured? - po svojoj uobičajenoj navici bubne Brillling.
- Da, šefe. Ovih dana paket će stići na odredište. A zašto, sumnjate na nekog iz moskovske policije? Zbog veće važnosti napisao sam na omot: «Njegovom visokom blagorođu državnom savjetniku Brilllingu osobno ili, zbog odsutnosti istog, njegovoj ekscelenciji gospodinu upravitelju policije». Tako da se neće usuditi otpečatiti. A upravitelj policije, kada pročita, sigurno će stupiti u vezu s vama.

- Pametno - odobri Ivan Francevič i nadugo zašuti, gledajući u zid. Lice mu je postajalo sve mračnije i mračnije.

Erast Petrovič je sjedio zadržavši dah, znao je da šef važe sve što je čuo i da će sada priopćiti rješenje - sudeći po izrazu lica, teško je dolazio do njega.

Brillling glasno uzdahne i gorko se nečemu osmjehne.

- Dobro, Fandorine, preuzet ću sve na sebe. Postoje bolesti koje je moguće izliječiti samo kirurškim putem. Tako ćemo postupiti i nas dvojica. To je

stvar od državne važnosti, a u takvom slučaju imam pravo ne opterećivati se formalnostima. Ulovit ćemo Cunninghama. Žurno, na djelu - to jest, s paketom. Smatrate li da je pošiljka šifrirana?

- Nesumnjivo. Podaci su previše važni. Ipak je poslano običnom poštom, iako hitnom. Tko zna - može pasti u tuđe ruke, zagubiti se. Ne, Ivane Franceviču, ovi ne vole uzalud riskirati.

- Tim bolje. Znači, Cunningham će dešifrirati, pročitati, zapisati u kartoteku. Mora imati kartoteku! Bojim se da mu Bežecka u popratnom pismu dojavljuje o vašim pustolovinama, a Cunningham je pametan čovjek - začas će se dosjetiti da ste mogli poslati izvještaj u Rusiju. Ne, sada ga treba uloviti, smjesta! A i bilo bi zanimljivo pročitati popratno pismo. Pižov mi ne da mira. A što ako nisu samo njega potkupili? S engleskim veleposlanstvom ćemo poslije raspraviti. Još će nam zahvaliti. Vi tvrdite da su na popisu bili i podanici kraljice Viktorije?

- Da, gotovo tuce - kimne Erast Petrovič zaljubljeno gledajući načelnika. Naravno, najbolje je sad uloviti Cunninghama, ali... što ako iznenada dođemo i ne nađemo ništa? Nikada si neću oprostiti ako vas zbog mene... Zapravo, ja sam spreman pred svim instancama...
- Prestanite govoriti gluposti - razdraženo tržne bradom Brilling. - Zar mislite da ću se u slučaju fijaska skrivati iza žutokljunca? Ja vjerujem u vas, Fandorine. I to je dovoljno.

- Hvala - tiho reče Erast Petrovič. Ivan Francevič se sarkastično nakloni:

- Nije vrijedno zahvaljivanja. Dosta nježnosti. Na posao. Znam Cunninghamovu adresu, živi na Apotekarskom otoku, u dvorišnoj kući petrogradskog esternata. Ima li oružje?
- Da, kupio sam u Londonu revolver «Smith & Wesson». U torbi je.

- Pokažite ga.

Fandorin brzo donese iz predsoblja teški revolver, koji mu se strašno sviđao zbog svoje težine i pouzdanosti.

- Smeće — odsiječe šef, izvagavši pištolj na dlanu. - To je za američke kauboje, da pucaju pijani u krčmi. Nije prikladan za ozbiljnog agenta. Oduzimam vam ga. U zamjenu ćete dobiti nešto bolje.

Nakratko se udaljio i vratio se s malim plosnatim revolverom koji je gotovo cijeli stao na njegov dlan.

- Evo, belgijski «herstal» sa sedam metaka. Novitet, specijalna narudžba. Nosi se na leđima, ispod redengota, u maloj futroli. Nezamjenjiva stvar u našem zanatu. Lagan, ne puca daleko i precizno, ali sam se napinje, a to osigurava brzu paljbu. Nećemo gađati pticu u letu, zar ne? A obično ostaje živ onaj agent koji puca prvi i ne jednom. Umjesto okidača tu je osigurač - evo, ovo dugme. Dovoljno je kruto da se ne opali slučajno. Kad ovako škljocne možeš ispucati i svih sedam metaka za redom. Jasno?

- Jasno - Erast Petrovič se zagledao u zgodnu igračku.

- Poslije ćete se nagledati, nema sada vremena - pogurne ga Brilling prema izlazu.

• Nas dvojica ćemo ga uhititi? - oduševljeno upita Fandorin.

• Ne brbljajte gluposti.

Ivan Francevič se zaustavi pored «Bellova aparata», podigne cijev nalik na rog, prisloni je uz uho i zavrti nekakvu ručicu. Aparat zakrči, u njemu nešto zabrenca. Brilling prisloni uho uz drugu cijev koja je stršala iz kutije, i u rogu zapišti. Fandorinu se učini daje razabrao kako je tanki glasić smiješno izgovorio riječi «dežurni ađutant» i »kancelarija».

- Novgorodcev, vi ste? - zaurla Brilling u cijev. - Je li tamo njegova ekselencija? Nije? Ne čujem! Ne, ne, ne treba. Ne treba, kažem! - On udahne još zraka i zaviče još glasnije. - Hitni nalog za uhićenje! Odmah pošaljite na Apotekarski otok! A-po-te-kar-ski! Da! Dvorišna kuća esternata! Es-ter-na-ta! Nije važno što to znači, oni će razumjeti. I neka dođe grupa za pretres! Što? Da, bit ću osobno ondje. Brže, bojniče, brže! Namjestio je cijev na mjesto i obrisao čelo.

- Uf. Nadam se da će *mister* Bell usavršiti aparat, inače će svi moji susjedi biti informirani o tajnim operacijama Trećeg odjela.

Erast Petrovič je bio pod dojmom čarolije koja se upravo dogodila pred njegovim očima.

- Pa to je «Tisuću i jedna noć»! Pravo čudo! I još ima ljudi koji osuđuju napredak!

- O napretku ćemo popričati putem. Nažalost, pustio sam kočijaša, tako da ćemo još morati tražiti kola. Ma, pustite tu vašu vražju torbu!

Naprijed marš!

Međutim, nisu uspjeli popričati o napretku — na Apotekarski su se vozili u potpunoj tišini. Erast Petrovič se tresao od uzbuđenja i nekoliko puta je pokušao uvući šefa u razgovor, ali uzaludno: Brilling je bio loše raspoložen - očigledno, ipak je mnogo riskirao poduzevši samonicijativnu operaciju. Blijeda sjevernjačka večer jedva se ocrtala nad prostorom Neve. Fandorin pomisli kako je svijetla ljetna noć prikladna — ionako neće večeras spavati. A i prošlu noć, provedenu u vlaku, nije oka sklopio, uzrujavao se da ne izgubi paket... Kočijaš je tjerao ridana pošteno zarađujući obećani rubalj, i na mjesto stigoše brzo.

Petrogradski esternat, lijepa žuta zgrada koja je prije pripadala inženjerskom korpusu, veličinom je zaostajao za moskovskim, ali zato se utapao u zelenilu. Rajsko mjestašce - uokolo su bili vrtovi, bogati ljetnikovci.

- Eh, što će biti s djecom — uzdahne Fandorin.
- Ništa neće biti s njima - neljubazno otpovrne Ivan Francevič.
- *Milady* će imenovati drugog ravnatelja i gotova stvar.

Dvorišna kuća esternata je bila impozantna ekaterinska obiteljska kuća koja je izlazila na ugodnu, sjenovitu ulicu. Erast Petrovič ugleda brijest pougljenjen od udara groma, koji je pružao mrtve grane prema osvijetljenim prozorima visokog prvog kata. U kući je bilo tiho.

- Odlično, žandari još nisu stigli - reče šef. - Nećemo ih čekati, glavno da ne preplašimo Cunninghama. Ja ću govoriti, vi šutite. I budite spremni na sva iznenađenja.

Erast Petrovič gurne ruku pod sako i osjeti umirujuću hladnoću «herstala». Srce mu je zamiralo u grudima, ali ne od straha, jer se s Ivanom Francevičem nije imao čega bojati, nego od nestrpljivosti. Sada, sada će se sve razriješiti!

Brilling energično zatrese mjedeno zvonce i začuje se zvonko tandrkanje. Iz otvorenog prozora na prvom katu proviri ridokosa glava.

- Otvorite, Cunninghame - glasno reče šef. - Imam hitnog posla kod vas!
- Brilling, to ste vi? - začudi se Englez. - Sto je bilo?
- Izvanredan događaj u klubu. Moram vas upozoriti.
- Samo minutu, sići ću. Lakaj danas ima slobodan dan. - I glava nestane.
- Aha - šapne Fandorin. - Namjerno je uklonio lakaja. Sigurno sjedi s

papirima!

Brilling je nervozno lupkao prstima po vratima - Cunningham se nešto nije baš žurio.

- A da neće kidnuti? - uplašio se Erast Petrovič. - Kroz sporedni ulaz, ha? Možda bih trebao obići kuću i stati s druge strane?

No, tada se iznutra začuju koraci i vrata se otvore.

Na pragu je stajao Cunningham u dugačkom mantilu. Njegove prodorne zelene oči na čas se zadržase na Fandorinovu licu i kapci mu jedva primjetno zadrhtaše. Prepoznao ga je!

- *What 's happening?* — oprezno upita Englez.

- Idemo u kabinet - odvrati Brilling na ruskom. - Vrlo je važno. Cunningham je časak oklijevao, a zatim ih gestom pozvao da podu za njim.

Popevši se stubištem od hrastovine, domaćin i nezvani gosti našli su se u bogatoj, ali očigledno ne praznoj sobi. Po zidovima su se protezale police s knjigama i nekakvim mapama, kod prozora, pored golemog pisaćeg stola od karelske breze, vidjela se tezga s ladicama, a na svakoj je blistala zlatna oznaka.

Ipak, Erasta Petroviča nipošto nisu zainteresirale ladice (neće Cunningham čuvati tajne dokumente tako da se vide), nego papiri koji su ležali na stolu, na brzinu prikriveni novim brojem «Burzovnog izvješća».

Ivan Francevič je očito slično razmišljao - prešao je kabinet i stao pored stola, leđima okrenut otvorenom prozoru s niskom prozorskom daskom. Večernji povjetarac lagano je njihao zavjesu od tila.

Odlično shvativši šefov manevar, Fandorin ostane pokraj *vrutu*.

Sada Cunningham nije imao kamo.

Izgleda da je Englez posumnjao da se sprema nešto loše.

- Čudno se ponašate, Brilling - reče on na pravilnom ruskom. - I zašto je ovdje ovaj čovjek? Vidio sam ga ranije, on je policajac.

Ivan Francevič je gledao Cunninghama ispod oka, držeći ruke u džepovima širokog redengota.

- Da, policajac je. A za minutu-dvije ovdje će biti mnogo policajaca, zato nemam vremena za objašnjenja.

Sefova desna ruka izleti iz džepa, Fandorin ugleda svoj «Smith &

Wesson», ali ne stigne se začuditi, zato što je također izvukao revolver - evo ga, počinje!

- *Don 't...* — podigne ruku Englez, i istog trena grune pucanj. Cunninghama je bacilo na leđa. Zapanjeni Erast Petrovič ugleda široko rastvorene, još žive, zelene oči i pravilnu tamnu rupu nasred čela.

- Bože, šefe, zašto?!

Okrene se prema prozoru. Ravno u lice gledala ga je crna cijev.

- Vi ste ga smaknuli — nekakvim neprirodnim tonom reče Brillling. - Predobar ste istražitelj. I zato, moj mladi prijatelju, moram vas ubiti, zbog čega iskreno žalim.

Glava četrnaesta, u kojoj pripovijedanje skreće na sasvim drugu stranu. Jadni Erast Petrovič, koji ništa nije shvaćao, načini nekoliko koraka naprijed.

- Stani! - bijesno grakne šef. - I ne mašite pištoljčićem, nije napunjen. Mogli ste barem zaviriti u bubanj! Ne treba biti tako povjerljiv, vrag vas odnio! Vjerovati možete samo sebi!

Brillling izvadi iz lijevog džepa isti takav «herstal», a «Smith & Wesson», koji se dimio, baci na pod, ravno Fandorinu pod noge.

- Evo, moj je revolver napunjen do kraja, u što ćete se sad uvjeriti - grozničavo će Ivan Francevič, sa svakom riječju sve razdraženiji. - Stavit ću ga u ruku zlosretnog Cunninghama i izgledat će kao da ste ubili jedan drugog u pucnjavi. Počasni pokop i dirljivi govori su vam zagarantirani. Znam da vam je to važno. I ne gledajte me tako, prokleta štene!

Fandorin s užasom shvati daje šef potpuno neuračunljiv i, u očajničkom pokušaju da mu probudi iznenadno pomućeni razum, poviče:

- Šefe, pa to sam ja, Fandorin! Ivane Franceviču! Gospodine državni savjetniče!
- Djelatni državni savjetnik - usiljeno se nasmiješi Brillling. - Izgubili ste vezu sa životom, Fandorine. Unaprijeđen visokim ukazom od sedmoga lipnja. Za uspješnu operaciju eliminiranja terorističke organizacije «Azazel». Tako da me možete zvati «vaša ekscelenciju».

Tamna Brilllingova silueta na pozadini prozora izgledala je kao da je izrezana škarama i zalijepljena na sivi papir. Mrtve brijestove grane iza

njegovih leda širile su se na sve strane poput zlokobne paučine. Fandorinu sijevne kroz glavu: «Pauk, otrovni pauk, ispleo je mrežu, a ja sam upao u nju».

Brillingovo lice se bolno iskrivi, i Erast Petrovič shvati da je šef već došao do potrebnog stupnja gnjeva i da će sada opaliti. Tko zna odakle, pojavila se munjevita misao, koja se odmah rasula u niz kratkih misli: na «herstalu» treba pomaknuti osigurač, bez toga se ne može pucati, osigurač je krut, to je pola sekunde ili četvrt sekunde, ne stigne se, nikako se ne stigne...

Uz prodoran krik, zatvorenih očiju, Erast Petrovič se baci naprijed, ciljajući glavom šefovu bradu. Dijelilo ih je ne više od pet koraka. Fandorin nije čuo osigurač, a pucanj je zagrmio prema stropu, zato što su se obojica - i Brilling, i Erast Petrovič - preletjevši nisku prozorsku dasku, srušila kroz prozor.

Fandorin je svom snagom udario prsima u deblo suhog brijesta i, lomeći grane, derući lice, stropoštao se dolje. Od glasnog udarca u zemlju gotovo je izgubio svijest, ali vreli životni nagon nije mu to dozvolio. Erast Petrovič se pridigne četveronoške, bezumno se ogledajući.

Sefa nigdje nije bilo. Zato je kod zida ležao mali crni «herstal». Fandorin iz četveronožnog položaja skoči na njega kao mačka, zgrabi ga i zavrti glavom na sve strane.

Ali, Brilling je nestao.

Erast Petrovič se dosjetio pogledati uvis tek kad je čuo mučno hroptanje.

Ivan Francevič je nezgrapno, neprirodno visio nad zemljom. Njegove očišćene cipele trzale su se tik iznad Fandorinove glave. Ispod Vladimirovog križa, tamo gdje se na uštirkanoj košulji širila tamnocrvena mrlja, pomaljala se oštra, slomljena grana, potpuno probivši novopečenog generala. Najžasnije je bilo to što je pogled svijetlih očiju bio uperen ravno u Fandorina.

— Gadost... - razgovijetno izgovori šef, mršteći se od boli ili od gnušanja.
- Gadost... - I promuklim, neprepoznatljivim glasom iz-dahne: - A-za-zel...

Fandorinovim tijelom je prošao ledeni val, a Brilling je hroptao još pola minute i utišao se.

Kao da su čekali taj trenutak, iza ugla zazveče kopita, zakloparaju kotači. To su dojurila kola sa žandarima.

* * *

General-ađutant Lavrentij Arkadjevič Mizinov, načelnik Trećeg odjela i šef žandarmerije, protrlja oči crvene od umora. Zlatne naramenice na svečanoj uniformi tiho zazveckaše. Protoklog dana nije bilo vremena da se preodjene, a da odspava još manje. Jučer navečer kurir ga je odvuкао s bala povodom imendana velikog kneza Sergeja Aleksandroviča. I počelo je...

General neprijateljski pogleda klinca koji je sjedio blizu njega, razbarušene kose i izgrebana nosa zabijenog u papire. Dvije noći nije spavao, a svjež je kao jaroslavski krastavac. I ponaša se kao da je čitav život prosjedio u kabinetima uglednika. Dobro, neka baja. Ali, što je to bilo s Brillingom! To mu jednostavno ne ide u glavu!

- Što je, Fandorine, hoće li to još dugo? Ili vas je opet neka »ideja« odvuќla? - upita general strogo, osjećajući da poslije besane noći i napornog dana njemu samom više nikakve ideje ne mogu pasti na pamet.
  - Odmah, ekšelencijo, odmah - promrmlja balavac. — Ostalo je još pet zapisa. Upozoravao sam da popis može biti šifriran. Vidite kako je složena šifra, polovicu slova nisu odgonetnuli, a ni ja se ne sjećam svih koja su bila tamo... Aha, ovo nam je upravitelj pošte iz Danske. Tako, a što je ovo? Prvo slovo nije dešifrirano - križić, drugo isto križić, treće i četvrto dva «m», zatim opet križić, zatim «n», zatim «d» pod upitnikom, i posljednja dva su ispuštena. Dobivamo ++MM+ND(?) ++ .
- Nekakva besmislica - uzdahne Lavrentij Arkadjevič. - A Brilling bi se začas dosjetio. Sigurni ste da to nije bio napad ludila? Ne mogu zamisliti da bi...
- Potpuno sam siguran, vaša ekšelencijo — po tko zna koji put reče Erast Petrovič. - I jasno sam čuo kako je rekao «Azazel». Stop! Sjetio sam se! Kod Bežecke je na popisu bio neki *commander*. Po svemu sudeći, to je on.
  - *Commander*, to je čin u britanskoj i američkoj mornarici - pojasni general. - Odgovara našem kapetanu druge klase. - On Ijutito pro-šeta po sobi. - Azazel, Azazel, kakav će nas još Azazel unesrećiti! Jer ispada da mi baš ništa o njemu ne znamo! Brillingova moskovska istraga ne vrijedi ni prebijene pare! Izgleda da je sve to ludorija, fikcija, izmišljotina - i teroristi, i atentat na prijestolonasljednika! Uklanjavao je tragove, izgleda? Podvalio nam nekakve mrtvace! Ili je zaista podmetnuo nekog od tih

budala nihilista? Od njega se svašta moglo očekivati - bio je vrlo, vrlo sposoban čovjek... Do vraga, pa gdje su rezultati pretresa? Već cijeli dan čeprkaju!

Vrata se tiho odškrinuše, kroz prorez se provuče suho, mršavo lice sa zlatnim naočalama.

- Vaša ekšelencijo, konjički kapetan Belozerov.
- Pa, konačno! Mi o vuku... Neka uđe.

Umorno žmirkajući, u kabinet uđe žandarski časnik srednjih godina kojeg je Erast Petrovič već vidio prethodnog dana u Cunningham-ovoj kući.

- Da, vaša ekšelencijo, našli smo - on tiho saopći. - Čitavu kuću i vrt podijelili smo na kvadrate, sve smo prekopali, sve pročešljali -nula. Tada se agent Eilensson, istražitelj profinjena njuha, dosjetio da u podrumu esternata malo pokucamo na zidove. I što mislite, Lav-rentije Arkadjeviču? Pronašli smo tajnu nišu, poput fotografskog laboratorija, a u njoj dvadeset kutija, u svakoj otprilike dvjesto kartica. Čudna šifra, poput hijeroglifa, nimalo nalik na onu u pismu. Naredio sam da kutije prevezu ovamo. Podigao sam cijeli odjel za šifre, sad će krenuti na posao.

- Bravo, Belozerove, bravo - pohvali ga udobrovoljeni general. -

A tog koji ima njuh predložite za nagradu. Pa, posjetit ćemo odjel za šifre. Hajdemo, Fandorine, i vas će to zanimati. Poslije ćete završiti, sada nije hitno.

Popeše se dva kata, brzo zakoračaše beskrajnim hodnikom. Skre-nuše iza ugla. U susret im je trčao činovnik, mahao je rukama.

- Nesreća, ekšelencijo, nesreća! Tinta blijedi naočigled, ne znamo o čemu se radi!

Mizinov potrči sitnim koracima, što uopće nije pristajalo njegovoj korpulentnoj figuri; zlatna srma na epoletama lelujala se poput lepti-rovih krila. Belozerov i Fandorin s nepoštovanjem prestignu pretpostavljenog i prvi prođu kroz visoka bijela vrata.

U velikoj sobi, potpuno zauzetoj stolovima, vladala je pometnja. Desetak činovnika skakalo je nad hrpicama urednih bijelih kartica raspoređenih po stolovima. Erast Petrovič zgrabi jednu, ugleda jedva raspoznatljiva pismena, nalik na kineske hijeroglife. Pred očima mu hijeroglifi nestaše, i kartica postade potpuno čistom.

- Kakva je to vradžbina! - usklikne zadihani general. - Nekakva nevidljiva

tinta?

• Bojim se, vaša ekselencijo, da je sve kudikamo gore - reče gospodin nalik na profesora, razgledavajući karticu na svjetlu. - Kapetane, rekli ste da se kartoteka čuvala u nekakvom spremištu nalik fotografskom?

- Tako je - smjerno potvrdi Belozerov.

- A ne sjećate se kakvo je tamo bilo osvjetljenje? Da nije crvena svjetiljka?

- Točno, upravo crvena električna svjetiljka.

- To sam i mislio. Jao, Lavrentije Arkadjeviču, kartoteka je izgubljena i ne može se obnoviti.

• Kako? - raspali se general. - A ne, gospodine koleški savjetniče, smislite nešto. Vi ste majstor svog zanata, vi ste znameniti...

• Ali nisam čarobnjak, ekselencijo. Očito su kartice obrađene specijalnom otopinom i s njima je moguće raditi samo uz crveno osvjetljenje. Sada je sloj na koji su zabilježena pismena eksponiran.

Pametno, nema što. Prvi put se susrećem s takvim nečim.

General namršti čupave obrve i prijeteći zadahta. U sobi postade tiho - približavala se oluja. Ipak, grom nije zatutnjao.

- Idemo, Fandorine - slabim glasom reče načelnik Trećeg odjela. - Trebate završiti posao.

Posljednja dva šifrirana zapisa nije uspio odgonetnuti - to su bili podaci koji su stigli posljednjeg dana, tridesetog lipnja, i Fandorin ih nije mogao raspoznati. Došlo je vrijeme za svođenje računa.

Hodajući amo-tamo po kabinetu, umorni general Mizinov je razmišljao naglas:

- Dakle, zbrojimo to malo čime raspolažemo. Postoji neka internacionalna organizacija pod uvjetnim nazivom «Azazel». Sudeći po količini kartica, koje nikada nećemo moći pročitati, sastoji se od 3854 člana. O četrdeset sedam od njih, točnije o četrdeset pet, budući da dva zapisa nisu dešifrirana, ponešto znamo. Doduše, ne mnogo - samo nacionalnu pripadnost i službeni položaj. Nema ni imena, ni dobi, ni adrese... Sto nam je još poznato? Imena dvaju pokojnih azaze-laca - Cunninghama i Brillinga. Osim toga, u Engleskoj je Amalija Bežecka. Ako je vaš Zurov nije ubio, ako je još uvijek u Engleskoj i ako se zaista tako zove... «Azazel» djeluje agresivno, ne preza od ubojstava, tu očito postoji

neki globalni cilj. Ali koji? To nisu masoni, zato što sam i sam u masonskoj loži i nisam od običnih članova. Hm... Pazite, Fandorine, ovo niste čuli.

Erast Petrovič pokorno spusti glavu.

- To nije Socijalistička internacionala - nastavi Mizinov - jer gospoda komunisti nisu sposobni za takva djela. A i Brillington ne bi mogao biti revolucionar - to je isključeno. Cime god da se on potajno bavio, ali nihiliste je moj dragi pomoćnik lovio ozbiljno i posve uspješno. Sto onda treba «Azazel»? To je najvažnije! I nema nikakve poveznice. Cunningham je mrtav. Brillington je mrtav. Nikolaj Croog je obični izvršitelj, pijun. Podlac Pižov je mrtav. Svi tragovi su odsječeni... - Lavrentij Arkadjevič srdito raširi ruke. - Ne, ništa ja tu ne razumijem! Poznavao sam Brillingtona više od deset godina. Sam sam ga izveo na životni put! Sam sam ga pronašao! Recite sami, Fandorine. Dok sam bio harkovski generalni guverner, provodio sam sve moguće natjecaje među gimnazijalcima i studentima kako bih potaknuo u mladom naraštaju domoljubne osjećaje i težnje prema korisnim reformama. Predstavili su mi kržljivog, nespretnog mladića, gimnazijalca završnog razreda, koji je napisao pametan i strastven rad na temu «Budućnost Rusije». Vjerujte mi, po duhu i biografiji, bio je to pravi Lomonosov - bez roda i obitelji, puko siroče, školovao se od sitniša, dao ispite odmah za sedmi razred gimnazije! Čisti talent! Postao sam mu pokrovitelj, odredio stipendiju, usmjerio ga na Petrogradsko sveučilište, a zatim ga primio kod sebe u službu i nijednom nisam zbog toga zažalio. Bio je moj najbolji pomoćnik, moj opunomoćenik! Ostvario je sjajnu karijeru, pred njim su bili otvoreni svi putovi! Kakav blistav, paradoksalan um, kakva poduzetnost, kakva savjesnost! Bože, pa ja sam se spremao kći udati za njega! - General se primi rukom za čelo.

Erast Petrovič, poštujući osjećaje pretpostavljenog, načini taktičku pauzu i nakašlja se.

- Vaša ekscelencija, palo mi je na pamet... Poveznica nema mnogo, naravno, ali nečeg ipak ima.

General zamaše glavom, kao da tjera suvišne uspomene, i sjedne za stol.

- Slušam. Govorite, Fandorine, govorite. Nitko ne poznaje tu priču bolje od vas.
- Evo što sam zapravo htio... - Erast Petrovič je gledao u popis potcrtavajući nešto olovkom. - Tu su četrdeset četiri čovjeka, dvojicu nismo odgonetnuli, a djelatni državni savjetnik, to jest Ivan Francevič,

više se ne računa. Od njih barem osmoricu nije tako teško izdvojiti. No, promislite sami, ekscelencijo. Koliko zapovjednika straže može imati brazilski car? Ili broj 47F - belgijski upravitelj depar-tmana, poslano 11. lipnja, primljeno 15-og. Bit će lako ustanoviti tko je to. To je već dvoje. Treći: broj 549F - viceadmiral francuske mornarice, poslano 15. lipnja, primljeno 17-og. Četvrti: broj I007F

- novopečeni engleski baronet, poslano 9. lipnja, primljeno 10-og. Peti: broj 694F - portugalski ministar, poslano 29. svibnja, primljeno 7. lipnja.

- To je uzaludno — prekine ga general koji je slušao s neobičnim zanimanjem. - U svibnju se u Portugalu promijenila vlada, tako da su svi ministri u kabinetu novi.
- Da? - ražalosti se Erast Petrovič. - No dobro, znači, dobit ćemo ih sedam, a ne osam. Onda je peti Amerikanac: broj 852F - pomoćnik predsjednika senatskog komiteta, poslano 10. lipnja, primljeno 28-og, baš kad sam ja bio ondje. Šesti: broj 1042F, Turska, osobni tajnik princa Abdul-Hamida, poslano 1. lipnja, stiglo 20-og.

Ta je obavijest osobito zainteresirala Lavrentija Arkadjeviča.

- Zaista? O, to je vrlo važno. I upravo 1. lipnja? Tako. 30. svibnja u Turskoj je došlo do prevrata, sultana Abdul-Aziza su svrgli, i novi vladar Midhat-paša postavio je na prijestol Murata V A već slijedećeg dana je Abdul-Hamidu, mlađem Muratovu bratu, dodijelio novoga tajnika? Vidite li kakva žurba! To je izvanredno važna vijest. Ne planira li Midhat-paša riješiti se i Murata, a na tron postaviti Abdul-Hamida? Ehehe... Dobro, Fandorine, to se vas ne tiče. Tajnika ćemo začas otkriti. Još danas ću brzojaviti Nikolaju Pavloviču Gnatjevu, našem veleposlaniku u Istanbulu, mi smo stari prijatelji. Nastavite.
- I posljednji, sedmi: broj 1508F, Švicarska, prefekt kantonalne policije, poslano 25. svibnja, stiglo 1. lipnja. Otkriti ostale bit će mnogo teže, a neke čak i nemoguće. No, ako imenujemo barem ovih sedam i organiziramo potajno nadgledanje...
- Dajte ovamo popis - pruži ruku general. - Odmah ću narediti da u odgovarajuća veleposlanstva pošalju šifrirane dopise. Očito, morat ćemo surađivati sa specijalnim službama svih tih zemalja. Osim Turske, gdje imamo predivnu vlastitu mrežu... Znate, Eraste Petroviču, bio sam oštar prema vama, ali nemojte se uvrijediti. Ja vrlo cijenim vaš doprinos i tako... jednostavno nije bilo teško... zbog Brillinga... no, razumijete.

- Razumijem, ekšelencijo. Ja i sam, u nekom smislu, ne manje od vas...
  - Dobro, odlično. Radit ćete kod mene. Obrađivati «Azazela». Osnovat ću posebnu grupu, postaviti ću tamo najiskusnije ljude. Bez sumnje ćemo razmrsiti to klupko.
  - Vaša ekšelencijo, trebao bih otputovati u Moskvu...
  - Zašto?
  - Htio bih porazgovarati s *lady* Astair. Sama ona, budući da nije toliko zemaljska osoba, koliko nebeska (ovdje se Fandorin nasmiješi), teško da je bila upućena u bit prave Cunninghamove djelatnosti, ali poznaje tog gospodina od djetinjstva i općenito bi mogla reći štogod korisno. S njom ne bi trebalo službeno, preko žandarmerije, ha? Imam sreću da malo poznajem *milady*, neće me se uplašiti, a i govorim engleski. Što ako se pojavi neka poveznica? Možda naiđemo na nešto u Cunninghamovoj prošlosti?
  - Što sad, posao je posao. Idite. Ali na jedan dan, ne dulje. Sad odlazite na spavanje, moj ađutant odvest će vas u stan. A sutra večernjim vlakom u Moskvu. Ako bude sreće, dotle će već stići prvi šifrirani dopisi iz veleposlanstava. 28-og ujutro ste u Moskvi, popričajte s *lady* Astair, a navečer izvolite natrag, i odmah k meni s izvještajem. U bilo koje vrijeme, jasno?
- Jasno, vaša ekšelencijo.

U hodniku vagona prve klase vlaka Petrograd-Moskva, dostojanstveni gospodin zavidnih brkova, s briljantnom iglom na kravati, pušio je cigaru i s neskrivenim zadovoljstvom pogledavao na zaključana vrata kupea broj jedan.

- Hej, prijatelju - pozove on punačkim prstom konduktera koji se pojavio kao naručen.

Ovaj začas doleti do uvaženog putnika i nakloni se:

- Izvolite.

Gospodin ga primi dvama prstima za ovratnik i reče prigušenim basom:

- Mladiću, ovaj što je u prvom - tko je taj? Znaš li? Vrlo je mlad.

• I meni samom je čudno - šaptom izvijesti kondukter. - Jer, kao prvo, zna

se da se kupe rezervira za vrlo važne osobe, ne puštaju bilo kakvog generala. Samo one po hitnom i odgovornom državnom poslu.

- Znam - gospodin ispusti struju dima. - Sam sam jednom tako putovao, s tajnom inspekcijom u Novorusiju⁹. Ali ovaj je pravi žuto-kljunac. Možda je nečiji sinčić? Iz zlatne mladeži?
- Ne, nikako, sinčice ne puštaju u prvi, strogi su s tim. Jedino ako nije neki veliki knez. A za ovoga sam se interesirao, zavirio sam u putni list gospodina vlakovođe - još više snizi glas službenik.
- No! - požuri ga zaintrigirani gospodin.

Predosjećajući izdašnu napojnicu, kondukter stavi prst na usta:

- Iz Trećeg odjela. Istražitelj posebno važnih slučajeva.
- Shvaćam da je «posebno» važan. One koji su samo «važni» ne smještaju u prvi. - Gospodin značajno zašuti. - I što radi?
- A otkako su se zatvorili u kupeu, poštovani, nisu uopće izlazili. Dva puta sam nudio čaj - ma kakvi. Zagnjurili se u papire i sjede, glavu ne podižu. Odgodili smo polazak iz Petrograda za dvadeset minuta, sjećate li se? To je zbog njih. Čekali smo da dođu.

- Oho! — začuđeno će putnik. — Pa to je nečuveno!
- Događa se, ali vrlo rijetko.
- A prezime u putnom listu nije navedeno?
- Ne. Ni prezime, ni čin.

A Erast Petrovič se zadubljivao u škrte retke izvještaja i nervozno mrsio kosu. Obuzimao gaje mistički užas.

Baš prije odlaska na kolodvor, u državni stan, gdje je Fandorin prespavao gotovo cijeli dan dubokim snom, došao je Mizinovljevič ađutant i poručio mu da čeka - stigla su prva tri brzojava iz veleposlanstava, sada će ih dešifrirati i donijeti. Morao je čekati gotovo cijeli sat i bojao se da ne zakasni na vlak, ali ađutant ga je umirio.

Čim je ušao u golemi kupe presvučen zelenim baršunom, s pisaćim stolom, mekim divanom i dvjema stolicama od orahovine nogu pričvršćenih za pod, Fandorin je otvorio pismo i zadubio se u čitanje.

Stigla su tri brzojava: iz Washingtona, Pariza i Istanbula. Zaglavlje im je

bilo isto: «Hitno. Odgovor njegovoj ekscelenciji Lavrentiju Arkadjeviču Mizinovu na brzojav izl. br. 13476-8 od 26. lipnja 1876. god.» Izvještaje su potpisali sami veleposlanici. Na tome je završavala sličnost. Tekst je bio sljedeći:

27. lipnja (9. srpnja) 1876. god., 12:15, Washington Osoba koja vas zanima je John Pratt Dobbs, 9. lipnja o.g. imenovan za pomoćnika predsjednika Senatskoga odbora za proračun. Vrlo je poznat u Americi, milijunaš od onih koje ovdje zovu self-made man. Dob: 44 godine. Rano razdoblje života, mjesto rođenja i podrijetlo nepoznati. Pretpostavlja se da se obogatio za vrijeme kalifornijske zlatne groznice. Smatra se genijem poduzetništva. Za građanskog rata između Sjevera i Juga bio je savjetnik predsjednika Lincolna za financijska pitanja. Postoji mišljenje da je upravo zahvaljujući Dobbsovim nastojanjima, a uopće ne junaštvu federalnih generala, kapitalistički Sjever ostvario pobjedu nad konzervativnim Jugom. 1872. godine država Pennsylvania gaje izabrala za Senat. Iz upućenih izvora zna se da je Dobbs predodređen za ministra financija.

09. srpnja (27. Upija) 1876 god., 16h45min, Pariz Zahvaljujući poznatom vam agentu Cocou uspjelo se razjasniti preko Ministarstva rata daje 15. lipnja u čin vice-admirala unaprijeđen J can Entrepid, koji je nedavno postavljen za zapovjednika Sijamske eskadre. On je jedna od najlegendarnijih osoba francuske mornarice. Prije dvadeset godina francuska fregata je kod obala Tortuge na otvorenom mom pronašla čamac, a u njemu dečka, očigledno spašenog nakon brodoloma. Dečko je od šoka potpuno izgubio pamćenje, nije mogao reći ni svoje ime, čak ni nacionalnost. Uzeli su ga za malog od palube, dali mu prezime prema nazivu fregate koja ga je pronašla. Ostvario je blistavu karijeru. Sudjelovao je u mnogim ekspedicijama i kolonijalnim ratovima. Posebno se istaknuo u doba Meksičkog rata. Jean Entrepidje prošle godine u Parizu izazvao pravu senzaciju oženivši stariju kći vojvode od Rogana. Pojedinosti osobnog kartona osobe koja vas zanima poslat ću u sljedećem izvještaju.

27. lipnja, 1876. god., 2 sata poslijepodne, Istanbul Dragi Lavrentije, tvoja molba prilično me začudila. Radi se o tome da se Anvar-efendija, za

kojega si iskazao tako žurno zanimanje, od prije nekog vremena nalazi u području moje napregnute pažnje. Ta osoba, povjerljiva ličnost Midhat-paše i Abdul-Hamida, prema podacima koje imam jedna je od središnjih figura urote na dvoru. Treba očekivati skoro svrgnuće sadašnjeg sultana i stupanje na prijestol Abdul-Hamida. Tada će Anvar-efendija neizbježno postati neobično utjecajna figura. Vrlo je pametan, europski obrazovan, zna neizmjeran broj istočnih i zapadnih jezika. Nažalost, ne raspoložemo podrobnim biografskim podacima o tom zanimljivom gospodinu. Zna se da nema više od 35 godina, rodio se ili u Srbiji, ili u Bosni. Podrijetlo mu je nejasno i nema rodbine, što nagovještava velike koristi za Tursku ako Anvar ikada postane vezir. Zamisli samo -vezir bez horde gramzivih rođaka! Ovdje jednostavno nema takvog. Anvar je nešto poput Midhat-pašina «sivog kardinala», aktivni član stranke «novih osmana». Jesam li udovoljio tvojoj znatiželji? Sada ti udovolji mojoj. Zašto ti treba moj Anvar-efendija? Sto znaš o njemu? Odmah me obavijesti, to se može pokazati važnim.

Erast Petrovič je po tko zna koji put čitao pisma, u prvom je potcrtao: «Rano razdoblje života, mjesto rođenja i podrijetlo nepoznati», u drugom: «nije mogao reći ni svoje ime, čak ni nacionalnost», u trećem: «Podrijetlo mu je nejasno i nema rodbine». Postalo je pomalo jezivo. Ispadalo je kao da su se sva trojica pojavila niotkuda! Iznenada su u jednom trenutku izronili iz nebitka i odmah se stali uspinjati doista neljudskom upornošću. Pa što je to - članovi neke tajanstvene sekte? O, a što ako su to neljudi koji su došli s drugog svijeta? Recimo, izaslanici s planeta Marsa? Ili još gore - nekakva vradžbina? Fandorin se naježi sjetivši se svojeg noćnog susreta s «Amalijinom sablasti». Pa i ona je osoba nepoznata podrijetla, ta Bežecka. I još to sotonsko zaklinjanje - «Azazel». Oh, pomalo zaudara na sumpor... Na vrata netko obzirno pokuca, Erast Petrovič, trгнуvši se, gurne ruku iza leđa, u skrivenu futrolu, napipa izbrazdani držak «herstala». Kroz prorez se promoli umilno kondukterovo lice.

- Ekselencijo, približavamo se stanici. Želite li malo protegnuti noge? Tamo ima i bife.

Zbog «ekselencije» Erast Petrovič se isprasio i kradom pogledao u ogledalo. Zar ga se doista može smatrati generalom? Pa što, ne bi bilo loše «protegnuti noge», a i bolje se razmišlja hodajući. Vrtjela mu se po glavi nekakva mutna ideja, ali je stalno nestajala, još se nije davala u ruke, ali je

hrabrila - kopaj, samo kopaj.

- Pa dobro. Koliko dugo stojimo?

- Dvadeset minuta. Ali, vi se nemojte brinuti, samo šetajte. -Kondukter zahihota. - Bez vas neće otići.

Erast Petrovič skoči sa stepenica na peron obasjan staničnim svjetlima. Ponegdje u prozorima kupea svjetlo više nije gorjelo - očito, neki putnici su usnuli. Fandorin se slatko protegne i prekriži ruke iza leđa, pripremivši se za šetanje, kao stvoreno za bolju misaonu aktivnost. Međutim, u to vrijeme iz istog vagona siđe otmjeni, brkati gospodin s cilindrom, baci pogled pun znatiželje prema mladiću i pruži ruku mladoj suputnici. Pri pogledu na njezino dražesno, svježije lišće Erast Petrovič zamre, a gospođica zasja i zvonko usklikne:

- Tata, to je on, onaj gospodin iz policije! Sjećaš li se, pričala sam ti? Onaj koji je *fraulein* Pfull i mene ispitivao!

Posljednja riječ bila je izgovorena s očitim zadovoljstvom, a jasni' si ve oči gledale su Fandorina s neskrivenim zanimanjem. Mora se pri/nati da su izvanredni događaji posljednjih tjedana oslabili sjećanja na onu koju je Erast Petrovič u sebi nazivao isključivo «Lizanjka», a katkad, u osobito sanjarskim trenucima, čak i «nježni anđeo». Ipak, uz pojavu tog milog stvorenja plamen, koji je nekoć opekao srce jadnog koleškog registratora, u trenu je buknuo, opržio pluća vatrenim iskrama.

- Ja zapravo nisam iz policije - promrmlja Fandorin crveneći se. -Ja sam Fandorin, činovnik za posebne zadatke pri...
- Sve znam, *je vous le dis tout eru* - tajanstveno će brkati, bljesnuvši briljantom na kravati. - Državni posao, ne morate o pojedinostima. *Entre nous sois dit*, i sam sam, ne jednom, zbog posla bio u takvoj situaciji, tako da sve odlično razumijem. - On pridigne cilindar. -No, dopustite da se predstavim. Djelatni tajni savjetnik Aleksandar Apolodorovič Evert-Kolokoljcev, predsjednik Moskovskog gubernijskog vrhovnog suda. Moja kći Liza.
- Samo me zovite «Lizi», «Liza» mi se ne sviđa, slični na «ulizicu» - zamoli gospođica i naivno prizna. - A ja sam se vas često sjetila. Svidjeli ste se Emmi. Sjećam se i kako se zovete - Erast Petrovič. Lijepo ime - Erast.

Fandorinu se učini daje zaspao i usnio čudesan san. Najvažnije je ne pomaknuti se, inače se, ne daj Bože, probudiš.

Glava petnaesta, u kojoj se na najuvjerljiviji način dokazuje važnost
pravilnog disanja

U Lizanjkinu društvu (na «Lizi» se Erast Petrovič nekako nije mogao priviknuti) jednako dobro se i razgovaralo, i šutjelo.

Vagon se ravnomjerno njihao na spojištima, vlak je, s vremena na vrijeme trubeći, jurio vrtoglavom brzinom kroz snene valdajske šume, obavijene predjutarnjom izmaglicom, a Lizanjka i Erast Petrovič sjedili su na mekim stolicama u prvom kupeu i šutjeli. Uglavnom su gledali kroz prozor, ali povremeno su pogledavali jedno u drugo, a ako su im se pritom pogledi nehotice susretali, onda im to uopće nije bilo neugodno, već, naprotiv, zabavno i ugodno. Fandorin je već namjerno nastojao okretati se od prozora što žustrije, i svaki put kada bi uspio uhvatiti pogled sa suprotne strane, Lizanjka bi tiho prasnula u smijeh.

Nije valjalo govoriti još i zato što su mogli probuditi gospodina baruna koji je mirno drijemao na divanu. Još maločas je Aleksandar Apolodorovič zaneseno raspravljao s Erastom Petrovičem o balkanskom pitanju, a zatim je iznenada, gotovo u pola riječi, zahrkao i spustio glavu na prsa. Sada mu se glava ugodno njihala u ritmu lupe kotača vagona: ta-dam, ta-dam (tamo-amo, tamo-amo), ta-dam, ta-dam (tamo-amo, tamo-amo).

Lizanjka se tiho nasmije nekim svojim mislima, a kada ju je Fandorin upitno pogledao, objasni:

- Vi ste tako pametni, sve znate. Tati ste objasnili sve i o Midhat paši i Abdul-Hamidu. A ja sam tako glupa, ne možete ni zamisliti.

• Vi ne možete biti glupi - s dubokom uvjerenošću prošapta Fandorin.

• Ispričala bih vam, ali stid me... Ipak ću ispričati. Zbog nečega mi se čini da mi se nećete smijati. To jest, smijati ćete se skupa sa mnom, a bez mene nećete. Je li tako?

• Tako je! - usklikne Erast Petrovič, ali barun se namršti u snu, i mladić ponovo prijeđe na šapat. - Nikada vam se neću smijati.

• Pazite, obećali ste. Nakon onog vašeg posjeta svašta sam si zamišljala... I sve mi je ispadalo tako lijepo. Samo vrlo tužno i obavezno s tragičnim krajem. To je zbog «Bijedne Lize».¹⁰ Liza i Erast, sjećate li se? Uvijek mi se užasno sviđalo to ime - Erast. Zamišljam si: ležim u lijesu prekrasna i blijeda, sva okružena bijelim ružama, ili sam se utopila, ili umrla od sušice, a vi ridate, i tata i mama ridaju, i Emma šmrca. Smiješno, zar ne?

- Smiješno - potvrdi Fandorin.

- Stvarno je čudo da smo se sreli na stanici. Išli smo u goste k *ma tante* i trebali smo se još jučer vratiti, ali tata se zadržao poslom u ministarstvu pa smo zamijenili karte. Pa, zar to nije čudo?

- Kakvo je to čudo? - začudi se Erast Petrovič. - To je prst sudbine.

Čudno nebo se vidjelo kroz prozor: sve crno, a duž horizonta rumena linija. Na stolu su se turobno bijelili zaboravljeni dopisi.

* * *

Kočija je vozila Fandorina kroz jutarnju Moskvu, od Nikolajev-skog kolodvora do Hamovnika. Dan je bio čist i radostan, a Erastu Petroviču u ušima nikako nije nestajao oproštajni Lizanjkin usklik:

- Svakako dođite večeras! Obećajete li?

Vremenski se sve odlično slagalo. Sada će u esternat, do *milady*. U žandarmeriju je bolje svratiti poslije - popričati sa zapovjednikom, a ako uspije kod *lady Astair* raščistiti štogod važno, onda može i poslati brzojav Lavrentiju Arkadjeviču. S druge strane, preko noći su **mogli** stići ostali dopisi iz veleposlanstava... Fandorin izvadi iz nove srebrne doze cigaretu i zapali ne odveć vješto. Da ipak ode najprije u žandarmeriju? Ali, konj je već trčao Ostoženkom i bilo je glupo okretati nazad. Dakle: do *milady*, zatim u žandarmeriju, pa kući - kupiti stvari i preseliti se u pristojan hotel, zatim se preodjenuti, kupiti cvijeće i oko šest sati u Malu Nikitsku, do Evert-Kolokoljcevih. Erast Petrovič se blaženo nasmiješi i zapjevuši: «On bješe titularni savjetnik, ona generalska kći-i, on joj plašljivo prizna ljubav, ona ga otjera ku-ući.»

Evo i poznate zgrade sa željeznim vratima i sluge u plavoj uniformi kod prugaste kućice.

- Gdje mogu naći *lady Astair*? - viknu Fandorin, nagnuvši se sa sjedišta. - U esternatu ili doma?

- U ovo vrijeme obično su doma - živahno odraportira vratar, kola zatutnjaše dalje, u tihu uličicu.

Kod jednokatnice uprave Fandorin naredi kočijašu da čeka, upozorivši ga da bi se čekanje moglo odužiti.

Isti naduti vratar, kojeg je *milady* nazvala «Timofejem», besposličaru je pored vrata, samo što se nije grijao na suncu kao prošli put već se prebacio u sjenu, jer je lipanjsko sunce bilo pripeklo neusporedivo jače od svibanjskog.

Sada se Timofej ponio sasvim drugačije, pokazavši izuzetan psiho loški talent - skinuo je kapu, naklonio se i slatkim glasom upitao ko ga da najavi. Očito, nešto se promijenilo na vanjštini Erasta Petrovič: za proteklih mjesec dana, nije više pobuđivao u vratarskom rodu in stinkt «drži i ne puštaj».

- Ne najavljuj, sam ću ući.

Timofej se savio poput luka i pokorno rastvorio vrata, propustu jući posjetitelja u predsoblje presvučeno tkaninom, odakle je po hodniku jarko osvijetljenom suncem Erast Petrovič došao do poznatih bijelo-zlatnih vrata. Ona mu se otvore ususret, i neki dugonja u istoj takvoj livreji kao i Timofej i isto takvim bijelim čarapama upitno se zagleda u došljaka.

- Službenik Trećeg odjela Fandorin, po hitnom poslu - strogo će Erast Petrovič, međutim konjsko lakajevo lice ostane suzdržano, pa je morao pojasniti na engleskom:

- *State police, inspector Fandorin, on urgent official business.* Opet se nijedan mišić nije trznuo na kamenom licu, no smisao

rečenog bio je shvaćen - lakaj usiljeno obori glavu i nestane iza vrata, pažljivo ih pritvorivši za sobom.

Nakon pola minute ponovno se otvoriše. Na pragu je stajala sama *lady Astair*. Ugledavši starog znanca ona se radosno nasmiješi:

- O, to ste vi, moj dječake. A Andrew je rekao, neki važni gospodin iz tajne policije. Uđite, uđite. Kako ste? Zašto izgledate tako umorno?
- Tek sam stigao vlakom iz Petrograda, *milady* - stane objašnjavati Fandorin ulazeći u kabinet. - Ravno s kolodvora sam došao k vama, vrlo je hitno.
- O da - žalosno kimne barunica sjedajući u naslonjač i gestom pozivajući gosta da sjedne nasuprot. - Naravno, želite porazgovarati sa mnom o milom Geraldumu Cunninghamu. To je nekakav strašan san, ništa ne razumijem... Andrew, uzmi gospodinu policajcu šešir... To je moj stari sluga, tek je stigao iz Engleske. Divni Andrew, nedostajao mi je. Idi, Andrew, idi, moj prijatelju, zasad te ne trebamo.

Koštunjava Andrew, koji se Erastu Petroviču uopće nije činio divnim, udalji se uz naklon, i Fandorin se promeškolji u tvrdom naslonjaču udobnije se namještajući - razgovor se mogao odužiti.

- *Milady*, ja sam jako ražalošćen onim što se dogodilo, no gospodin

Cunningham, vaš najbliži i dugogodišnji pomoćnik, bio je umiješan u vrlo ozbiljan kriminalni slučaj.

• I sad ćete zatvoriti moje ruske estemate? - tiho upita *milady*. - Bože, što li će biti s djecom... Tek su se počeli privikavati na normalan život. I koliko je talenta u njima! Obratit ću se s molbom na najvišu adresu - možda mi dopuste odvesti moje gojence u inozemstvo.

- Bez razloga se uzbuđujete - blago će Erast Petrovič. - Ništa se neće dogoditi s vašim esternatima. Na kraju krajeva, to bi jednostavno bio zločin. Samo vas želim ispitati o Cunninghamu.

- Svakako! Sve što želite. Nesretni Gerald... Znae, on je iz vrlo dobre obitelji, unuk baroneta, ali roditelji su mu se utopili na povratku iz Indije, i dječak je s jedanaest godina ostao siročić. Kod nas u Engleskoj su vrlo surovi zakoni nasljeđivanja, sve ostaje najstarijem sinu

- i titula, i imetak, a mlađi često nemaju ni prebijene pare. Gerald je bio najmlađi sin najmlađega sina, bez sredstava, bez doma, rođake nije zanimao... Evo, upravo pišem pismo sućuti njegovu stricu, posve beskorisnom džentlmenu, koji s Geraldom nije imao ništa. Sto ćete, mi Englezi pridajemo veliko značenje formalnostima. - *Lady Astair* pokaže list ispisan krupnim, staromodnim rukopisom s viticama i zamršenim šarama. - Uglavnom, uzela sam dijete k sebi. U Geraldu su otkrivene izvanredne matematičke sposobnosti, mislila sam da će postati profesor, ali živahan um i častoljublje baš i ne idu uz znanstvenu karijeru. Brzo sam primijetila da dječak uživa autoritet među drugom djecom, da mu se sviđa upravljati. Posjedovao je prirodni liderski talent: rijetka snaga volje, discipliniranost, sposobnost nepogrešivog uočavanja slabih i jakih strana u svakom čovjeku. U mančesterskom esternatu bio je izabran za starješinu. Mislila sam da će Gerald htjeti stupiti u državnu službu ili se baviti politikom - o čemu bi postao sjajan kolonijalni službenik, a vremenom možda čak i generalni guverner. Koliko je samo bilo moje čuđenje kada je izrazio želju da ostane kod mene i bavi se odgojnim radom!

- Dakako - kimne Fandorin. - Tako je dobio mogućnost podvignuti vati svom utjecaju nejakog dječjeg uma, a zatim održavati kontakte ; bivšim učenicima... - Erast Petrovič ne dovrši, zapanjen iznenađenom slutnjom. Bože, kako je sve jednostavno! Zapanjujuće je da to nije ra nije otkrio!

- Vrlo brzo je Gerald postao moj nezamjenjivi pomoćnik nastoji vi *milady*, ne primjetivši kako se promijenio izraz sugovornikova lica

- Kakav je to bio samopožrtvovan, neumoran radnik! I jedinstveni lin

gvistički talent - bez njega bi mi bilo jednostavno nemoguće paziti ni rad podružnica u tolikim zemljama. Znam da mu je neprijatelj uvijek bilo pretjerano častoljublje. To je dječja psihička trauma, želja da se dokaže rođacima da ćeš sve steći i bez njihove pomoći. Ja sam osjećala, osjećala sam čudan nesklad - uz njegove sposobnosti i ambicije on nikako nije morao biti zadovoljan skromnom ulogom pedagoga, čak i s vrlo pristojnom plaćom.

Međutim, Erast Petrovič više nije slušao. Kao da mu se u glavi upalila električna svjetiljka, obasjavši sve ono što je prije tonulo u mraku. Sve se slagalo! Senator Dobbs, za kojeg se ne zna otkud se pojavio, francuski admiral «koji je izgubio pamćenje», turski efendija nepoznata podrijetla, a i pokojni Brillington - da, da, i on također! Neljudi? Marsovci? Došljaci s onog svijeta? Ma, da ne bi! Svi su oni pitomci estera, eto tko su! Oni su nahoćad, samo što nisu podmetnuti pred vrata sirotišta, već obratno - iz sirotišta su ih podmetnuli u društvo. Svaki od njih bio je pripremljen na odgovarajući način, svaki je imao vješto otkriveni i brižno odnjevovani talent! Nisu slučajno Jeana Entrepida podmetnuli na put francuskoj fregati - očito je momak imao izuzetnu pomorsku darovitost. Samo, zašto je trebalo tajiti odakle se on tako talentiran pojavio? Pa, jasno je zašto! Ako bi svijet saznao koliko sjajnih karijerista izlazi iz odgajališta *lady Astair*, sigurno bi se uznemirio. A ovako se sve zbiva kao samo od sebe. Podstrek u nužnom pravcu - i talent će se neizbježno ispoljiti. Eto zašto je svatko iz kohorte «siročadi» postigao tako frapantne uspjehe u karijeri! Eto zašto im je bilo tako važno izvještavati Cunninghama o svojem napredovanju u službi - time su potvrđivali opravdanost, pravilnost svog izbora! I sasvim je prirodno što su svi ti genijalci ozbiljno predani samo svojoj zajednici, jer to je njihova jedina obitelj, obitelj koja ih je obranila od okrutnog svijeta, odgojila ih, otkrila u svakom njegovo neponovljivo «ja». Obitelj od gotovo četiri tisuće genijalaca razbacanih po čitavom svijetu! Bravo Cunninghame, «liderski talentu»! Ali, čekaj...

- *Milady*, a koliko je godina imao Cunningham? - upita Erast Petrovič namrgodivši se.

- Trideset tri - ljubazno odvrati *lady Astair*. - A 16. listopada bi navršio trideset četiri. Na svoj rođendan Gerald je uvijek organizirao slavlje za djecu, pri čemu nisu njemu davali darove, već je on svakome nešto darivao. Mislim da bi to progutalo gotovo cijelu njegovu plaću...
- Ne, ne slaže se! - povika Fandorin u očaju.

- Što se ne slaže, moj dječaće? - začudi se *milady*.
- Entrepida su našli u moru prije dvadeset godina! Cunninghamu je tada bilo svega trinaest godina. Dobbs se obogatio prije četvrt stoljeća, Cunningham tada još nije ni postao siročće! Ne, nije to on!
- Ma o čemu vi to govorite? - pokušala je shvatiti Engleskinja, smeteno trepćući jasnim plavim očicama.

A Erast Petrovič se šutke zagleda u nju, potresen strašnom slutnjom.

- Znači, nije to Cunningham... - prošapta on. - To ste sve vi... Vi sami! Vi ste bili i prije dvadeset, i prije dvadeset pet, i prije četrdeset godina! Naravno, pa tko drugi! A Cunningham je uistinu bio samo vaša desna ruka! Četiri tisuće vaših gojenaca, zapravo vaše djece! I svakome ste poput majke! To su o vama razgovarali Morbid i Franz, a uopće ne o Amaliji! Vi ste svakome dali životni cilj, svakog ste »izveli na put«! Ali to je strašno, strašno! - Erast Petrovič zastenje kao da ga boli. - Vi ste se od samog početka pripremali iskoristiti vašu pedagošku teoriju radi stvaranja svjetske urote.
- Pa, ne od samog početka - spokojno odvrati *lady Astair* u kojoj se dogodila nekakva neuhvatljiva, ali posve očigledna promjena. Više se nije činila mirnom, ugodnom staricom, u očima su joj zabljesnuli pamet, vlastoljublje i neslomljiva snaga. - Isprva sam samo htjela spa siti jadnu, unesrećenu ljudsku mladunčad. Htjela sam ih učiniti sretnima - koliko budem mogla. Makar stotinu, makar tisuću. Ali moja nastojanja bila su zrno pijeska u pustinji. Spašavala sam jedno dijete, a krvoločni Moloh društva je za to vrijeme slamao tisuću, milijun malih ljudi, od kojih u svakom od iskona gori Božja iskra. I shvatila sam da je moj trud besmislen. Žlicom se ne može iscrpiti more.

Glas *lady Astair* postade jak, pogurena ramena se ispraviše. - I shvatila sam još da mi je Bog dao snage za više. Mogu spasiti ne samo šaćicu siročića, mogu spasiti čovječanstvo. Ne mora to biti za mog života, neka bude za dvadeset, trideset, pedeset godina nakon moje smrti. To je moj poziv, to je moja misija. Svako moje dijete je dragocjenost, kruna univerzuma, vitez novoga čovječanstva. Svako će donijeti neprocjenjivu korist, svojim životom će promijeniti svijet nabolje. Oni će napisati mudre zakone, otkriti tajne prirode, stvoriti remek-djela umjetnosti. I iz godine u godinu ima ih sve više, s vremenom će preobraziti ovaj mrski, nepravedni,

zločinački svijet!

- Kakve tajne prirode, kakva remek-djela umjetnosti? - gorko zapita Fandorin. - Vas zanima samo vlast. Vidio sam, gotovo sve sami generali i budući ministri.

Milady se milostivo osmjehne:

— Moj prijatelju, Cunningham je kod mene upravljao samo kategorijom F, koja je vrlo važna, ali daleko od toga da je jedina. «F» - to je *Force*, to jest sve što ima dodira s mehanizmom izravne vlasti: politika, državni aparat, oružane snage, policija i tako dalje. A postoji još kategorija «S» - *Science*, kategorija «A» — *Art*, kategorija «B» - *Business*. Ima i drugih. U četrdeset godina pedagoške djelatnosti izvela sam na put šesnaest tisuća osam stotina devedeset tri čovjeka. Zar ne vidite kako se naglo posljednjih desetljeća razvijaju znanost, tehnika, umjetnost, zakonodavstvo, industrija? Zar ne vidite daje u našem devetnaestom stoljeću, počinjući od njegove sredine, svijet najednom postao bolji, razumniji, ljepši? Zbiva se prava svjetska revolucija. I ona je prijeko potrebna, u suprotnom će nepravedni društveni ustroj dovesti do druge, krvave revolucije, koja će baciti čovječanstvo nekoliko stoljeća unatrag. Moja djeca svakodnevno spašavaju svijet. Pričekajte, tko zna što će biti idućih godina. Usput, sjećam se kad ste me pitali zašto ne primam djevojčice. Taj put sam vam lagala, priznajem, žao mi je. Primam djevojčice. Sasvim malo, ali ih primam. U Švicarskoj imam posebni esternat gdje se odgajaju moje drage kćeri. To je sasvim poseban materijal, možda čak dragocjeniji od mojih sinova. Jednu od mojih odgajanica poznajete, čini mi se. — *Milady* se vragolasto nasmiješi. - Sada se, doduše, ponaša nerazumno i privremeno je zaboravila na svoju dužnost. To se događa s mladim ženama. Ali, ona će se sigurno vratiti k meni, znam ja svoje djevojčice.

Iz tih riječi Erastu Petroviču je postalo jasno da Ipolit ipak nije ubio Amaliju, već ju je, očito, nekamo odveo, no podsjećanje na Bežecku dotaklo je stare rane i pomalo oslabilo dojam (treba priznati, prilično snažan) koji su na mladića ostavila baruničina razmišljanja.

- Koristan cilj, to je sjajno, naravno! - on strastveno uzvikne. - Ali što je sa sredstvima? Jer za vas je ubiti čovjeka isto kao i zgnječiti komarca.
  - To nije istina! - vatreno odvrati *milady*. — Meni je iskreno žao svakog izgubljenog života. Ali, ne možete očistiti Augijeve štale a da se ne ukaljate. Jedan poginuli spašava tisuću, milijun drugih ljudi.
- I koga je spasio Kokorin? - zajedljivo će Erast Petrovič.

- Za novac tog beskorisnog rasipnika odgajam za Rusiju i svijet tisuću bistrih glava. Tu se ništa ne može, moj dječače, nisam ja stvorila ovaj okrutni svijet u kojem sve ima svoju cijenu. Po mom mišljenju, u danom slučaju cijena je posve razumna.

- No, a Ahtircevljeva smrt?

- Kao prvo, malo je previše brbljao. Kao drugo, previše je dosađivao Amaliji. A kao treće - sami ste govorili Ivanu Brillingu: nafta iz Bakua. Nitko se neće moći žaliti na oporuku koju je napisao Ah-tircev, ostala je na snazi.

- A rizik policijske istrage?

Sitnica — slegne ramenima *milady*. — Znala sam da će moj dragi Ivan sve srediti. Od djetinjstva se odlikovao sjajnim analitičkim umom i organizatorskim talentom. Kakva tragedija što ga više nema... Brillling bi sve sredio na idealan način, da nije bilo jednog neobično ustrajnog mladog džentlmena. Zaista nismo imali sreće.

- Čekajte malo, *milady* - napokon se Erast Petrovič dosjeti da bi se trebao uznemiriti. - A zašto ste vi tako otvoreni sa mnom? Zar se nadate da ćete me privući u svoj tabor? Da nema prolivene krvi ja bih u potpunosti bio na vašoj strani, no vaše metode... *Lady Astair* ga, spokojno se nasmiješivši, prekine:

- Ne, moj prijatelju, ne nadam se da ću vas uvjeriti propagandom. Na žalost, upoznali smo se prekasno: vaš um, karakter, sustav moralnih vrijednosti stigli su se formirati, i sad ih je gotovo nemoguće promijeniti. A otvorena sam prema vama zbog tri razloga. Prvo: vi ste vrlo oštrouman mladić i pobuđujete u meni iskrenu simpatiju. Ne želim da me smatrate čudovištem. Drugo: ozbiljno ste pogriješili krenuvši s kolodvora ravno ovamo i ne obavijestivši o tome svoje pretpostavljene. I treće: nisam vas slučajno posjela u taj krajnje neudoban naslonjač s tako neobično iskrivljenim naslonom.

Napravila je rukom nekakav neodređeni pokret i iz naslona za ruke iskočiše dvije čelične šipke, čvrsto prikovavši Fandorina za naslonjač. Još ne shvaćajući što se dogodilo, on se trgne kako bi ustao, ali nije se mogao čak ni pomaknuti, a noge naslonjača kao da su prirasle za pod.

Milady pozvoni i istog trena uđe Andrew, kao daje prisluškivao iza vrata.

- Divni moj Andrew, molim te, dovedi brzo profesora Blanka - zapovjedi *lady Astair*. - Putem mu objasni situaciju. Da, i neka ponese

kloroform. A Timofeju prepusti kočijaša. - Ona tužno uzdahne. - Tu se ništa ne da učiniti...

Andrew se šutke nakloni i izađe. U kabinetu zavlada šutnja: Erast Petrovič je dahtao, batrgajući se u čeličnoj klopci i pokušavajući se izmigoljiti kako bi dosegao spasonosni «herstal» na leđima, no prokleti obruči su ga tako čvrsto pritisnuli da je morao odustati od te ideje. *Milady* je suosjećajno pratila mladićeve pokrete povremeno kimajući glavom.

Prilično brzo u hodniku se začuše koraci i uđoše dvojica: genij fizike profesor Blank i šutljivi Andrew.

Letimično pogledavši zarobljenika, profesor upita na engleskom:

- Je li to ozbiljno, *milady*?
- Da, prilično ozbiljno - uzdahne ona. - Ali, može se ispraviti.

Naravno, moramo se malo potruditi. Ne želim bez potrebe pribjegavati krajnjem sredstvu. Baš sam se sjetila kako ste vi, moj dječaće, nekada maštali o eksperimentu s ljudskim materijalom. Izgleda da se prilika pojavila.

- Ipak nisam još posve spreman raditi s ljudskim mozgom - nesigurno reče Blank razgledavajući Fandorina koji se utišao. - S druge strane, bilo bi rasipno propustiti takvu šansu...
- U svakom slučaju, treba ga uspavati - napomene barunica. - Jeste li donijeli kloroform?
- Da, da, odmah. - Profesor izvadi iz širokog džepa bočicu i obilno namoči maramicu. Erast Petrovič osjeti oštar medicinski miris i već se htio pobuniti, ali Andrew u dva skoka priskoči do naslonjača i s nevjerojatnom snagom uhvati zatočenika za grlo.
- Zbogom, jadni dječaće - reče *milady* i okrene se.

Blank izvadi iz džepa na prsluku zlatni sat, pogleda ga iznad naočala i prekrije Fandorinovo lice mirisnom bijelom krpom. Eto kada je Erastu Petroviču poslužio spasonosni nauk neusporedivog Chandre Johnsona! Podmukli miomiris, koji očito nije sadržavao pranu, mladić nije udisao. Bilo je pravo vrijeme za vježbu zadržavanja daha.

- Jedna minuta bit će više nego dovoljna - izjavi znanstvenik, snažno stišćući maramicu na usta i nos osuđenika.

«I-i osam, i-i devet, i-i deset» - brojao je u sebi Erast Petrovič, ne

zaboravljajući grozničavo otvarati usta, bečiti oči i oponašati grčeve. Kad smo već kod toga, uza svu želju za disanjem to ne bi bilo tako jednostavno izvesti, budući da je Andrew stezao grlo željeznim stiskom.

Brojanje je prešlo osamdeset, pluća su se posljednjim snagama borila protiv žudnje za udahom, a ogavna krpa je i dalje vlagom hladila plamteće lice. Osamespet, osamešest, osamesedam — Fandorin je nepošteno ubrzao, posljednjim silama se trudeći nasamariti nepodnošljivo spori kronometar. Najednom je shvatio da je dosta trzanja, odavno je vrijeme da izgubi svijest, pa se primiri, zamre, a zbog veće uvjerljivosti čak opusti donju vilicu. Na broju devedeset tri Blank makne ruku.

- Gle - konstatirao je - kakva otpornost organizma. Gotovo sedamdeset pet sekundi.

«Onesviješteni» je zabacio glavu na stranu i pretvarao se da diše ravnomjerno i duboko, iako je užasno želio grabiti zrak ustima gladnim kisika.

- Gotovo, *milady* - priopći profesor. - Možemo početi s eksperimentom.

Glava šesnaesta, u kojoj se elektrici predskazuje velika budućnost

- Prenesite ga u laboratorij - reče *milady*. - Ali moramo se žuriti. Za dvanaest minuta početak će školski odmor. Djeca to ne moraju vidjeti.

Netko pokuca na vrata.

- Timofej, vi ste? - reče barunica na ruskom. - *Come in!*

Erast Petrovič se nije usuđivao viriti čak ni kroz trepavice — primijeti li tko, gotovo je, kraj. Čuo je teške korake vratara i gromki glas kao da se obraća gluhima:

- Tako daje sve u najboljem stanju, presvijetla. Olrajt. Pozvao sam kočijaša na čaj. Čaj! Ti! Drink! Žilav je, vrag. Pije, pije i ništa. Drink, drink - nating. Ali poslije se srušio. A fijaker sam odvezao iza kuće. Bihajnd naš haus. U dvorište sam ga odvezao, kažem. Neka ga tamo, poslije ću se već pobrinuti, nemojte se brinuti.

Blank rečeno prevede barunici.

- *Fine* - otpovrne ona i doda poluglasno: - *Andrew, just make sure that he doesn't try to make a profit selling the horse and the carriage.*

Fandorin nije čuo odgovor — šutljivi Andrew je vjerojatno samo kimnuo.

«No, hajde, gadovi, oslobodite me - požuri u sebi zlikovce Erast Petrovič. - Uskoro će odmor. Sad ću vam ja prirediti eksperiment. Samo da ne zaboravim osigurač.»

Međutim, Fandorina je čekalo duboko razočarenje - nitko ga nije oslobađao obruča. Točno pored uha čulo se dahtanje i zasmrdio je luk (Timofej, nepogrešivo ustanovi zatočenik), nešto je tiho zaškripalo jedan, dva, tri, četiri puta.

- Gotovo. Odvrnuo sam - izvijesti vratar. - Hvataj, Andrijuha, da ga odnesemo.

Erasta Petroviča podignu skupa s naslonjačem i ponesu. Malčice otvorivši oči, on ugleda galeriju i nizozemske prozore osvjetljene suncem. Sve je jasno - odvlače ga u glavnu zgradu, u laboratorij.

Kada su nosači, trudeći se da ne budu glasni, kročili u dvoranu za odmor, Erast Petrovič se ozbiljno zamislio — da li da se osvijesti i naruši nastavni tijek prodornim krikovima. Neka dječica vide kakvim se poslovima njihova draga *milady* bavi. Ali, iz razreda su dopirali tako mirni, ugodni zvuči - ravnomjerni bas nastavnika, provala dječjeg smijeha, pjevanje zbora - da Fandorin nije imao smjelosti. Nema veze, još nije vrijeme za otkrivanje karata, opravdao je on svoju neodlučnost.

A onda je već bilo kasno - školska galama ostala je iza njih. Erast Petrovič je krišom vidio da ga vuku gore po nekom stubištu, zaškripa-la su vrata, okrenuo se ključ.

- Nadam se da će sve dobro završiti - uzdahne *lady Astair*. - Bit će mi žao ako momak nastrada.
- I ja se nadam, *milady* - očito uznemiren, odvrati profesor i zalupa nečim željeznim. - Ali, nema znanosti bez žrtava. Za svaki novi koračić spoznaje mora se platiti skupa cijena. Na osjećajnosti se ne može daleko dogurati. A ako vam je taj mladić tako drag, onda vaš medvjed nije trebao otrovati kočijaša, već mu podmetnuti sredstvo za uspavljivanje. Tada bih počeo s kočijašem, a mladića ostavio za poslije. To bi mu dalo dodatnu šansu.
- U pravu ste, moj prijatelju. Apsolutno ste u pravu. To je bila neoprostiva greška. — U glasu *milady* osjećalo se istinsko ogorčenje. — No, ipak se vi potrudite. Objasnite mi još jednom što zapravo namjeravate učiniti?

Erast Petrovič načuli uši - i njega je veoma zanimalo to pitanje.

- Poznata vam je moja osnovna ideja - sa zanosom reče Blank i čak prestane lupati. - Držim da je pokoravanje električne sile ključ za nadolazeće stoljeće. Da, da, *milady!* Do dvadesetog stoljeća ostale su dvadeset četiri godine, no to nije baš tako dugo! U novom vijeku svijet će se preobraziti do neprepoznatljivosti, i ta će se velika promjena dogoditi zahvaljujući elektrici. Električna nije samo sredstvo rasvjete, kako smatraju laici. Ona može stvarati i velika, i mala čudesa. Zamislite kočiju bez konja koja ide na elektromotor! Zamislite vlak bez parne lokomotive - brz, čist, bešuman! A moćni topovi koji tuku neprijatelja usmjerenim pražnjenjem munje! A gradska diližansa bez konjske vuče!

- Sve to ste već mnogo puta rekli - barunica meko prekine entuzijasta. - Objasnite mi medicinsku upotrebu elektrike.
- O, to je najzanimljivije - još više se uzbudi profesor. - Upravo toj sferi znanosti o elektrici namjeravam posvetiti svoj život. Makro-električna - turbine, motori, moćni dinamo-strojevi - promijenit će svijet koji nas okružuje, a mikroelektrična će promijeniti samog čovjeka, ispraviti će nedostatke prirodne konstrukcije homo sapiensa. Elektro-fiziologija i elektroterapija - to će spasiti čovječanstvo, a ne oni vaši pametnjakovići koji se igraju velikih političara ili, smiješno je reći, maljaju slike.
- Niste u pravu, moj dječake. I oni rade vrlo važan i potreban posao. No, nastavite.
- Ja ću vam dati mogućnost učiniti čovjeka, bilo kojeg čovjeka, idealnim, osloboditi ga mana. Svi defekti koji određuju čovjekovo ponašanje kriju se evo ovdje, u živčanim središtima pod korom velikog mozga. - Tvrđi prst prebolno kucne Erasta Petroviča po tjemenu. - Ako ćemo objašnjavati pojednostavljeno, u mozgu se nalaze područja koja upravljaju logikom, užicima, strahom, okrutnošću, spolnim osjetilom i tako dalje, i tako dalje. Čovjek bi mogao biti harmonična ličnost ako bi sva područja funkcionirala ravnomjerno, ali to ne biva gotovo nikada. Kod nekoga je prekomjerno razvijeno područje odgovorno za instinkt samoodržanja i taj je čovjek patološki strašljivac. Kod drugoga je nedovoljno aktivna zona logike i taj je čovjek prava

budala. Moja teorija se sastoji od toga da je uz pomoć elektroforeze, to jest usmjerenog i strogo doziranog pražnjenja električne struje, moguće stimulirati neka područja u mozgu, a suzbijati druga, nepoželjna.

- To je vrlo, vrlo zanimljivo - reče barunica. - Vi znate, dragi Geb-hardte, da vas dosad nisam financijski ograničavala, ali zašto ste tako sigurni

daje takva korekcija psihe u principu moguća?

- Moguća je! U to nema ni najmanje sumnje! Je li vam poznato, *milady*, da su kod pokopanih Inka pronađene lubanje s jednakim otvorima evo ovdje? - Prst opet kucne Erasta Petroviča dvaput po glavi. - Tu je smješteno područje koje upravlja strahom. Inke su to znali i pomoću svojih primitivnih instrumenata dubli su dječacima iz ratničke kaste kukavičluk, činili su svoje vojnike neustrašivima. A miš? Sjećate li se?
- Da, vaš «neustrašivi miš», koji se baca na mačku, ostavio je dojam na mene.
- O, to je samo početak. Zamislite društvo u kojem nema zločinaca! Okrutnog ubojicu, manijaka, lopova nakon uhićenja ne pogubljuju i ne šalju na robiju. Samo ga malo operiraju i taj nesretni čovjek, zauvijek spašen od abnormalne okrutnosti, prekomjerne pohote ili pretjerane pohlepe, postaje koristan član društva! A zamislite da nekog od vaših dječaka, i bez toga vrlo sposobnog, podvrgnu mojoj elektroforezi koja će još pojačati njegov dar?
- No, svoje dječake vam neću dati - odreže barunica. - Od prekomjernog talenta se može poludjeti. Bolje vi eksperimentirajte sa zločincima. A što je «čisti čovjek»?
- To je relativno jednostavna operacija. Mislim da sam već gotovo spreman za nju. Može se zadati udarac na područje pamćenja i tada čovjekov mozak postaje čisti list, kao da ste preko njega prešli gunicom. Očuvane su sve intelektualne sposobnosti, ali stečene navike i znanja nestaju. Dobivate čistog čovjeka, kao novorođenče. Sjećate li se eksperimenta sa žabom? Poslije operacije je zaboravila skakati, ali motoričke reflekse nije izgubila. Zaboravila je hvatati mušice, ali refleks gutanja je ostao. Teoretski bi bilo moguće ponovo je svemu tome naučiti. Uzmimo sad našeg pacijenta... A vas dvojica, što ste se zapiljili? Primite ga, stavite na stol. *Macht schnell!*

Evo ga, sad! Fandorin se pripremio. No, podli Andrew ga je tako čvrsto primio za ramena da nije imalo smisla ni pokušati doći do revolvera. Timofej nečim škljocne i čelični se obruči, koji su pritiskali zatočenikova prsa, maknuše.

- Je'n, dva, diži! - zapovjedi Timofej, hvatajući Erasta Petroviča za noge, a Andrew, i dalje čvrsto stišćući zarobljenikova ramena, lako ga podigne iz naslonjača.

Pokusnog kunića prenesu na stol i polože ga na leđa, pri čemu ga je Andrew pridržavao za laktove, a vratar za gležnjeve. Futrola se nemilosrdno urezala Fandorinu u leđa. Ponovno se začu zvuk zvona -odmor je završio.

- Nakon što simultano obradim električnim pražnjenjem dva područja mozga, pacijent će se potpuno očistiti od prethodnog životnog iskustva i, tako reći, pretvoriti u bebu. Morat će ga se ponovno svemu učiti - hodati, žvakati, koristiti zahod, a kasnije čitati, pisati, i tako dalje. Mslim da će to zainteresirati vaše pedagoge, tim više što vi već imate neku predodžbu o sklonostima ove individue.
- Da. Odlikuje se izvrsnom reakcijom, smion je, posjeduje dobro razvijeno logičko razmišljanje i unikatnu intuiciju. Nadam se da to podliježe obnavljanju.

U drugoj prilici Erast Petrovič bi se osjetio polaskanim tako pohvalnom karakterizacijom, ali sada se zgrčio od užasa - zamislio se kako leži u ružičastoj kolijevci s dudom u ustima i besmisleno guče, a nad njim se naginje *lady Astair* i prijekorno govori: «U, kako smo zločesti, opet ležimo mokli». Ne, bolje smrt!

- Ima grčeve, *sir* - prvi put otvori usta Andrew. - Da se neće osvijestiti.
- Nemoguće - odreže profesor. - Narkoza je dovoljna za minimalno dva sata. Lagani konvulzivni pokreti su normalni. Ima jedna opasnost, *milady*. Nisam imao dovoljno vremena izračunati potrebnu snagu pražnjenja. Ako bude više nego što je potrebno, to će ubiti pacijenta ili će ga zauvijek učiniti idiotom. Bude li nedovoljno, u živčanim središtima pod korom velikog mozga očuvat će se mutne slike koje se pod utjecajem vanjskog podražaja mogu jednom složiti u jasno sjećanje.

Nakon kratke šutnje, barunica reče s očitim žaljenjem:

- Ne možemo riskirati. Neka bude jače pražnjenje.

Začulo se čudno zujanje, a zatim pucketanje od kojeg Fandorina prođe jeza.

- Andrew, ošišajte dva kružića, evo ovdje i ovdje - reče Blank dotaknuvši kosu ležaća. - Morat ću spojiti elektrode.
- Ne, neka to obavi Timofej - odlučno će *lady Astair*. - A ja idem. Ne želim to vidjeti, neću moći zaspati noćas. Andrew, ti ideš sa mnom. Napisat ću neke hitne brzojave, a ti ćeš ih odnijeti. Treba poduzeti mjere opreza -

uskoro će primijetiti nestanak našeg prijatelja.

- Da, da, *milady*, samo ćete mi smetati - rastreseno odvratila profesor, zauzet pripremama. - Odmah ću vas izvijestiti o rezultatu.

Željezna kliješta, kojima su bili stisnuti laktovi Erasta Petroviča, napokon popustiše.

Čim su se iza vrata stišali udaljeni koraci, Fandorin otvori oči, trzajem oslobodi noge i, munjevito izravnajući koljena, udari Timofeja u prsa tako daje ovaj odletio u kut. Idućeg trena Erast Petrovič je već skočio sa stola na pod i, škiljeći zbog svjetla, zgrabio ispod skuta skriveni «herstal».

- Ni makac! Pucat ću! - osvetoljubivo prosikta uskrsnuli i tog časa je zaista želio ustrijeliti obojicu - i Timofeja koji je tupo treptao očima, i ludog profesora, koji se zbunjeno ukočio s dvjema čeličnim iglama u ruci. Od igala su se protezale tanke žice prema nekakvom složenom stroju koji je treperio lampicama. U laboratoriju je općenito bilo mnoštvo svakakvih zanimljivih stvarčica, ali nije bilo vremena za njihovo razgledavanje.

Vratar se nije pokušavao podići s poda i samo se brzo križao, ali s Blankom nije bilo dobro. Erastu Petroviču se učinilo da se znanstvenik uopće nije uplašio, nego je samo razjaren neočekivanom preprekom koja je mogla spriječiti eksperiment. Kroz glavu mu prođe: sad će napasti! I želja za ubijanjem splasne, raspline se u cijelosti.

- Bez gluposti! Stojte na mjestu! - poviče Fandorin malko drhtavim glasom.

Istog trena Blank zaurala:

- *Schweinhund! Du hast alles verdorben!* - i baci se naprijed, udarivši bokom u rub stola.

Erast Petrovič stisne obarač. Ništa. Osigurač! Škljocne dugme-tom. Stisne dva puta za redom. Bam-bam! - grune dvostruki pucanj i profesor padne ničice, s glavom ravno pred noge strijelcu.

Uplašivši se napada s leđa, Fandorin se naglo okrene, spreman da i dalje puca, ali Timofej se stisnuo leđima uza zid i plačnim glasom zabrzao:

- Vaše blagorođe, nemojte me ubiti! Nisam svojom voljom! Isusa mi! Vaše blagorođe!
- Ustaj, bitango! - zaviče polugluhi, podivljali Erast Petrovič. - Marš naprijed!

Gurajući vratara revolverom u leđa, potjerao ga je hodnikom, zatim niz

stubište. Timofej je brzo tapkao, ojkajući svaki put kada bi mu cijev dotakla kičmu.

Kroz dvoranu za odmor su brzo protrčali i Fandorin se trudio ne gledati u otvorena vrata soba, odakle su pogledavali učitelji i šutljiva djeca u plavim uniformama koja su virila iza njihovih leđa.

- Policija! - vikne Erast Petrovič. - Gospodo učitelji, ne puštajte djecu iz razreda! Ni vi sami nemojte izlaziti!

Kroz dugačku galeriju, i dalje polukorakom-polutrkom stigli su do dvorišnog krila. Kod bijelo-zlatnih vrata Erast Petrovič gurne Timofeja iz sve snage - vratar čelom rastvori vrata i jedva se zadrži na nogama. Nema nikoga. Prazno!

- Marš naprijed! Otvaraj sva vrata! - naredi Fandorin. - I pazi, ako pokušaš nešto, ubit ću te kao psa.

Vratar samo pljesne rukama i zakaska natrag u hodnik. Za pet minuta pregledali su sve sobe u prizemlju. Ni žive duše - samo je u kuhinji, nezgrapno nalegavši grudima na stol i okrenuvši na stranu mrtvo lice, spavao vječnim snom jadni kočijaš. Erast Petrovič samo baci pogled na mrvicu šećera u bradi, na lokvicu prolivenog čaja, i zapovjedi Timofeju da krene dalje.

Na prvom su katu bile smještene dvije spavaće sobe, garderoba i knjižnica. Barunica i njezin lakaj nisu bili tamo. Gdje su? Čuli su pucnjeve i sakrili se negdje u esternatu? Ili su pobjegli?

Erast Petrovič od ljutine zamahne revolverom i iznenada grune pucanj. Metak se s fijukom odbije od zida i izleti kroz prozor, ostavivši na staklu urednu zvjezdicu raširenih krakova. K vragu, osigurač je pomaknut, a obarač je slab, sjeti se Fandorin i strese glavom kako bi se oslobodio zvonjave u ušima.

Na Timofeja je neočekivani pucanj ostavio magičan dojam - vratar se srušio na koljena i stao moljakati:

- Vaše bla... vaše visokoblagorode... Ne uzimajte mi život! Đavo me zaveo! Sve ću reći, kao na ispovijedi! Imam djecu, ženu bolesnu! Pokazat ću vam! Kunem se Bogom, pokazat ću vam! U podrumu su oni, u tajnoj prostoriji! Pokazat ću vam, samo me poštedite!
- U kakvom podrumu? - grozno upita Erast Petrovič i podigne pištolj, kao da se zaista sprema odmah izvršiti presudu.

• Za mnom, izvolite za mnom.

Vratar skoči na noge i, neprestano se osvrćući, povede Fandorina opet u prizemlje, u baruničin kabinet.

- Slučajno sam jednom zavirio... Nisu nas puštali. Nisu imali povjerenja u nas. A kako će - Rus, pravoslavna duša, nije engleske krvi. - Timofej se prekriži. - Samo je njihov Andrej ondje imao pristup, a mi nikako.

On potrči iza pisaćeg stola, okrene polugu na sekreteru i sekreter se najednom pomakne u stranu otkrivši nevelika mjedena vrata.

- Otvaraj! - zapovjedi Erast Petrovič.

Timofej se još tri puta prekriži i gurne vrata. Ona se bezglasno otvore i pokaže se stubište koje vodi dolje, u tamu.

Gurkajući vratara u leđa, Fandorin se stane oprezno spuštati. Stubište se završavalo zidićem, ali iza ugla, nadesno, skretao je niski hodnik.

- Hajde, hajde! - psikne Erast Petrovič na Timofeja koji je oklijevao.

Skrenuše iza ugla, u mrkli mrak. Trebalo je svijeću ponijeti, pomisli Fandorin i krene lijevom rukom u džep po šibice, ali sprijeda iznenada nešto jarko bljesne i grune. Vratar jaukne i sjedne na pod, a Erast Petrovič ispruži «herstal» i stane pritiskati obarač sve dok udarna igla nije zaškljocala po praznom bubnju. Zavlada odjekujuća tišina. Drhtavim prstima Fandorin izvadi kutiju, kresne šibicu. Timofej je poput bezoblične hrpe sjedio kod zida i nije se micao. Učiniвши nekoliko koraka naprijed, Erast Petrovič ugleda Andrewa kako leži na leđima. Drhtavi plamen kratko zatreperi kraj staklenih očiju i ugasi se.

Kada se nađete u mraku, uči veliki Fouchet, potrebno je zatvoriti oči, izbrojati do trideset da se suze zjenice, i tada vid može uočiti i najnezatniji izvor svjetla. Erast Petrovič radi sigurnosti izbroji do četrdeset, otvori oči - i točno: odnekud se probijala pruga svjetla. Ispruživši ruku s beskorisnim «herstalom», on zakorači jednom, dvaput, triput i ugleda naprijed malko otvorena vrata, odakle se i širilo slabo svjetlo. Barunica se mogla nalaziti samo tamo. Fandorin odlučno krene prema prugi svjetla i snažno gurne vrata.

Njegovu pogledu se pokaže nevelika sobica s nekakvim policama duž zida. Nasred sobe stajao je stol, na njemu je gorjela svijeća u brončanom svijećnjaku i osvijetljavala lice *lady Astair* iscrtano sjenama.

- Uđite, moj dječaće - mirno reče ona. - Čekam vas.

Erast Petrovič stupi preko praga i vrata se iznenada zalupiše iza njegovih leđa. On se strese, okrene se i vidje da na vratima nema ni ručice, ni kvake.

- Pridite bliže - tiho ga zamoli *milady*. - Želim dobro razgledati vaše lice, jer je to lice sudbine. Vi ste kamen koji se našao na mom putu. Kamenčić o kojeg mi je suđeno spotaknuti se.

Pogođen takvom usporedbom, Fandorin se približi stolu i ugleda kako ispred barunice na stolu leži glatka metalna kutija.

- Što je to? - upita.
- O tome malo poslije. Što ste učinili s Gebhardtom?
- Mrtav je. Sam je kriv - nije se trebao bacati na metak - grubo odgovori Erast Petrovič, trudeći se da ne misli kako je u proteklih nekoliko minuta ubio dvoje ljudi.
- To je veliki gubitak za čovječanstvo. Bio je čudan, sumanut čovjek, ali veliki znanstvenik. Jedan Azazel manje...
- Što je to «Azazel»? - trgne se Fandorin. - Kakve veze ima taj demon s vašom siročadi?
- Azazel nije demon, moj dječaće. To je veliki simbol spasitelja i prosvjetitelja čovječanstva. Bog je stvorio ovaj svijet, stvorio je ljude i prepustio ih samima sebi. Ali ljudi su tako slabi i tako slijepi, pretvorili su Božji svijet u pakao. Čovječanstvo bi odavno propalo da nema izuzetnih ličnosti koje se povremeno pojavljuju među ljudima. Oni nisu demoni ni bogovi, ja ih zovem *civilisateur*. Zahvaljujući svakom od njih, čovječanstvo je činilo skok naprijed. Prometej nam je dao vatru. Mojsije nam je dao ideju zakona. Krist je dao moralni oslonac. Ali, navredniji od tih junaka je hebrejski Azazel koji je čovjeka naučio samosvijesti. Rečeno je u «Henohovoj knjizi»: «On je zavolio ljude i otkrio im tajne koje je saznao na nebesima». Darovao je čovjeku zrcalo da bi čovjek vidio iza sebe - to jest, da bi imao pamćenje i razumio svoju prošlost. Zahvaljujući Azazelu muškarac se može baviti obrtima i štititi svoj dom. Zahvaljujući Azazelu žena se od pokorne ženke koja rađa pretvorila u ravnopravno ljudsko biće koje posjeduje slobodu izbora - biti ružna ili lijepa, biti majka ili amazonka, živjeti za obitelj ili za čitavo čovječanstvo. Bog je samo dao čovjeku karte, Azazel pak uči kako treba igrati da bi se dobilo. Svaki moj gojenac je Azazel, iako to svi ne znaju.

- Kako «svi ne znaju»? - prekine je Fandorin.
- U tajnu svrhu posvećeni su malobrojni, tek najodaniji i nesalomljivi - pojasni *milady*. - Oni i preuzimaju na sebe sav prljavi posao, kako bi druga moja djeca ostala neokaljana. «Azazel» je moja prethodnica koja mora neprimjetno, postupno prigrabiti kormilo upravljanja svijetom. O, kako će procvjetati naš planet kada mu na čelo stanu moji Azazeli! I to bi se moglo dogoditi tako brzo - za nekih dvadesetak godina... Ostali gojenci esternata, koji nisu posvećeni u tajnu «Azaze-la», jednostavno idu kroz život svojim putem, donoseći čovječanstvu neprocjenjivu korist. A ja samo pratim njihove uspjehe, veselim se njihovim dostignućima i znam, bude li neophodno, nitko od njih neće odbiti pomoć svojoj majci. Ah, što će biti s njima bez mene? Sto će biti sa svijetom?... Ali, nema veze, «Azazel» je živ, on će privedi moje djelo kraju.

Erast Petrovič se uzbudi:

- Vidio sam ja vaše Azazele, vaše «odane i nesalomljive»! Morbid i Franz, Andrew i onaj bezbojnih očiju koji je ubio Ahtirceva! Je li to vaša garda, *milady*? Jesu li oni najdostojniji?
- Ne samo oni. Ali i oni također. Sjećate li se, moj prijatelju, govorila sam vam da ne uspijeva svako moje dijete naći svoj put u suvremenom svijetu, zato što je njihova darovitost ostala u dalekoj prošlosti ili će zatrebati u dalekoj budućnosti? Dakle, od takvih gojenaca nastaju najodaniji i najprivrženiji izvršioc. Neka moja djeca su mozak, a druga su ruke. A čovjek koji je likvidirao Ahtirceva nije moje dijete. On je naš privremeni saveznik.

Baruničini prsti rastreseno poglade poliranu površinu kutije i, kao slučajno, usput, pritisnu malo okruglo dugme.

- To je sve, dragi momče. Ostale su nam dvije minute. Skupa ćemo otići iz života. Na žalost, ne mogu vas ostaviti među živima. Naškodit ćete mojoj djeci.
- Što je to? - zaviče Fandorin i zgrabi kutiju, koja se pokaže prilično teškom. - Bomba?
- Da - sažalno se osmjehne *lady Astair*. - Satni mehanizam. Izum jednog od mojih talentiranih dječaka. Takvih kutija ima od trideset sekundi, dvosatnih, čak dvanaestosatnih. Nemoguće ju je otvoriti i zaustaviti mehanizam. Ova mina je navijena na sto dvadeset sekundi. Poginut ću skupa sa svojom arhivom. Moj život je završen, ali uspjela sam dosta

učiniti. Moje djelo će se nastaviti i još će me se sjetiti dobrom riječju.

Erast Petrovič pokuša uhvatiti dugme noktima, ali od toga nije bilo ništa. Zatim se bacio na vrata i stao ih opipavati prstima, lupati šakama. Krv mu je pulsirala u ušima odbrojavajući vrijeme.

- Lizanjka! - u očaju zastenje umirući Fandorin. -*Milady!* Ne želim umrijeti! Ja sam mlad! Ja sam zaljubljen!

Lady Astair ga je gledala sa suosjećanjem. U njoj se očito zbivala nekakva borba.

- Obećajte da lov na moju djecu neće postati cilj vašeg života - tiho reče gledajući Erasta Petroviča u oči.

- Kunem se! - uzvikne on, spreman tog časa obećati bilo što. Nakon mučne, beskrajno duge stanke *milady* se osmjehne blagim, majčinskim osmijehom:

- Dobro. Živite, moj dječčače. Ali požurite, imate četrdeset sekundi.

Ona gurne ruku pod stol i mjedena vrata se uz škripu otvore prema unutra.

Bacivši posljednji pogled na nepomičnu sijedu ženu i treperavi plamen svijeće, Fandorin golemim skokovima pojuri tamnim hodnikom. U zaletu je udario u zid, četveronoške se uspenrao stubištem, uspravio se, u dva skoka presjekao kabinet.

Nakon deset sekundi su hrastova vrata dvorišnog krila zamalo sletjela sa šarki od moćnog udarca, i niz trijem je glavačke sletio mladić izobličena lica. Projurio je tihom, sjenovitom ulicom do ugla i tek se tamo zaustavio teško dišući. Osvrnuo se, zamro.

Prolazile su sekunde, a ništa se nije događalo. Sunce je dobrodušno zlatilo krošnje topola, na klupi je drijemala riđa mačka, u nekom dvorištu su kokodakale kokoši.

Erast Petrovič se primi za srce koje je mahnito lupalo. Prevarila me! Preveslala me kao žutokljunca! Otišla je kroz sporedni prolaz!

On zariče od nemoćnog bijesa i, kao da mu odgovara, dvorišr krilo se odazva isto takvom rikom. Zidovi zadrhtaše, krov se jed primjetno zanjihao, i odnekud ispod zemlje začu se duboka tutnja eksplozije.

Glava posljednja, u kojoj se junak oprašta s mladošću

Pitajte bilo kojeg stanovnika prvostolnog grada kada je najbolje stupiti u brak i, naravno, kao odgovor ćete čuti da će se razuman i ozbiljan čovjek, koji od samog početka želi svoj obiteljski život postaviti na čvrste temelje, neminovno vjenčati samo krajem rujna, zato što je to vrijeme na najidealniji način prikladno za polazak na mirno i dugo putovanje valovima životnog oceana. Moskovski rujan je sit i lijn, ukrašen zlatnim brokatom i rumen od javorova grimiza, kao gizdava trgovkinja iz Zamoskvorečja. Ako je vjenčanje posljednje nedjelje, onda će nebo sigurno biti čisto, plavetno, a sunce će sjati obzirno i diskretno - mladoženja se neće uznojiti u krutom uštirkanom ovratniku i tijesnom crnom fraku, a nevjesta neće ozepsti u svojoj laganoj, čarobnoj, prozračnoj... to se ne može ni prikladno imenovati.

Izabrati crkvu za izvršenje obreda je čitava nauka. Izbor u zlato-glavoj je, hvala Bogu, velik, ali je zato i odgovornost veća. Pravi moskovski starosjedilac zna da je dobro vjenčati se na Sretenki, u crkvi Uznesenja Marijina u Pečatnikima: supružnici će dugo poživjeti i umrijeti istog dana. Za stjecanje mnogobrojnog potomstva najprikladnija je crkva Nikole od Velikog Križa, što se rasprostira u Kitajgorodu preko cijele četvrti. Tko najviše cijeni mirno i udobno kućanstvo neka odabere Pimena Velikog u Starim Voročnikima. Ako je mladoženja vojno lice, ali ne želi okončati svoje dane na bojnopolju, već

pored obiteljskog ognjišta, u krugu ukućana, onda je najpametnije dati bračni zavjet u crkvi Svetog Georgija na Vspolju. I, naravno, nijedna majka neće dopustiti kćeri vjenčanje na Varvarki, u crkvi mučenice Varvare - jadvica bi poslije cijeli život živjela u mukama i patnji.

No, osobe s ugledom i visokim položajima nisu previše slobodne u izboru, budući da crkva mora biti dostojanstvena i prostrana, inače se neće moći smjestiti gosti koji predstavljaju cvijet moskovskog društva. A na vjenčanju, koje se završavalo u otmjenoj i pompoznoj Zlatoustinskoj crkvi, skupila se «sva Moskva». Dangube, koje su se nagomilale kod ulaza, gdje su se u dugačku povorku postrojila kola, pokazivale su kočiju samog generalnog guvernera, kneza Vladimira Andrejeviča Dolgorukog, a to je značilo da je svadba pripremljena na najvišem nivou.

U crkvu su puštali samo specijalno pozvane, a ipak se skupilo dvjesto ljudi. Bilo je mnogo sjajnih uniformi, kako vojnih, tako i civilnih, mnogo golih damskih ramena i visokih frizura, traka, zvijezda, briljanata. Gorjeli su svi svijećnjaci, obred je davno započeo, i uzvanici su se umorili. Sve žene, neovisno o dobi i obiteljskom stanju, bile su uzbuđene i dirnute, no

muškarci su se očigledno dosađivali i potihom su razgovarali o nečem drugom. Mladence su davno proučili. Nevjestina oca, djelatnog tajnog savjetnika Aleksandra Apolodoroviča von Evert-Kolokoljceva, znala je sva Moskva, lijepu Elizavetu Aleksandrovnu su ne jednom vidjeli na balovima - počela je izlaziti još prošle godine - zato je radoznalost, uglavnom, izazivao mladoženja, Erast Petrovič Fandorin. O njemu se malo toga znalo: zvjerka iz prijestolnice, navraća ponekad u Moskvu zbog važnih poslova, karijerist, živi kraj samog oltara državne vlasti. Doduše, još nema visok čin, ali je vrlo mlad i brzo napreduje. Nije to mala stvar - u tim godinama već ima Vladimira u zupu. Dalekovidan je Aleksandar Apolodorovič, gleda u budućnost.

Žene su bile raznježenije mladošću i ljepotom mladenaca. Mladoženja je bio vrlo dirljivo uzbuđen, čas se crvenio, čas je blijedio, brkao je riječi zavjeta, riječju - bio je neviđeno zgodan. No, a nevjesta, Lijanica Evert-Kolokoljceva, uopće se nije činila ovozemaljskim bićem, jednostavno bi ostali bez daha pogledavši je. I bijela haljina nalik na oblak, i lagani veo, i vjenčić od saksonskih ruža - sve je bilo upravo onako kako treba. Kada su mladenci otpili crnog vina iz kaleža i izmijenili poljupce, nevjesta se nimalo nije zbunila, naprotiv, veselo se nasmiješila i šapnula mladoženji na uho nešto od čega se i on nasmiješio.

A evo što je Lijanica šapnula Erastu Petroviču:

- Bijedna Liza je odustala od utapanja i udala se.

Erasta Petroviča je čitav dan strašno mučila opća pažnja i potpuna ovisnost o okolini. Pojavilo se mnoštvo bivših kolega iz gimnazije i očevih «starih prijatelja» (koji su posljednjih godina kao u zemlju propali, a sad su se opet javili). Fandorina su najprije povelili na momački doručak u arbatsku krčmu «Prag», gdje su ga mnogo gurali, namigivali mu i zbog nečega izjavljivali sućut. Zatim su ga odveli natrag u hotel, došao je frizer Pierre i bolno mu čupao kosu, kovrčajući bujni pramen. Lijaniku nije smio vidjeti prije crkve, i to je također bilo mučno. Tri dana nakon dolaska iz Petrograda, gdje je sada radio mladoženja, nejestu gotovo uopće nije vidio - Lijanica je sve vrijeme bila zauzeta važnim svadbenim pripremama.

Zatim je, crven nakon momačkog doručka, Ksaverij Feofilaktovič Grušin, u fraku i s bijelom kumovskom trakom, posjeo mladoženju u otvorenu kočiju i povezo ga u crkvu. Erast Petrovič je stajao na stubama i čekao nejestu, a iz gomile su mu nešto dovikivali, jedna je gospođica bacila na

njega ružu i ogrebala mu obraz. Napokon dove-zošé Lizanjku, koja se gotovo uopće nije vidjela ispod valova prozirne tkanine. Stajali su jedno uz drugo ispred analoja, pjevao je zbor, svećenik je govorio «Ako milostivi i čovjekoljubivi Bog jesi» i još nešto, izmijenili su prstenje, dizali se na sag, a onda je Lizanjka rekla ono o bijednoj Lizi, i Erast Petrovič se najednom nekako smirio, ogledao se okolo, ugledao lica, ugledao visoku crkvenu kupolu, i postalo mu je dobro.

Dobro je bilo i poslije, kada su svi prilazili i čestitali, vrlo iskreno i srdačno. Osobito simpatičan bio je generalni guverner Vladimir Andrejevič Dolgorukov - punačak, dobrodušan, okrugla lica, s brkovima koji su visjeli. Rekao je daje čuo mnogo pohvalnog o Erastu Petroviču i od srca zaželio sretan brak.

Izašli su na trg, svi uokolo su vikali, ali slabo se vidjelo zato što je sunce vrlo snažno sjalo.

Lizanjka i on su sjeli u otvorenu kočiju, zamirisalo je cvijeće.

Ona skine dugačku bijelu rukavicu i čvrsto stisne Erastu Petroviču ruku. On bojažljivo približi svoje lice njezinom i brzo udahne miris kose, parfema i tople kože. Tog časa (prolazili su Nikitsku kapiju) Fandorinov pogled slučajno padne na trijem Voznesenske crkve - i kao da mu je hladna ruka stisnula srce.

Fandorin je ugledao dva mališana od osam-devet godina u odrpanim plavim uniformama. Izgubljeno su sjedili među prosjacima i pjevali tankim glasovima nešto žalosno. Okrenuvši tanke vratove, mali su prosjaci sa znatiželjom pratili pogledom raskošnu svadbenu povorku.

- Što ti je, dragi? - uplašila se Lizanjka, vidjevši kako je mužu probljedilo lice.

Fandorin ne odgovori.

Pretres u tajnom podrumu esternatskog dvorišnog krila nije dao nikakve rezultate. Bomba nepoznate izrade proizvela je moćnu, kompaktnu eksploziju, koja gotovo nimalo nije oštetila zgradu, ali je potpuno uništila podzemlje. Od arhive nije ostalo ništa. Od *lady Astair* također - ako ne računamo krvavi komad svilene haljine.

Ostavši bez rukovoditeljice i izvora financiranja, međunarodni sustav esternata se raspao. U nekim su zemljama sirotišta prešla pod upravu države ili dobrotvornih društava, ali veći dio domova je jednostavno prestao postojati. U svakom slučaju, oba ruska esternata su odredbom

Ministarstva narodne prosvjete bila zatvorena kao legla bezbožništva i štetnih ideja. Učitelji su se razišli, djeca su se većim dijelom razbježala.

Prema popisu, koji je nađen kod Cunninghama, uspjelo se utvrditi osamnaest bivših gojenaca esternata, ali od toga je bilo malo koristi, jer je bilo nemoguće odrediti tko je od njih povezan s organizacijom «Azazel», a tko nije. Bez obzira na to, petorica su (među njima i portugalski ministar) dali ostavke, dvojica su izvršila samoubojstvo, a jednoga (brazilskog tjelohranitelja) su čak pogubili. Opsežna međudržavna istraga pronašla je mnoštvo poznatih i važnih osoba koje su svojevremeno završile esternat. Mnogi to nimalo nisu skrivali, pono-seći se dobivenim obrazovanjem. Doduše, poneko «dijete *lady Astair*» se ipak skrilo, maknulo se od nametljivog zanimanja policije i tajnih službi, ali većina je ostala na svojim mjestima, jer ih se ni za što nije moglo okriviti. No, put prema najvišim državnim dužnostima odsad im je bio zabranjen, a pri postavljanju na visoke položaje opet se, kao u feudalna vremena, stala obraćati izuzetna pažnja na podrijetlo i rodoslovlje - ne daj Bože da se na vrh provuče «nahoče» (tim terminom su u kompetentnim krugovima okrstili gojence *lady Astair*). Uostalom, široka publika nije primijetila napravljenu čistku, budući da su bile poduzete mjere opreza i tajnosti, brižno usuglašene između vlada. Neko vrijeme su kružile glasine o svjetskoj uroti ili masona, ili Zidova, ili i jednih i drugih zajedno, spominjao se gospodin Disraeli, ali poslije se sve nekako utišalo, tim više što se na Balkanu nazrijevala ozbiljna kriza od koje se tresla sva Europa.

Fandorin je po službenoj dužnosti bio primoran sudjelovati u istrazi «Slučaja Azazel», no pokazivao je tako malo revnosti da je general Mizinov smatrao razumnim dati mladom, sposobnom suradniku drugi zadatak kojeg se Erast Petrovič prihvatio s kudikamo više volje. Osjećao je da u zbivanjima oko «Azazela» njegova savjest nije posve čista, a uloga mu je prilično dvosmislena. Zakletva, koju je dao barunici (i koju je protiv svoje volje prekršio), dosta mu je pokvarila sretne predsvadbene tjedne.

I baš danas se trebalo dogoditi da na sam dan svadbe Erast Petrovič vidi žrtve svoje «samopožrtvovnosti, odvažnosti i pohvalne marljivosti» (tako je stajalo u visokom ukazu o nagradi).

Fandorin se snuždio, pokunjio, pa je Lizanjka nakon dolaska u roditeljsku kuću u maloj Nikitskoj odlučno uzela stvari u svoje ruke: povukla se s mužem u garderobu, koja se nalazila kraj predsoblja, i najstrože zabranila ulazak bez dopuštenja. Srećom, ukućani su imali dovoljno briga s gostima koji su pristizali i koje je trebalo zabaviti prije gozbe. Iz kuhinje su se širili

božanski mirisi, specijalno pozvani kuhari iz «Slavenskog bazara» trudili su se od samog jutra bez predaha; iza čvrsto zatvorenih vrata plesne sale, orkestar je posljednji put isprobavao bečke valcere - uglavnom, sve je išlo svojim redom. Ostalo je samo dovesti u red demoraliziranog mladoženju.

Uvjerivši se da razlog iznenadne melankolije uopće nije u nekoj ljubavnici koje se prisjetio u nezgodan čas, nevjesta se potpuno umirila i sa sigurnošću se primila posla. Na otvoreno postavljena pitanja Erast Petrovič je odgovarao mumljanjem i stalno je pokušavao okrenuti se, pa je trebalo promijeniti taktiku. Lijanika pogladi zaručnika po obrazu, poljubi mu najprije čelo, zatim usne, pa oči, i zaručnik se smekša, rastopi, opet se njime moglo upravljati. Ipak, mladenci nisu žurili pridružiti se gostima. Barun je već nekoliko puta izlazio u predsoblje i približavao se zatvorenim vratima, čak je diskretno kašljucao, ali nije se usuđivao kucati.

Ali, ipak je morao pokucati.

- Eraste! - pozove ga Aleksandar Apolodorovič, koji je od današnjeg dana počeo zetu govoriti «ti». - Oprosti, moj prijatelju, ali stigao je kurir iz Petrograda. Po hitnom poslu!

Barun se osvrnuo prema naočitom časniku u kacigi s perjanicom, koji se nepomično ukočio kraj vrata. Pod miškom je kurir držao kockasti zavežljaj, omotan sivim službenim papirom s orlovima od pečatnog voska. Kroz vrata proviri pocrvenjeli mladoženja.

- Mene trebate, poručnice?

- Gospodin Fandorin? Erast Petrovič? - upita časnik razgovijetnim glasom s gardijskom intonacijom.

- Da, ja sam.

• Hitna tajna pošiljka iz Trećeg odjela. Kamo zapovijedate?

• Pa može i ovamo - pomakne se Erast Petrovič u stranu. - Oprostite, Aleksandre Apolodoroviču (još se nije navikao oslovljavati tasta rodbinski).

• Razumijem. Posao je posao - spusti glavu tast, zatvori iza poručnika vrata i sam stane vani, da ne bi, ne daj Bože, ušao netko nepoznat.

A poručnik stavi pošiljku na stolicu i izvadi iza revera uniforme list papira.

• Izvolite potpisati primitak.

• Sto je to? - upita Fandorin potpisujući se.

Lizanjka je s radoznalošću gledala zavežljaj, ne pokazujući nikakvu želju ostaviti muža nasamo s kurirom.

- Nisam upoznat - slegne ramenima časnik. - Teži četiri funte¹ Danas imate radostan događaj? Možda je u vezi s tim? U svakom slučaju, osobno vam čestitam. Tu je još i pismo koje će vam vjerojatno sve objasniti.

On izvuče iz posuvratka na rukavu mali omot bez natpisa.

- Dopuštate li da se udaljim?

Erast Petrovič kimne, provjerivši žig na omotu. Salutiravši, kurir se odvažno okrene i izađe. U zasjenjenoj sobi bilo je mračno, i Fandorin, otvarajući u hodu omot, pride prozoru koji je gledao ravno na Malu Nikitsku. Lizanjka obgrli muževa ramena, zadiše mu u uho.

- I, što je to? Čestitka? - nestrpljivo upita i, ugledavši sjajnu karticu s dvama zlatnim prstenima, usklikne. - Pa da! Oh, kako je to dražesno!

¹¹ **Funta = 409,5 g.**

Tog trena, privučen nekakvim brzim kretanjem iza prozora, Fandorin podigne pogled i ugleda kurira koji se vladao pomalo čudno. Brzo je otrčao niz stube, u trku uskočio u fijaker koji ga je čekao i zavikao kočijašu:

- Kreni! Devet! Osam! Sedam!

Kočijaš zamahne bičem, na čas se osvrne. Kočijaš kao kočijaš: visoki šešir, sijeda brada, samo su mu oči neobične - vrlo svijetle, gotovo bijele.

- Stani! - bijesno poviče Erast Petrovič i bez razmišljanja skoči preko prozorske daske.

Kočijaš pucne bičem i par vranaca pojuri s mjesta.

- Stani! Pucat ću! — derao se Fandorin trčeći, iako nije imao čime pucati - zbog svadbe je vjerni «herstal» ostao u hotelu.

- Eraste! Kamo ćeš?

Fandorin se u trku osvrne. Lizanjka se naginjala kroz prozor, na licu joj se ocrtavala potpuna nedoumica. Sljedećeg trena kroz prozor buknu vatra i dim, prsnu stakla, a Erast Petrovič bude oboren na zemlju.

Neko je vrijeme bilo tiho, tamno i mirno, ali zatim mu u oči udari jarko dnevno svjetlo, u ušima mu glasno zazvoni, i Fandorin shvati da je živ. Vidio je kamenje pločnika, ali nije shvaćao zašto mu je točno pred očima. Bilo mu je mučno gledati u sivi kamen pa je skrenuo pogled na drugu

stranu. Bilo je još gore - tamo je ležala kugla konjske balege i pored toga nešto neugodno bijelo, s dva zlatna kružića koji su se blještavo caklili. Erast Petrovič naglo ustane i pročita redak, napisan krupnim staromodnim rukopisom, s viticama i složenim šarama: «*My Sweet Boy, This Is a Truly Glorious Day!*» Smisao riječi nije stigao do njegova zamagljenog razuma, tim više što je pozornost ozlijeđenog privukao drugi predmet, koji je ležao točno na sredini kolnika i sjajio veselim iskrama.

Prvog momenta Erast Petrovič nije shvaćao što je to. Pomislio je samo kako tome nikako nije mjesto na zemlji. Zatim je razabrao: tanka djevojačka ruka, otrgnuta u laktu, sjajila je zlatnim prstenom na prstenjaku.

Tverskim bulevarom, brzim, nesigurnim koracima, ne videći nikoga okolo, hodao je kicoški odjeven, ali strašno neuredan mladić: skupi zgužvani frak, prljava bijela kravata, na reveru prašnjavi bijeli karanfil. Šetači su se micalili u stranu i pratili čudnu osobu znatiželjnim pogledima. I nije stvar bila samo u kicoševu mrtvačkom bljedilu - kao da je malo sušičavih, pa čak ne i u tome što je bez sumnje bio mrtav pijan (teturao je s jedne strane na drugu) - čudnog li čuda. Ne, pažnju prolaznika, a posebno dama, privlačila je intrigantna osobitost njegova lica: usprkos očiglednoj mladosti, veseljak je imao potpuno bijele, kao zaleđene injem, sljepoočnice.

KRAJ

KIKA

05.12.2009

